ROMANUL SECOLULUI XX

ITALO SVEVO

senilitate

UNIVERS

ITALO SVEVO

În românește de
FLORIAN POTRA
și
ȘTEFAN DELUREANU

Senilitate

Editura UNIVERS
București, 1971

Coperta colecției:
Emil Chendea

Italo Svevo
SENILITÀ
© dall' Oglio editore

Toate drepturile
asupra acestei versiuni
sînt rezervate
Editurii UNIVERS

I

IMEDIAT, CU CELE DINTÎI CUVINTE PE CARE i le adresă, vru să o prevină că nu avea de gînd să se compromită printr-o legătură prea serioasă. Îi vorbi, de aceea, cam aşa :

— Te iubesc mult şi pentru binele tău doresc să ne punem de acord şi să procedăm cu multă precauţie.

Vorbele erau atît de chibzuite încît cu greu le puteai crede rostite din dragoste pentru altul şi, ceva mai sincere, ar fi trebuit să sune astfel :

— Îmi placi, mult, dar în viaţa mea n-ai să poţi ocupa niciodată un loc mai important decît o simplă jucărie. Am alte îndatoriri, cariera, familia...

Familia lui ? O soră doar, care nu-l stînjenea nici fizic, nici moral, mică şi palidă, mai tînără cu cîţiva ani, dar mai bătrînă prin caracter sau poate prin destin. Dintre amîndoi, el era egoistul, flăcăiandrul ; ea îi dăruia viaţa, matern, dar asta nu-l împiedica să vorbească de ea ca despre un alt destin important, legat de al său, apăsător, şi astfel, simţindu-şi umerii împovăraţi de atîta răspundere, trecea prin viaţă precaut, îndepărtînd toate primejdiile dar şi bucuria, fericirea. La treizeci şi cinci de ani îşi descoperea în suflet setea nepotolită de plăceri şi de dragoste, ca şi amărăciunea de a nu se fi bucurat de ele, iar în creier o mare teamă de sine însuşi şi de slăbiciunea pro-

priului caracter, mai curînd bănuită decît ştiută din experienţă.

Cariera lui Emilio Brentani era şi mai complicată pentru că, deocamdată, se compunea din două îndeletniciri şi două scopuri cu totul diferite. Dintr-o slujbuliţă neînsemnată pe lîngă o societate de asigurări, îşi scotea exact banii de care mica familie avea nevoie. Cealaltă carieră era literară şi, în afară de o reputaţie măruntă — satisfacerea mai mult a vanităţii decît a ambiţiei — nu-i aducea nimic, dar îl obosea ce-i drept şi mai puţin. De mulţi ani, după ce publicase un roman foarte lăudat în presa citadină, nu făcuse nimic, din inerţie, nu din neîncredere. Romanul, tipărit pe hîrtie proastă, se îngălbenise în depozitele librarului, dar în timp ce la publicarea lui, Emilio fusese declarat doar o mare speranţă de viitor, acum era socoti' un fel de notabilitate literară care însemna ceva în m cul bilanţ artistic al oraşului. Prima părere nu fusese revăzută, evoluase doar.

Datorită conştiinţei foarte clare pe care o avea despre nulitatea propriei opere, nu se împăuna cu trecutul, dar în artă ca şi în viaţă, credea că se află tot în perioada de pregătire, socotindu-se în cel mai tainic for al său, o puternică şi genială maşinărie în construcţie, neintrată încă în activitate. Trăia veşnic în aşteptarea, nerăbdătoare, a ceva care trebuia să-i vină din minte, arta, a ceva care trebuia să-i vină din afară, norocul, succesul, ca şi cum vîrsta frumoaselor energii n-ar fi fost apusă pentru el.

Angiolina, o blondă cu ochi albaştri, mari, înaltă şi voinică, dar zveltă şi mlădie, cu chipul luminat de viaţă, cu o culoare galbenă de ambră învrîstată de trandafiriul unei sănătăţi zdravene, mergea alături de el, cu capul lăsat într-o parte, parcă aplecat de povara belşugului de aur care-l învăluia, privind pămîntul pe care îl atingea la fiecare pas cu o elegantă umbreluţă, ca şi cum ar fi vrut să facă să ţîşnească din el un comentariu la cuvintele auzite. Cînd crezu că a înţeles, spuse privindu-l sfios pe furiş :

— Ciudat ! Nimeni nu mi-a vorbit aşa, niciodată.

Nu înțelesese și se simțea măgulită văzîndu-l că-și asumă un rol care nu-i revenea lui, de-a îndepărta de ea primejdia. Sentimentul pe care i-l oferea, dobîndi o gingășie frățească.

Odată stabilite premisele, celălalt se simți liniștit și luă un ton mai potrivit cu împrejurarea. Revărsă asupra capului blond declarațiile lirice pe care în anii îndelungați de pînă atunci dorința le pîrguise și le rafinase, dar făcîndu-le, el însuși le simțea reînnoite ca și cum s-ar fi născut chiar în clipa aceea, la căldura ochilor albaștri ai Angiolinei. Avu sentimentul, pe care de atîția ani nu-l încercase, că-și alcătuiește, că-și extrage ideile și cuvintele din adîncul forului său lăuntric : o mîngîiere ce dădea acelui moment al vieții sale de loc vesele, o înfățișare ciudată, de neuitat, de răgaz, de pace. Pătrundea în viața lui femeia ! Strălucind de tinerețe și de frumusețe, trebuia să i-o lumineze pe de-antregul, făcîndu-l să uite tristul trecut de dorinți și de singurătate, făgăduindu-i bucuria unui viitor pe care ea, desigur, nu l-ar fi compromis.

Se apropiase de ea cu gîndul unei aventuri ușoare și scurte, din acelea de care auzise vorbindu-se atît de des și de care n-avusese parte niciodată sau nu meritau de loc să fie ținute minte. Aventura aceasta se anunțase tocmai ușoară și scurtă. Umbreluța căzuse la timp pentru a-i oferi pretextul de a se apropia și — ai fi zis un făcut ! — se și încurcase în corsajul dantelat al fetei, nevrînd să se desprindă decît după smuceli ostentative. Dar apoi, în fața acelui profil surprinzător de pur, a acelei sănătăți înfloritoare — retorilor, corupția și sănătatea li se par de neîmpăcat — își domolise avîntul, de teamă să nu greșească, și în cele din urmă rămase vrăjit în admirația unui chip misterios, cu linii precise și dulci, satisfăcut, fericit.

Ea îi povestise cîte ceva despre sine, și, de data aceea, năpădit de propriu-i sentiment, el nu auzi nici măcar atît. Probabil că era săracă, foarte săracă, dar pentru moment — declarase ea cu oarecare trufie — nu avea nevoie să muncească pentru a trăi. Asta făcea aven-

tura şi mai plăcută, pentru că vecinătatea foamei strică pofta de distracţie. Investigaţiile lui Emilio nu fură aşadar prea profunde, dar el îşi socoti concluziile, chiar dacă se întemeiau numai pe asemenea baze logice, suficiente pentru a-l linişti. Dacă fata, cum ar fi trebuit să se creadă după ochii ei limpezi, era cinstită, desigur că n-ar fi fost el acela care să se expună primejdiei de a o strica ; dacă însă profilul şi ochii ei minţeau, cu atît mai bine. Era rost de distracţie în amîndouă cazurile, nimic de riscat în nici unul.

Angiolina înţelesese puţin din premise, dar evident, n-avea nevoie de comentarii pentru a înţelege restul ; chiar cuvintele cele mai dificile aveau un sunet de un caracter de loc ambiguu. Culorile vieţii ieşiră în relief pe chipul ei frumos şi mîna de o formă pură, deşi mare, nu se sustrase unui sărut foarte cast al lui Emilio.

Se opriră îndelung pe terasa Sant'Andrea şi priviră spre marea potolită şi colorată în noaptea înstelată, senină dar fără lună. Jos, pe bulevard, trecu o căruţă şi, în marea linişte care îi înconjura, zgomotul roţilor pe terenul denivelat continuă să ajungă pînă la ei încă mult după aceea. Se amuzară urmărindu-l, tot mai slab, pînă se contopi în liniştea universală şi se înveseliră că dispăruse pentru amîndoi în aceeaşi clipă.

— Urechile noastre se împacă foarte bine, zise Emilio zîmbind.

Spusese tot şi nu mai simţea nici o nevoie să vorbească. Întrerupse o lungă tăcere pentru a spune :

— Cine ştie dacă întîlnirea noastră ne va aduce noroc !

Era sincer. Simţise nevoia de a se îndoi cu voce tare de propria-i fericire.

— Cine ştie ?, răspunse ea cu o încercare de a reda în glas emoţia pe care o simţise într-al lui.

Emilio zîmbi din nou, dar cu un zîmbet pe care crezu că trebuie să-l ascundă. Dat fiind premisele puse de el, ce fel de fericire putea să-i aducă Angiolinei faptul că-l cunoscuse ?

Se despărţiră. Ea nu vru s-o însoţească în oraş, iar el o urmă la oarecare distanţă, neizbutind încă să se

desprindă cu totul de ea. Ce chip delicat ! Păşea ferm pe pavajul acoperit de un noroi alunecos, cu calmul organismului ei robust ; cîtă putere şi cîtă graţie unite în mişcările acelea sigure, ca ale unei feline.

Întîmplarea vru ca imediat, în ziua următoare, el să afle despre Angiolina mult mai multe decît îi spusese ea.

O întîlni la amiază, pe Corso. Norocul neaşteptat îl făcu s-o salute vesel, printr-un gest larg care duse pălăria la mică distanţă de pămînt ; ea răspunse cu o uşoară aplecare a capului, corectată de o privire strălucitoare, splendidă.

Un oarecare Sorniani, un omuleţ gălbejit şi slab, mare afemeiat, pe cît se spunea, dar desigur şi lăudăros şi limbut, în dauna bunului nume al altora şi al său, se agăţă de braţul lui Emilio şi-l întrebă cum de o cunoaşte pe fata aceea. Erau prieteni din copilărie, dar de cîţiva ani nu-şi vorbiseră şi trebuise să treacă printre ei o femeie frumoasă pentru ca Sorniani să simtă nevoia să se apropie de el.

— Am întîlnit-o în casa unor cunoştinţe, răspunse Emilio.

— Şi ce face acum ? întrebă Sorniani, lăsînd să se înţeleagă că e la curent cu trecutul Angiolinei şi de-a dreptul indignat că nu-i cunoaşte prezentul.

— Nu ştiu, şi adăugă cu indiferenţă bine simulată : Mi-a lăsat impresia unei fete cumsecade.

— Mai domol !, făcu Sorniani hotărît, ca şi cum ar fi vrut să susţină contrariul, şi numai după o scurtă pauză se corectă : Nu ştiu nimic despre ea şi cînd am cunoscut-o toţi o credeau cinstită, deşi o dată s-a aflat într-o situaţie oarecum echivocă.

Fără ca Emilio să-l îndemne, el povesti că biata fată trecuse pe lîngă un mare noroc, transformat apoi, din vina ei sau a altcuiva, într-o mare nefericire. În prima tinereţe stîrnise dragostea unui oarecare Merighi, un bărbat foarte frumos — Sorniani o recunoştea, deşi lui nu-i plăcuse — şi negustor înstărit, care se apropiase de ea cu intenţiile cele mai cinstite ; o scosese din familia care nu-i prea fusese pe plac şi o primise în casa mamei sale.

— A mamei sale ! exclamă Sorniani. Ca şi cum prostul ăla — nu-l răbda inima să nu-l facă să apară prost pe bărbat şi necinstită pe femeie — n-ar fi putut profita de fată şi în afara casei, nu sub ochii mamei sale. Apoi, după cîteva luni, Angiolina se întoarse în casa de unde n-avea să mai iasă niciodată, iar Merighi, împreună cu mama sa, părăsi oraşul lăsînd să se creadă că a sărăcit în urma unor speculaţii greşite. După alţii, lucrurile s-ar fi petrecut oarecum altfel. Descoperind o aventură ruşinoasă a Angiolinei, mama lui Merighi ar fi izgonit-o din casă. Fără să i se ceară, făcu apoi alte variaţiuni pe aceeaşi temă.

Dar era prea limpede că el se complăcea să se fandosească pe tema aceasta excitantă, iar Brentani nu reţinu decît cuvintele cărora le putea acorda crezare deplină, faptele care trebuiau să fie notorii îl cunoscuse din vedere pe Merighi şi-şi amintea figura lui înaltă de atlet, adevăratul bărbat pentru Angiolina. Îşi amintea că îl auzise povestind, ba chiar criticînd, ca un idealist al comerţului : un om prea cutezător, convins că poate cuceri lumea cu activitatea lui. În sfîrşit, de la persoanele cu care avea de-a face zilnic la slujbă, aflase că asemenea cutezanţă îl costase mult pe Merighi, care sfîrşise prin a fi nevoit să-şi lichideze întreprinderea în condiţii dezastruoase. De aceea, Sorniani vorbea în vînt, întrucît Emilio credea acum că poate cunoaşte cu exactitate cele întîmplate. Lui Merighi, sărăcit şi descumpănit, îi lipsise curajul de a întemeia o nouă familie şi astfel Angiolina, care trebuia să devină femeia burgheză, bogată şi serioasă, sfîrşea în mîinile lui ca o jucărie. Simţi pentru ea o profundă compătimire.

Sorniani asistase el însuşi la unele manifestări de dragoste ale lui Merighi. Îl văzuse de cîteva ori, duminica, în pragul bisericii Sant'Antonio Vecchio, aşteptînd îndelung ca ea să-şi facă rugăciunile îngenuncheată lîngă altar, cu totul absorbit în contemplarea acelui cap blond, strălucitor şi în penumbră.

„Două adoraţii", se gîndi mişcat Brentani, căruia îi era uşor să intuiască duioşia cu care Merighi era ţintuit în pragul acelei biserici.

— Un imbecil, încheie Sorniani.

Importanţa aventurii crescu în ochii lui Emilio datorită destăinuirilor lui Sorniani. Aşteptarea zilei de joi în care trebuia s-o revadă deveni febrilă şi nerăbdarea îl făcu limbut.

Prietenul său intim, un anume Balli, sculptor, află de întîlnire îndată după ziua în care avusese loc.

— De ce să nu mă distrez puţin şi eu, dacă pot s-o fac atît de ieftin ?, întrebase Emilio.

Balli îl ascultă cu cea mai vădită uimire. Era prietenul lui Brentani de peste zece ani, şi pentru prima dată îi vedea aprinzîndu-se pentru o femeie. Căzu pe gînduri, observînd numaidecît primejdia de care era ameninţat Brentani.

Celălalt protestă :

— Eu, în primejdie, la vîrsta şi cu experienţa mea ?

Brentani vorbea adesea despre experienţa lui. Ceea ce credea că poate numi astfel era ceva învăţat din cărţi, o mare neîncredere şi un mare dispreţ faţă de semenii săi.

Balli, în schimb, folosise mai bine cei patruzeci de ani bătuţi ai săi, şi experienţa îl făcea competent să o judece pe aceea a prietenului său. Era mai puţin cult, dar avusese totdeauna asupra lui un fel de autoritate paternă, consimţită, voită de Emilio, care, în ciuda destinului său puţin vesel dar întru nimic ameninţător, şi a vieţii sale în care nu era nimic neprevăzut, avea nevoie de un reazim pentru a se simţi sigur.

Stefano Balli era un bărbat înalt şi puternic, cu ochi albaştri tinereşti, pe una din acele feţe bronzate care nu îmbătrînesc : singura urmă a vîrstei era încărunţirea părului castaniu, barba ascuţită cu precizie, întreaga figură corectă şi puţin aspră. Ochiul său de observator era uneori blînd cînd îl însufleţea curiozitatea sau compasiunea, dar devenea foarte aspru în luptă şi în discuţia cea mai neînsemnată.

Succesul nu-i surîsese nici lui. Cîte un juriu, respingîndu-i schițele, lăudase o parte sau alta din ele, dar nici o lucrare de-a lui nu-și găsise loc în vreuna din numeroasele pieţe ale Italiei. El însă nu simțise niciodată mîhnirea insuccesului. Se mulţumea cu aprecierea cîte unui artist oarecare, socotind că propria sa originalitate trebuie să-i împiedice succesul larg, aprobarea maselor, și-și urmase drumul, călăuzit de un anumit ideal de spontaneitate, de o asprime voită, de o simplitate sau cum spunea el, de o acuitate a ideii din care credea că trebuie să rezulte „eul" său artistic, eliberat de tot ceea ce era ideea sau forma altuia. Nu admitea ca rezultatul muncii sale să-l umilească, dar raționamentele nu l-ar fi salvat de la întristare, dacă u succes personal de necrezut nu i-ar fi dat satisfacții ce care le tăinuia, ba chiar le tăgăduia, dar care-l ajutau considerabil, să-și țină drept frumosul chip avîntat. Dragostea femeilor era pentru el ceva mai mult decît o satisfacție a vanității cu toate că, ambițios fiind, înainte de orice, nu știa să iubească. Iată succesul sau ceva ce semăna mult cu succesul ; din dragoste pentru artist, femeile iubeau și arta lui, care era totuși foarte puțin feminină. Astfel, avînd convingerea adîncă a propriei genialități și simțindu-se admirat și iubit, își păstra cu toată naturaleţea ţinuta de om superior. În artă avea aprecieri aspre și imprudente, în societate o comportare puțin respectuoasă. Oamenii nu-l prea iubeau, iar el nu se apropia decît de cei cărora știuse să li se impună.

Cu vreo zece ani în urmă, se pomenise cu Emilio Brentani în preajma lui, pe atunci tinerel, un egoist ca și el dar mai puțin norocos, și prinsese să-l îndrăgească. La început îl preferă numai pentru motivul că se simțea admirat de el ; mult mai tîrziu obișnuința i-l făcu drag, de nelipsit. Prietenia dintre ei căpătă pecetea personalității lui Balli. Deveni mai adîncă decît ar fi dorit Emilio, din prudență, intimă ca toate puținele relații ale sculptorului, și raporturile lor intelectuale rămaseră limitate la artele plastice în care se

înțelegeau de minune, pentru că în acele arte exista o singură idee, aceea căreia i se dăruise Balli, recucerirea simplității sau a ingenuității pe care așa zișii clasici le furaseră. Înțelegere ușoară ; Balli dădea lecții, celălalt nu știa nici măcar să învețe. Între ei nu se vorbea niciodată despre complexele teorii literare ale lui Emilio fiindcă Balli detesta tot ceea ce nu cunoștea și Emilio suferea influența prietenului pînă și în felul de a păși, de a vorbi, de a gesticula. Bărbat în adevăratul înțeles al cuvîntului, Balli nu era permeabil și, cînd Brentani se afla lîngă el, putea să aibă senzația că e însoțit de una din numeroasele femei supuse lui.

— De fapt, zise, după ce auzise de la Emilio toate amănuntele aventurii, n-ar trebui să existe vreo primejdie. Caracterul aventurii e stabilit de umbreluța aceea scăpată atît de oportun din mînă și de întîlnirea acordată imediat.

— Adevărat, întări Emilio, care însă nu mărturisi că dăduse atît de puțină importanță acestor două amănunte încît, revelate de Balli, îl surprinseseră ca niște fapte noi.

— Crezi așadar că Sorniani are dreptate ?

În judecata asupra informațiilor lui Sorniani, nu ținuse desigur seama de aceste fapte.

— Ai să mi-o prezinți, spuse Balli prevăzător, și apoi vom judeca.

Brentani nu reuși să tacă nici față de sora lui. Domnișoara Amalia nu fusese niciodată frumoasă : lungă, uscată, incoloră — Balli spunea că se născuse cenușie — nu-i mai rămăseseră copilărești decît mîinile albe, subțiri, perfect rotunde, cărora le dedica toate grijile ei.

Era prima dată cînd îi vorbea despre o femeie și Amalia stătu să asculte, surprinsă și brusc schimbată la față, acele cuvinte pe care el le credea cinstite, caste, dar care în gura lui erau îmbibate de dorință și de dragoste. Nici nu apucase să povestească nimic și ea, speriată, murmurase avertismentul lui Balli :

— Bagă de seamă să nu faci prostii.

Dar apoi ceru să-i povestească tot, şi Emilio crezu că poate destăinui admiraţia şi fericirea încercate în acea primă seară, trecînd sub tăcere intenţiile şi speranţele sale. Nu-şi dădea seama că ceea ce spunea era partea cea mai primejdioasă. Ea stătu să-l asculte, servindu-l mută şi promptă la masă, pentru ca el să nu trebuiască să se întrerupă spre a cere un lucru sau altul. Desigur, cu aceeaşi înfăţişare, ea citise cele vreo cinci sute de romane expuse la vedere în vechiul dulap transformat în bibliotecă, dar vraja exercitată acum asupră-i — surprinsă, o şi ştia — era cu totul alta. Nu era o ascultătoare pasivă, nu soarta altuia o pasiona ; propriul său destin revenea acum intens la viaţă. Dragostea intrase în casă şi trăia lîngă ea, neliniştită, plină de rîvnă. Cu o singură suflare împrăştia : atmosfera stătută în care, inconştientă, îşi petrecuse zilele, şi privea înăuntrul ei surprinsă că, fiind astfel alcătuită, nu dorise să se bucure şi să sufere.

Frate şi soră intrau în aceeaşi aventură.

II

În ciuda întunericului, o recunoscu numaidecît la cotitura bulevardului Campo Marzio. Ca să o recunoască ar fi fost de ajuns acum să-i vadă doar umbra înaintînd cu acea mişcare fără ritm, întrucît era lipsită de clătinări, un trup înaintînd cu siguranţă, drăgăstos. Îi alergă în întîmpinare şi în faţa culorii surprinzătoare a chipului aceluia, ciudată culoare, intensă, egală, fără pată, simţi ridicîndu-i-se din piept un imn de bucurie. Ea venise şi cînd se rezemă de braţul său, i se păru că i se dăruie toată.

O conduse spre mare, departe de bulevardul pe care se mai mişcau cîţiva trecători, şi pe plajă, se simţiră cu totul singuri. Ar fi vrut să o sărute numaidecît, dar nu îndrăzni cu toate că ea, care nu rostise un cuvînt, îi zîmbea încurajator. Însăşi ideea că îndrăznind ar fi putut să-i aştearnă buzele pe ochi sau pe gură, îl emoţionă profund, îi tăie răsuflarea.

— Of, de ce aţi întîrziat atîta ? Mă temeam că nu mai veniţi !

Vorbea aşa, dar resentimentul era uitat ; ca anumite animale, simţea nevoia să se tînguie în dragoste. Aşa încît după aceea i se păru că-şi explicase nemulţumirea în cuvinte vesele :

— Mi se pare cu neputinţă să vă am aici lîngă mine.

Cugetarea îi dădu întreg sentimentul fericirii sale.

— Şi eu care credeam că nu poate exista o seară mai frumoasă ca aceea de săptămîna trecută.

O, era cu atît mai vesel acum cînd se putea bucura de cucerirea împlinită.

Prea repede se ajunse la sărut, avînd în vedere că după această primă pornire de a o strînge în braţe, el s-ar fi mulţumit acum să privească şi să viseze. Dar ea înţelegea şi mai puţin sentimentele lui Emilio decît le înţelegea el pe ale ei. Îndrăznise s-o mîngîie timid pe părul ei numai aur. Dar tot aur era şi pielea, adăugase, şi toată făptura ei. Credea astfel că spusese tot, pe cînd Angiolinei nu i se păru acelaşi lucru. Rămase o clipă gînditoare şi vorbi de un dinte care o durea.

— Aici, zise şi lăsă să i se vadă gura de o mare puritate, gingiile roşii, dinţii puternici şi albi, o casetă de pietre preţioase legate şi rînduite de un artist inimitabil, sănătatea. El nu rîse şi sărută gura care i se dăruia.

Această nesfîrşită vanitate nu-l nelinişti, fiindcă-i pria atît de mult : ba nici nu-şi dădu seama. El, care ca toţi cei ce nu trăiesc, se crezuse mai puternic decît spiritul cel mai înalt, mai indiferent decît pesimistul cel mai convins, privi în jurul său lucrurile care asistaseră la marea înfăptuire.

Nu era rău de loc. Luna nu răsărise încă, dar acolo, departe, pe mare, era o scînteiere irizată ce dădea senzaţia că soarele trecuse de curînd şi totul strălucea încă de lumina primită. În cele două părţi însă, albastrul promontoriilor îndepărtate era cufundat în noaptea cea mai întunecoasă. Totul era enorm, nemărginit, şi în toate aceste lucruri, unica mişcare era culoarea mării. Avu sentimentul că în imensa natură, în clipa aceea, doar el acţiona şi iubea.

Îi vorbi despre tot ce-i povestise Sorniani, întrebînd-o în cele din urmă despre trecutul ei. Ea deveni foarte serioasă şi vorbi pe un ton dramatic despre aventura cu Merighi. Părăsită ? Nu era expresia cea mai potrivită, pentru că ea fusese aceea care rostise cuvîntul hotărîtor, dezlegînd familia Merighi de angajamentul

luat. E drept că o necăjiseră în fel şi chip, lăsînd să se înţeleagă că o socoteau ca pe o povară în familie. Mama lui Merighi (of, bătrîna aceea bombănitoare, rea, prea veninoasă) i-o spusese răspicat : „Tu eşti nenorocirea noastră, fiindcă fără tine fiul meu ar putea găsi o fată cu zestre mare, cine ştie !“ Atunci, de bună voie, părăsise casa aceea, întorcîndu-se la mama — rosti cu gingăşie acest dulce cuvînt — şi de durere, puţin după aceea, se îmbolnăvise. Boala a fost o alinare fiindcă febra te face să uiţi toate suferinţele.

Apoi vru să ştie de la cine aflase el acel lucru.

— De la Sorniani.

Nu-şi aminti imediat numele acesta dar apoi exclamă rîzînd :

— Tipul ăla urît şi gălbejit care umblă tot timpul cu Leardi.

Îl cunoştea şi pe Leardi, un tinerel care prindea chiar atunci să facă ochi, cu un avînt ce-l plasase imediat în primele rînduri printre petrecăreţii oraşului. Merighi i-l prezentase cu mulţi ani în urmă cînd toţi trei erau aproape copii ; se jucaseră împreună.

— Mi-e foarte drag, încheie cu o francheţe care te făcea să crezi în sinceritatea tuturor celorlalte cuvinte ale ei.

Chiar şi Brentani care începea să se neliniştească din cauza tînărului, temutului Leardi, ce se strecura lîngă el, se linişti la auzul acestor din urmă cuvinte :

— Biata copilă ! Cinstită şi neprefăcută.

N-ar fi fost mai bine să o facă mai puţin cinstită şi mai vicleană ? Punîndu-şi întrebarea, îi veni minunata idee de a o educa pe această copilă. În schimbul dragostei pe care o primea, el nu putea să-i ofere decît un singur lucru : cunoaşterea vieţii, arta de a profita de ea. Şi darul lui era foarte preţios deoarece cu o asemenea frumuseţe şi cu un asemenea farmec, îndrumată de un om abil cum era el, ar fi putut să fie victorioasă în lupta pentru viaţă. Astfel, prin meritul lui, ea şi-ar fi cîştigat singură fericirea pe care nu putea să i-o dea. Vru să-i spună pe loc o parte din

ideile ce-i treceau prin cap. Încetă s-o sărute şi s-o dezmierde şi, pentru a o învăţa viţiul, luă înfăţişarea austeră a unui maestru al virtuţii.

Cu o autoironie în care se complăcea adesea, începu s-o deplîngă că a căzut în mîinile unui bărbat ca el, lipsit de bani, şi încă de ceva, de vigoare şi de curaj. Fiindcă, dacă ar fi avut curaj — şi făcîndu-i pentru prima oară o declaraţie de dragoste mai serioasă decît toate cele dinainte, vocea i se tulbură de o mare emoţie — şi-ar fi luat blonda în braţe, şi-ar fi strîns-o la piept şi ar fi pornit cu ea în viaţă. În schimb, nu se simţea în stare de asta. O, mizeria în doi era un lucru îngrozitor ; era sclavia cea mai dureroasă dintre toate. Se temea pentru sine şi pentru ea.

Aici, ea îl întrerupse :

— Mie nu mi-ar fi frică.

Lui i se păru că ea ar fi vrut să-l ia de gît şi să-l arunce în starea aceea care-l înspăimînta atît de mult :

— Aş trăi lîngă omul pe care l-aş iubi, săracă şi resemnată.

— Eu nu, zise el după o scurtă pauză, şi prefăcîndu-se că ezită o clipă : Mă cunosc. La strîmtoare n-aş şti nici măcar să iubesc. Şi, după o altă scurtă pauză, adăugă cu voce gravă şi profundă : Niciodată !, în timp ce ea îl privea serioasă, cu bărbia rezemată de mînerul umbreluţei.

Lucrurile fiind puse astfel la punct, observă — şi aceasta era introducerea la lecţiile de viaţă pe care voia să i le dea — că pentru ea ar fi fost de preferat să fi atras atenţia altcuiva din cei cinci sau şase tinerei care în ziua aceea o admiraseră în tovărăşia lui : Carlini, cel bogat, Bardi care risipea nepăsător ultimele resturi ale tinereţii, şi ale marii sale averi, Nelli, afacerist care cîştiga mult. Fiecare, într-un fel sau altul, preţuia mai mult decît el.

Pentru o clipă, ea găsi tonul potrivit. Se supără ! Era însă prea vădit că resentimentul ei era voit exagerat, şi Emilio trebui să bage de seamă acest lucru ; dar nu o învinovăţi de asemenea prefăcătorie. Zbătîndu-se

cu tot corpul, ea simula efortul de a se desface de lîngă el, pentru a pleca repede, dar violența acestui efort nu ajungea pînă la brațele de care el o ținea. Ele suportau aproape fără viață îmbrățișarea lui și în cele din urmă el le mîngîie, le sărută și nu le mai strînse.

Îi ceru iertare ; nu se explicase bine și, curajos, repetă cu alte cuvinte ceea ce spusese mai înainte. Ea nu observă noua jignire, dar păstră pentru un timp un ton jignit :

— Nu vreau să credeți că pentru mine ar fi fost totuna să fiu acostată de unul sau de altul din acești domni. Lor nu le-aș fi permis să-mi vorbească.

La prima lor întîlnire, își amintiseră vag de a se fi zărit pe stradă cu un an în urmă ; el, așadar, spunea Angiolina, nu era pentru ea primul venit.

— Eu, declară Emilio solemn, n-am vrut să spun altceva decît că nu vă meritam.

Abia atunci izbuti să-i împărtășească învățămintele care trebuiau să-i fie atît de utile. O găsea prea dezinteresată și o compătimi. O fată în situația ei trebuia să-și apere propriul interes. Ce însemna cinstea pe lumea asta ? Interesul ! Femeile cinstite erau acelea care știau să-și găsească cumpărător la prețul cel mai ridicat, erau acelea care nu acceptau dragostea decît atunci cînd era în avantajul lor. Spunînd aceste vorbe, el se simți omul imoral superior care vede și vrea lucrurile așa cum sînt. Puternica mașină de gîndit, cum se considera el, ieșise din inerție. Un val de orgoliu îi umflă pieptul.

Cît despre ea, îi sorbea cuvintele, surprinsă și atentă. Părea să creadă că femeia cinstită și femeia bogată ar fi același lucru.

— Ah, prin urmare, așa sînt mîndrele cucoane ?

Apoi, văzîndu-l mirat, tăgădui că voise să spună aceasta, dar dacă el ar fi fost observatorul ce se credea, și-ar fi dat seama că ea nu mai înțelegea acum raționamentul care cu puțin înainte o surprinsese atît de mult.

El repetă şi comentă ideile exprimate : femeia cinstită ştie să se preţuiască mult ; acesta e secretul ei. Trebuie să fii cinstită sau cel puţin să pari. Nu era bine că Sorniani putea să vorbească cu uşurătate despre ea, nu era de loc bine că declarase că-l iubeşte pe Leardi — aici izbucni gelozia lui — muieraticul acela mai compromiţător decît toţi ceilalţi. Era mai bine să faci răul, decît să ai aerul că-l faci.

Ea uită imediat ideile generale pe care el le expusese, pentru a se apăra viguros de asemenea atacuri. Sorniani nu putea s-o vorbească de rău, cît despre Leardi, acesta nu era cîtuşi de puţin un băiat compromiţător.

Pentru seara aceea instruirea se termină aici, fiindcă el se gîndi că o doctorie atît de puternică trebuie administrată în doze mici. Afară de aceasta, i se părea că făcuse un mare sacrificiu renunţînd pentru cîteva clipe la dragoste.

Dintr-un simţămînt de literat, numele de Angiolina nu-i era pe plac. O boteză Lina ; apoi, nemulţumit cu acest diminutiv, îi găsi numele francez *Angèle,* pe care foarte adesea îl înnobilă şi-l prescurtă în *Ange.* O învăţă să-i spună în franţuzeşte că-l iubea. Aflînd sensul acestor cuvinte, ea nu vru să le pronunţe, dar la prima întîlnire le rosti fără să fie îmbiată : *Şe tèm bocù.*

El nu se mira de loc că a ajuns prea repede atît de departe. Se potrivea cu propria lui dorinţă. Desigur, ea îl găsise atît de înţelept încît i se părea că poate avea încredere în el şi, într-adevăr, mult timp, nu avu nici măcar prilejul de a-i refuza ceva.

Se întîlneau totdeauna în aer liber. Se iubiră pe toate străzile suburbane din Triest. După primele întîlniri, părăsiră Sant' Andrea care era prea frecventat şi un timp preferară şoseaua spre Opicina, străjuită de castani umbroşi, largă, solitară, cu un urcuş lin, aproape nesimţit. Se opreau lîngă o porţiune de parapet care deveni ţinta plimbărilor lor numai pentru că prima dată se aşezaseră pe ea. Se sărutau îndelung, cu oraşul la picioarele lor, mut, mort, ca marea, părînd de acolo

nimic altceva decît o vastă întindere de culoare misterioasă, nedesluşită : în nemişcare şi în tăcere, oraşul, marea şi colinele păreau dintr-o singură bucată, aceeaşi materie plăsmuită şi colorată de un artist bizar, împărţită, tăiată de linii marcate de puncte galbene, felinarele străzilor.

Lumina lunii nu-i schimba culoarea. Obiectele cu contururile devenite mai precise nu se luminau, se învăluiau în lumină. Se aşternea peste ele o albeaţă strălucitoare, imobilă, dar dedesubt culoarea dormea amorţită, neguroasă pînă şi pe mare, care acum lăsa să i se întrezărească veşnicul neastîmpăr, legănînd argintul de la suprafaţa ei, culoarea tăcea, dormea. Verdele colinelor, culorile caselor rămîneau toate întunecate şi lumina de-afară, neprimită, distinctă, un efluviu care satura aerul, era albă, incoruptibilă, nealterabilă, pentru că nimic nu se topea în ea.

Pe chipul apropiat al fetei, lumina lunii se incarna, înlocuia acea culoare de copil trandafiriu, fără să atenueze galbenul difuz pe care Emilio credea că-l percepe cu buzele ; întreg obrazul devenea auster şi sărutîndu-l, Emilio se simţea mai corupător ca oricînd. Săruta alba şi casta lumină.

Apoi preferară boschetele de pe colina Vînătorului ; simţeau tot mai mult nevoia de a se însingura. Şedeau lîngă un copac şi mîncau, beau şi se sărutau. Florile dispăruseră repede din legătura lor şi cedaseră locul dulciurilor, pe care apoi ea nu le mai dori, ca să nu-şi strice dinţii. Le înlocuiră brînzeturile, mezelurile, sticlele de vin şi de lichioruri, lucruri foarte costisitoare pentru punga săracă a lui Emilio.

Dar el era foarte dispus să-i sacrifice Angiolinei toate micile sale economii făcute în anii lungi ai vieţii sale cumpătate ; avea să-şi restrîngă cheltuielile îndată ce-şi va fi secătuit neînsemnata rezervă. Alte gînduri îl preocupau mai mult : cine o învăţase pe Angiolina să sărute ? Nu-şi mai amintea primele sărutări primite ; atunci, ocupat cu totul de sărutul pe care-l dădea, nu

simțise în cel pe care-l primea, altceva decît un dulce și necesar complement la al său, dar i se părea că dacă gura aceea ar fi fost atît de însuflețită, ar fi încercat o oarecare surpriză. O învățase așadar chiar el această artă în care el însuși era novice ?

Ea mărturisi ! Merighi o sărutase mult. Rîse vorbind despre asta. Firește, Emilio i se părea caraghios cînd se făcea a crede că Merighi nu profitase de poziția lui de logodnic măcar pentru a o săruta pe săturate.

Brentani nu simțea nici o gelozie la amintirea lui Merighi, care avusese cu mult mai multe drepturi decît el. Ea, dimpotrivă, îi părea rău că ea vorbea despre el cu ușurătate. N-ar fi trebuit oare să plîngă ori de cîte ori îl pomenea ? Cînd își manifesta propria amărăciune de a nu o mai vedea nefericită, spre a-l se onda, ea își lua un aer trist, și pentru a se apăra de învinuirea care simțea că i se aduce, amintea că se îmbolnăvise din cauza despărțirii de Merighi :

— O ! Dacă aș fi murit atunci, cu siguranță că nu mi-ar fi părut rău.

După cîteva clipe, rîdea zgomotos în brațele lui care se deschiseseră spre a o consola.

Nu regreta nimic și el rămînea surprins ca și de propria-i dureroasă compasiune. Cît de mult o iubea ! Era într-adevăr numai recunoștință pentru acea dulce făptură care se purta ca și cum fusese creată anume pentru el, iubită îngăduitoare și fără pretenții ?

Cînd seara tîrziu se întorcea acasă și palida lui soră lăsa lucrul pentru a-i ține tovărășie la cină, vibrînd încă de emoție, nu numai că nu știa să vorbească despre alte lucruri, dar nici măcar nu izbutea să simuleze un interes pentru micile treburi casnice care alcătuiau viața Amaliei și despre care ea obișnuia să-i vorbească. Pînă la urmă, ea își relua lucrul și rămîneau în aceeași încăpere, singur fiecare cu propriile-i gînduri.

Într-o seară, ea îl privi îndelung fără ca el să bage de seamă, apoi surîzînd forțat, îl întrebă :

— Ai fost pînă acum cu ea ?

— Care *ea* ?, întrebă imediat, rîzînd. Apoi se spovedi, fiindcă simțea nevoia să vorbească. O, fusese o seară

de neuitat. Iubise în lumina lunii, în aerul încropit, în faţa unei privelişti nemărginite, surîzătoare, creată pentru ei, pentru dragostea lor. Dar nu ştia să se destăinuie. Cum putea să-i dea surorii sale o idee despre seara aceea, fără să-i vorbească de sărutările Angiolinei ?

Dar în timp ce repeta :

— Ce lumină, ce aer ! ea ghicea pe buzele lui urmele sărutărilor la care el se gîndea. O ura pe femeia aceasta pe care nu o cunoştea şi care-i furase tovărăşia şi mîngîierea fratelui său. Acum, cînd îl vedea iubind ca toţi ceilalţi, îi lipsea singurul exemplu de resemnare voluntară faţă de propriul şi tristul ei destin. Atît de trist ! Începu să plîngă, întîi cu lacrimi tăcute pe care încerca să le ascundă aplecată asupra lucrului de mînă, apoi, cînd el observă aceste lacrimi, cu suspine năvalnice pe care în zadar încercă să le stăpînească.

Încercă să explice aceste lacrimi : fusese indispusă toată ziua, nu dormise noaptea trecută, nu mîncase, se simţea foarte slabă.

El o crezu, fără-ndoială :

— Dacă mîine n-o să te simţi mai bine, o să chemăm doctorul.

Atunci la durerea Amaliei se adăuga mînia că el se lăsase cu atîta uşurinţă înşelat asupra pricinii lacrimilor ei ; era dovada celei mai complete nepăsări. Nu se mai stăpîni şi îi spuse să-l lase în pace pe doctor, întrucît cu viaţa pe care o ducea nu merita osteneala să se îngrijească. Pentru cine trăia ea şi pentru ce ? Văzînd că el nu voia încă să înţeleagă şi o privea uimit, îşi revărsă toată durerea :

— Nici măcar tu nu mai ai nevoie de mine.

Desigur, el nu înţelese, fiindcă în loc să se înduioşeze, se înfurie : îşi petrecuse tinereţea în singurătate şi tristeţe ; era cît se poate de îndreptăţit ca din cînd în cînd să-şi acorde cîte o distracţie. Angiolina nu avea importanţă în viaţa lui : era o aventură ce avea să dureze cîteva luni şi nu mai mult.

— Eşti într-adevăr rea, dacă îmi reproşezi aşa ceva.

Se înduioșă văzînd-o plîngînd mai departe, fără cuvinte, într-o inerție nemîngîiată. Spre a o încuraja, îi făgădui că avea să vină mai des să-i țină tovărășie ; aveau să citească și să studieze împreună, ca în trecut, dar ea trebuia să se străduiască să fie mai veselă, pentru că lui nu-i plăceau oamenii triști. Gîndul lui zbură la *Ange !* Cum știa ea să rîdă îndelung, cu hohote prelungite și molipsitoare ; și zîmbi și el, gîndindu-se că acele rîsete ar fi răsunat cu totul straniu în trista lui casă.

III

ÎNTR-O SEARĂ TREBUIA SĂ SE ÎNTÎLNEASCĂ cu ea la orele douăzeci fix, dar cu jumătate de oră înainte, Balli îi trimise vorbă că-l aşteaptă la Chiozza, chiar la aceeaşi oră, spre a-i da veşti foarte importante. El se ferise de alte invitaţii asemănătoare care aveau doar scopul să-l smulgă uneori de lîngă Angiolina, dar în ziua aceea găsi pretextul de a amîna întîlnirea pentru a pătrunde în casa fetei. Avea să studieze această persoană atît de importantă în viaţa luî, prin lucrurile şi persoanele care o înconjurau. Orbit, păstra totuşi atitudinea persoanelor care văd bine.

Casa Angiolinei era aşezată la cîţiva metri de strada Fabio Severo. Mare şi înaltă, în mijlocul cîmpului, avea înfăţişarea unei cazărmi. Cuşca portarului era închisă şi Emilio, cu oarecare ezitare ce-i drept, neştiind cum avea să fie primit, urcă la etajul doi.

„Nu e desigur imaginea bogăţiei", murmură el, pentru a-şi nota observaţiile cu glas tare. Scara trebuia să fi fost făcută foarte în pripă, pietrele prost cioplite, balustrada de fier brut, zidurile albe de var, nimic murdar, dar totul sărac.

Veni să-i deschidă o fetiţă de vreo zece ani, într-o rochiţă de pînză rară, caraghioasă şi lungă, blondă ca Angiolina, dar cu ochii fără viaţă, cu obrajii gălbejiţi, anemici. Nu păru de loc mirată

le vederea unei figuri noi ; ridică doar și strînse cu mîna la piept poalele jacheţichii fără nasturi.

— Bună ziua ! Pe cine căutaţi ?

Avea o politeţe ceremonioasă, nepotrivită cu făptura-i de copil.

— Domnișoara Angiolina e acasă ?

— Angiolina ! strigă o femeie care între timp apăruse din fundul coridorului. Te caută un domn.

Era probabil blînda mamă la care Angiolina tînjise să se întoarcă atunci cînd fusese părăsită de Merighi. Bătrîna era îmbrăcată ca o slujnică, în culori vii, deși puţin spălăcite, cu un şorţ mare, verzui și cu basmaua tot verzuie, pe care o purta ca o friulană. De altfel, chipul ei păstra cîte o urmă de frumuseţe trecută ; mai mult, profilul îl amintea pe cel al Angiolinei, dar faţa osoasă și imobilă, cu ochișori negri plini de neliniște, avea ceva de animal atent să scape de baston.

— Angiolina ! strigă încă o dată. Vine imediat, anunţă foarte politicoasă. Apoi, fără a-l privi nici o clipă în faţă, zise de mai multe ori : Luaţi loc, pînă una alta.

Vocea ei nazală nu izbutea să fie plăcută. Șovăia ca un bîlbîit la începutul unei conversaţii ; apoi toată fraza îi ieșea din gură fără întrerupere, dintr-o singură suflare, lipsită de orice căldură.

Dar, din cealaltă parte a coridorului, veni în fugă Angiolina. Era îmbrăcată pentru a ieși. Văzîndu-l, începu să rîdă, și-l salută cordial :

— O, domnul Brentani ! Ce surpriză plăcută ! Făcu prezentările cu dezinvoltură : Mama mea, sora mea.

Era chiar ea, blînda mamă căreia Emilio, bucuros de a fi fost primit atît de bine, îi întinse mîna, în timp ce bătrîna, neașteptîndu-se la atîta consideraţie, i-o dădu pe a ei cu puţină întîrziere ; nu înţelesese ce voia el și ochii aceia neliniștiţi de vulpe îl fixaseră pentru o clipă cu o imediată, vizibilă neîncredere. Fetiţa, la rîndul ei, îi întinse mîna ţinînd-o tot timpul pe cea stîngă la piept. După ce obţinu o asemenea onoare, spuse liniștit :

— Mulţumesc.

— Luați loc aici, zise Angiolina ; alergă la o ușă din fundul coridorului și o deschise.

Fericit, Brentani se află singur cu Angiolina ; fiindcă bătrîna și fetița, după un ultim compliment, rămăseseră afară. Și, închizînd ușa, își uită toate intențiile de observator. O trase spre el.

— Nu, se rugă ea, alături doarme tata care nu se simte bine.

— Știu să sărut fără să fac zgomot, declară el, și-i apăsă îndelung buzele pe gură, în timp ce ea continua să protesteze ; rezultă astfel un sărut împărțit într-o mie, astîmpărat într-o suflare călduță.

Obosită, se desprinse și fugi să deschidă ușa.

— Acum luați loc aici și fiți cuminte, pentru că ne văd din bucătărie.

Rîdea într-una și el, mai tîrziu, și-o aminti adesea cît era de bucuroasă că a jucat o asemenea festă, de fetiță răutăcioasă care face nazuri, celui care o iubește. Pe tîmple, părul îi fusese ciufulit de brațul pe care el, ca întotdeauna, și-l încolăcise în jurul capului ei blond ; mîngîie cu privirea urmele propriei dezmierdări.

Abia mai tîrziu văzu camera în care se aflau. Tapiseria nu era prea nouă, dar mobilele, avînd în vedere scările urcate, coridorul și îmbrăcămintea mamei și a surorii, erau surprinzător de bogate, toate din același lemn, de nuc, patul acoperit de o cuvertură de mătase cu franjuri lungi, într-un colț o vază enormă cu flori artificiale, înalte, și deasupra, pe perete, strînse la un loc cu multă grijă, numeroase fotografii. Pe scurt, lux.

Privi fotografiile. Un bătrîn care se fotografiase în ținută de om important, rezemat pe un teanc de hîrtii. Emilio zîmbi.

— Nașul meu, prezentă Angiolina.

Un tinerel îmbrăcat bine, dar ca un muncitor în zi de sărbătoare, cu fața energică și privire semeață.

— Nașul surorii mele, spuse Angiolina, și acesta e nașul celui mai tînăr dintre frații mei, și arătă portretul unui alt tinerel mai blînd și mai fin decît celălalt.

— Mai sînt şi alţii ? întrebă Emilio, dar gluma îi muri pe buze fiindcă printre fotografii descoperise două, alăturate, ale unor bărbaţi pe care-i cunoştea : Leardi şi Sorniani ! Sorniani, gălbejit şi în fotografie, cu privirea încruntată, părea că şi de acolo continua s-o bîrfească pe Angiolina. Fotografia lui Leardi era cea mai frumoasă : aparatul îşi făcuse de data asta datoria reproducînd toate gradaţiile de clar-obscur, şi frumosul Leardi părea zugrăvit în culori. Stătea acolo dezinvolt, nerezemat de mese, cu mîinile înmănuşate, libere, parcă în momentul prezentării într-un salon, unde, poate, îl aştepta o femeie singură. Îl privea pe Emilio cu un anumit aer protector, firesc pe faţa lui de adolescent, şi Emilio trebui să-şi întoarcă privirea, plin de ciudă şi de invidie.

Angiolina nu înţelese imediat de ce fruntea lui Emilio se posomorîse într-atîta. Pentru prima dată cu brutalitate, el îşi trădă gelozia :

— Nu-mi place de loc să dau peste atîţia bărbaţi în dormitorul ăsta. Apoi, văzînd că ea se simţea atît de nevinovată, încît era uimită de reproş, îndulci fraza : E ceea ce-ţi spuneam acum cîteva seri ; nu-i frumos să te văd înconjurată de tipii ăştia şi poate să-ţi dăuneze. Însuşi faptul că-i cunoşti e compromiţător.

Dintr-o dată, pe faţa ei se întipări o mare veselie, şi declară că e foarte bucuroasă să-l vadă gelos.

— Gelos pe de-alde ăştia ! zise după aceea, redevenind serioasă şi cu un aer de dojană, aşa mă preţuieşti tu pe mine ?

Dar tocmai cînd el era gata să se liniştească, săvîrşi o greşeală.

— Ţie, vezi, am să-ţi dau nu una, ci două fotografii de-ale mele, şi alergă la dulap să le ia.

Aşadar, toţi ceilalţi aveau cîte o fotografie a Angiolinei ; ea însăşi i-o spusese, dar cu o asemenea naivitate încît el nu mai îndrăzni să i-o reproşeze. Dar se petrecu ceva şi mai rău.

Silindu-se să zîmbească, privea cele două fotografii pe care ea i le încredinţase cu o plecăciune glumeaţă.

Una, din profil, era făcută de unul dintre cei mai buni fotografi din oraş ; cealaltă era un instantaneu foarte frumos, dar mai mult datorită rochiei elegante, dantelate, pe care o purtase atunci cînd se cunoscuseră, decît prin chipul desfigurat de efortul de a ţine ochii deschişi în razele soarelui.

— Pe asta cine-a mai făcut-o ? întrebă Emilio. Leardi oare ? Îşi amintea că-l văzuse pe Leardi în oraş, cu un aparat fotografic sub braţ.

— Ba nu ! zise ea. Gelosule ! Mi-a făcut-o un bărbat serios, însurat : pictorul Datti.

Însurat da, dar serios ?

— Nu gelos, spuse Brentani, cu voce adîncă, ci trist, foarte trist.

Şi apoi observă printre fotografii şi pe aceea a lui Datti, marele bărbos roşcovan, zugrăvit cu predilecţie de toţi pictorii din oraş şi, văzîndu-l, Emilio simţi o durere ascuţită, aducîndu-şi aminte o frază de-a lui : „Femeile cu care am de-a face, nu sînt demne să constituie o jignire faţă de soţia mea".

Nu mai avea nevoie să caute documente ; cădeau ele peste el, îl copleşeau, şi Angiolina, stîngace, se întrecea să le ilustreze, să le scoată în relief. Umilită şi jignită, murmură :

— Merighi mi-a făcut cunoştinţă cu toţi oamenii ăştia.

Minţea fiindcă nu era de crezut că Merighi, un negustor întreprinzător, îi cunoscuse pe tinerii aceia uşuratici şi pe artiştii aceia sau, chiar cunoscîndu-i, nu i-ar fi ales să-i prezinte miresei sale.

O privi îndelung cu o căutătură inchizitorială, ca şi cum o vedea prima oară, şi ea înţelese seriozitatea acestei scrutări ; uşor palidă, privi în jos şi aşteptă. Dar numaidecît Brentani îşi aminti cît de puţin avea dreptul să fie gelos. Nu ! nici s-o umilească, nici s-o facă să sufere, niciodată ! Cu blîndeţe, ca să-i arate că o mai iubea încă — simţea că îi arătase pînă acum un sentiment foarte deosebit — vru s-o sărute.

Ea păru pe loc îmbunată, dar se depărtă şi-l rugă stăruitor să n-o mai sărute. El se miră că ea refuză

un sărut atît de semnificativ şi sfîrşi prin a se înfuria mai mult decît pentru cele petrecute înainte.

— Am atîtea păcate pe conştiinţă, spuse ea cu toată seriozitatea, încît azi va fi foarte greu să obţin izbăvirea. Din vina ta mă duc la spovedanie cu sufletul nepregătit.

În Emilio renăscu speranţa. O, ce scump lucru era religia. Din casa lui şi din inima Amaliei el o gonise — fusese opera cea mai importantă a vieţii sale — dar regăsind-o la Angiolina, o salută cu bucurie inefabilă. Pe lîngă religia femeilor cinstite, bărbaţii de pe pereţe i se părură mai puţin agresivi şi, plecînd de acolo, sărută plin de respect mîna Angiolinei, care primi omagiul ca pe un tribut adus virtuţii sale. Toate documentele adunate se prefăcuseră în cenuşă la flacăra unei lumînări sfinte.

De aceea, singura urmare a vizitei lui a fost că aflase drumul spre casa aceea. Îşi făcu obiceiul să-i ducă dimineaţa dulciurile la cafea. Era o oră splendidă şi aceea. Strîngea la piept minunatul trup ieşit atunci din pat şi-i simţea căldura care trecea prin vestmîntul uşor de dimineaţă, dîndu-i sentimentul unui contact imediat cu nuditatea. Vraja religiei se risipise curînd, fiindcă aceea a Angiolinei nu era în stare să ocrotească sau să apere pe cel care nu era apărat altfel, şi lui Emilio bănuielile nu-i mai reveniră niciodată atît de vajnice ca prima oară. În odaia aceea n-avea răgazul să privească împrejur.

Angiolina încercă să simuleze credinţa care îi prinsese atît de bine odată, dar nu izbuti şi curînd rîse de ea cu neruşinare. Cînd se sătura de sărutările lui, îl respingea spunîndu-i : *Ite missa est*, plecaţi, slujba s-a terminat, prihănind o idee mistică pe care Emilio, plin de seriozitate, o exprimase de mai multe ori în momentul despărţirii. Cerea un *Deo gratias*, atunci cînd aştepta o mică favoare, striga *mea maxima culpa*, prea mare e vina mea, cînd el devenea prea pretenţios, *libera nos Domine*, mîntuieşte-ne pre noi, cînd nu voia să audă vorbindu-se despre ceva.

Şi totuşi el dobîndea o satisfacţie deplină din posesiunea neîmplinită a acestei femei, şi încercă să treacă mai departe numai din neîncredere, din teama de a nu fi luat în rîs de toţi acei bărbaţi care se uitau la el. Ea se apără energic : fraţii ei ar fi omorît-o. Plînse o dată cînd el se arătă mai agresiv. N-o iubea, de vreme ce voia s-o facă nefericită. Atunci el renunţă la asemenea atacuri, domolit, bucuros. Ea nu aparţinuse nimănui şi putea să fie sigur că nu se face de rîs.

Îi făgăduise însă formal că avea să fie a lui atunci cînd i se va putea da fără să-l expună la neplăceri şi pe ea la păgubire. Îi vorbea ca despre lucrul cel mai firesc de pe lumea asta. Avu chiar o idee : trebuia căutat un al treilea care să preia povara acestui neajuns — a acestei păgubiri şi nu puţinele zeflemele. El asculta uimit aceste lucruri care nu i se păreau altceva decît declaraţii de dragoste. Era slabă nădejde să fie găsit un al treilea, cum voia Angiolina, dar după aceste vorbe, socotea că se poate tolăni tihnit în propriul său sentiment. Angiolina era într-adevăr aşa cum şi-o dorise, şi-i oferea o dragoste fără lanţuri, fără primejdii.

Firește, deocamdată, toată viaţa lui aparţinea acestei iubiri ; nu izbutea să se gîndească la altceva, nu izbutea să lucreze, nici măcar să-şi aducă la îndeplinire, cum trebuie, îndatoririle de birou. Dar cu atît mai bine. Pentru un timp, întreaga lui viaţă lua o înfăţişare nouă, şi ar fi fost la fel de amuzant, mai tîrziu, să se întoarcă la liniştea dinainte. Iubitor al imaginilor, îşi vedea propria viaţă ca pe un drum drept, uniform, de-a curmezişul unei văi liniştite ; din clipa în care se apropiase de Angiolina drumul cotea, se abătea printr-un ţinut înverîşat de arbori, de flori, de coline. Nu era decît o mică porţiune şi apoi cobora iarăşi la vale, pe drumul uşor, neted şi sigur, devenit mai puţin plictisitor prin amintirea acestui interval încîntător, colorat, poate şi obositor.

Într-o zi, îl înştiinţă că trebuia să se ducă să lucreze la o familie cunoscută, anume Deluigi. Doamna Deluigi

era o femeie cumsecade; avea o fată, prietenă cu Angiolina, un soț bătrîn și în casă nu existau tineri ; toți o iubeau pe Angiolina, în casa aceea.

— Mă duc cu multă plăcere, fiindcă acolo îmi petrec mai bine zilele decît la mine acasă.

Emilio nu avu nimic de zis, și se resemnă chiar s-o vadă, seara, mai rar. Ea se înapoia tîrziu de la lucru și nu făcea să se mai întîlnească.

De aceea avu acum seri pe care le putea dedica prietenului și surorii sale. El tot mai încerca să-i înșele — cum se înșela pe sine însuși — asupra importanței aventurii sale, și era chiar în stare să se arate bucuros, față de Balli, că Angiolina era ocupată în cîte o seară, ca să n-o aibă, în definitiv, lîngă el în fiecare zi. Balli îl făcea să roșească, privindu-l calm cu ochi pătrunzător, și Emilio, neștiind cum să-și ascundă pasiunea, o lua în rîs pe Angiolina, relata unele observații exacte pe care le făcea pe seama ei, și care de fapt nu-i atenuau de loc tandrețea. Rîdea de ea cu destulă dezinvoltură, dar Balli, care îl cunoștea și simțea în vorbele lui un sunet fals, îl lăsa să rîdă singur.

Ea vorbea afectat în graiul toscan și de aici reieșea un accent mai degrabă englezesc decît toscan.

— Mai curînd sau mai tîrziu, spunea Emilio, am s-o dezbăr de acest cusur care mă plictisește. Ea își purta căpșorul veșnic înclinat pe umărul drept : Semn de vanitate, după Gall, observa Emilio, și cu seriozitatea unui om de știință care experimentează, adăuga : Cine știe dacă observațiile lui Gall nu sînt mai puțin greșite decît se crede în general ? Era lacomă, îi plăcea să mănînce mult și bine ; vai și amar de cel care și-ar lua-o pe cap ! Aici mințea cu neobrăzare, fiindcă lui îi plăcea tot atît de mult s-o vadă mîncînd, ca și rîzînd. Zeflemisea toate slăbiciunile care îi plăceau în mod special la ea. Se înduioșase mult într-o zi cînd Angiolina, vorbind despre o femeie foarte urîtă și foarte bogată, sfîrșise exclamînd :

— Bogată ? Păi, atunci nu-i de loc urîtă.

Ținea atîta la frumusețe, dar o nesocotea în fața celeilalte puteri.

— Femeie de rînd, rîdea acum cu Balli.

Astfel, între felul lui de a vorbi cu Balli şi acela folosit cu Angiolina se formaseră în Brentani de-a dreptul doi indivizi care trăiau liniştiţi unul lîngă celălalt şi pe care el nu se sinchisea să-i împace. În fond, nu-l mîntea nici pe Balli, nici pe Angiolina. Nemărturisindu-şi propria dragoste în cuvinte, se simţea sigur ca struţul care crede că-l înşeală pe vînător neuitîndu-se la el. Cînd însă era cu Angiolina, se lăsa cu totul în voia sentimentului său. De ce ar fi trebuit să-i diminueze forţa şi bucuria printr-o rezistenţă care n-avea rost să existe acolo unde nu era nici o primejdie ? El iubea, nu dorea numai ! Simţea mişcîndu-i-se în suflet şi ceva care semăna cu un sentiment patern, văzînd-o atît de neajutorată, aşa cum sînt prin însăşi natura lor unele vietăţi nefericite. Lipsa de inteligenţă era o slăbiciune în plus, care cerea dezmierdări şi ocrotire.

Se întîlniră la Campo Marzio tocmai în clipa cînd ea, supărată că nu-l găsise la locul stabilit, era gata să plece. Era prima dată cînd o făcuse să aştepte, dar cu ceasul în mînă, îi dovedi că nu întîrziase. Potolindu-şi mînia, ea mărturisi că în seara aceea simţise o grabă specială să-l vadă, de aceea venise mai devreme ; avea să-i povestească întîmplări foarte ciudate prin care trecea. Se agăţă drăgăstos de braţul lui :

— Am plîns atît de mult ieri, şi-şi şterse lacrimile pe care, în întuneric, el nu le putu vedea.

Nu voi să-i spună nimic pînă ce nu ajunseră pe terasă, şi urcară, la braţ, de-a lungul bulevardului întunecos. El n-avea nici o grabă să ajungă acolo. Vestea pe care avea s-o audă nu putea fi rea, dat fiind că Angiolina devenea tot mai drăgăstoasă. Se opri de cîteva ori pentru a o săruta pe voaletă.

O săltă pe micul zid, se rezemă uşor cu un braţ pe genunchii ei, pentru a o apăra de ploaia pătrunzătoare care continua să cadă de cîteva ore, o acoperi cu umbrela.

— Sînt logodită, zise ea, cu o încercare de notă sentimentală în glas, întreruptă imediat de o mare poftă de rîs.

— Logodită ! murmură Emilio, pentru o clipă atît de neîncrezător, încît încercă pe loc să caute motivul pentru care ea îi spunea o asemenea minciună. O privi în față și, cu tot întunericul, văzu în atitudinea ei sentimentalismul care dispăruse din glas. Pesemne, era adevărat. În ce scop i-ar fi spus o minciună ? Îl găsiseră așadar pe cel de-al treilea de care aveau nevoie ?

— Ai să fii mulțumit acum ? întrebă ea învăluitor.

Ea era foarte departe de a bănui ceea ce se petrecea în sufletul lui și el, din pudoare, nu rosti cuvintele care îi ardeau pe buze. Dar cum ar fi putut simula bucuria la care se aștepta ea ! Durerea lui fusese atît de cumplită, încît trebuia să-i amintească ea că alteori i-ar fi plăcut s-o audă vorbind despre proiectul acesta. Dar în gura Angiolinei acest proiect i se păruse o dezmierdare. Mai mult, el se amăgise cu planul acesta, visase împlinirea lui și fericirea care avea să urmeze. Dar cîte planuri nu-i trecuseră prin minte fără să lase urme ? Visase în viața lui pînă și hoția, omorul, siluirea. Simțise curajul, tăria și perversitatea nelegiuitului și visase rezultatele crimelor, impunitatea înainte de orice. Dar apoi, mulțumit cu visul, regăsise neschimbate lucrurile pe care voise să le distrugă, și se potolise cu conștiința împăcată. Săvîrșise nelegiuirea, dar nu existau daunele. Acum, însă, visul devenise realitate și el, deși îl voise, rămînea surprins, nu-și recunoștea visul, fiindcă înainte avusese cu totul altă înfățișare.

— Și nu mă-ntrebi cine-i mirele ?

Cu neașteptată hotărîre el se ridică :

— Îl iubești ?

— Cum poți să-mi pui o astfel de întrebare ? exclamă ea într-adevăr uluită.

În loc de răspuns, ea sărută mîna cu care el ținea sus umbrela.

— Atunci nu te mărita cu el ! porunci Emilio.

Își explică sieși propriile cuvinte. El o poseda acum ; nu o mai dorea. De ce, pentru a o poseda altfel, ar fi trebuit s-o cedeze altuia ? Văzînd-o tot mai mirată, încercă s-o convingă :

— Cu un bărbat pe care nu-l iubeşti, n-ai să poţi fi fericită.

Dar ea nu-i cunoştea şovăielile. Pentru prima oară se plînse de propria ei familie. Fraţii nu munceau, tatăl era bolnav ; cum puteau s-o ducă mai departe ? Casa ei, pe care el o văzuse la lumina soarelui, cînd bărbaţii nu erau acolo nu era veselă. Abia întorşi acasă, se certau între ei, cu mama şi cu surorile. Firește, croitorul Volpini, în vîrstă de patruzeci de ani, nu era soţul pe care şi-l dorise, dar era de treabă, bun, blînd, şi ea, cu timpul, poate l-ar fi iubit. Ceva mai bun tot n-ar putea găsi :

— Tu, desigur, mă iubeşti, nu-i aşa ? Totuşi, nu admiţi posibilitatea să mă iei de nevastă.

El se înduioşă auzind-o vorbind fără nici un resentiment despre egoismul lui.

De fapt, poate că ea făcea o afacere bună. Cu obişnuita lui slăbiciune, neputînd s-o convingă pe ea, pentru a ajunge la o înţelegere, încercă să se convingă pe sine însuşi.

Ea povesti. Îl cunoscuse pe Volpini la doamna Deluigi. Era un omuleţ.

— Îmi vine pînă aici, şi arătă rîzînd spre umăr. Om vesel. Zice că e mic dar plin de o dragoste mare. Poate bănuind — vai, ce nedreptate îi făcea — că Emilio ar fi ros de gelozie, se grăbi să adauge : Destul de urît. Are faţa plină de păr de culoarea paielor uscate. Barba îi ajunge la ochi, mai bine zis la ochelari.

Croitoria lui Volpini se afla la Fiume, dar el spusese că, după căsătorie, i-ar fi permis să vină să petreacă o zi pe săptămînă la Triest şi între timp, fiindcă în cea mai mare parte a timpului el lipsea, ei ar fi putut continua să se vadă în linişte.

— O să fim însă foarte prevăzători, stărui el. Foarte, foarte prevăzători ! repetă.

Dacă asta era un noroc pentru ea, n-ar fi fost mai bine să renunţe chiar să se vadă, spre a nu-l primejdui ? Pentru a-şi linişti conştiinţa, ar fi fost în stare de orice sacrificiu. Luă o mînă a Angiolinei, îşi rezemă fruntea de ea şi în poza aceasta de adorator îşi rosti tot gîndul lui :

— Ca să nu-ţi fac rău, aş fi în stare să renunţ la tine.

Poate că ea înţelese : nu mai pomeni de trădarea pusă la cale, şi, datorită numai acestui fapt, în seara aceea se iubiră cu cea mai mare gingăşie. Pentru o clipă, pentru o singură dată, ea păru că atinge înălţimea sentimentului lui Emilio. Nu avu nici o notă distonantă ; nu-i spuse nici măcar că-l iubeşte. El îşi mîngîia propria-i durere. Femeia pe care-o iubea nu era doar gingaşă şi neajutorată ; era pierdută. Se vindea într-o parte, se dăruia în cealaltă. O, nu putea să uite pofta de rîs de care Angiolina fusese cuprinsă la începutul convorbirii lor. Dacă făcea în felul acesta pasul cel mai important din viaţa ei, cum s-ar fi purtat alături de un bărbat pe care nu-l iubea ?

Era pierdută ! Îmbrăţişînd-o strîns cu braţul stîng, îşi sprijini capul în poala ei şi, plin de compătimire mai mult decît de dragoste, şopti :

— Biata de tine !

Rămaseră aşa vreme îndelungată ; apoi ea se plecă asupra lui şi, desigur cu gîndul ca el să nu observe, îl sărută uşor pe păr. Fu gestul ei cel mai delicat din tot timpul legăturii lor.

Apoi totul deveni neaşteptat, îngrozitor. Burniţa monotonă, tristă, care acompaniase durerea lui Emilio cu o notă blîndă ce i se păruse cînd de compătimire, cînd de nepăsare, se transformă pe neaşteptate într-un ropot torenţial. Un suflu de vînt rece, dinspre mare, răscolise atmosfera îmbibată cu apă şi veni acum să-i gonească, să-i smulgă visului care le îngăduise o clipă fericită. Ea fu cuprinsă de o mare spaimă că-şi udă rochia şi o luă la fugă, după ce refuză braţul lui Emilio ; avea nevoie de amîndouă mîinile ca să ţină umbrela în bătaia vîntului. În lupta cu vîntul şi cu ploaia, se înfurie şi nu vru nici măcar să precizeze cînd aveau să se revadă :

— Deocamdată să ajungem acasă.

O văzu urcîndu-se într-un vagon de tramvai şi, din întunericul în care rămase, îi zări în lumina galbenă frumosul chip îmbufnat, ochii dulci atenţi să verifice stricăciunile aduse de ploaie îmbrăcăminţii.

IV

A DESEA, ÎN LEGĂTURA LOR, SE REPETARĂ aceste ropote de ploaie ce-l smulgeau din vraja în voia căreia se lăsa cu atîta voluptate.

A doua zi, se duse devreme la Angiolina. Nu-şi dădea seama nici el dacă se ducea ca să se răzbune prin cîteva cuvinte înţepate, pentru felul în care-l părăsise cu o seară înainte sau ca să aibă din nou, la vederea chipului ei trandafiriu, sentimentul deplin că noaptea fusese chinuit de un gînd dureros, de care — o afla după neliniştea ce-l făcea să alerge pînă acolo — avea acum nevoie.

Veni să-i deschidă mama Angiolinei, care-l primi cu obişnuitele cuvinte de politeţe, cu fizionomia imobilă de pergament, cu vocea de o sonoritate brutală. Angiolina tocmai se îmbrăca şi avea să vină numaidecît.

— Ce părere aveţi ? întrebă bătrîna dintr-o dată.

Îi vorbi de Volpini. Mirat că şi mama cerea încuviinţarea lui pentru căsătoria Angiolinei, şovăi, şi ea, înşelîndu-se asupra naturii îndoielii pe care i-o vedea întipărită pe faţă, încercă să-l convingă.

— O să înţelegeţi. E un noroc pentru Angiolina. Chiar dacă n-o să-l iubească aşa de mult, o să aibă o viaţă liniştită, veselă, fiindcă el e foarte îndrăgostit. Trebuie să-l vedeţi !

Izbucni într-un rîs scurt şi zgomotos dar care-i contractă doar buzele. Se vedea bine că era mulţumită.

Sfîrşi prin a se bucura constatînd cum Angiolina făcuse pe maică-sa să priceapă cît de mult ţinea la consimţămîntul lui ; îl dădu în cuvinte generoase. Îl durea că Angiolina se mărita cu altul, dar dat fiind că era spre binele ei... Bătrîna rîse din nou, dar mai mult cu faţa decît cu gura şi lui i se păru ironică. Să fi ştiut oare mama şi de înţelegerea lor ? Nici asta nu i-ar fi displăcut prea mult. De ce să-l doară rîsetele acelea destinate cinstitului Volpini ? Era sigur că de data aceasta nu putea fi el cel batjocorit.

Angiolina veni îmbrăcată, gata să iasă în oraş ; era grăbită pentru că la nouă trebuia să fie la doamna Deluigi. El nu vru să plece imediat şi de aceea, pentru prima oară, merseră împreună pe stradă, la lumina zilei.

— Mi se pare că facem o pereche frumoasă, zise ea zîmbind, văzînd că toţi trecătorii le aruncau cîte o privire. Era cu neputinţă să treci pe lîngă ea şi să n-o priveşti.

O privi şi Emilio. Rochia albă, care exagera moda zilei, cu talia foarte strîmtă, cu mînecile largi, aproape nişte baloane umflate, stîrnea privirile, era făcută pentru a le cuceri. Din tot belşugul acela de alb răsărea capul, neumbrit ci scos în relief de lumina lui pală şi neobrăzat de trandafirie, avînd pe buze o uşoară culoare roşie de sînge care se aprindea deasupra dinţilor, dezveliţi de zîmbetul fericit şi dulce care se desprindea din colţurile gurii şi pe care trecătorii îl culegeau. Soarele i se juca în cîrlionţii blonzi, îi poleia şi-i pudra.

Emilio roşi. I se păru că poate citi în ochii fiecărui trecător o judecată batjocoritoare. O privi din nou. Era limpede că avea în ochi un fel de salut pentru fiecare bărbat elegant care trecea ; nu se uita, dar lucea în ei o strălufgerare de lumină. Ceva se mişca în pupile şi schimba mereu intensitatea şi direcţia luminii. Ochii aceştia *foşneau !* Emilio se agăţă de acest verb care i se păru a caracteriza atît de bine activitatea acestor ochi. În micile mişcări rapide, imprevizibile ale luminii, păru că aude un zgomot uşor.

— De ce cochetezi ? întrebă el, silindu-se să zîmbească.

Fără să roşească şi rîzînd, ea răspunse :

— Eu ? De-aia am ochi, ca să mă uit.

Era, aşadar, conştientă de mişcarea ochilor ei ; se înşela doar zicînd „să mă uit".

Puţin după aceea trecu un funcţionăraş, un oarecare Giustini, un tinerel frumos, pe care Emilio îl cunoştea din vedere. Ochii Angiolinei se înviorară şi Emilio se uită în urma norocosului muritor care tocmai trecuse. Funcţionărașul se oprise să-i privească.

— Se uită după mine, nu ? întrebă ea, zîmbind bucuroasă.

— De ce te răsfeţi ? întrebă el cu tristeţe. Ea nu-l înţelese în primul moment. Apoi, cu şiretenie, vru să-l convingă că încercase într-adins să-l facă gelos şi, în cele din urmă, spre a-l linişti, fără jenă, la lumina zilei, făcu cu buzele roşii o strîmbătură care voia să însemne un sărut. O, ea nu ştia să se prefacă. Femeia pe care o iubea el, *Ange*, era născocirea lui, şi-o născocise printr-o sforţare voită ; ea nu colaborase la această născocire nici măcar nu-l lăsase s-o împlinească, deoarece se împotrivise. La lumina zilei visul se topea.

— Prea multă lumină, murmură el orbit. Să mergem la umbră.

Ea îl privi cu curiozitate văzîndu-i faţa răvăşită :

— Îţi face rău soarele ? Se spune într-adevăr că sînt oameni care nu-l pot suferi.

Ce greşeală, din partea ei, să iubească soarele !

La despărţire, o întrebă :

— Şi dacă Volpini ar afla despre plimbarea asta a noastră prin oraş ?

— Cine să-i spună ? zise ea foarte calmă. I-aş spune că eşti un frate sau un văr al doamnei Deluigi. Nu cunoaşte pe nimeni în Triest, aşa că e uşor să-l faci să creadă orice.

După ce se despărţiră, el dori să-şi analizeze încă o dată impresiile şi umblă de unul singur, fără ţintă. O străluminare de energie îl făcu să gîndească repede şi

intens. Îşi impusese o problemă şi o rezolvă imediat. Ar fi făcut bine s-o lase numaidecît şi să n-o mai revadă. Nu se mai putea amăgi asupra naturii propriilor sentimente, fiindcă durerea care o încercase cu puţin înainte îl silise prea evident să se simtă ruşinat pentru ea şi pentru sine însuşi.

Se apropie de Stefano Balli cu intenţia de a-i face o promisiune prin care hotărîrea lui să devină nestrămutată. În schimb, vederea prietenului fu de ajuns să-l facă să renunţe. De ce să nu se distreze şi el cu femeile, cum făcea Stefano ? Îşi aminti cum era viaţa lui fără dragoste. De o parte supunerea faţă de Balli, de cealaltă tristeţea Amaliei, şi nimic altceva. Şi nu i se păru că e mai puţin energic acum decît ceva mai înainte ; dimpotrivă, acum voia să trăiască, să se bucure chiar cu preţul suferinţei. Avea să-şi dovedească bărbăţia în felul cum avea să se poarte cu Angiolina, nu fugind de ea ca un laş.

Sculptorul îl primi cu o înjurătură grosolană :

— Mai trăieşti ? Dacă, aşa cum s-ar părea după mutra-ţi pocăită, vii să-mi ceri un ajutor, află că-ţi răceşti gura de pomană. Corcitură !

Îi zbiera în urechi, caraghios de ameninţător, dar Emilio se eliberă de orice îndoială. Prietenul, vorbindu-i de ajutor, îi dăduse un sfat bun ; şi cine mai mult decît Balli l-ar fi putut ajuta în împrejurări ca acestea ?

— Te rog, stărui el, aş vrea să-ţi cer un sfat.

Celălalt începu să rîdă.

— E vorba de Angiolina, nu-i aşa ? Nu vreau s-aud nimic despre persoana aceasta. A picat între noi ca să ne despartă, fie, dar să nu mă bată la cap şi altfel.

Ar fi putut să fie încă mai aspru, dar Emilio tot n-ar fi renunţat la sfatul lui. De la el trebuia să vină mîntuirea ; Stefano, care se pricepea atît de bine, avea să-i arate calea de urmat pentru a continua să profite de viaţă, fără să mai sufere. Într-o singură clipă ajunse de la înălţimea primei intenţii bărbăteşti la cea mai josnică abjecţie : conştiinţa propriei slăbiciuni şi desăvîrşita împăcare cu ea. Cerea ajutor ! Ar fi vrut să păstreze măcar aparenţa omului care cere un simplu

sfat, numai așa, ca să audă și părerea altuia. Printr-un efect mecanic însă, țipetele acelea în urechi îl făcură să devină tînguitor. Simțea o mare nevoie să fie mîngîiat.

Lui Stefano îi fu milă de el. Îl apucă brutal de braț și-l tîrî spre Piazza della Legna unde-și avea atelierul.

— Să auzim. Dacă pot să te ajut cu ceva, știi bine că am s-o fac.

Mișcat, Emilio se spovedi. Da. Acum o simțea limpede. Lucrul devenise pentru el foarte serios și-și descrise dragostea, nerăbdarea de a o vedea, de a-i vorbi, gelozia, îndoiala, chinul nepotolit și uitarea totală a oricărui lucru din afara ei, sau a propriului sentiment. Apoi, vorbi despre Angiolina așa cum o judeca acum, după comportarea ce-o avea pe stradă, după fotografiile atîrnate pe pereții camerei și după dăruirea față de croitor și față de înțelegerea lor. Vorbind despre ea, zîmbi de cîteva ori. O evocase, o vedea bucuroasă, de o perversitate naivă, și îi zîmbea fără mînie. Biata copilă! Ținea atît de mult la acele fotografii încît le expunea, la vedere, pe perete, îi plăcea să fie admirată atît de mult pe stradă, încît ar fi vrut să contabilizeze chiar el ocheadele ce-i erau aruncate. Vorbind, simți că în toate astea nu era nici o jignire pentru cel care declarase că nu caută în ea decît o jucărie. Ce-i drept, în istorisire nu intraseră toate observațiile și experiențele sale, dar cele rămase pe dinafară nici nu mai existau pentru moment. Se uită la Balli cu sfială, fiindcă se temea să nu-l vadă izbucnind în rîs, și doar logica îl sili să continue. Spusese că vrea un sfat și trebuia să-l ceară. Ecoul propriilor cuvinte stăruia încă în urechile lui, și trase o concluzie ca din vorbele altuia. Cu mult calm, de parcă ar fi vrut să se uite căldura cu care vorbise pînă în clipa aceea, întrebă:

— Nu crezi că, avînd în vedere că nu știu să mă comport cum trebuie, aș face bine să pun capăt acestei legături?

Își disimulă din nou un surîs. Ar fi fost nostim ca Balli, de bună credință, să-l fi sfătuit s-o părăsească pe Angiolina.

Dar Stefano îşi dovedi imediat inteligenţa superioară şi nu vru să dea sfaturi.

— Pricepi, eu nu te pot sfătui să fii altfel decît eşti, spuse afectuos. Ştiam eu că genul ăsta de aventură nu era făcut pentru tine.

Emilio se gîndi că, întrucît Balli îi vorbea astfel, sentimentele de care se înspăimîntase cu puţin înainte trebuiau să fie ceva obişnuit, şi găsi în asta un nou motiv de liniştire.

Se apropie Michele, servitorul lui Balli, un om în vîrstă, soldat devotat. În poziţie de drepţi, îi spuse stăpînului cîteva cuvinte în şoaptă şi se îndepărtă, după ce-şi scosese pălăria cu un gest larg, dar cu trupul mereu nemişcat.

— Sînt aşteptat în atelier, zise Balli, zîmbind. E o femeie, şi-i păcat că nu poţi să asişti la conversaţia noastră. Ar fi foarte instructiv pentru tine. Apoi îi veni o idee : Vrei să ne întîlnim într-o seară în patru ?

Crezu că găsise calea de a-şi ajuta prietenul, şi Emilio primi cu entuziasm. Firește ! Singurul mijloc de a-l putea imita pe Balli era să-l vadă la lucru.

Seara, Emilio avea întîlnire cu Angiolina la Campo Marzio. În timpul zilei plănuise reproşuri. Dar ea veni ca să fie cîteva ceasuri numai a lui ; la Sant'Andrea, la ora aceea, nu erau trecători care să le fure atenţia. La ce bun să-şi stîrbească fericirea prin certuri ? I se păru că-l imită mai bine pe Balli, iubind cu gingăşie şi bucurîndu-se de această dragoste, la care, dimineaţa, într-o clipă de nebunie, puţin lipsise să renunţe. Din resentimentul lui nu mai răzbătu decît o aţîţare ce-i însufleţi cuvintele şi întreaga seară, care se arătă la început foarte plăcută. Hotărîră să dedice una din cele două ore, pe care le puteau petrece împreună, ieşirii din oraş, iar cealaltă — întoarcerii. Propuse el acest lucru, vrînd să se liniştească mergînd alături de ea. Făcură cam o oră pînă la Arsenal, o oră de fericire desăvîrşită, în noaptea senină, în aerul acela limpede, înviorat de o toamnă timpurie.

Ea se aşeză pe zidul care mărginea strada şi el rămase în picioare dominînd-o. Îi vedea capul, luminat dintr-o

parte de razele unui felinar, proiectîndu-se pe un fond întunecat : Arsenalul aşezat pe ţărm, cît un oraş întreg, mort la ora aceea.

— Oraşul muncii ! zise el surprins de-a fi venit acolo să iubească.

Marea, închisă de peninsula din faţă, ascunsă de case, dispăruse în noapte din privelişte. Rămîneau casele risipite pe ţărm ca pe o tablă de şah, apoi mai încolo, un vapor în construcţie. Oraşul muncii părea şi mai mare decît era. La stînga, felinarele îndepărtate păreau că-i marchează continuarea. Îşi aminti că felinarele acelea aparţineau unei alte întreprinderi, aşezate pe malul opus al văii Muggia. Truda continua şi acolo ; era firesc să vezi munca prelungindu-se dintr-o parte în alta.

Şi Angiolina privea, şi, pentru o clipă, Emilio se pomeni cu gîndul foarte departe de dragostea lui. În trecut nutrise idei socialiste, firește fără să miște vreodată un deget pentru a le înfăptui. Ce departe erau de el acele idei ! Încercă o remuşcare ca în faţa unei trădări, fiindcă el simţea stingerea dorinţelor şi a ideilor, singurele lui acţiuni, ca pe nişte apostazii.

Uşoara lui indispoziţie dispăru însă iute. Angiolina întreba o mulţime de lucruri, mai ales în legătură cu acel colos suspendat în aer şi el îi descrise lansarea unei nave. În viaţa lui de pedant solitar nu ştiuse niciodată să-şi potrivească gîndul şi cuvintele cu urechile cărora le erau adresate şi, în zadar, cu ani în urmă, încercase să iasă din propria sa găoace şi să comunice cu mulţimea ; fusese nevoit să se retragă scîrbit şi dispreţuitor. Acum, în schimb, ce plăcut era să ocolească vorba sau cel puţin conceptul dificil, şi să se facă înţeles ! În timp ce vorbea, era în stare să-şi fărîmiţeze propriul concept, eliberîndu-l de cuvintele cu care se născuse, numai să vadă trecînd un licăr de inteligenţă prin ochii aceia albaştri.

Dar şi de data aceasta apăru o gravă disonanţă întrerupînd armonia. Cu cîteva zile înainte, i se povestise un fapt care-l mişcase profund. Un astronom german trăia de vreo zece ani în observatorul său, pe una din culmile

cele mai înalte ale Alpilor, între zăpezile veşnice. Cel mai apropiat sat era aşezat la o mie de metri sub picioarele lui, şi de acolo îi aducea hrana, în fiecare zi, o copilă de doisprezece ani. În cei zece ani, tot urcînd şi coborînd zilnic mia de metri, copila se făcuse mare, voinică şi frumoasă, şi savantul o luă de nevastă. Căsătoria se celebrase cu puţin timp înainte în sat şi, drept voiaj de nuntă, soţii urcaseră împreună la locuinţa savantului. În braţele Angiolinei, se gîndi la ei ; aşa ar fi vrut s-o aibă, la o mie de metri distanţă de orice alt bărbat ; astfel — dat fiind că i-ar fi fost cu putinţă, ca şi astronomului, să-şi consacre viaţa în continuare acelorași scopuri — ar fi fost în stare să se lege definitiv de ea, fără rezerve.

— Dar ţie, întrebă el cu nerăbdare, văzînd că ea nu înţelegea încă de ce-i fusese relatată această istorioară, ţie ţi-ar plăcea să vii şi să rămîi acolo sus, cu mine ?

Ea şovăi. În mod evident, şovăi. O parte din istorioară, muntele adică, fusese înţeleasă numaidecît de ea. El nu vedea acolo decît dragostea, pe cînd ea, neîntîrziat, simţi plictiseala şi frigul. Îl privi, înţelese ce răspuns pretindea el, şi numai pentru a-i fi pe plac, spuse fără nici un entuziasm :

— O, ar fi minunat !

Dar el rămase profund jignit. Crezuse întotdeauna că atunci cînd s-ar fi hotărît s-o facă a lui, ea ar fi acceptat cu entuziasm orice condiţie pe care i-ar fi impus-o. Dimpotrivă ! Atît de sus, ea nu s-ar fi simţit bine nici chiar cu el şi, în întuneric, Emilio văzu cum pe chipul ei se zugrăveşte uimirea de a i se propune să-şi petreacă tinereţea printre zăpezi, în singurătate ; frumoasa ei tinereţe, cu alte cuvinte, părul, culorile feţii, dinţii, toate lucrurile pe care ţinea atît de mult să le vadă admirate de lume.

Rolurile erau schimbate. Propusese, deşi ca pe o figură de stil, s-o facă a lui şi ea nu acceptase ; rămase într-adevăr consternat !

— Firește ! zise cu ironie amară, acolo sus n-ar fi nimeni care să-ţi dăruiască fotografii şi nici n-ai întîlni în drum oameni oprindu-se să te privească.

Ea simți amărăciunea, dar nu se supără pentru ironie, fiindcă i se părea că are dreptate și începu să discute. Acolo sus era frig, și ei nu-i plăcea frigul ; iarna se simțea nefericită chiar și în oraș. Apoi, pe lumea asta, trăiești doar o dată, și acolo sus te pîndește primejdia de a trăi mai puțin, pe lîngă faptul că trăiești mai prost, că doar n-o să i se spună că poate fi prea amuzant să vadă mereu trecîndu-i norii pe sub picioare.

Ea avea dreptate, de fapt, dar cît era de rece și de puțin inteligentă ! Nu mai discută, căci cum ar fi putut s-o convingă ? Se uită în altă parte, căutînd. I-ar fi putut spune o obrăznicie, care să-l răzbune și să-l liniștească. Dar rămase tăcut, nehotărît să privească în juru-i, noaptea, luminile risipite pe peninsula întunecată din față, apoi turnul care se înălța la intrarea Arsenalului, deasupra arborilor, de o paloare vineție, o umbră nemișcată care părea o combinație întîmplătoare de culori atîrnată în văzduh.

— Eu nu zic nu, spuse Angiolina ca să-l îmbuneze, ar fi minunat, dar...

Se întrerupse ; se gîndi că întrucît el dorea atît de mult s-o vadă entuziasmată de muntele acela, pe care ei, cu siguranță, n-aveau să-l vadă niciodată, ar fi fost o prostie să nu-i facă pe plac :

— Ar fi foarte frumos, și repetă fraza cu un crescendo de entuziasm.

Dar el nu-și luă ochii de la aerul vinețiu, jignit și mai mult de o prefăcătorie atît de transparentă, încît părea o glumă, pînă cînd ea-l atrase spre sine.

— Dacă vrei o dovadă, mîine, imediat, plecăm și trăiesc singură cu tine pentru totdeauna.

Într-o dispoziție sufletească aidoma celei de dimineață, el se gîndi din nou la Balli :

— Sculptorul Balli vrea să te cunoască.

— Adevărat ? întrebă ea bucuroasă. Și eu ! și părea că vrea să alerge imediat în căutarea lui Balli. Mi-a povestit atîtea despre el, o domnișoară care-l iubea, încît doresc de mult timp să-l cunosc. Unde m-a văzut, de vrea să mă cunoască ?

Nu era o noutate că ea, de faţă cu el, arăta interes pentru alţi bărbaţi, dar ce dureros era acest lucru !

— Nici măcar nu ştia de existenţa ta, zise el cu brutalitate. Ştie despre tine doar cît i-am spus eu.

Spera s-o fi necăjit, dar, dimpotrivă, îi fu foarte recunoscătoare că vorbise despre ea :

— Dar cine ştie, zise cu un accent caraghios de neîncredere, ce i-oi fi spus tu despre mine.

— I-am spus că eşti o trădătoare, zise el rîzînd.

Cuvîntul acesta îi făcu să rîdă din inimă şi se înveseliră imediat, împăcaţi. Se lăsă îmbrăţişată îndelung, şi deodată, foarte mişcată, îi murmură în urechi : *Şe tèm bocù !* El repetă de data asta cu tristeţe :

— Trădătoare !

Ea rîse din nou zgomotos, dar apoi găsi ceva mai bun. Sărutîndu-l îi vorbi gură în gură, şi, cu un farmec pe care el nu-l mai uită niciodată, cu voce slabă şi rugătoare, care-şi schimba timbrul, îl întrebă de mai multe ori :

— Nu-i aşa că nu-i aşa că eu sînt ce-ai spus ?

Astfel şi seara se încheie într-un mod foarte plăcut. Era de ajuns un gest potrivit al Angiolinei pentru ca orice îndoială, orice durere să piară.

La întoarcere îşi aduse aminte că Balli urma să vină cu o femeie şi se grăbi să i-o spună. Nu păru s-o deranjeze ; apoi însă se informă cu un aer indiferent ce nu putea fi simulat, dacă femeia aceea era iubită cu pasiune de Balli.

— Nu cred, spuse el sincer, bucuros de indiferenţa ei. Balli are un fel ciudat de a iubi femeile ; le iubeşte mult, dar pe toate la fel, cînd îi plac.

— Pesemne că a avut multe ? întrebă ea gînditoare.

Aici, el socoti că trebuie să mintă :

— Nu cred.

Seara următoare trebuiau să se întîlnească la Grădina Publică în patru. Cei dintîi sosiră Angiolina şi Emilio. Nu era prea plăcut să aştepţi în aer liber, fiindcă, fără să fi plouat, pămîntul era umed din cauza scirocco-ului. Angiolina încercă să-şi ascundă nerăbdarea sub un aer

de proastă dispoziție, dar nu izbuti să-l înșele pe Emilio cuprins de o dorință intensă de a o cuceri pe femeia aceasta, pe care n-o mai simțea a lui. Fu plictisitor însă, își dădu seama, și ea avu grijă să-l facă s-o simtă și mai bine. Strîngîndu-i brațul, el o întrebase :

— Mă iubești măcar cît aseară ?

— Da ! spuse ea cu asprime, dar astea nu sînt lucruri care se spun în fiece clipă.

Balli sosi dinspre Apeduct la brațul unei femei înalte ca și el.

— Ce lungă e ! zise Angiolina emițînd imediat asupra femeii singura părere pe care și-o putea face de la distanță.

Apropiindu-se, Balli făcu prezentările :

— Margherita ! *Ange !*

Încercă s-o vadă pe Angiolina în întuneric, și se apropie cu fața atît de mult, încît întinzînd buzele ar fi putut s-o sărute.

— Chiar *Ange ?*

Încă nemulțumit, aprinse un chibrit și lumină cu el chipul trandafiriu, care, plin de seriozitate, se supuse la această operație. Luminat, el avea în întuneric străvezimi adorabile ; ochii albaștri, în care galbenul flăcăruii pătrundea ca în apa cea mai limpede, străluceau galeși, veseli, mari. Fără să se tulbure, Balli lumină cu chibritul fața Margheritei, o față palidă, pură, cu doi ochi verzui, mari și vioi, care te împiedicau să privești în altă parte, un nas acvilin și pe capul mic, o mare bogăție de păr castaniu. Pe fața ei țipa contradicția dintre ochii cutezători de ștrengar și seriozitatea trăsăturilor de madonă suferindă. Lăsîndu-se văzută, ea profită de lumina chibritului pentru a-l iscodi curioasă pe Emilio ; apoi, observînd că flăcăruia nu voia să se stingă, suflă în ea.

— Acum vă cunoașteți cu toții. Pe tipul ăla de colo, zise Balli arătînd spre Emilio, ai să-l vezi la lumină.

O porni înainte cu Margherita, care se și agățase de brațul lui. Figura Margheritei, prelungă și slabă, nu putea fi frumoasă ; se potrivea cu amîndouă expresiile feței, de vioiciune și de suferință. Pasul ei era nesigur,

scurt în comparație cu statura. Purta o jachetă de un roșu aprins, dar pe spatele ei modest, sărac, ușor aplecat, pierdea orice intensitate ; părea o uniformă îmbrăcată de un copil ; în timp ce pe Angiolina chiar și culoarea cea mai ștearsă se înviora.

— Păcat, murmură Angiolina cu adîncă amărăciune, un cap atît de frumos, înfipt într-o prăjină !

Emilio vru să spună ceva. Se apropie de Balli și-i spuse :

— Foarte încîntat de ochii domnișoarei tale, aș vrea să știu cum ți-au plăcut ai domnișoarei mele.

— Ochii nu-s urîți, declară Balli, nasul însă nu e modelat perfect ; linia de jos nu e subliniată. Ar mai trebui ajustată cu dalta.

— Adevărat ? exclamă Angiolina surprinsă.

— S-ar putea să mă înșel, zise Balli cu toată seriozitatea. O să vedem imediat, la lumină.

Cînd Angiolina se simți destul de departe de necruțătorul ei critic, zise cu glas răutăcios :

— Ca și cum șchioapa lui ar fi perfectă.

Intrară la „Lumea nouă" într-o odaie lunguiață, închisă într-o parte de un paravan, iar de cealaltă, spre grădina amplă a berăriei, de un perete de sticlă. La sosirea lor veni în grabă chelnerul, un tinerel cu haine și mișcări de țăran. Se urcă cu picioarele pe un scaun și aprinse două flăcărui de gaz, care luminară slab încăperea vastă ; rămase apoi acolo sus să-și frece ochii somnoroși, pînă cînd Stefano se apropie și-l trase jos strigînd că nu-i permitea să adoarmă la o înălțime atît de mare. Puiul de țăran, sprijinindu-se de sculptor, coborî de pe scaun și se îndepărtă sprinten și foarte bine dispus.

Pe Margherita o durea un picior și se așezase imediat. Balli se învîrti în jurul ei destul de grijuliu, îndemnînd-o să nu facă mofturi și să-și scoată cizma. Dar ea nu voi, declarînd :

— Trebuie să existe totdeauna o suferință. În seara asta abia o simt.

Cît de deosebită era femeia aceea de Angiolina. Făcea declarații de dragoste fără să le rostească, fără să-și trădeze intenția, tandră și castă, pe cînd cealaltă, cînd voia să exprime simțirea, se încorda ca un arc, se încărca la fel ca o mașinărie care necesită pregătiri înainte de a se pune în mișcare.

Dar Balli nu se mulțumea. Spusese să-și scoată cizma și stărui să fie ascultat pînă cînd ea declară că ar fi fost gata să-și scoată amîndouă cizmele dacă el i-ar fi poruncit, dar că nu-i folosea la nimic, nefiind aceasta pricina suferinței. În timpul serii, ea fu silită de cîteva ori să dea semne de supunere, pentru că Balli voia să expună sistemul pe care-l aplica femeilor. Margherita se preta minunat la acest rol ; rîdea mult, dar se supunea. Se simțea în vorbele ei o anumită înclinare spre gîndire ; asta făcea supușenia ei foarte potrivită ca exemplu.

La început ea căută să lege o conversație cu Angiolina, care încerca să stea în vîrful picioarelor pentru a se privi într-o oglindă depărtată, să-și aranjeze buclele. Îi povestise despre durerile ei de piept și de picioare ; nu-și aducea aminte de o epocă în care să nu le fi simțit. Mereu cu ochii în oglindă, Angiolina zise :

— Adevărat ? Sărăcuța ! Apoi imediat, cu o mare simplitate : Eu mă simt totdeauna bine.

Emilio, care o cunoștea, își stăpîni un zîmbet, simțind în cuvintele acestea cea mai deplină nepăsare pentru suferințele Margheritei și, imediată, totală, satisfacția propriei sănătăți. Nenorocirea altuia o făcea să simtă și mai bine propria înflorire.

Margherita se așeză între Stefano și Emilio ; Angiolina se așeză ultima în fața ei și, încă în picioare, îi aruncă o privire ciudată lui Balli. Lui Emilio i se păru de sfidare, dar sculptorul o interpretă mai bine.

— Dragă Angiolina, îi spuse fără mofturi, dumneata mă privești așa sperînd ca eu să-ți găsesc frumos și nasul, dar degeaba. Nasul dumitale ar trebui să fie construit așa.

Desenă pe masă cu degetul muiat în bere curba pe care o voia el, o linie groasă ce cu greu ţi-ai fi putut-o închipui în loc de nas.

Angiolina privi linia de parcă ar fi vrut s-o înveţe pe dinafară şi-şi atinse nasul :

— E mai bine aşa ! zise cu jumătate de glas, ca şi cum n-ar mai fi interesat-o să convingă pe nimeni.

— Ce prost gust ! exclamă Balli neputînd însă să-şi stăpînească rîsul.

Se înţelege că din clipa aceea Angiolina îl amuză copios. Continuă să-i spună lucruri neplăcute, dar părea că o face pentru a o sili să se apere. Ea însăşi se amuza. În ochii ei stăruia aceeaşi bunăvoinţă pentru sculptor care strălucea şi în cei ai Margheritei ; femeile se copiau una pe cealaltă, şi Emilio, după ce încercase în zadar să strecoare cîte un cuvînt în conversaţia generală, se străduia acum să priceapă de ce organizase asemenea întîlnire.

Dar Balli nu-l uitase. Îşi urmă sistemul, care părea că trebuie să fie brutalitatea, pînă şi cu chelnerul. Se răsti la el fiindcă nu le oferea drept cină decît viţel în tot felul de sosuri ; resemnîndu-se să ia şi viţel, dădu dispoziţii şi cînd chelnerul era gata să iasă din încăpere, strigă după el într-un nou şi comic acces de mînie nejustificată :

— Corcitură ! Cîine !

Chelnerul se complăcu să fie astfel mustrat şi-i execută toate poruncile cu o grabă nemaipomenită. Astfel, domesticindu-i pe toţi în jurul său, lui Balli i se păru că-i dăduse lui Emilio o lecţie în toată regula.

Dar Emilio nu izbuti să aplice aceste sisteme nici măcar în lucrurile cele mai mărunte. Margherita nu voia să mănînce :

— Bagă de seamă, zise Balli, e ultima seară pe care o mai petrecem împreună ; eu nu pot să sufăr nazurile !

Ea încuviinţă să i se pregătească şi ei ceva de mîncare ; atît de repede îi veni pofta de mîncare, încît lui Emilio i se păru că nu avusese niciodată din partea Angiolinei o asemenea dovadă de dragoste. Între timp şi Angiolina,

după o lungă şovăire, declarase că nici nu vrea să audă de viţel.

— Ai înţeles, îi spuse Emilio, Stefano nu poate suferi nazurile.

Ea dădu din umeri ; n-o interesa să placă nimănui. şi lui Emilio i se păru că disprețul îl viza mai curînd pe el decît pe Balli.

— Această cină de viţei, spuse Balli, cu gura plină, privindu-i în faţă pe ceilalţi trei, nu e desigur un lucru prea armonios. Voi doi distonaţi împreună ; tu negru ca tăciunele, ea blondă ca un spic la sfîrşitul lui iunie, păreţi aruncaţi laolaltă de un pictor academic. Cît despre noi doi, am putea fi puşi pe pînză sub titlul : Grenadier cu nevasta rănită.

Cu un sentiment foarte potrivit, Margherita observă :

— Oamenii nu ies împreună ca să fie văzuţi de ceilalţi.

Balli, serios şi aspru pînă şi în gestul acesta de afecţiune, îi dădu ca răsplată un sărut pe frunte.

Angiolina, cuprinsă de o nouă pudoare, începu să contemple tavanul.

— Nu mai face pe sclifosita, zise Balli încruntat. Parcă voi nu faceţi şi mai şi.

— Cine zice asta ? întrebă Angiolina privind imediat ameninţătoare spre Emilio.

— Eu nu, protestă neinspirat Brentani.

— Şi ce faceţi împreună în fiecare seară ? Eu nu-l văd niciodată, deci cu dumneata îşi petrece serile. A mai dat şi dragostea peste el, în plină tinereţe ! Adio biliard, adio plimbări. Eu stau singur şi-l aştept sau trebuie să mă mulţumesc cu primul imbecil care-mi iese în cale. Ne simţeam atît de bine împreună ! Eu, persoana cea mai inteligentă din oraşul acesta şi el cea de-a cincea, fiindcă după mine sînt trei locuri goale, şi apoi urmează el.

Margherita, care în urma sărutului, îşi recăpătase toată seninătatea, aruncă spre Emilio o privire afectuoasă.

— Aşa-i. Îmi vorbeşte mereu de dumneavoastră. Îi sînteţi foarte drag.

Angiolinei, dimpotrivă, i se păru că cea de a cincea inteligență din oraș era o nimica toată, și-și păstră toată admirația pentru cea dintîi.

— Emilio mi-a spus că dumneavoastră cîntați foarte frumos. Cîntați puțin. V-aș asculta cu multă plăcere.

— Asta mi-ar mai lipsi. După cină mă odihnesc. Diger greu, ca un șarpe.

Doar Margherita intui starea sufletească a lui Emilio. Ochii lui, ațintindu-se asupra Angiolinei, deveniră gravi ; apoi se întoarse spre Emilio, i se dedică lui, dar pentru a-i vorbi despre Stefano :

— Cîteodată, e dur, e adevărat, dar nu totdeauna și chiar cînd este, nu te sperie. Faci ce vrea el, fiindcă-l iubești. Apoi tot cu glasul scăzut, cu modulări tandre, spuse : Un om care gîndește e cu totul altceva decît cei care nu gîndesc.

Se înțelegea că vorbind despre *ceilalți,* se gîndea la bărbații pe care-i întîlnise, iar el, sustras pentru o clipă de la dureroasa lui tulburare, o privi cu compasiune. Ea avea dreptate să-i placă la ceilalți calitățile de care avea nevoie : singură, atît de blîndă și slabă, nu s-ar fi putut apăra.

Dar Balli își aminti din nou de el :

— Ce-ai amuțit ? !

Apoi, întorcîndu-se spre Angiolina, întrebă :

— Tot așa e și în lungile seri pe care le petreceți împreună ?

Uitînd parcă de imnurile lui de dragoste, ea spuse încruntată :

— E un bărbat serios.

Balli avu buna intenție de a-l mîngîia ; îi alcătui biografia, exagerînd-o :

— Ca bunătate, el e primul și eu al cincilea. E singurul bărbat cu care am putut să mă înțeleg. E un *alter ego* al meu, celălalt eu al meu, gîndește ca mine și... e întotdeauna de părerea mea atunci cînd eu nu pot fi de părerea lui.

La ultima frază uitase intenția cu care începuse să vorbească și, bine dispus, îl zdrobea pe Emilio sub

povara propriei superiorități. Acesta din urmă nu reuși să facă altceva decît să zîmbească.

Apoi simți că sub acest zîmbet era foarte ușor să se ghicească o sforțare și, pentru a simula mai bine dezinvoltura, vru să vorbească. Cineva propusese — nu știa nici măcar cine — ca Angiolina să pozeze pentru o sculptură plănuită de Balli. El era de acord :

— E vorba de a reproduce doar capul, îi spuse Angiolinei, ca și cum n-ar fi știut că ea ar fi acordat și mai mult.

Dar ea, fără să-i ceară părerea, în timp ce el fusese distras în conversația cu Margherita, acceptase, și deodată întrerupse cuvintele lui Emilio, care, prin nimic spontane, se înșiruiseră într-o perorație nelalocul ei, exclamînd :

— Dar am și acceptat.

Balli mulțumi și spuse că avea să profite cu siguranță de promisiune, dar numai peste cîteva luni, fiindcă, pentru moment, era prea ocupat cu alte lucrări. O privi îndelung, visînd la atitudinea în care avea s-o înfățișeze și Angiolina roși de plăcere. Să fi avut Emilio cel puțin un tovarăș de suferință. Dar nu ! Margherita nu era de loc geloasă și o privea și ea pe Angiolina cu ochi de artist. Stefano avea să facă ceva frumos, zise, și vorbi cu entuziasm despre surprizele pe care i le oferise arta, cînd din lutul docil ieșea un chip, o expresie, viața.

Curînd Balli redeveni brutal.

— Pe dumneata te cheamă Angiolina ? Eu am să-ți zic Angiolona, ba chiar Giolona.

Și de atunci o numi mereu așa cu vocalele acelea largi, late, dispretul însuși devenit sunet. Emilio se miră că numele nu-i displace Angiolinei ; ea nu se supără nici o clipă și cînd Balli i-l țipa în urechi, rîdea ca și cum cineva ar fi gîdilat-o.

La întoarcere, Balli cîntă. Avea o voce egală, de mare volum, pe care o îmblînzea modulînd-o cu foarte mult bun gust, nemeritat de cîntecele vulgare preferate. În

seara aceea cîntă unul căruia, din cauza prezenței celor două femei, nu-i putea pronunța toate cuvintele, dar știu să le facă înțelese prin maliția și senzualitatea vocii și a ochilor. Angiolina rămase încîntată.

Cînd se despărțiră, Emilio și Angiolina rămaseră o clipă pe loc să privească cealaltă pereche care se îndepărta.

— Chiorul ! zise ea. Cum poate să iubească o scîndură afumată care abia se ține pe picioare ?

În aceeași seară, ea nu-i lăsă lui Emilio răgazul să-i facă reproșurile pe care le rumegase în timpul zilei. Căci avea să-i povestească din nou lucruri surprinzătoare. Croitorul Volpini îi scria — uitase să aducă scrisoarea — că nu va putea s-o ia de nevastă decît peste un an. Un tovarăș al său îl oprea sub amenințarea de a dizolva asociația și de a-l lăsa fără capital.

— Se pare că asociatul vrea să-l însoare cu o fată de-a lui, o cocoșată care ar sta bine lîngă viitorul meu soț. Însă Volpini garantează că într-un an se va putea lipsi de tovărășia și de banii lui, și atunci se va căsători cu mine. Înțelegi ?

El nu înțelesese.

— Mai e ceva, zise ea tandră și rușinată. Volpini nu vrea să trăiască un an întreg numai cu dorința.

Acum înțelese. Protestă. Cum putea să spere de la el un astfel de consimțămînt ? Pe de altă parte, ce putea să obiecteze ?

— Ce garanții vei avea asupra cinstei lui ?

— Tot ce vreau. E gata să facă un contract la notariat.

După o scurtă pauză el întrebă :

— Cînd ?

Ea rîse :

— Duminica viitoare nu poate să vină. Vrea să aranjeze totul pentru contractul care se va face de azi în cincisprezece zile, și pe urmă... Se întrerupse rîzînd și-l îmbrățișă.

Avea să fie a lui ! Nu aşa visase s-o aibă, dar o îmbrăţişă şi el cu efuziune şi ţinu să se convingă că e perfect fericit. Fără îndoială, trebuia să-i fie recunoscător ! Ea îl iubea sau, mai bine zis, îl iubea şi pe el. N-avea de ce să se plîngă !

De altfel, poate că tocmai aceasta era vindecarea pe care o spera. Spurcată de croitor, posedată de el, *Ange* ar fi murit, şi s-ar fi distrat şi el cu Giolona, vesel, aşa cum ea îi voia pe toţi bărbaţii, nepăsător şi disprețuitor ca Balli.

V

AŞA CUM SPUSESE BALLI, DIN PRICINA Angiolinei, legăturile între cei doi prieteni fuseseră foarte reci pînă la cina aceea. Rareori Emilio îşi căutase prietenul, şi nici măcar nu-şi dăduse seama că-l neglijează ; celălalt, la rîndu-i, se supărase şi încetase să se ţină după el, deşi prietenia aceasta îi rămăsese mereu dragă, ca toate celelalte obiceiuri ale sale. Cina puse capăt încăpăţînării lui Stefano şi-i strecură în schimb îndoiala că-şi jignise prietenul. Suferinţele lui Emilio nu-i scăpaseră şi cînd i se topi plăcerea de a se simţi iubit de amîndouă femeile, plăcere intensă dar care dură o frîntură de ceas, conştiinţa îl mustră. Ca să şi-o împace, a doua zi la amiază alergă la Emilio să-i ţină o predică. O discuţie sănătoasă l-ar fi putut vindeca pe Emilio mai bine decît exemplul şi, chiar dacă n-ar fi slujit la nimic, ar fi contribuit măcar să-i redea lui Stefano calitatea de prieten şi de sfetnic, înlăturînd postura de rival dobîndită printr-o slăbiciune pe care el o considera simplu amuzament.

Veni să-i deschidă domnişoara Amalia. Fata aceasta îi inspira lui Balli un sentiment neplăcut de compătimire. Socotea că era îngăduit să trăieşti numai pentru a te bucura de faimă, de frumuseţe sau de putere sau cel puţin de bogăţie, altminteri nu, pentru că deveneai o piedică odioasă în viaţa altuia. Pentru ce, aşadar, trăia această biată

copilă ? Era o greşeală evidentă a mamei naturi. Uneori, cînd venea în casa lor şi nu-şi găsea prietenul, invoca un pretext spre a pleca imediat, fiindcă acest chip palid şi acest glas stins îl întristau adînc. Ea, în schimb, care voise să trăiască viaţa lui Emilio, se considerase prietena lui Balli.

— E acasă Emilio ? întrebă Balli îngîndurat.

— Luaţi loc, domnule Stefano, spuse Amalia veselă. Emilio ! strigă. A venit domnul Stefano. Apoi îi făcu lui Balli un reproş : De atîta timp n-am mai avut plăcerea să vă vedem ! Şi dumneavoastră ne uitaţi ?

Stefano începu să rîdă :

— Nu eu sînt cel care îl părăseşte pe Emilio ; el e cel care nu mai vrea să ştie de mine.

Însoţindu-l spre uşa sufrageriei, ea murmură zîmbind :

— Ah, da, înţeleg.

Apucaseră, astfel, să vorbească de Angiolina.

Locuinţa se compunea numai din trei camere la care, din coridor, se ajungea pe această singură uşă. De aceea, cînd se nimerea vreo vizită în camera lui Emilio, sora rămînea prizonieră în camera ei, cea din capăt. Nu-i venea uşor să apară de bună voie ; cu bărbaţii era mai sălbatică decît Emilio cu femeile. Dar, din prima zi în care venise în casă, Balli făcuse excepţie de la regulă. După ce îi fusese deseori descris ca un om aspru, îl văzu pentru prima oară la moartea tatălui ei ; se familiariză imediat cu el, uimită de blîndeţea lui. Era un consolator admirabil. Ştiuse să tacă şi să vorbească la timp. Cu discreţie, se pricepuse, uneori, să discute şi să modereze durerea imensă a copilei ; alteori, o ajutase, sugerîndu-i expresia cea mai exactă, cea mai potrivită. Ea se obişnuise să plîngă în tovărăşia lui, şi el venise adesea, complăcîndu-se în rolul de consolator atît de bine intuit de el. După ce încetase acest stimulent, el se retrăsese. Viaţa de familie nu i se potrivea şi apoi pe el, care iubea numai lucrurile frumoase şi necinstite, dragostea frăţească oferită de fata aceea urîtă îl cam plictisea. De altfel, era prima dată cînd ea îi făcuse un reproş, întrucît găsea natural ca el să se distreze mai bine în altă parte.

În afară de masa foarte frumoasă de lemn maron încrustat, unica mobilă din casă ce demonstra că în trecut familia fusese bogată, mica sufragerie mai cuprindea un divan destul de uzat, patru scaune de formă asemănătoare dar nu identică, un jilț mare cu brațe și un dulap vechi. Impresia de sărăcie pe care o lăsa camera era sporită de grija cu care erau păstrate aceste biete lucrușoare.

Intrînd în casa lor, Balli se gîndi iar la rolul de consolator în care se simțise atît de bine ; i se părea că trece printr-un loc în care suferise el însuși, dar suferise duios. Gusta amintirea propriei bunătăți și se gîndi că greșise ocolind atîta vreme locul acesta în care se simțea mai mult ca oricînd un om superior.

Emilio îl primi cu o politețe plină de grija de a-și ascunde resentimentul ce-i mocnea în fundul sufletului; nu voia ca Balli să-și poată da seama de răul pe care i-l făcuse, avea să-l mustre, desigur, și încă aspru, dar căutînd să-și tăinuiască propria rană. Îl trata chiar ca pe un dușman.

— Ce vînt te-aduce pe la mine ?

— Am trecut pe aici și am vrut s-o salut pe domnișoara, pe care n-am mai văzut-o de atîta vreme. Găsesc că are o mină mult mai bună, zise Balli privind-o pe Amalia, care avea obrajii roșii și blînzii ochi cenușii foarte însuflețiți.

Emilio o privi și nu văzu nimic. Mînia lui deveni imediat violentă, observînd că Stefano nu-și amintea de loc întîmplările din seara trecută și putea deci să se poarte cu el cu o asemenea dezinvoltură :

— Te-ai distrat bine aseară, și puțin chiar pe socoteala mea.

Celălalt fu mai uimit de resentimentul care-i apăru cu evidență decît de faptul că aceste cuvinte erau nelalocul lor în prezența Amaliei. Își manifestă surprinderea. Nu făcuse nimic care ar fi putut să-l jignească pe Emilio ; dimpotrivă, intențiile lui fuseseră de natură să merite un imn de mulțumire. Pentru a reacționa mai bine la atac, pierdu imediat conștiința propriei vini și se simți fără pată.

— O să vorbim pe urmă, spuse, din considerație pentru Amalia.

Aceasta ieși, cu toate că Balli, care n-avea nici o grabă să se explice cu Emilio, vru s-o rețină.

— Nu înțeleg ce poți să-mi reproșezi.

— O, nimic, zise Emilio care, luat pieptiș, nu găsi nimic mai bun decît această ironie.

Datorită convingerii propriei nevinovății, Balli fu mai explicit. Spuse că fusese așa cum și-a propus să fie atunci cînd se oferise să-l învețe. Dacă ar fi început și el să behăie de dragoste, bineînțeles că tratamentul ar fi reușit ! Giolona trebuia tratată așa cum făcuse el, și spera că Emilio se va pricepe să-l imite, cu timpul. Nu credea, nu putea să creadă că o astfel de femeie e luată în serios și o descrise cu aceleași cuvinte pe care le folosise în ajun Emilio. O găsise atît de asemănătoare portretului prezentat încît îi fusese ușor s-o ghicească imediat, în întregime.

Dar celălalt, care auzea repetîndu-i-se propriile cuvinte, nu rămase de loc convins de ele. Răspunse că iubea în felul acela și că n-ar fi putut să se poarte altfel, pentru că i se părea că gingășia era condiția esențială pentru a fi mulțumit. Asta nu însemna cîtuși de puțin că voia s-o ia pe femeia aceea în serios. Ce, i-a promis s-o ia de nevastă ?

Stefano rîse din inimă. Emilio se schimbase extraordinar în ultimele ore. Cu cîteva zile înainte — nu-și mai aducea aminte ? — era atît de îngîndurat de propria-i stare, încît părea că cere ajutor trecătorilor.

— N-am nimic împotrivă ca tu să te distrezi, dar nu pari să ai mutra unui om care se distrează prea mult.

Emilio avea, într-adevăr, o înfățișare obosită. Viața lui fusese întotdeauna puțin veselă, dar, de la moartea tatălui încoace, era foarte liniștită, și organismul său suferea din pricina noului regim.

Discretă ca o umbră, Amalia vru să treacă prin cameră. Emilio se opri pentru a-l face pe Stefano să tacă, dar cei doi bărbați nu izbutiră să abandoneze imediat discuția începută. Glumind, Balli spuse că o alegea ca arbitru într-o chestiune pe care nu trebuia s-o

cunoască. Între ei doi, prieteni vechi, se ivea o dispută. Cel mai bun lucru era s-o rezolve orbește, încredințîndu-se unei judecăți a lui Dumnezeu, care fusese inventat tocmai pentru asemenea cazuri.

Dar judecata lui Dumnezeu nu mai putea fi oarbă, fiindcă Amalia înțelesese despre ce era vorba. Îi aruncă o privire de recunoștință lui Balli, o expresie intensă pe care n-ai fi crezut-o cu putință în ochii aceia mici, cenușii. Găsea în sfîrșit un aliat, și amărăciunea care de mult îi împovăra inima se transformă într-o mare speranță. Fu sinceră :

— Am și înțeles despre ce e vorba. Dumneavoastră aveți foarte multă dreptate — sunetul vocii în loc să dea dreptate, cerea de fapt ajutor — e destul să-l vezi pe fratele meu mereu distrat și trist, avînd întipărită pe față graba de a părăsi această casă în ca.. mă lasă atît de singură.

Emilio o asculta neliniștit, temîndu-se ca tînguirile acelea să nu degenereze, ca întotdeauna, în plînsete și suspine. Dar nu, vorbindu-i lui Balli despre marea sa durere, ea rămase calmă și surîzătoare.

Balli, care în durerea Amaliei nu vedea altceva decît un aliat în cearta lui cu Emilio, îi însoțea cuvintele cu gesturi de dojană adresate prietenului. Dar cuvintele Amaliei nu se mai armonizară cu gesturile. Rîzînd, veselă, povesti : cu cîteva zile înainte fusese la plimbare cu Emilio și putuse observa cum devenea neliniștit cînd vedea în depărtare figuri feminine de o anumită statură și de un anumit colorit, înalte-înalte, blonde-blonde.

— Am văzut bine ? și rîse, fericită că Balli aproba. Foarte înaltă, foarte blondă ? Nu era nimic jignitor pentru Emilio în această zeflemea. Ea se apropiase și se rezemase de el, ținîndu-și mîna albă pe creștetul lui, frățește.

Balli confirmă :

— Înaltă ca un soldat al regelui Prusiei, blondă de-ai fi zis mai curînd incoloră.

Emilio rîse, dar era mereu cu gîndul la gelozia lui :

— Mi-ar ajunge să fiu sigur că nu-ți place ție.

— E gelos pe mine, înțelegeți, pe cel mai bun prieten al lui ! strigă Balli indignat.

— E de înțeles ! zise Amalia cu blîndețe și aproape rugîndu-l pe Balli să fie îngăduitor cu prietenul său.

— Nu e de înțeles ! spuse Stefano protestînd. Cum puteți spune că e de înțeles o asemenea infamie ?

Ea nu răspunse, dar rămase la propria-i părere, cu înfățișarea sigură a persoanei care știe ce spune. Considera că se gîndise intens și că intuise astfel starea sufletească a nefericitului său frate ; de fapt o percepuse în propriul ei sentiment. Se făcuse roșie ca para. Anumite accente ale discuției răsunară în sufletul ei ca dangătul clopotelor în pustiu ; prelungi, străbătură enorme spații goale, le măsurară, umplîndu-le dintr-o dată pe toate, făcîndu-le sensibile, răspîndind în ele, din belșug, bucurie și durere. Tăcu multă vreme. Uită că se vorbise despre fratele ei și se gîndi la sine. Vai, ce lucru ciudat, uimitor ! Ea mai vorbise și altădată despre dragoste, dar altfel, fără îngăduință, fiindcă nu se cuvenea. Cît de în serios luase acel imperativ care îi fusese strigat în urechi încă din copilărie. Urîse, disprețuise pe cei care nu se arătaseră ascultători și înăbușise în ea însăși orice încercare de răzvrătire. Fusese înșelată ! Balli era virtutea și puterea, acest Balli care vorbea cu atîta seninătate despre dragoste, despre dragostea care pentru el nu fusese niciodată un păcat. Ce mult trebuie să fi iubit ! Cu glasul dulce și cu ochii aceia albaștri, surîzători, el iubea întotdeauna totul și pe toți, și o iubea și pe ea.

Stefano rămase la masă. Puțin tulburată. Amalia anunțase că nu prea era mult de mîncare, dar Balli găsi cu surprindere că în casa aceea se mînca foarte bine. De ani de zile Amalia își petrecea o mare parte a zilei lîngă mașina de gătit și devenise o bună bucătăreasă, așa cum se cuvenea gusturilor delicate ale lui Emilio.

Stefano rămase cu plăcere. I se părea că fusese înfrînt în discuția cu Emilio și rămînea lîngă el în așteptarea revanșei, mulțumit că Amalia îi dădea dreptate, că îl scuza și-l susținea, fiind cu totul de partea lui.

Pentru el şi pentru Amalia prînzul fu foarte vesel. Balli se arătă vorbăreţ. Povesti despre prima lui tinereţe, bogată în aventuri uimitoare. Cînd nevoia care-l silea să recurgă la expediente mai mult sau mai puţin delicate, dar totdeauna vesele, ameninţa să se preschimbe în mizerie, picase întotdeauna ajutorul. Povesti în toate amănuntele o întîmplare care-l salvase de la foame, făcîndu-l să cîştige o recompensă pentru un cîine găsit.

Şi tot aşa : după terminarea studiilor, hoinărea prin Milano pe punctul de a accepta postul oferit într-o întreprindere comercială. Ca sculptor era greu să-şi înceapă cariera ; imediat, la debut, ar fi murit de foame. Trecînd într-o zi prin faţa clădirii în care erau expuse operele unui artist mort de curînd, intră să-şi ia un ultim rămas bun de la sculptură. Găsi acolo un prieten şi, în doi, începură să dărîme fără cruţare operele expuse. Cu amărăciunea ce izvora din situaţia lui disperată, Balli găsea totul mediocru, neînsemnat. Vorbea cu glas tare, înfierbîntat ; critica aceea trebuia să fie cea din urmă operă de artist a sa. În ultima sală, însă, în faţa unei lucrări pe care răposatul maestru nu o putuse termina din cauza bolii de care fusese lovit, Balli se opri uimit că nu-şi poate încheia critica pe tonul folosit pînă atunci. Ghipsul acela reprezenta un cap de femeie, cu profilul energic, cu trăsăturile ferme, cioplite grosolan şi totuşi exprimînd durerea şi gîndirea. Balli se emoţionă zgomotos. Descoperea că în defunctul sculptor, artistul existase pînă la schiţă şi că academicul intervenise mereu spre a distruge artistul, uitînd primele impresii, primul sentiment, pentru a nu ţine minte decît dogmele impersonale : prejudecăţile artei.

— Da, e adevărat ! zise un bătrînel cu ochelari care se afla lîngă el, şi aproape că-şi rezemă vîrful nasului de schiţă.

Balli se înverşună mai mult în admiraţia lui şi rosti cuvinte mişcătoare despre acel artist care murise bătrîn, ducîndu-şi taina în mormînt, în afară de o singură dată cînd tocmai moartea nu-i îngăduise s-o ascundă.

Bătrînul încetă să privească ghipsul şi se întoarse să-l examineze pe critic. A fost o întîmplare că Stefano se

prezentă ca sculptor şi nu ca inspector comercial. Bătrînul, un original bogat, ca un personaj de basm, îi comandă, pentru început, propriul bust, apoi un monument funerar şi, în sfîrşit, îl pomeni în testament. Astfel, Balli avu de lucru pentru doi ani şi bani pentru zece.

Amalia zise :

— Cît de frumos trebuie să fie să cunoşti persoane atît de inteligente şi atît de bune.

Balli protestă. Îl descrise pe bătrîn cu o vădită antipatie. Acel mecena pretenţios stătuse veşnic lîngă el, impunîndu-i să furnizeze în fiecare zi o cantitate anume de muncă. Adevărat burghez lipsit de gust propriu, nu iubise din artă decît ceea ce îi era explicat, demonstrat. În fiecare seară Balli era ostenit de muncă şi de vorbă şi uneori i se părea că a nimerit în acelaşi post de inspector comercial de care scăpase doar printr-o întîmplare. Purtase doliu la moartea bătrînului dar, pentru a-l jeli mai vesel, nu atinsese lutul multe luni de zile.

Ce frumos era destinul lui Balli : nu era nici măcar obligat la recunoştinţă pentru binefacerile care îi picau din cer. Bogăţia şi fericirea erau harurile destinului său ; de ce ar fi trebuit să se mire sau să fie recunoscător celui trimis de providenţă să-i aducă darurile ei ? Amalia asculta vrăjită această povestire care-i confirma că viaţa e cu totul deosebită de cea pe care o cunoscuse. Era firesc ca pentru ea şi fratele ei să fi fost atît de aspră şi foarte firesc ca Balli să fi avut parte de o viaţă atît de veselă. Admiră fericirea lui Balli şi iubi la el puterea şi seninătatea care erau prima lui mare avere.

Dimpotrivă, Brentani asculta cu amărăciune şi invidie. Părea că Balli se mîndrea cu norocul de parcă ar fi fost o virtute a sa. Lui Emilio nu i se întîmplase niciodată nimic vesel, ba chiar nimic neprevăzut. Pînă şi nenorocirea i se anunţase de departe, se conturase apropiindu-se treptat ; avusese răgazul s-o privească îndelung în faţă şi cînd fusese lovit de ea — moartea

celor dragi sau sărăcia — era gata pregătit. De aceea suferise mai multă vreme dar cu mai puţină intensitate şi numeroasele nenorociri nu-l clintiseră niciodată din trista lui inerţie pe care o atribuia aceluiaşi destin disperant de incolor şi de uniform. El nu inspirase niciodată nimic puternic, nici dragoste, nici ură ; bătrînul atît de nedrept urît de Balli, nu se amestecase în viaţa lui. În sufletul lui, gelozia crescu în aşa măsură, încît o simţi pînă şi pentru admiraţia arătată de Amalia lui Balli. Prînzul deveni foarte însufleţit datorită colaborării sale. Luptă pentru a cuceri atenţia Amaliei.

Dar nu reuşi. Ce-ar fi putut povesti ca să stea cu demnitate alături de ciudata autobiografie a lui Balli ? Nimic altceva decît pasiunea lui actuală, şi neputînd vorbi despre ea, fu repede limitat la rolul secundar care-i era propriu prin destin. Sforţarea făcută de Emilio nu produse decît cîteva idei care împiedicară povestirea prietenului. Care, de altfel, fără să-şi dea seama, simţi tensiunea şi deveni tot mai variat, mai colorat şi mai însufleţit. Niciodată Amalia nu fusese obiectul atîtor atenţii. Ea asculta mărturisirile pe care i le făcea sculptorul şi nu se înşela : îi erau făcute tocmai pentru a o cuceri şi se simţea într-adevăr toată a lui. Prin mintea acestei copile cenuşii nu trecură speranţe pentru viitor. Ea se bucura tocmai de prezent, de ora aceea în care se simţea dorită, importantă.

Ieşiră împreună. Emilio ar fi vrut să plece cu Balli, dar ea îi aminti făgăduiala făcută cu o zi înainte, de a o lua cu el. Petrecerea nu trebuia să se termine încă. Stefano o susţinu. Lui i se părea că ataşamentul pentru Amalia ar fi putut să combată în Brentani influenţa Angiolinei, uitînd că adineaori luptase pentru a se interpune între frate şi soră.

Ea fu gata într-o clipită, găsind chiar timpul să-şi aranjeze pe frunte buclele părului fin, dar mai curînd bălţat decît colorat. Cînd, punîndu-şi mănuşile, îl invită pe Balli să iasă, avu pentru el un zîmbet prin care-l ruga s-o placă.

Pe stradă era mai insignifiantă ca oricînd, îmbrăcată toată în negru, cu o mică pană albă la pălărioară. Balli

glumi în legătură cu pana. Spuse însă că-i plăcea şi izbuti să-şi ascundă proasta dispoziţie care-l cuprinse la gîndul că e nevoit să străbată oraşul alături de cuconiţa asta de un gust atît de pervers încît să-şi pună un semn alb la o atît de mică distanţă de pămînt.

Aerul era călduţ dar învăluit de o ceaţă albă şi deasă, o largă mantie de aceeaşi culoare, cerul era într-adevăr de iarnă şi Sant'Andrea, cu arbori plini de ramuri lungi şi goale, uscate, încă netăiate, cu pămîntul albit din pricina luminii filtrate şi difuze, dădea impresia unui peisaj înecat în zăpadă. Reproducîndu-l şi neputînd reda blîndeţea aerului, un pictor ar fi întipărit această iluzie greşită.

— Noi trei cunoaştem tot oraşul, murmură Balli.

Pe promenadă trebuiseră să încetinească pasul. Aşa sărbătorească, zgomotoasă şi oficială, în peisajul întins şi trist, alături de vasta mare albă, mulţimea aceea nu prea era serioasă ; avea ceva de furnicar.

— Dumneavoastră îi cunoaşteţi pe toţi, nu noi, spuse Amalia aducîndu-şi aminte că trecuse deseori pe promenada aceea fără să se fi obosit prea mult salutînd. Toate persoanele care treceau îl salutau prieteneşte sau respectuos pe Balli ; saluturile îi erau adresate pînă şi din trăsuri. Ea se simţea bine lîngă el şi se bucura de plimbarea aceea triumfală, ca şi cum o parte din reverenţa ce i se arăta sculptorului i-ar fi fost destinată ei.

— Vai şi amar dacă nu veneam pe-aici ! zise Balli, răspunzînd printr-un salut măsurat unei bătrîne doamne care se aplecase din trăsură anume ca să-l vadă. Lumea s-ar fi întors acasă dezamăgită. Erau siguri că-l găsesc la plimbarea de duminică, pe care el o sărbătorea ca un muncitor împreună cu Brentani, care în celelalte zile stătea închis în birou.

— *Ange !* murmură Amalia rîzînd cu discreţie. O recunoscuse după descrierile făcute şi după tulburarea lui Emilio.

— Nu rîde ! o rugă Emilio cu căldură, confirmînd descoperirea Amaliei.

Şi el vedea ceva nou : croitorul Volpini, un omuleţ firav, încă şi mai neînsemnat din pricina splendidei figuri feminine alături de care se opintea, fudul, să lungească pasul. Cei doi bărbaţi salutară, şi Volpini răspunse cu exagerată politeţe.

— Are culoarea Angiolinei, rîse Balli.

Emilio protestă : cum se putea confunda claia de paie a lui Volpini cu aurul Angiolinei ? Se întoarse şi văzu că Angiolina, aplecată, îi vorbea tovarăşului ei care privea în sus, în sfîrşit negheboşat. Vorbeau desigur despre ei.

Abia mai tîrziu cînd se aflară iar în oraş, pe punctul de a se despărţi, Amalia care amuţise dintr-o dată, simţindu-se din nou aproape de obişnuita ei solitudine, întrebă, pentru a spune ceva şi pentru a rupe tăcerea apăsătoare, cine era bărbatul care o însoţea pe Angiolina.

— Unchiul ei, zise Brentani, cu multă seriozitate, după o uşoară ezitare, în timp ce Stefano îl privea ironic văzîndu-l că roşeşte.

Ochii inocenţi ai surorii sale îl făceau să se ruşineze. Cît de surprinsă ar fi rămas Amalia constatînd că marea dragoste a fratelui său, dragostea pentru care ea suferise atît, decurgea în felul acesta.

— Mulţumesc ! spuse Amalia luîndu-şi rămas bun de la Stefano.

O, ce amintire dulce a acelor ore i-ar fi rămas dacă, din nenorocire, n-ar fi băgat de seamă că tocmai în clipa aceea Balli nu putea vorbi fiindcă lupta cu un căscat ce-i înclešta gura.

— V-aţi plictisit. Cu atît mai mult vă mulţumesc.

Umilă şi atît de bună, îl înduioşă pe Stefano care simţi dintr-o dată că îi e dragă. Lămuri că la el căscatul era o chestiune de nervi. Avea să-i dovedească, arătîndu-se mai des pe la ei, că nu se plictisea în tovărăşia lor.

Într-adevăr, se ţinu de cuvînt. Ar fi fost greu de spus de ce urca zilnic acele trepte pentru a lua cafeaua la familia Brentani. Era gelozie, probabil ; lupta ca să-şi păstreze prietenia lui Emilio. Dar Amalia nu putea

ghici toate astea. Ea socotea că Balli venea mai des la ei din simplă afecţiune pentru fratele său, afecţiune de care se bucura ea însăşi, pentru că o parte se răsfrîngea asupră-i.

Între frate şi soră n-au mai fost certuri. Emilio — orbit cum era, nu se mira de loc — simţi că sora lui îl suporta, îl înţelegea mai bine ; ba chiar simţi că noua ei bunăvoinţă se extinde şi asupra dragostei sale. Cînd îi vorbea despre asta, chipul Amaliei se însenina, strălucea. Ea căuta să-l facă să vorbească despre dragoste şi nu-i spunea niciodată dacă trebuia s-o păstreze sau s-o părăsească pe Angiolina. De ce s-o părăsească pe Angiolina de vreme ce ea însemna fericirea ? Într-o zi ceru s-o cunoască şi apoi îşi repetă de mai multe ori dorinţa ; dar Emilio se feri să i-o îndeplinească. Amalia nu ştia despre femeia aceea decît că e o fiinţă cu totul deosebită de ea, mai puternică, mai plină de viaţă, şi lui Emilio îi plăcea că în mintea ei îşi făurise o Angiolină complet diferită de cea reală. Cînd era cu sora lui, iubea această imagine, o înfrumuseţa, îi adăuga toate calităţile pe care i-ar fi plăcut să le găsească la Angiolina, şi cînd înţelese că şi Amalia colabora la această creaţie artificială, se bucură din inimă.

Auzind vorbindu-se despre o femeie care, pentru a fi a bărbatului iubit, învinsese toate piedicile, prejudecăţile de castă şi de interese, ea îi şopti la ureche lui Emilio :

— Seamănă cu Angiolina.

„O, de i-ar semăna !“ gîndi Emilio, în timp ce faţa lui exprima aprobare. Pe urmă se convinse că îi semăna cu adevărat sau cel puţin că, trăind în alt mediu, i-ar fi semănat, şi sfîrşi prin a surîde. De ce trebuia să presupună că Angiolina s-ar fi lăsat împiedicată de prejudecăţi ? Prin gîndul mărinimos al Amaliei, dragostea lui pentru Angiolina se împodobi într-o clipă cu toate iluziile.

În schimb, femeia aceea care înlătura toate piedicile, semăna cu Amalia însăşi. În mîinile ei lungi şi albe ea simţea o forţă uriaşă, capabilă să sfarme cele mai

puternice lanţuri. În viaţa ei nu mai existau lanţuri ; era complet liberă şi nimeni nu-i cerea nici hotărîre, nici putere, nici dragoste. Cum avea să răzbească şi să se răspîndească această mare forţă închisă într-un organism atît de slab ?

Între timp, Balli îşi sorbea cafeaua tolănit în vechiul jilţ, într-o stare de tihnă perfectă, amintindu-şi că la ora aceea avea prostul obicei de a discuta cu artiştii la cafenea. Nu se simţea, oare, cu mult mai bine aici, între aceste două persoane blînde care-l admirau şi-l iubeau ?

La fel de neinspirată fu intervenţia lui Balli între cei doi îndrăgostiţi. În scurta lui cunoştinţă cu Angiolina, îşi cucerise dreptul de a-i spune o mulţime de obrăznicii, pe care ea le răbda zîmbitoare, de loc jignită. La început se mulţumise să i le spună în graiul toscan, aspirînd şi îndulcind consoanele, şi ei i se păruseră dezmierdări ; dar nu se supără nici atunci cînd se revărsară asupră-i, dure şi fără perdea, în graiul pur triestin. Ea simţea — o simţea şi Emilio — că erau spuse fără nici o răutate, un mod ca oricare altul de a mişca gura, o deprindere inofensivă de a o folosi. Şi asta era cel mai rău. Într-o seară Emilio, nemaiputînd răbda, îl rugă în cele din urmă pe Balli să nu-i mai însoţească.

— Sufăr prea mult văzînd-o batjocorită în felul acesta.

— Adevărat ? întrebă Balli, holbîndu-şi ochii.

Uituc ca întotdeauna, crezuse din nou că trebuie să se poarte aşa spre tămăduirea lui Emilio. Se lăsă convins şi o vreme nu se mai duse să le tulbure dragostea.

— Nu ştiu să mă port altfel cu o femeie ca asta.

Atunci Emilio se ruşină şi ca să nu-şi mărturisească slăbiciunea, se resemnă să îndure purtarea prietenului.

— Mai vino din cînd în cînd cu Margherita.

Aşa zisa *cină a viţeilor* se repetă des, foarte asemănătoare în episoade cu prima : Emilio condamnat la tăcere, Margherita şi Angiolina în genunchi dinaintea lui Balli.

Într-o seară însă, Balli nu țipă, nu porunci, nu se lăsă adorat și fu pentru prima dată camaradul pe care Emilio ar fi putut să-l suporte.

— Simți cît de mult te iubește Margherita ? îi spuse acesta din urmă la întoarcere, ca să-i comunice ceva plăcut. Cele două femei mergeau la cîțiva pași de ei.

— Din nenorocire, zise Balli cu blîndețe, cred că mai iubește mulți alții așa cum mă iubește pe mine. Are un suflet foarte ales. Emilio pica din nori. Acum taci ! spuse Balli, văzînd că cele două femei se opriseră să-i aștepte.

Ziua următoare, într-o clipă cînd Amalia se dusese la bucătărie, Balli povesti că printr-o întîmplare, din greșeala unui factor poștal, descoperise că Margherita dădea întîlniri altcuiva — mai exact, unui artist — zise el furios.

— Asta m-a întristat profund. E o infamie să fii tratat astfel. Începui să cercetez și cînd crezui că-mi descoperisem rivalul, aflai că între timp deveniseră doi. Lucrul lua un aspect mult mai nevinovat. Atunci, pentru prima dată, mă învrednicii să fac investigații asupra familiei Margheritei și aflai că era alcătuită dintr-o mamă și o grămadă de surori foarte tinere. Înțelegi ? Ea trebuie să se îngrijească de educația tuturor. Apoi cu glasul plin de emoție, încheie : Închipuie-ți că de la mine n-a vrut să primească o centimă. Vreau să recunoască, să-mi povestească totul. Am s-o sărut pentru ultima oară, am să-i spun că nu-i port nici o ranchiună, și-am s-o părăsesc păstrîndu-i cea mai dulce amintire. Imediat după aceea, fumînd, se însenină și cînd se întoarse Amalia, el fredona încet :

Întîi să-și mărturisească păcatul și-apoi să moară !

În aceeași seară, Emilio îi spuse Angiolinei povestea Margheritei. Ea avu o pornire de bucurie pe care-i fu cu neputință s-o ascundă. Apoi își dădu singură seama că trebuie să-i ceară iertare lui Emilio pentru o astfel de ieșire. Dar îi veni greu. Cît de dureros era să-l vadă pe sculptor cucerind în joacă și rîzînd, ceea ce el nu putea dobîndi decît cu prețul atîtor suferințe !

De altfel, trecea atunci printr-o perioadă de ciudată amăgire cu Angiolina. Un vis, din acelea la care se expunea, cu ochii deschişi, îl făcea să creadă că fusese el însuşi corupătorul fetei. Într-adevăr, chiar de la început, în primele seri cînd o întîlnise, îi ţinuse acele măreţe discursuri despre femeile cinstite şi despre interes. N-avea de unde să ştie cum fusese ea înainte de-a ajunge la şcoala lui. Cum de nu înţelesese că o Angiolina cinstită însemna chiar Angiolina lui ? Reluă predica pe care o întrerupsese, dar pe cu totul alt ton. Foarte curînd îşi dădu seama că teoriile reci şi complexe nu erau făcute pentru Angiolina. Medită îndelung la metoda de urmat pentru a o reeduca. În vis, o mîngîie ca şi cum o şi făcuse demnă de el. Încercă să procedeze la fel şi în realitate. De fapt, cea mai bună metodă era de a o face să simtă ce plăcut este respectul, sădindu-i dorinţa de a şi-l cuceri. Astfel, în acele clipe, se afla mereu în genunchi în faţa ei, adică exact în poziţia în care ar fi fost mai uşor de doborît, în ziua cînd Angiolina ar fi socotit de cuviinţă să-i dea cu piciorul.

VI

ÎNTR-O SEARĂ, LA ÎNCEPUTUL LUI IANUArie pradă unei indispoziţii cumplite, Balli se plimba singurel de-a lungul Apeductului. Îi lipsea tovărăşia lui Emilio, care-şi însoţise sora într-o vizită, iar Margherita nu fusese încă înlocuită.

Cerul era senin, în ciuda scirocco-ului care mătura încă de dimineaţă oraşul. Părea cu neputinţă ca la o asemenea temperatură umedă şi rece să reziste tuberculosul carnaval inaugurat în seara aceea cu primul bal mascat.

— Of, de-aş avea un cîine ca să muşte pulpele astea rotunde ! gîndi Balli, văzînd trecînd două *pierrettes* cu picioarele goale.

Meschin, carnavalul acesta îi stîrnea mînia unui moralist ; mai tîrziu, mult mai tîrziu, avea să ia parte şi el, uitîndu-şi cu totul furia, cucerit de lux şi de culori. Dar între timp îşi amintea că asistă la preludiul unei triste comedii. Începea să se înfiripe vîrtejul care pentru o clipă avea să scoată muncitorul, croitoreasa, micul burghez, din plictiselile vieţii de rînd pentru a-i duce apoi la durere. Stîlciţi, rătăciţi, unii se vor întoarce la vechea viaţă, devenită mai apăsătoare ; ceilalţi nu vor mai apuca niciodată păresimile.

Căscă din nou ; pînă şi propriul gînd îl plictisea :

— Se simte scirocco-ul, gîndi şi privi iar luna luminoasă care se rezema de munte ca de un piedestal.

Dar ochii lui se opriră pe trei figuri care coborau dinspre Apeduct. Îl izbiră fiindcă observă numaidecît că toate trei se ţineau de mînă. Un bărbat grăsuţ, scund şi mic, la mijloc, două femei, două trupuri zvelte, pe alături ; părea o şotie pe care el îşi propuse s-o sculpteze. Le-ar fi îmbrăcat pe cele două femei greceşte, pe bărbat într-o jachetă modernă ; ar fi dat femeilor rîsul puternic al bacantelor, bărbatului i-ar fi imprimat pe chip oboseala şi plictisul.

Dar, apropiindu-se, uită cu totul această viziune. Una din femei era Angiolina, cealaltă o oarecare Giulia, o fată nu prea frumoasă, pe care Angiolina o prezentase lui Balli şi lui Emilio. Nu-l cunoştea pe bărbatul care trecu la cîţiva paşi de el, cu fruntea sus şi zîmbitor, venerabil graţie unei bărbi lungi şi negre. Nu era Volpini, care era roşcovan.

Giolona rîdea din inimă cu rîsul ei zgomotos şi dulce ; firește, bărbatul era pentru ea, şi Giulia era ţinută de mînă numai datorită ei. Balli crezu cu tărie acest lucru, dar fără să poată spune de ce ; propria-i putere de observaţie îl distră atît de mult încît uită plictiseala întregii seri.

— Iată o îndeletnicire originală ; am să fac pe iscoada !

Îi urmări, ţinîndu-se în umbră, sub arbori. Giolona rîdea mult, aproape neîntrerupt, în timp ce Giulia, ca să ia parte la conversaţie, se apleca înainte pentru că cei doi, din dreapta, uitau prea des de ea.

Curînd nu mai fu nevoie de o prea mare putere de observaţie. Se opriseră la cîţiva paşi de cafenea, la Apeduct. Bărbatul lăsă mîna Giuliei, care se dădu discret la o parte, şi cuprinse mîinile Angiolinei. Încerca să obţină ceva de la ea, şi la fiecare mişcare îşi apropia barba aspră de faţa Angiolinei ; de departe păreau săruturi. Apoi, regrupîndu-se, cei trei intrară în cafenea.

Se aşezară în prima încăpere, lîngă uşa de la intrare, în aşa fel încît Balli nu vedea decît capul bărbatului. În plină lumină, însă. O faţă negricioasă, încadrată de o barbă bogată care îi ajungea pînă sub ochi, o ţeastă cheală, lucitoare şi galbenă.

— Negustorul de umbrele de pe via Barriera ! rîse Balli.

Un umbrelar, rival al lui Emilio Brentani. Cu atît mai bine, fiindcă meseria asta l-ar fi lecuit pe Emilio. Balli cugetă că avea să prezinte aventura în mod atît de ridicol, încît Emilio ar fi rîs fără să sufere. Balli nu se îndoia de loc de propriu-i spirit.

Umbrelarul se uita numai într-o parte, şi cu conştiinţa lui de iscoadă cinstită, Balli vru să se asigure că în partea aceea se afla Angiolina ; aşa că intră. Era chiar ea, rezemată de perete ; Giulia, aşezată vizavi, izolată cu desăvîrşire, sorbea dintr-un păhărel un lichior transparent şi gros. Totuşi, în ciuda atenţiei pe care o dădea lichiorului, era mai puţin distrată decît ceilalţi doi. Îl zări pe Balli şi dădu alarma. Prea tîrziu. Acesta putuse observa că mîinile lor se uniseră din nou sub masă şi fusese izbit de expresia drăgăstoasă cu care Angiolina se uita la umbrelar. Emilio avea dreptate ; ochii aceia foşneau, trosneau, ca şi cum în flacăra lor ardea ceva. Balli îl pizmui pe negustorul de umbrele. Ce bine s-ar fi simţit în locul lui !

Giulia îl salută :

— Bună seara !

Balli fu indignat dîndu-şi seama că fata aştepta ca el să li se alăture. Ca să fie împreună cu Emilio şi cu Angiolina, o suportase o seară întreagă. Ieşi încet, salutînd-o pe Angiolina cu o uşoară înclinare a capului. Ea, aproape că se ghemuise pe scaun, pentru a părea cît mai departe de însoţitorul ei, şi-l privea pe Balli cu ochii mari, expresivi, gata să-i surîdă, numai să-i fi dat el exemplul. Dar el nu-i zîmbi şi, privind în altă parte, fără să răspundă la salutul umbrelarului, trecu mai departe.

„Cît de elocvenţi am fost", gîndi. „Ea m-a rugat să nu-i vorbesc lui Emilio de această întîlnire şi eu i-am răspuns că am să-i vorbesc îndată ce-l voi vedea."

Se uită din nou la negustorul de umbrele : chelia şi barba stufoasă încadrau o faţă mulţumită.

O, dacă ar fi văzut-o Emilio.

— Bună seara, domnule Balli, auzi în spatele lui un salut politicos.

Se întoarse. Era Michele. Pica la timp.

Hotărîndu-se pe loc, Balli îl rugă să se ducă la Emilio Brentani ; dacă era acasă, să-l aducă numaidecît, şi dacă nu era, să-l aştepte pînă cînd vine. Michele nici nu ascultă bine ordinul ; o şi luă la fugă.

Nerăbdător, Balli se rezemă de un copac din faţa cafenelei. Ar fi ştiut să-l împiedice pe Emilio să se ia la harţă cu umbrelarul sau cu Angiolina. Nădăjduia să-l menţină calm şi să-l scape pentru totdeauna de această legătură.

Giulia se apropie de uşă şi privi cu atenţie în jur ; dar, aflîndu-se în plină lumină şi Balli în umbră, nu-l zări. Balli stătu nemişcat, neavînd nevoie să se ascundă. Giulia intră înapoi şi ieşi însoţită de Angiolina şi de umbrelar care nu mai îndrăznea, acum, să-şi ţină iubita de mînă. Se îndreptară cu pasul cel mai iute către cafeneaua Chiozza. Fugeau ! Pînă la Chiozza, misiunea lui Balli rămase uşoară, deoarece Emilio trebuia să vină pe acelaşi drum ; dar cînd cotiră la dreapta, spre gară, Balli se pomeni într-o mare încurcătură. Nerăbdarea îl înfurie.

— Dacă Emilio nu vine la timp, îl dau afară pe Michele.

Pînă la un punct, îl ajută vederea sa excelentă.

— Ah, canaliile ! murmură iritat observînd că negustorul de umbrele se simţea din nou sigur, apucînd iar mîna Angiolinei.

Curînd îi pierdu din vedere în umbra proiectată de casele înalte şi cînd sosi în sfîrşit Emilio, ştiind că nu-i mai poate ajunge, îl întîmpină cu următoarele cuvinte :

— Păcat ! Ai pierdut un spectacol care ar fi fost salutar pentru tine.

Apoi începu să fredoneze. *Da, răzbunare, cumplită răzbunare...* şi, sperînd poate că fugarii se vor fi oprit să-i aştepte, îl tîrî pe Emilio după el spre gară.

Emilio își dădu seama că era vorba de Angiolina. Consimți să meargă alături de Balli punînd întrebări de parcă n-ar fi avut nici cea mai îndepărtată bănuială asupra adevărului. Apoi înțelese : nodul care i se pusese în gît era provocat de ridicolul cumplit care-l copleșea. O, întîi de toate să scape de el ! Se opri încăpățînat. Voia să știe despre ce e vorba, altfel nu se urnea de-acolo. Să-i spună totul cu sinceritate. Era vorba de Angiolina, nu-i așa ?

— Orice mi-ai spune despre ea, nu se compară cu ceea ce știu eu, și rîse. Așa că isprăvește cu comedia asta.

Fu mulțumit de el însuși, mai ales cînd văzu că obține imediat de la Balli ceea ce voia. Devenit serios, acesta îi povesti întîmplarea prin care dăduse peste Angiolina și o prinsese asupra faptului. Nici într-un alcov situația n-ar fi putut să fie mai clară. Bărbatul ăla era acolo pentru Angiolina și nu pentru Giulia, ba dimpotrivă Angiolina era acolo pentru el. Cum îi mai mîngîia mîinile și cum se uita la el ! Nu era nicidecum Volpini, să știi. Se întrerupse pentru a-l privi pe Emilio și pentru a cerceta dacă nu cumva calmul observat la el nu provenea din presupunerea că bărbatul cu care era înșelat, era Volpini. Emilio continua să asculte, prefăcîndu-se mirat de o asemenea știre.

— În definitiv, ești sigur ? întrebă conștiincios. Știa că Volpini nu se afla la Triest și de aceea nici nu se gîndise la el.

— Asta-i bună ! Îl cunosc pe Volpini și-apoi îl cunosc și pe ăstălalt. Umbrelarul din Barriera Vecchia, ăla cu umbrele ordinare, colorate.

Aici urmă o descriere amănunțită a negustorului de umbrele văzut în dubla lumină gălbuie a gazului aerian și a ochilor Angiolinei. Chel și totuși atît de negricios !

— E un monstru al naturii, fiindcă rămîne negru în orice lumină l-ai vedea. Balli își termină povestirea : Întrucît n-am motive să te compătimesc pe tine, o compătimesc doar pe biata Giulia. Negustorul de umbrele nu are un prieten ca mine, în spinarea căruia să pună

părţile urîte ale frumoaselor sale aventuri. Giulia a fost cea tratată cu mojicie ! A trebuit să se mulţumească cu un păhărel de razachie, pe cînd Angiolinei i s-au adus cu mare pompă o ciocolată şi o mulţime de plăcinte.

Emilio părea că acordă interes spiritualelor observaţii ale prietenului său. Nu mai avea nevoie nici măcar de efortul de a simula indiferenţa ; aproape că se cristalizase în primul efort şi ar fi putut să doarmă, păstrînd stereotip acelaşi zîmbet şi acelaşi calm. Era atît de mare simularea lui încît pătrundea cu mult dincolo de epidermă. În zadar căuta în sine ceva în afara ei, nu găsea decît o nesfîrşită oboseală. Nimic altceva ! Poate sila faţă de sine însuşi, faţă de Balli şi de Angiolina. Şi gîndi : „Cînd am să fiu singur am să mă simt mai bine".

Balli spuse :

— Acum să mergem la culcare. Ştii unde ai s-o poţi găsi pe Angiolina, mîine. Ai să-i spui cîteva cuvinte de adio şi pe urmă gata, ca între mine şi Margherita.

Sfatul era bun ; cu toate acestea, poate că n-ar fi fost nevoie să i-l dea.

— Da, aşa am să fac, zise Emilio. Adăugă cu sinceritate : Poate nu chiar mîine.

Ar fi vrut să doarmă pînă tîrziu a doua zi.

— Ce mai, eşti demnul meu prieten, zise Balli cu adîncă admiraţie. Într-o singură seară ai recîştigat toată stima pe care o pierduseşi cu prostiile săvîrşite de cîteva luni. Mă însoţeşti spre casă ?

— Cîţiva paşi, spuse Emilio căscînd. E tîrziu şi tocmai mă pregăteam să mă culc cînd m-a chemat Michele. Fireşte că regreta chemarea aceea intempestivă.

Nu se regăsi nici cînd se văzu singur. Ce-i mai rămînea de făcut în seara aceea ? Se îndreptă spre casă, cu gîndul să se culce.

Dar ajuns la Chiozza, se opri şi se uită spre gară, partea de oraş unde Angiolina făcea dragoste cu negustorul de umbrele.

— Şi totuşi— îşi spuse, gîndindu-şi şi ideea şi cuvintele — ar fi frumos ca ea să treacă pe aici şi

să-i pot spune imediat că între noi totul s-a sfîrşit. Nici vorbă că atunci totul s-ar termina şi m-aş putea duce la culcare cu adevărat liniştit. Pe aici trebuie să treacă !

Se rezemă de o balustradă şi cu cît aştepta mai mult, cu atît mai puternică devenea speranţa de a o vedea în aceeaşi noapte.

Ca să fie pregătit, gîndi chiar cuvintele pe care avea să i le spună. Dulci. De ce nu ?

— Adio, Angiolina. Am vrut să te salvez şi tu ţi-ai bătut joc de mine.

Batjocorit de ea, batjocorit de Balli ! O furie neputincioasă îi umflă pieptul. În sfîrşit se trezea, şi toată furia şi emoţia nu-l îndurerau cît nepăsarea de adineaori, o captivitate a propriei fiinţe impuse de Balli. Cuvinte dulci, Angiolinei ? Ba nu ! Puţine, foarte aspre şi reci.

— Ştiam că eşti aşa. Nu m-am mirat de loc. Întreabă-l pe Balli. Adio.

Se plimbă pentru a se linişti, fiindcă gîndind cuvintele acelea reci se simţea arzînd. Nu jigneau destul ! Cu vorbele acelea nu se jignea decît pe sine ; simţea că-i vine ameţeala.

— Aşa se ucide, gîndi, nu se vorbeşte.

O mare teamă de el însuşi îl calmă. Ar fi fost la fel de ridicol şi omorînd-o, îşi spuse, ca şi cum ar fi avut un gînd ucigaş. Nu-l avusese ; dar, liniştindu-se, se distră închipuindu-se răzbunat prin moartea Angiolinei. Iată răzbunarea care l-ar fi făcut să uite tot răul al cărui izvor fusese ea. Mai tîrziu, ar fi putut s-o regrete, şi-l cuprinse o duioşie care-i stoarse lacrimi.

Se gîndi că ar trebui să urmeze cu Angiolina acelaşi sistem adoptat cu Balli. Aceşti doi duşmani ai săi trebuiau să fie trataţi în acelaşi fel. Ei avea să-i spună că nu o părăsea din pricina trădării la care se aşteptase, ci a individului necioplit pe care i-l alesese ca rival. Nu mai voia să sărute unde sărutase umbrelarul. Cîtă vreme fusese vorba de Balli, de Leardi şi chiar de Sorniani, închisese ochii, dar umbrelarul ! Studie în în-

tuneric schima de scîrbă cu care ar fi rostit aceste cuvinte !

La orice cuvînt pe care îşi închipuia că i-l va adresa Angiolinei, era cuprins de un rîs convulsiv. Avea să vorbească aşa toată noaptea ? Trebuia deci să-i vorbească numaidecît. Îşi aminti că era probabil ca Angiolina să se întoarcă acasă dinspre via Romagna. Cu pasul lui iute ar fi putut s-o ajungă. Nu terminase bine de gîndit toate acestea, bucuros de a lua o hotărîre menită să-i spulbere îndoiala ce-i înceţoşa mintea, că şi începu să alerge. La început mişcarea îl uşură puţin. Apoi încetini pasul devenit şovăitor din pricina unei noi idei. Dacă ei se întorceau acasă prin partea aceea, n-ar fi fost mai sigur, pentru a-i întîlni, să urce pe via Fabio Severo spre Grădina publică şi să coboare în întîmpinarea lor pe via Romagna ? Goana nu-l nspăimînta şi ar fi întreprins acel ocol enorm ; dar în aceeaşi clipă i se păru că o zăreşte trecînd prin faţa cafenelei Fabris pe Angiolina însoţită de Giulia şi de un bărbat care trebuia să fie negustorul de umbrele. De la distanţă o recunoscu pe fată, săltînd graţios, ca atunci cînd voia să-i placă lui. Încetă să mai fugă pentru că avea tot timpul să-i ajungă. Putu chiar să gîndească, fără să se exaspereze, cuvintele pe care i le-ar fi adresat numaidecît. De ce să-şi învăluie aventura cu atîtea amănunte şi gînduri stranii ? Era o aventură obişnuită şi în cîteva minute urma să fie lichidată în modul cel mai simplu.

Ajuns sub clinul străzii Romagna, nu mai văzu cele trei persoane, care probabil că trecuseră de el. Merse mai repede cuprins de o îndoială care-l obosi, la fel ca urcuşul. Şi dacă nu fusese Angiolina ? Cum ar fi putut să lupte o noapte întreagă împotriva propriei nelinişti, mereu înnoite ?

Deşi acum se aflau la cîţiva paşi, în întuneric, continuă să creadă că cele trei persoane erau chiar cele pe care le căuta. De-aceea avu un moment de linişte. Era atît de uşor să se liniştească, atunci cînd putea să treacă imediat la acţiune.

Grupul acela îl amintea pe celălalt, descris de Balli. Între două femei mergea un bărbat voluminos care dădea braţul aceleia pe care o bănuise a fi Angiolina, dar care acum nu mai avea nimic din felul ei de a se mişca. O privi în faţă. Rămase foarte surprins văzînd un chip necunoscut, de bătrînă, cu totul uscat.

O deziluzie dureroasă. În dorinţa de a nu lăsa aşa grupul de care-şi legase atîtea speranţe, avu ideea să-i întrebe pe oamenii aceia dacă n-o văzuseră pe Angiolina, şi se şi gîndi la felul în care ar fi descris-o. Se ruşină ! Un singur cuvînt de-ar fi spus, şi toţi ar fi ghicit totul. Continuă să meargă cu paşi repezi, care curînd se transformară în goană. Vedea în faţa lui o porţiune lungă de stradă albă şi-şi aminti că, după cotitură, ar fi văzut alta, tot atît de lungă, şi apoi alta. Interminabil ! Dar trebuia să scape de îndoială şi, deocamdată, îndoiala era dacă Angiolina se afla pe strada aceea sau în altă parte.

Apoi gîndi iarăşi frazele pe care i le-ar fi adresat chiar în noaptea aceea sau în dimineaţa următoare. Plin de demnitate (cu cît îi creştea neliniştea, cu atît se visa mai calm), plin de demnitate i-ar fi spus că pentru a scăpa de el ar fi fost de ajuns să rostească un cuvînt, un singur cuvînt. N-ar fi trebuit să-şi bată joc de el.

— M-aş fi retras imediat. Nu trebuia să fiu gonit de la locul meu de un umbrelar.

Repetă de mai multe ori această frază, schimbînd cîte un cuvînt şi încercînd să-şi desăvîrşească pînă şi timbrul vocii, care devenea tot mai ironic şi mai tăios. Încetă cînd îşi dădu seama că din pricina efortului de a găsi cuvintele, urla.

Spre a ocoli noroiul clisos din mijlocul străzii, trecu la o parte, pe pietriş, dar pe pămîntul insuficient nivelat făcu un pas greşit, şi ca să evite căderea, îşi răni mîinile de zidul aspru. Durerea fizică îl aţîţă, îi spori dorul de răzbunare. Se simţea mai batjocorit ca niciodată, ca şi cum căderea aceasta ar fi fost o nouă vină a Angiolinei. I se păru din nou că o vede mişcîndu-se, în depărtare. O rază de lumină, o umbră, o

mişcare, totul lua forma, înfăţişarea fantasmei care-l ocolea. O luă la fugă ca s-o ajungă, nu liniştit şi gata de zeflemea ca pe clinul străzii Romagna, ci cu fermă intenţie de a o trata brutal. Din fericire nu era ea, şi nenorocitului i se păru că toată violenţa în prada căreia era gata să se lase era îndreptată acum împotriva lui, îi tăia răsuflarea şi-i lua orice posibilitate de a gîndi şi de a se domina. Îşi muşcă mîna, ca un smintit.

Ajunse la ţinta îndelungatei goane. Casa Angiolinei, mare şi solitară : o cazarmă, cu faţada albă luminată de lună, era închisă din toate părţile, cufundată în tăcere ; părea părăsită.

Se aşeză pe un parapet şi căută cu tot dinadinsul argumente pentru a se linişti. Cine l-ar fi văzut în starea asta, ar fi putut crede că în aceeaşi seară fusese înştiinţat de trădarea unei femei credincioase. Îşi privi mîinile rănite : «Rănile astea nu existau înainte», gîndi. Ea nu se purtase încă aşa cu el. Poate tot chinul şi toată durerea aceea prevesteau vindecarea. Dar gîndi îndurerat : «Dacă ar fi fost a mea, n-aş mai suferi atît».

Dacă ar fi vrut, dacă ar fi vrut cu tărie, ar fi fost a lui. În schimb se străduise doar să picure în legătura lor un dram de ideal, care sfîrşise prin a-l face ridicol pînă şi în ochii săi.

Se ridică mai liniştit de pe parapet, dar mai abătut decît se aşezase. Toată vina era a lui. El era insul ciudat, bolnavul, nu Angiolina. Această concluzie umilitoare îl urmări pînă acasă.

După ce aşteptase încă o dată spre a iscodi o femeie care avea înfăţişarea Angiolinei, găsi tăria să închidă uşa casei. Se sfîrşise pentru seara aceea. Întîmplarea în care sperase pînă atunci, nu mai putea avea loc.

Aprinse lumînarea cu mişcări încete pentru a întîrzia cît mai mult momentul în care s-ar fi întins în pat, fără să mai aibă nimic de făcut şi fără să poată dormi.

I se păru că aude glasuri în odaia Amaliei. Întîi crezu că halucinează. Nu erau ţipete răstite ; păreau cuvinte liniştite dintr-o conversaţie. Crăpă cu băgare de seamă uşa camerei şi nu mai avu îndoieli. Amalia vorbea cu cineva :

— Da, da, chiar asta şi vreau, spusese o voce foarte limpede şi calmă.

Alergă să ia lumînarea şi se întoarse. Amalia era singură. Visa. Zăcea culcată pe spate, cu unul din braţele plăpînde dezvelit, petrecut sub cap şi cu celălalt întins peste cuvertura gri, de-a lungul trupului. Mîna ca de ceară era încîntătoare deasupra cuverturii gri. Îndată ce faţa îi fu atinsă de lumină, ea tăcu, răsuflarea îi deveni mai grea ; încercă de mai multe ori să-şi schimbe poziţia aceea, devenită supărătoare.

El duse lumînarea înapoi în camera lui şi se pregăti de culcare. Gîndurile sale luaseră în sfîrşit o nouă direcţie. Biata Amalia ! Nici pentru ea viaţa nu putea fi prea veselă. Visul care, după cît se putea ghici din glas, trebuie să fi fost vesel, nu era altceva decît reacţia firească la trista realitate.

Puţin mai tîrziu, aceleaşi cuvinte, domoale, aproape silabisite, răsunară din nou, în odaia vecină. Pe jumătate dezbrăcat se înapoie la uşă. Exista o anumită legătură între cuvintele luate separat, dar (cum să te îndoieşti de asta ?) ea vorbea cu o persoană pe care o iubea mult. În modulaţie şi în înţeles era o mare duioşie, o mare îngăduinţă. Pentru a doua oară ea spuse că persoana cealaltă — cea cu care îşi închipuia că stă de vorbă — îi ghicise dorinţele :

— Chiar aşa o să facem ? N-aş fi sperat !

Apoi, o pauză, întretăiată de sunete nedesluşite, semn că visul continua încă, şi iar alte cuvinte, care exprimau mereu aceeaşi idee. El rămase multă vreme acolo, să tragă cu urechea. Cînd dădu să plece, o frază întreagă îl opri :

— În voiaj de nuntă totul e îngăduit.

Nenorocita ! Visa nuntă. Se ruşină că surprinde astfel tainele surorii sale şi închise uşa. Avea să uite că ascultase cuvintele acelea. Niciodată sora lui n-ar fi trebuit să aibă bănuiala că ştie ceva despre visele ei.

Culcîndu-se, nu se mai întoarse cu gîndul la Angiolina. Ascultă mult timp cuvintele ce răzbăteau pînă la el, vătuite, calme şi duioase, din odaia cealaltă. Obosit, cu mintea zăvorîtă la orice emoţie, se simţi aproape fericit. Rupînd legătura cu Angiolina, s-ar fi putut dedica în întregime surorii sale. Ar fi trăit la datorie.

VII

SE TREZI DUPĂ CÎTEVA ORE, ÎN PLINĂ ZI, şi dobîndi imediat conştiinţa întîmplărilor din seara trecută. Dar nu a întregii dureri, şi se amăgi că-l chinuise mai mult neputinţa de a se răzbuna imediat decît trădarea însăşi a femeii. Curînd, ea avea să-i cunoască mînia şi apoi abandonarea. După ce-şi va vărsa focul, va dispărea şi ceea ce acum constituia legătura lui cea mai importantă.

Ieşi fără să-şi salute sora. Peste puţin avea să se întoarcă la ea pentru a o vindeca de visele pe care i le spionase.

Bătea puţin vîntul şi, lîngă Grădina publică, obosi din pricina vîntului şi a urcuşului ; dar oboseala aceasta nu avea nimic din aceea chinuitoare şi dureroasă din timpul nopţii. În dimineaţa senină şi răcoroasă părea bucuros că face exerciţii musculare în aer liber.

Nu se gîndea la cuvintele pe care i le-ar fi adresat Angiolinei. Era prea sigur de sine ca să aibă nevoie de pregătiri, prea sigur că va şti s-o rănească şi s-o părăsească.

Veni să-i deschidă mama Angiolinei. Îl conduse în camera fetei, care se îmbrăca în cea de alături, şi apoi, ca de obicei, se oferi să-i ţină tovărăşie.

Această nouă întîrziere, fie şi de cîteva minute, îl făcu să sufere.

— Angiolina s-a întors tîrziu azi noapte, răspunse bătrîna dintr-o suflare şi fraza păru lipită de vocea ei nazală.

— Dar Volpini n-a plecat ieri ? întrebă Emilio, surprins de înţelegerea dintre mamă şi fiică.

— Trebuia să plece, dar a pierdut trenul ; cred că a plecat abia acum.

Nu vru să dea de înţeles bătrînei că n-o crede, şi tăcu. Situaţia era foarte clară şi nu mai exista posibilitatea să fie amăgit şi să devină şovăitor. Minciuna pe care o născociseră fusese prevăzută de Balli.

În faţa mamei îi fu cît se poate de uşor s-o primească pe Angiolina cu înfăţişarea amantului mulţumit. Încerca o adevărată satisfacţie. O prinsese în cele din urmă, şi acum nu voia să cedeze pornirii sale obişnuite de a limpezi şi simplifica imediat lucrurile. Ea tr buia să vorbească. Avea s-o lase să-şi înşire minciunile pentru ca s-o poată prinde în flagrant.

Rămaşi singuri, ea se aşează în faţa oglinzii să-şi aranjeze buclele şi, fără să-l privească, îi povesti despre seara petrecută la cafenea şi despre iscodirile lui Balli. Rîdea nepăsătoare şi era atît de trandafirie şi de proaspătă încît Emilio se înfurie mai mult din cauza aceasta decît dintr-a minciunilor.

Îi spuse că întoarcerea neaşteptată a lui Volpini îi provocase un mare necaz. Fraza cu care-l salutase revăzîndu-l, ar fi fost formulată astfel :

— Prin urmare nu te-ai săturat încă să mă tot baţi la cap ?

Vorbea aşa ca să-i facă plăcere. În schimb, Emilio simţea că dintre Volpini şi el, era el cel batjocorit. Ca să-l înşele pe el trebuie să fi depus mai multe eforturi : viclenii şi înşelăciuni pe care, probabil, le descoperise doar în parte. Celălalt se lăsase înşelat cu naivitate, şi n-a fost greu să-l îmbrobodească. Dacă isprăvile Angiolinei, aşa cum părea, o amuzau şi pe mamă, era foarte probabil ca obiectul batjocurii să fie el, pe cînd Volpini rămînea încă de temut.

Îl apucă una din acele cumplite crize de furie, care-l făceau să pălească şi să tremure. Dar ea vorbea şi vor-

bea, de parcă ar fi vrut să-l amorţească, şi-i dădu astfel timp să se reculeagă.

De ce să dispere, de ce să se indigneze din pricina unor legi ale naturii ? Angiolina fusese pierdută încă din pîntecul mamei. Înţelegerea cu maică-sa era lucrul cel mai odios la ea. De aceea nu merita mustrări, fiind ea însăşi victimă a unei legi universale. Renăştea în sfîrşit în el vechiul naturalist convins. Dar nu izbutea să renunţe la răzbunare.

Angiolina fusese nevoită în cele din urmă să-şi dea seama de atitudinea lui ciudată. Se întoarse spre el :

— Nu mi-ai dat nici măcar o sărutare, zise cu aer de reproş.

— N-am să te mai sărut niciodată ! răspunse el calm, privind buzele acelea roşii, la care renunţa.

Nu mai găsea altceva de spus şi se ridică. N-avea nici pe departe gîndul să plece, fiindcă această frază scurtă nu putea fi totul, nu era încă o compensaţie dreaptă pentru atîtea suferinţe. Voia în schimb s-o facă să creadă că rostind fraza aceasta, o părăsea. Într-adevăr, ar fi fost un act cît se poate de demn, care ar fi pus capăt acestei legături josnice.

Ea ghici tot şi, crezînd că el nu voia să-i dea un răgaz de apărare, adăugă sec :

— De fapt am făcut rău spunîndu-ţi că bărbatul ăla era Volpini. N-a fost el ! Giulia m-a rugat să spun aşa. Bărbatul ăla era în tovărăşia noastră pentru ea. Ea ne-a însoţit pe noi, aşa că era drept s-o însoţesc şi eu, o dată. Nu s-ar spune, dar el e atît de îndrăgostit ! Mai mult chiar decît eşti tu de mine.

Se întrerupse. Îşi dădu seama după expresia feţei cît de departe era el de a o crede şi tăcu ruşinată că spusese două minciuni sfruntate. Puse mîinile pe speteaza unui scaun din apropiere şi-l zgudui cu putere. De pe chipul ei lipsea orice urmă de expresie şi privea cu încăpăţînare o pată cenuşie de pe perete. Aceasta probabil că era înfăţişarea ei cînd suferea.

Atunci el simţi o ciudată plăcere de a-i dovedi că ştia absolut totul şi că în ochii lui era definitiv pier-

dută. Cu puțin înainte, aproape că s-ar fi mulțumit cu cîteva cuvinte : trista încurcătură a Angiolinei îl făcu vorbăreț. Dobîndi conștiința deplină a unei mari plăceri. Din punct de vedere sentimental, era prima dată cînd Angiolina îl mulțumea cu desăvîrșire. Astfel, fără cuvinte, era chiar o amantă convinsă de trădare.

Puțin după aceea veni însă o clipă în care conversația amenință să devină veselă. Pentru a o jigni, îi aminti ce consumaseră la cafenea pe socoteala umbrelarului.

— Giulia un păhărel de lichior străveziu, tu o ceașcă de ciocolată cu o tavă de plăcinte.

Atunci — o, ce durere ! — ea se apără cu tărie, și chipul i se coloră într-un fel care voia să exprime virtutea calomniată. În sfîrșit i se atribuia o vină pe care n-o avea, și Emilio înțelese că Balli trebuia să se fi înșelat în această privință.

— Ciocolată ! Eu care n-o pot suferi ! Ciocolată, eu ! Am luat un păhărel de nu știu ce și nici măcar nu l-am băut.

Ea punea în această afirmație mai multă energie decît ar fi trebuit pentru a-și susține desăvîrșita inocență. Era însă vădit la ea, un anumit ton de amărăciune, de parcă i-ar fi părut rău că nu mîncase mai mult, de îndată ce renunțarea aceasta nu o salvase în ochii lui Emilio. Tocmai pentru el făcuse un asemenea sacrificiu.

El depuse un efort cumplit pentru a anula această notă falsă care-i strica ultimul adio.

— Destul ! Destul ! zise cu dispreț. Nu vă voi spune altceva decît atît — îi spunea dumneavoastră pentru a spori solemnitatea clipei — eu v-am iubit și numai prin acest simplu fapt aveam dreptul să fiu tratat altfel. Cînd o fată îi îngăduie unui tînăr să-i spună că o iubește, e a lui și nu mai e liberă.

Această frază era oarecum slabă dar foarte exactă, ba chiar prea exactă într-un reproș de dragoste. De fapt nu avea alt drept la care să apeleze decît faptul de-ai fi spus că o iubește.

Simțind că, din pricina spiritului său analitic, cuvîntul îl trăda în situația dată, recurse imediat la ceea ce socotea că este forța lui principală : părăsirea. Pînă

cu puţin înainte, bucurîndu-se de tristeţea Angiolinei, se gîndise să n-o părăsească decît mult mai tîrziu. Sperase o scenă cu totul altfel. Acum simţea o ameninţare. El însuşi făcuse aluzie la lipsa lui de drepturi, şi era foarte posibil ca ea, neavînd alte argumente, să folosească sugestia şi să-l întrebe :

— Dar tu ce-ai făcut pentru mine ca să pretinzi să mă supun voinţei tale ?

Ocoli primejdia :

— Vă salut, spuse cu gravitate. După ce îmi voi redobîndi liniştea, vom putea chiar să ne revedem. Dar pentru multă vreme, e mai bine să rămînem despărţiţi.

Ieşi, nu fără a o admira pentru ultima oară, palidă cum era, cu ochii holbaţi ca de spaimă, şi poate nehotărîtă să-i mai spună vreo minciună pentru a încerca să-l reţină. Avîntul cu care ieşi de-acolo îl duse departe. Dar, tot mergînd cu aceeaşi înfăţişare hotărîtă, regreta amarnic de a nu o putea vedea vreme îndelungată pradă durerii. În urechi i se întorcea strigătul de spaimă pe care ea îl scosese văzîndu-l că se îndepărtează, şi-l asculta spre a şi-l imprima mai bine în memorie. Trebuia să-l păstreze. Fusese cel mai mare dar pe care i-l făcuse ea.

Ridicolul nu-l mai putea lovi. În faţa Angiolinei, cel puţin. Ea putea să fie cum voia, dar mulţi ani avea să-şi amintească de un bărbat care o iubise nu cu singurul scop de a o săruta, ci din tot sufletul, atît de mult încît la prima jignire adusă dragostei sale, se hotărîse, lovit, să renunţe la ea. Cine ştie ? Poate că ar fi fost de ajuns o astfel de amintire spre a o înnobila. Spaima din glasul Angiolinei îl făcuse să uite din nou orice concluzie ştiinţifică.

O, îi venea greu să-şi închidă la birou neliniştea pe care o simţea. Se întoarse acasă cu gîndul să se culce. În odihna patului şi în liniştea odăii sale, ar fi putut să se bucure în continuare de scena petrecută cu Angiolina, ca şi cum aceasta nu se terminase. Poate că după hărţuiala zilei i-ar fi făcut mărturisiri surorii sale, dar îşi aduse aminte ce descoperise în noaptea aceea şi simţind-o departe de el, copleşită de propriile ei do-

rinţe, nu-i spuse nimic. Desigur că avea să vină timpul cînd se va îngriji din nou de sora lui, dar voia să-şi rezerve sieşi, propriei pasiuni, cîteva zile de viaţă. Să se închidă în casă, să se expună întrebărilor Amaliei i se păru intolerabil. Îşi schimbă hotărîrea.

Era indispus, îi spuse surorii, dar avea să-şi caute desfătarea în aer liber.

Ea nu crezu în suferinţele pe care el şi le atribui. Pînă atunci ghicise întotdeauna fazele prin care trecea dragostea lui Emilio ; în ziua aceea, pentru prima dată greşi, crezînd că plecase de la birou pentru a-şi petrece toată ziua cu Angiolina. Fiindcă i se citea pe faţă un aer de satisfacţie pe care nu-l văzuse de multă vreme la el. Nu-l întrebă nimic. Deseori încercase să obţină de la el mărturisiri şi acum îi era ciudă pe el numai pentru că i le refuzase.

Cînd Emilio se află din nou în stradă, singur, cu geamătul de spaimă al Angiolinei mereu în ureche, fu gata să se ducă numaidecît la ea. Ce-ar fi făcut toată ziua trîndăvind, cu acea nelinişte care, deşi nu era dureroasă, nu însemna altceva decît o dorinţă ascuţită, o aşteptare nerăbdătoare, ca şi cum fiece clipă ar fi trebuit să-i aducă veşti, o speranţă nouă, cum Angiolina nu-i mai dăduse niciodată înainte ?

I-ar fi fost cu neputinţă să se ducă la Balli şi dorea să nu-l întîlnească. Se temea de el, ba chiar unica senzaţie dureroasă a lui era această teamă. Îşi spuse că o asemenea teamă provenea din faptul că n-ar fi în stare să imite calmul lui Balli, atunci cînd acesta fusese nevoit s-o părăsească pe Margherita.

Se îndreptă spre Corso. Era posibil ca Angiolina să treacă pe acolo spre a se duce să lucreze la familia Deluigi. N-avusese timp s-o întrebe unde se ducea ; dar, cu siguranţă, nu rămăsese acasă. Pe stradă ar fi salutat-o cu măsură, dar amabil. Nu-i spusese oare că după ce se va fi liniştit, ar fi vrut să devină bunul ei prieten ? O, de-ar veni cît mai repede calmul acesta şi timpul în care se va putea apropia din nou de ea. Privea în jurul lui pentru a o vedea la timp dacă s-ar fi întîlnit cu ea.

— Salut, Brentani ! Ce mai faci ? Mai trăieşti ? Nu te vede omul niciodată !

Era Sorniani, sprinten ca-ntotdeauna, dar veşnic palid, cu chipul bolnav, în afară de ochii plini de viaţă, nu se înţelegea prea bine dacă din vioiciune sau din nelinişte.

Cînd Brentani se întoarse spre el, Sorniani îl privi îndelung, oarecum surprins.

— Nu te simţi bine ? Ai o mină ciudată.

Nu era prima dată cînd Sorniani îi spusese că arată ca un bolnav ; desigur că vedea reflectîndu-se pe chipurile celorlalţi ceva din propria-i paloare.

Emilio se bucură că părea bolnav ; se putea plînge de o nenorocire care nu-l lovise, fiindcă despre cea adevărată nu putea vorbi.

— Se pare că sînt bolnav de stomac, spuse mîhnit. Nu de asta mă plîng, ci de faptul că mă face trist.

Auzise cîndva spunîndu-se că boala de stomac produce tristeţe. Apoi se complăcu în descrierea unei asemenea tristeţi, deoarece cu glas tare o analiză mai bine.

— Ciudat ! Nu mi-aş fi închipuit vreodată că o suferinţă fizică se transformă, fără ca să-mi pot da seama, într-o senzaţie morală. Indiferenţa pe care o simt faţă de tot, mă întristează. Cred că dacă toate casele astea de pe Corso ar începe să danseze, nici măcar nu le-aş privi. Şi dacă ar ameninţa să se prăbuşească peste mine, nu m-aş sinchisi.

Se întrerupse, văzînd apropiindu-se o femeie care semăna puţin cu Angiolina.

— Azi e timp frumos, nu-i aşa ? Cerul trebuie să fie albastru, aerul bun, soarele strălucitor. Înţeleg toate astea, dar nu le simt. Văd cenuşiu şi simt cenuşiu.

— Eu n-am fost niciodată bolnav, zise Sorniani cu o satisfacţie pe care nu izbuti s-o ascundă, ba chiar cred că m-am vindecat definitiv, acuma. Vorbi apoi despre diferite medicamente de la care se aşteptau minuni.

Emilio simţi dintr-odată o mare dorinţă de a scăpa de plicticosul acesta, care nu ştia nici măcar să asculte. Îi întinse mîna fără să-i spună nimic şi făcînd un prim

pas spre a se îndepărta. Şi celălalt îl salută, dar, ţinîndu-i mîna, îl întrebă :

— Cum o mai duci cu dragostea ?

Emilio se prefăcu că nu înţelege :

— Care dragoste ?

— Tipa aia. Blonda. Angiolina.

— A, da, făcu Emilio cu indiferenţă. N-am mai văzut-o.

— Bine-ai făcut, exclamă Sorniani cu însufleţire şi apropiindu-se imediat. Aia nu-i femeie pentru tineri ca tine şi care, pe deasupra, n-au o sănătate prea solidă. L-a înnebunit pe Merighi, şi-apoi, bineînţeles, s-a giugiulit cu jumătate din oraş.

Verbul a se giugiuli îl răni pe Brentani. Dacă omuleţul palid n-ar fi nimerit în ţintă, calificînd expansivitatea amoroasă a Angiolinei, nu i-ar fi luat în seamă trăncănelile, dar aşa, totul căpătă numaidecît înfăţişarea unui mare adevăr. Protestă, spuse că deşi o cunoştea prea puţin, o socotea foarte serioasă, şi îşi atinse scopul de a-l zgîndări pe Sorniani care, devenit şi mai palid — stomacul trebuie că-şi avea totuşi partea lui de vină — îl făcu pe imprudentul care-l stîrnise, să asculte lucruri de toată frumuseţea.

Angiolina serioasă ? Încă înainte de intrarea lui Merighi în scenă, probabil că şi începuse să-şi facă experienţele cu bărbaţii. De tinerică o vedeai bătînd străzile din oraşul vechi în tovărăşia băieţilor.

— Îi plăceau imberbii — la ore nepermise. Merighi a picat la timp pentru a o duce în oraşul nou care a rămas, pe urmă, cîmpul ei de activitate. O puteai vedea la braţul tuturor tinerilor mai bogaţi, mereu cu aceeaşi dulce detaşare de proaspătă mireasă. Şi dă-i cu lista numelor pe care Brentani le ştia, de la Giustini la Leardi, toţi cei fotografiaţi care se lăfăiau pe peretele din dormitorul Angiolinei.

Nici un nume nou. Era cu neputinţă ca Sorniani să inventeze cu atîta exactitate. O îndoială chinuitoare îi împinse sîngele în obraz ; continuînd să vorbească atît de înfierbîntat, Sorniani avea să se pomenească oare

şi pe sine ? Continuă să-l asculte, profund neliniştit, în timp ce mîna lui dreaptă îşi strîngea pumnul, gata să lovească.

Dar celălalt se întrerupse pentru a-l întreba :

— Nu te simţi bine ?

Se opri şi se gîndi dacă îi convenea să-l lase să mai trăncănească.

— Totuşi, e limpede că nu te simţi bine. Te-ai schimbat la faţă de două-trei ori.

Emilio desfăcu pumnul. Nu era cazul să lovească.

— Da, într-adevăr, nu mă simt bine.

Să-l bată pe Sorniani ! Frumoasă răzbunare ! Ar fi trebuit să se bată pe el însuşi. O, cît o iubea ! Şi-o mărturisi cu o spaimă pe care n-o încercase niciodată. Ca un laş, îşi spuse că se va întoarce la ea. Cît mai curînd. În dimineaţa aceea pornise hotărît şi vajnic să se răzbune. O dojenise şi apoi o părăsise. O, ce faptă inteligentă ! Se pedepsise pe sine. Toţi o avuseseră, numai el nu. De aceea, cel batjocorit dintre toţi bărbaţii nu era decît el. Îşi aduse aminte că peste cîteva zile Volpini ar fi venit să-şi ia avansul conform învoielii ; bun moment şi-a ales ca să se supere pentru lucruri pe care le bănuise totdeauna. Ce-ar fi făcut Angiolina după ce i se va fi dat croitorului ? Era cît se poate de firesc că dîndu-i-se acestuia să-l poată trăda mai uşor, ea l-ar fi trădat cu alţii, dat fiind că Emilio o părăsise chiar atunci. Pentru el era pierdută. Vedea tot viitorul în faţa ochilor, ca şi cum totul s-ar fi petrecut la cîţiva paşi de el, pe Corso. O vedea desprinzîndu-se scîrbită din braţele lui Volpini şi căutînd imediat un loc în care să-şi revină după atîta josnicie. Ea l-ar fi trădat, de data aceasta, cu temei.

Disperarea lui nu izvora numai din faptul că nu o avusese. Pînă atunci, se bucurase la amintirea acelui ţipăt de spaimă pe care i-l smulsese. Dar ce putea însemna un asemenea ţipăt în viaţa unei femei care în braţele altora s-ar fi bucurat şi ar fi suferit altfel ? Nu exista posibilitatea de a face cale întoarsă. Îi era deajuns, pentru a respinge ispita, să-şi amintească ceea ce ar zice Balli despre treaba asta.

Se gîndi că dacă nu l-ar fi avut alături pe acest judecător sever, lui nu i-ar mai fi păsat de demnitate, acum cînd înţelegea că prin încercarea de a o restabili, îşi legase, mai josnic ca oricînd, fiecare gînd, fiecare dorinţă, de Angiolina.

Trecuse cîtva timp de cînd vorbise cu Sorniani, şi frămîntarea pe care cuvintele acestuia o stîrniseră în sufletul său, nu se potolise încă.

Poate că avea să facă ea o încercare să se apropie din nou de el. Demnitatea nu l-ar fi împiedicat atunci s-o primească cu braţele deschise. Dar nu ca altădată. Ar fi căutat să ajungă imediat la adevăr, adică s-o aibă. Jos cu prefăcătoria ! „Eu ştiu că tu ai fost amanta tuturor ăstora, aşa avea să-i strige, şi tot te iubesc. Fii a mea şi spune-mi adevărul, pentru ca să nu mai am şi alte îndoieli". Adevărul ? Putea ea să-l spună, ştia să-l spună ? Dacă Sorniani rostise doar o parte din adevăr, minciuna era, desigur, atît de identificată cu firea acestei femei, încît ea n-ar fi scăpat niciodată de minciună. Uita ceea ce în alte clipe înţelesese atît de limpede, şi anume că el însuşi colaborase în chip ciudat s-o vadă pe Angiolina aşa cum ea nu era, că el fusese cel care crease minciuna.

Cum de n-a recunoscut, îşi spuse, că unica pricină de ridicol era minciuna ! Ştiind totul, spunîndu-i totul în faţă, ridicolul ar fi dispărut. Oricine poate iubi pe cine vrea şi-i place. I se părea că-i spune toate astea lui Balli.

Vîntul nu mai bătea de loc, şi ziua căpătase o înfăţişare cu adevărat primăvăratecă. În altă stare sufletească, o zi de libertate ca aceasta ar fi fost o bucurie pentru el ; dar oare libertate era aceea care nu-i îngăduia să se ducă la Angiolina ?

Şi totuşi ar fi existat pretexte să se ducă numaidecît la ea. Dacă nu pentru altceva, se putea duce să-i facă noi reproşuri. Într-adevăr, nu bănuise niciodată existenţa acelor imberbi care-l precedaseră pe Merighi şi despre care îi vorbise Sorniani.

— Nu ! rosti cu glas tare. O asemenea slăbiciune m-ar lăsa pradă bunului ei plac. Răbdare !

Dar pînă una alta ce avea să facă în această zi dis-de-dimineaţă ?

Leardi ! Frumosul tînăr, blond şi robust, cu ten de fetişcană şi trup viril, trecea pe Corso, serios ca totdeauna, îmbrăcat într-un pardesiu deschis, foarte potrivit pentru ziua aceea călduţă de iarnă. Brentani şi Leardi abia se salutau, amîndoi foarte mîndri, deşi din motive foarte diferite. În faţa acestui tinerel elegant, Emilio îşi aducea aminte că este literatul cu o anumită reputaţie ; celălalt, dimpotrivă, socotea că-l poate privi de sus pentru că-l vedea îmbrăcat mai puţin îngrijit şi nu-l întîlnea niciodată în nici una din casele mari din oraş unde el, în schimb, era primit cu braţele deschise. I-ar fi plăcut ca o asemenea superioritate să-i fie recunoscută şi de Brentani, şi răspunse curtenitor la salutul adresat. Îl primi apoi cu mai multă politeţe decît mirare cînd îl văzu apropiindu-se cu mîna întinsă.

Brentani cedase unui instinct imperios. Dat fiind că nu-i era îngăduit s-o caute pe Angiolina, cel mai bun lucru care îi rămînea de făcut era să se apropie de acela care, în gîndul lui, era veşnic legat de ea.

— Şi dumneavoastră profitaţi de timpul frumos ca să faceţi o plimbare ?

— Doar cîţiva paşi înainte de masă, zise Leardi, acceptînd astfel tovărăşia lui Brentani.

Emilio vorbi apoi despre timpul frumos, despre o proastă dispoziţie a sa şi despre boala lui Sorniani. Spuse după aceea că nu-i plăcea acesta din urmă fiindcă i se părea că se laudă prea mult cu succesele sale la femei. Vorbea cu belşug de cuvinte. Avea ciudata presimţire că se află lîngă o persoană de mare importanţă în viaţa lui, şi ar fi vrut ca fiecare vorbă să-i cucerească prietenia. Îl privi cu nelinişte atunci cînd îşi dădu seama că pomenise despre succesele lui Sorniani. Leardi nici nu clipi, în timp ce Emilio se aşteptase la un zîmbet de superioritate. Pentru el, un zîmbet în legătură cu acest subiect ar fi echivalat cu mărturisirea unei legături cu Angiolina.

Dar şi Leardi fu vorbăreţ. Voia desigur să-i demonstreze lui Brentani propria sa cultură. Se plînse că pe

Corso se vedeau mereu aceleaşi feţe şi în această privinţă găsi chiar regretabil faptul că viaţa din Triest era prea puţin animată şi prea puţin artistică. Nu i se potrivea oraşul acesta.

Între timp, Brentani fu cuprins de o dorinţă cumplită de a-l face să flecărească despre Angiolina. Din ce-i spunea celălalt, n-auzea decît cuvinte izolate, aproape mecanic, căutînd în ele un sunet care să-i amintească numele Angiolinei şi să-i dea prilejul de a se agăţa de acesta pentru a vorbi de ea. Spre norocul lui nu-l găsi, dar deodată, indignat că trebuie să asculte atîtea prostii, pe care celălalt le îndruga molcom pentru a fi mai bine gustate, îl întrerupse grosolan :

— Ia te uită, ia te uită, spuse cu aer de mirare, urmărind cu ochiul silueta elegantă a unei femei care nu semăna de loc cu Angiolina, domnişoara Angiolina Zarri.

— Aş ! protestă Leardi, supărat că fusese întrerupt, am văzut-o la faţă, nu e ea.

Începu iar să vorbească despre teatrele puţin frecventate şi despre femeile de societate nu prea spirituale, dar Brentani hotărîse să nu mai suporte asemenea dăscăleli :

— O cunoaşteţi pe domnişoara Zarri ?

— Şi dumneavoastră o cunoşteţi ? întrebă celălalt sincer surprins.

Pentru Brentani urmă un moment de cumplită îndoială. Desigur că nu prin şiretenie putea spera să-l facă să vorbească pe un om ca Leardi. Dar fiindcă îl interesa atît de mult să împrăştie orice minciună care-l împiedica s-o vadă pe Angiolina aşa cum era, nu s-ar fi putut adresa cu toată sinceritatea lui Leardi, implorîndu-l să-i spună tot adevărul ? Rămase rezervat doar datorită antipatiei pe care o încerca pentru Leardi.

— Da, mi-a prezentat-o un prieten acum cîteva zile.

— Eu am fost prieten cu Merighi. Cu ani în urmă o cunoşteam foarte bine.

Imediat calm şi stăpîn pe expresia propriei feţe, Brentani făcu cu ochiul :

— Foarte bine, ai ?

— O, nu, spuse Leardi foarte serios. Cum puteți crede așa ceva ? Își jucă bine rolul, mulțumindu-se cu această expresie de surprindere.

Brentani înțelese hotărîrea luată de Leardi, și nu stărui. Se purtă ca și cum uitase întrebarea indiscretă de adineaori și, serios de tot, zise :

— Cum a fost povestea aceea cu Merighi ? De ce a părăsit-o ?

— În urma unor chestiuni financiare. Mi-a scris că a trebuit s-o dezlege pe Angiolina de cuvîntul dat. De altfel, acum cîteva zile am auzit că ea s-a logodit din nou, cu un croitor, pare-mi-se.

I se părea ? O, nici că se putea juca mai bine comedia. Dar pentru a o juca așa, pentru a se constrînge la o prefăcătorie calculată cu atîta grijă și care probabil îl obosea și-l stringherea (de ce ar fi vorbit despre Angiolina numai cînd era obligat ?), avea el probabil motivele lui, legături foarte recente cu femeia aceasta.

Leardi vorbea acum despre altceva, și după puțin timp Emilio îl părăsi. Spre a se despărți, pretextă din nou o indispoziție neașteptată și Leardi îl văzu atît de schimbat la față, încît îl crezu și-i arătă chiar o înțelegere amicală care-l sili pe Brentani să-i spună un cuvînt de recunoștință. În schimb cît de mult simțea că-l urăște ! Ar fi vrut să-l poată spiona măcar în ziua aceea ; cu siguranță, ar fi sfîrșit prin a-l descoperi lîngă Angiolina. O furie nesocotită îl făcu să scrîșnească din dinți, dar imediat după aceea își reproșă mînia cu amărăciune și ironie. Cine știe cu cine îl trădase Angiolina în ziua aceea, poate cu persoane pe care el nici nu le cunoștea. Cît de superior îi era Leardi, imbecilul fără idei ! Calmul acela era adevărata știință a vieții.

— Da, gîndi Brentani, și i se păru că rostește un cuvînt care ar fi trebuit să facă să se rușineze, împreună cu el, omenirea cea mai aleasă — bogăția de imagini din creierul meu constituie propria mea inferioritate. Într-adevăr, dacă Leardi s-ar fi gîndit că Angio-

lina îl trădează, nu s-ar fi priceput să şi-o reprezinte într-o imagine atît de plină de relief, de culoare şi de mişcare cum făcea el, închipuindu-şi-o alături de Leardi. Abia atunci se descoperea goliciunea pe care o întrevăzuse doar şi în care cel mai de rînd hamal îşi găsea imediat mulţumirea şi pacea. Un gest scurt, brutal, batjocorirea tuturor viselor, a tuturor dorinţelor. Cînd furia întunecă vederea visătorului, viziunea dispăru, lăsîndu-i în urechi ecoul prelung al unui hohot de rîs sonor.

La prînz, Amalia trebui să observe că noutatea care-l neliniştea pe Emilio nu era veselă. Se răsti la ea cu violenţă pentru că masa nu era gata : îi era foame şi era grăbit. Se chinui apoi trebuind să mănînce, după ce se compromisese cu o astfel de declaraţie. Dar, după masă, rămase pe loc, nehotărît în faţa farfuriei goale. Se hotărîse ; în ziua aceea n-avea să se ducă la Angiolina ; mai mult chiar : n-avea să se mai apropie de ea niciodată. Cea mai puternică suferinţă pe care o încerca acum, era aceea de a-şi fi jignit sora. O vedea tristă şi palidă. Ar fi vrut să-i ceară iertare. Dar nu îndrăzni. Simţea că, dacă ar fi pronunţat cuvinte duioase, ar fi plîns ca un copil. Sfîrşi prin a-i spune cu asprime, dar cu vădita intenţie de a o îmbuna :

— Ar trebui să ieşi ; e o vreme foarte frumoasă.

Ea nu răspunse şi părăsi camera. Atunci el se înfurie.

„Nu sînt destul de nenorocit ? Ar fi trebuit să înţeleagă în ce stare sufletească mă aflu. Invitaţia mea afectuoasă ar fi trebuit să-i fie deajuns ca să devină mai drăguţă şi să nu mă tulbure cu supărarea ei."

Se simţea ostenit. Se culcă îmbrăcat şi imediat căzu într-o toropeală care nu-l împiedică să-şi amintească de propria nenorocire. O dată îşi înălţă capul pentru a-şi şterge ochii plini de lacrimi şi se gîndi cu amărăciune că lacrimile acestea îi erau stoarse de Amalia. Apoi uită totul.

Cînd se trezi, se lăsa noaptea, unul din acele triste apusuri de frumoasă zi de iarnă. Rămase din nou nehotărît, aşezat pe pat. Altădată, la orele acelea, studia.

Cărţile lui din dulap i se ofereau în zadar. Toate titlurile cărţilor anunţau lucruri moarte, neîndestulătoare ca să-l facă să uite pentru o clipă măcar viaţa, durerea pe care o simţea zbătîndu-i-se în suflet.

Privi în sufrageria de alături — şi o văzu pe Amalia aşezată lîngă fereastră, aplecată deasupra gherghefului. Se prefăcu vesel şi-i spuse cu dragoste :

— Mi-ai iertat ieşirile de azi ?

Ea ridică ochii doar pentru o clipă :

— Să nu mai vorbim de ele, spuse cu blîndeţe, şi continuă să lucreze.

Era pregătit să îndure mustrări şi rămase dezamăgit, văzînd-o atît de calmă. Aşadar totul era calm în jurul lui, în afară de el însuşi ? Se aşeză lîngă ea şi admiră îndelung cum mătasea se înşira exact pe desen. Căuta în zadar alte cuvinte.

Dar ea nu întreba nimic. Ea nu mai suferea de loc din pricina acelei dragoste care-i răscolise existenţa şi de care la început se plînsese atît de mult. Emilio se întrebă încă o dată :

„De fapt, de ce am părăsit-o pe Angiolina ?“

VIII

BALLI ÎŞI PROPUSE SĂ-ŞI LECUIASCĂ DEFINITIV prietenul. În aceeaşi seară veni să asiste la cina lui Emilio. Începu prin a nu se arăta de loc grăbit să afle cele petrecute şi numai după ce Amalia ieşi din odaie, întrebă, continuînd să fumeze şi uitîndu-se în tavan :

— Ai făcut-o să priceapă cu cine are de-a face ?

Emilio spuse că da, cu oarecare mîndrie, dar pe urmă îi fu greu să mai scoată vreun cuvînt pe tonul acela.

Amalia se întoarse foarte repede. Povesti cearta de la prînz cu fratele ei. Spuse că era o gravă nepăsare să dai vina pe o femeie fiindcă masa nu e gata. Depindea de puterea focului şi în bucătării termometrul nu fusese încă introdus.

— De altfel, adăugă zîmbind afectuos fratelui, nu trebuie să-l acuz pe el. S-a întors acasă atît de indispus încît, dacă nu-şi descărca sufletul, i s-ar fi făcut rău.

Părea că Balli nu voia să pună în legătură cu evenimentele din seara trecută proasta dispoziţie despre care se vorbea.

— Şi eu am fost foarte prost dispus astăzi, zise, pentru a păstra conversaţia pe un ton lejer.

Emilio protestă, spunînd că fusese în cea mai bună dispoziţie :

— Nu-ţi aminteşti cît de vesel am fost azi dimineaţă ?

Amalia povesti istoria certei lor cu multă grație ; era limpede că vorbind despre aceasta, voia doar să-l distreze pe Balli. Uitase orice resentiment și nu-și mai amintea nici măcar că el îșI ceruse iertare. Emilio se simțea profund jignit.

Cînd cei doi bărbați se aflară singuri în stradă, Balli zise :

— Ia te uită, ce liberi sîntem amîndoi acum ; nu-i mai bine așa ? și se sprijini afectuos de brațul prietenului său.

Dar celălalt nu înțelegea același lucru. Pricepu că era de datoria lui să se arate la fel de afectuos și-i zise :

— Sigur. E mai bine așa, dar voi ști să prețuiesc această nouă stare abia după multă vreme. Pentru moment mă simt foarte singur, chiar și lîngă tine. Fără să i se ceară, povesti despre vizita făcută dimineața în strada Fabio Severo. Nu mărturisi că fusese acolo și noaptea. Vorbi despre accentul de spaimă din glasul Angiolinei. Numai asta m-a răscolit. Era greu s-o părăsesc tocmai în clipa în care mă simțeam mai iubit.

— Păstrează amintirea aceasta, îi spuse Balli neobișnuit de serios, și n-o mai căuta niciodată. Pe lîngă accentul acela de spaimă, amintește-ți mereu și starea în care te ducea gelozia, și o să-ți treacă orice dorință de a te mai apropia de ea.

— Și totuși, mărturisi Emilio, sincer mișcat de sentimentul lui Balli, n-am suferit niciodată atît de mult de gelozie ca acum. Oprindu-se în fața lui Stefano, îi spuse cu glas profund : Făgăduiește-mi că-mi vei povesti mereu tot ce vei afla pe socoteala ei ; și că n-ai să te apropii niciodată de ea, niciodată, și dacă o întîlnești pe stradă ai să-mi spui imediat. Făgăduiește-mi-o formal.

Balli șovăi pentru că i se părea ciudat că trebuie să facă o astfel de promisiune.

— Sînt bolnav de gelozie, numai de gelozie. Sînt gelos și pe alții, dar în primul rînd pe tine. Cu umbrelarul m-am obișnuit, cu tine n-o să mă obișnuiesc nici-

odată. În glasul lui nu era nimic glumeț ; căuta să stîrnească compătimire pentru a obține mai ușor promisiunea. Dacă Balli i-ar fi refuzat-o, se și hotărîse să alerge imediat la Angiolina. Nu voia ca prietenul lui să poată profita de o stare de lucruri, care era în mare parte opera lui. Îl privi pe Stefano cu un fulger de amenințare în ochi.

Balli ghici cu ușurință tot ce trecea prin mintea lui Emilio și simți pentru el o compătimire puternică. Îi făcu de aceea solemn promisiunea cerută. Apoi spuse — numai în scopul de a-l distra pe Brentani — că îi părea rău că nu se mai putea apropia de Angiolina.

— Crezînd că-ți fac o plăcere, am visat multă vreme să-i fac o schiță. Avu pentru o clipă ochi de visător, ca și cum i se contura în minte figura la care se gîndea.

Emilio se sperie. Îi aminti copilărește lui Balli de promisiunea făcută cu cîteva minute înainte :

— Ai promis. Caută să te inspiri în altă parte.

Balli rîse din inimă. Dar apoi, mișcat — avusese o altă dovadă a cumplitei pasiuni a lui Emilio — zise :

— Cine ar fi putut să prevadă că o astfel de aventură poate căpăta o asemenea importanță în viața ta ! Dacă n-ar fi atît de dureros, ar fi ridicol.

Atunci Emilio se tîngui de destinul său trist cu o autoironie care înlătură orice ridicol. Spuse că toți cei care-l cunosc trebuie să știe ce gîndește despre viață. În teorie, o vedea lipsită de orice conținut serios și de fapt nu crezuse în nici una din fericirile care-i fuseseră oferite ; nu crezuse în fericire și la drept vorbind, nu o căutase niciodată. Dar cît de greu e să te sustragi durerii ! În viața lipsită de orice conținut serios, devenea serioasă și importantă chiar și Angiolina.

În acea primă seară, prietenia lui Balli îi fu foarte folositoare lui Emilio. Compătimirea pe care Brentani o simțea la prietenul lui, îl liniștea mult. Înainte de toate, putea fi sigur că, deocamdată, Stefano și Angiolina nu se vor întîlni ; apoi, el era o fire blîndă, care avea nevoie de mîngîieri. Încă din seara trecută căutase zadarnic pe ce să se sprijine. Poate că lipsa de

sprijin fusese pricina pentru care neliniştea îl stăpînise despotic atît de des. Ar fi putut să reziste dacă i s-ar fi dat prilejul să explice şi să discute, şi dacă ar fi fost obligat să asculte.

Se întoarse acasă mult mai liniştit decît atunci cînd ieşise. Încolţise în el încăpăţînarea cu care era dispus să se laude ca fiind o forţă. Nu s-ar fi apropiat de Angiolina decît în cazul în care ea l-ar fi rugat. Putea să aştepte, şi legătura aceea nu putea şi nu trebuia să fie reluată de el printr-un act de supunere.

Dar somnul nu voia să vină. În zadarnicele încercări de a adormi, neliniştea lui crescu ca în timpul goanei din seara precedentă. Imaginaţia sa agitată, urzi, întreg, visul unei trădări a lui Balli. Da, Balli îl trăda. Stefano mărturisise cu puţin înainte că visa s-o determine pe Angiolina să-i pozeze pentru o schiţă. Acum, surprins de Emilio în atelierul său cu ea, în timp ce o desena pe jumătate goală, se scuza, amintind de mărturisirea făcută, iar Emilio, pentru a-l pedepsi, găsea fraze înfierbîntate de ură şi de dispreţ. Erau cu totul diferite de acelea pe care i le adresase Angiolinei, fiindcă aici avea toate drepturile : îndelungata prietenie, în primul rînd, apoi făgăduinţa solemnă ! Şi cît erau de complexe frazele acelea ! Erau, în sfîrşit, adresate unei persoane care le putea înţelege ca şi cel care le rostea.

Fu smuls din aceste visuri de vocea Amaliei care răsuna liniştită şi sonoră în camera vecină. Încercă o uşurare fiind trezit din coşmar, şi sări din pat. Începu să tragă cu urechea. Ascultă multă vreme cuvinte în care nu descoperea altă legătură decît o mare tandreţe ; nimic altceva ! Visînd, femeia voia din nou ceea ce voia altcineva. Lui Emilio i se păru că descoperă că Amalia voia chiar mai mult decît i se cerea : voia să-i poruncească cineva. Era un vis al supunerii. Poate acelaşi din prima noapte ? Nefericita îşi construise o a doua viaţă ; noaptea îi acorda acel dram de fericire pe care ziua i-l refuza.

Stefano ! Ea rostise numele de botez al lui Balli. Şi ea ? gîndi Brentano cu amărăciune. Cum de nu ob-

servase mai de mult ? Amalia nu se însufleţea decît cînd venea Balli. Ba chiar îşi dădea seama că ea manifesta mereu faţă de sculptor aceeaşi supunere pe care i-o arăta acum în vis. În ochii ei cenuşii strălucea o nouă lumină cînd şi-i îndrepta asupra sculptorului. Nu era nici o îndoială. Şi Amalia îl iubea pe Balli.

Fu o nenorocire faptul că Emilio, culcîndu-se din nou, nu adormi. Îşi amintea cu amărăciune cum Balli se lăuda cu pasiunile pe care le stîrnea şi cum cu un zîmbet de om satisfăcut spunea că unicul succes care-i lipsise în viaţă era succesul artistic. Apoi, în îndelungata dormitare în care căzu, visă lucruri absurde. Balli abuza de supunerea Amaliei şi refuza, rîzînd, orice reparaţie morală. Revenindu-şi, Emilio nu rîse de el însuşi pentru asemenea vise. Între un bărbat atît de corupt ca Balli şi o femeie atît de naivă ca Amalia, totul era cu putinţă. Hotărî s-o vindece pe Amalia. Avea să înceapă prin a-l îndepărta din casă pe sculptor, care, de la o vreme, deşi fără vina lui, devenise aducător de nenorociri. Dacă n-ar fi existat el, legătura cu Angiolina ar fi fost mai dulce, nu complicată de o gelozie atît de amară. Şi despărţirea ar fi fost acum mai uşoară.

Viaţa lui Emilio la birou era de-a dreptul chinuitoare. Cheltuia o mare energie spre a se concentra asupra lucrului. Orice pretext era bun pentru a-şi părăsi masa de scris şi a dedica clipe întregi alintării, dezmierdării propriei sale dureri. Mintea lui Emilio părea făcută pentru asemenea stări şi cînd avea răgazul să întrerupă efortul de a se ocupa cu alte lucruri, ea se întorcea de la sine la ideile predilecte, se umplea de ele ca un vas gol, şi el încerca sentimentul omului care izbuteşte să-şi ia de pe umeri o povară insuportabilă. Muşchii îşi revin, se destind, se întorc la poziţia lor naturală. Cînd, în sfîrşit, bătea ceasul la care se putea părăsi biroul, se simţea de-a dreptul fericit, deşi pentru foarte puţin timp. Întîi se cufunda cu voluptate în regrete şi dorinţe care deveneau tot mai evidente şi mai meditate ; se bucura de ele pînă cînd

dădea peste vreun gînd de gelozie care-l făcea să se rămînte dureros.

Balli îl aştepta pe stradă.

— Ei, cum merge ?

— Aşa şi aşa, răspunse Emilio, strîngînd din umeri. Am petrecut o dimineaţă cumplit de plictisitoare.

Stefano îl văzu palid, abătut, şi crezu că înţelege ce fel de plictiseală simţise Emilio. Hotărîse să fie foarte bun cu prietenul său. Se oferi să ia masa cu el. După amiază aveau să iasă împreună la plimbare.

Cu o ezitare care lui Balli îi scăpă, Emilio acceptă. Pentru o clipă, cîntărise posibilitatea de a respinge propunerea lui Balli şi de a-i spune numaidecît ceea ce simţea acum că trebuie să-i spună. Ar fi fost într-adevăr o laşitate să nu-şi salveze sora, de teama de a-şi pierde prietenul ; în acţiunea pe care o medita, nu mai vedea decît o încercare a curajului. Nu o făcu, numai din îndoiala de a se fi înşelat asupra sentimentelor Amaliei.

— Da, da, vino ! îi repetă lui Balli şi în timp ce Stefano atribuia recunoştinţei această repetare a invitaţiei, Emilio era conştient că o făcuse din plăcerea că i se oferea imediat prilejul de a risipi orice îndoială. În timpul prînzului, într-adevăr, putu să dobîndească toată certitudinea de care avea nevoie. Cît de mult îi semăna Amalia ! I se păru că se vede pe el însuşi la cină, cu Angiolina. Dorinţa de a plăcea o punea într-o încurcătură ce-i răpea orice naturaleţe. O văzu chiar deschizînd gura să vorbească şi apoi răzgîndindu-se şi tăcînd. Cum se mai uita ţintă la buzele lui Balli ! Poate că nici nu auzea ce spunea el. Rîdea sau rămînea serioasă dintr-o involuntară supunere.

Emilio încercă s-o distragă ; dar nu fu ascultat. Nu-l auzi nici Balli care, deşi nu-şi dăduse seama de sentimentul insuflat fetei, încerca un fel de atracţie pentru ea, vădită prin excitarea cerebrală în care cădea de cîte ori se simţea cu desăvîrşire stăpînul cuiva. Cu o mare răceală, Emilio îşi studia şi-şi măsura prietenul. Balli uitase cu totul scopul pentru care venise.

Povestea întîmplări pe care Emilio le ştia deja ; era limpede că vorbea numai pentru Amalia. Erau întîmplări de un gen pe care-l mai încercase asupra nefericitei. Povestea despre acea tristă şi veselă *bohème* a cărei dezordonată voioşie şi lipsă de griji îi plăceau atît de mult Amaliei.

Cînd Stefano şi Emilio ieşiră împreună, în sufletul acestuia din urmă crescuse peste măsură ura amară faţă de prietenul său — care dormea în adîncul lui de atîta timp ; o frază nesocotită a lui Balli îl făcu să izbucnească :

— Vezi că am petrecut o oră foarte plăcută ?

Emilio ar fi vrut să-l repeadă. O oră plăcută ? Pentru el, cu siguranţă nu. El şi-ar fi amintit de ea cu aceeaşi scîrbă pe care o încerca pentru orele petrecute cu Balli şi cu Angiolina. Simţise într-adevăr atunci, la masă, aceeaşi cunoscută dureroasă gelozie. Îi reproşa prietenului, în primul rînd, de a nu-i fi băgat de seamă muţenia, de a-l fi ignorat într-atît încît să creadă că se distrează. Şi apoi : cum nu observa că Amalia în prezenţa lui era cuprinsă de o tulburare bolnăvicioasă şi de o neliniştе care o făceau uneori să se bîlbîie ? El era însă atît de lămurit în clipa aceea cu propriile sentimente încît se temu ca Balli să nu-şi dea seama că-i vorbea de Amalia pentru a răzbuna atitudinea luată faţă de Angiolina. Trebuia, înainte de toate, să nu trădeze un resentiment ; să pară un bun tată de familie, îndemnat să acţioneze numai în scopul de a-i ocroti pe cei dragi.

Începu prin a îndruga o minciună, cu aerul că spune un lucru oarecare. Spuse că în dimineaţa aceea, o rudă bătrînă îl oprise să-l întrebe dacă-i adevărat că Balli e logodnicul Amaliei. Nu era totul, dar Emilio simţi o uşurare pentru că spusese şi atît. Era decis să-i spună pe şleau lui Balli că nu era nici persoana superioară, nici cel mai bun dintre prieteni, aşa cum se credea el.

— A, adevărat ? exclamă Balli foarte surprins şi rîzînd cu toată sinceritatea.

— De fapt, spuse Emilio, făcînd o strîmbătură care voia să fie un zîmbet, lumea e atît de rea că te face chiar să rîzi. Vorbise astfel deoarece rîsul lui Balli era jignitor. Ai să înțelegi însă că va trebui să fii puțin mai atent, fiindcă *nouă* nu ne convine să se spună asemenea lucruri despre biata Amalia. Acest plural, *nouă*, reprezenta o încercare de a-și diminua propria răspundere pentru cuvintele pe care le rostise. Totodată își ridică glasul cu înflăcărare : nu putea îngădui ca Balli să ia atît de ușor un subiect care lui îi frigea buzele.

Stefano nu mai știu ce atitudine să ia. Nu i se întîmplase prea des în viață să fie acuzat pe nedrept. Se simțea nevinovat ca un nou născut. Respectul pe care-l purta și-l arătase întotdeauna familiei Brentani și urîțenia Amaliei, ar fi trebuit să-l salveze de orice bănuială. Îl cunoștea foarte bine pe Emilio și nu-l credea în stare să se supere din pricina vreunui cuvînt spus de o rudă bătrînă ; dar simțise în glasul lui Emilio o violență și poate mai mult, o ură, un ton care-l făcuse să tresară. Ajunse numaidecît cu gîndul la adevăr. Își aminti cum de atîta vreme toate gîndurile, chiar toată viața lui Emilio, se concentrase în jurul Angiolinei. Oare violența și ura aceea din glasul lui Emilio să fi fost de atribuit geloziei lui din cauza Angiolinei, deși nu vorbea decît de Amalia ?

— Nu credeam că la vîrsta noastră, la a mea adică, și la aceea a domnișoarei, s-ar putea să fim crezuți în stare de prostii. Vorbea cu jenă. Subiectul îl ardea și pe el.

— Ce vrei ? Așa e lumea...

Dar Balli, care nu credea în acea lume, strigă furios :

— Lasă, am înțeles despre ce-i vorba. Să discutăm despre altceva.

Tăcură un timp. Emilio ezita să vorbească, tocmai din teama de a se compromite. Ce înțelesese Balli ? Taina, adică resentimentul lui, sau taina Amaliei ? Își privi prietenul și-l văzu și mai iritat decît ar fi

putut să bănuiască din cuvintele lui. Era roşu ca un rac, iar ochii lui albaştri priveau tulburi în gol. Părea că se încălzise dintr-o dată, simţind nevoia să-şi dezgolească fruntea înaltă şi împingîndu-şi pălăria spre ceafă. Evident că avea ceva cu el ; dibăcia de a-şi tăinui ura în spatele supremelor raţiuni de familie, nu era suficientă.

Atunci fu cuprins de o teamă copilăroasă de a-şi pierde prietenul. Departe de Angiolina şi de Balli, n-ar mai fi putut să-i supravegheze, iar ei, desigur, s-ar fi întîlnit mai curînd sau mai tîrziu. Hotărît, se prinse cu afecţiune de braţul lui Balli :

— Ascultă, Stefano, înţelege, faptul că ţi-am vorbit în felul acesta, dovedeşte că am fost împins de motive foarte puternice. Pentru mine e un mare sacrificiu să nu te văd mai des în casa mea. Se emoţionă de teama de a nu izbuti să-şi înduioşeze prietenul.

Balli se îmbună numaidecît :

— Te cred, îi spuse, dar te rog să nu-mi mai pomeneşti niciodată de ruda aia bătrînă. Ciudat că, vorbindu-mi de lucruri atît de serioase, ai simţit nevoia să-mi spui minciuni. Vorbeşte deschis acum. Recăpătîndu-şi calmul, îşi regăsi întreg interesul prietenesc pe care îl purtase întotdeauna treburilor lui Emilio. Ce i se întîmpla iar nenorocitului acestuia ?

Cît de mult simţea Balli prietenia ! Emilio roşi. Fusese nedrept, îndoindu-se. Vru să şteargă orice umbră pe care cuvintele sale ar fi putut s-o arunce în sufletul prietenului, şi nu mai există nici o salvare pentru taina Amaliei.

— Sînt foarte nenorocit, zise răsfăţîndu-se, pentru a mări compătimirea pe care o şi simţise în cuvintele lui Balli. Nu povesti că-şi descoperise sora în timp ce-l visa cu glas tare pe Stefano, ci vorbi doar de schimbările ce se petreceau în Amalia cînd Balli le călca pragul casei. Atunci cînd lipsea el, părea bolnavă, obosită, distrată. Trebuia luată o hotărîre care s-o vindece.

Lui Balli îi du deajuns să audă din gura lui Emilio o astfel de mărturisire pentru ca s-o creadă întru totul. Bănui chiar că Amalia se destăinuise fratelui. Niciodată n-o văzuse atît de urîtă ca în clipa aceea. Dispărea farmecul aşternut pe faţa cenuşie a Amaliei de presupusa ei blîndeţe. Acum o vedea agresivă, uitîndu-şi înfăţişarea şi vîrsta. Cum trebuia să distoneze dragostea pe faţa aceasta ! Era o a doua Angiolina care venea să-l deranjeze în tabieturile sale, dar o Angiolină care-i trezea scîrbă. Afectuoasa compătimire pe care o simţea pentru Emilio crescu, aşa cum dorise acesta din urmă. Nenorocitul ! Mai avea de supravegheat şi o soră isterică.

Ceru iertare pentru pornirea de mînie pe care o avusese. Fu sincer ca întotdeauna :

— Dacă n-ar fi existat o astfel de noutate, pe care nu o puteam bănui, asta ar fi fost ultima oară cînd ne-am fi văzut. Închipuieşte-ţi : credeam că în nebunia ta pentru Angiolina, nu erai în stare să-mi ierţi simpatia pe care i-am inspirat-o şi căutai un pretext să te cerţi cu mine.

Emilio fu cuprins de o jenă profundă. Balli îi explicase mobilurile intime ale acţiunii sale nefericite. Protestă cu tărie, atît de mult încît Balli se văzu nevoit să-i ceară iertare pentru o asemenea bănuială, dar faţă de el însuşi această energie fu lipsită de eficacitate. Pentru o clipă toate gîndurile îi alergară la Amalia. „Ciudat ! Angiolina are un rol în destinul surorii mele". Se linişti spunîndu-şi că va şti cu timpul să îndrepte lucrurile, făcîndu-l întîi pe Balli să înţeleagă ce fiinţă respectabilă era Amalia, şi dedicîndu-i apoi acesteia toată afecţiunea sa.

Dar cum să-i dovedească un asemenea sentiment în starea în care se afla ? Şi în seara aceea rămase un timp nemişcat în faţa mesei pe care nădăjduise să găsească o scrisoare de la Angiolina. Se uită la masă de parcă ar fi vrut să facă să ţîşnească din ea o scrisoare. Dorul de Angiolina crescuse în el. De ce, oare ?

Mai mult chiar decît în ajun simţea cît de zadarnic şi de trist era jocul de a se ţine departe de ea. Oh, veselă Angiolina ! Ea nu stîrnea nimănui remuşcări.

Apoi, cînd din odaia vecină auzi clară şi sonoră vocea celeilalte visătoare, remuşcarea lui fu nespus de dureroasă. Ce rău era să lase, în voia lor, visele acestea nevinovate, în care se concentra toată viaţa Amaliei ? Adevărul e că remuşcarea sfîrşi prin a se transforma într-o mare compătimire faţă de sine însuşi, care-l făcu să plîngă şi să găsească astfel o nespusă alinare. În noaptea aceea, aşadar, remuşcarea îl făcu să-şi găsească somnul.

IX

CÎT DE SUPERIOARĂ ÎI ERA AMALIA! Ea se miră în ziua următoare cînd nu-l mai văzu apărînd pe Balli, dar cu o asemenea nepăsare că ar fi fost greu să descoperi la ea cea mai mică părere de rău.

— Nu se simte bine? îl întrebă pe Emilio, şi acesta îşi aminti că ea arătase întotdeauna o mare dezinvoltură vorbind despre Stefano.

El însă nu avu nici o îndoială că se înşelase.

— Nu, răspunse şi nu avu curajul să spună altceva. O intensă compătimire îl cuprinse la gîndul că pe această firavă făptură o ameninţa — de neînlăturat şi fără ca ea să bănuiască — o suferinţă asemănătoare celei îndurate de el. Şi tocmai el era gata s-o lovească. Lovitura şi plecase din mîna lui, dar stătea încă suspendată în aer şi în curînd avea să se abată asupra acestui căpşor cenuşiu, ca să-l doboare, iar chipul blînd şi-ar fi pierdut seninătatea arătată cu cine ştie ce eroică sforţare. Ar fi vrut să-şi îmbrăţişeze sora şi s-o mîngîie înainte ca durerea să fi răzbătut pînă la ea. Dar nu era în stare. Fără să roşească, nu putea rosti în faţa ei nici măcar numele prietenului. Între frate şi soră exista acum o barieră: vina lui Emilio. Nu-şi dădea seama de ea, şi îşi făgăduia din nou să ajungă la inima surorii sale atunci cînd ea, desigur, ar fi căutat un sprijin apropiat. Atunci

n-ar fi avut altceva de făcut decît să-şi deschidă braţele. Era sigur de asta. Amalia era construită ca el, care cînd suferea, se sprijinea pe toate persoanele ce se aflau lîngă el. De aceea o lăsă să-l aştepte pe Balli.

Trebuia să fie o aşteptare pe care Emilio n-ar fi suportat-o ; e nevoie firește de un mare eroism ca să nu întrebi nimic, în afară de obişnuita propoziţie : „Nu vine Balli ?" Pe masă se afla un pahar în plus, pregătit pentru Balli ; era aşezat la loc, încet, într-un colţişor al dulapului ce-i servea Amaliei drept bufet. Paharul acela era urmat apoi de ceşcuţa destinată lui Balli pentru cafea şi, o dată aşezată şi aceasta cu grijă, Amalia închidea dulapul cu cheia. Era calmă, foarte calmă, dar foarte înceată. Cînd se întorcea cu spatele, el îndrăznea s-o privească ţintă, şi închipuirea îl făcea să vadă urme de suferinţă în orice semn de slăbiciune fizică. Umerii aceştia căzuţi au fost totdeauna aşa ? Gîtul acesta subţire n-a slăbit şi mai mult în ultimele zile ?

Ea se întorcea la masă să se aşeze lîngă el, iar el se gîndea : „Poftim ! Cu înfăţişarea aceasta calmă, a hotărît să mai aştepte alte douăzeci şi patru de ore". O admira ! El nu fusese în stare să aştepte nici măcar o noapte.

— De ce nu mai vine domnul Balli ? întrebă în ziua următoare aşezînd paharul la loc.

— Cred că nu se prea amuză la noi, zise Emilio după o scurtă ezitare, hotărît să spună ceva care s-o facă pe Amalia să înţeleagă starea sufletească a lui Balli. Ea nu păru să dea importanţă unei astfel de observaţii şi aşeză paharul cu mare atenţie în colţişorul obişnuit.

Între timp, el hotărîse să n-o mai lase pradă îndoielilor. Cînd văzu pe tavă trei cești în loc de două, îi spuse :

— Ai putea să-ţi cruţi osteneala de a mai pregăti cafeaua pentru Stefano. S-ar putea să nu mai vină multă vreme.

— De ce ? întrebă ea cu ceaşca în mînă, foarte palidă.

Lui îi lipsi curajul să rostească cuvintele gata pregătite : „Pentru că nu vrea". Nu era mai bine s-o ajute în închipuirea ei, şi să-i îngăduie să-şi domolească încet durerea, fără s-o oblige să se trădeze, printr-o mărturisire pentru care nu era încă pregătită ? Îi spuse că nu credea că Balli mai poate veni la ora aceea fiindcă începuse să lucreze cu îndîrjire.

— Cu îndîrjire ? repetă ea, întorcîndu-se spre dulap. Ceaşca îi alunecă din mînă, dar nu se sparse. O ridică, o şterse cu grijă şi o puse la locul ei. Apoi se aşeză lîngă Emilio.

„Alte douăzeci şi patru de ore", se gîndi el.

În ziua următoare, Emilio nu izbuti să-l împiedice pe Balli să-l însoţească pînă la uşa casei. Stefano privi o clipă distrat ferestrele de la primul etaj, dar lăsă repede ochii în jos. Cu siguranţă că la una din ferestre o zărise pe Amalia şi n-o salutase ! Puţin după aceea Emilio îndrăzni să se uite şi el, dar, dacă ea fusese adineacri acolo, se retrăsese imediat. Ar fi vrut să-i facă un reproş lui Stefano că n-a salutat, dar nu mai putea să verifice faptul.

Copleşit, urcă la Amalia. Probabil că ea înţelesese. Nu o găsi în sufragerie. Puţin mai tîrziu ea veni cu paşi repezi ; se opri făcîndu-şi de lucru în jurul uşii care nu voia să se închidă. Plînsese probabil. Avea pometii roşii şi părul ud ; îşi udase desigur faţa ca să şteargă orice urmă de lacrimi. Nu spuse nimic, deşi în timpul prînzului el se simţise continuu ameninţat de o întrebare. Vădit neliniştită, nu găsea curajul să vorbească. Vru să-şi explice neliniştea şi spuse că dormise puţin. Paharul şi ceaşca lui Balli nu apărură pe masă. Amalia nu mai aştepta.

Dar Emilio aştepta. Ar fi fost o mare uşurare pentru el s-o vadă plîngînd, să audă vreun geamăt de durere. Dar multă vreme nu avu o asemenea satisfacţie. Se întorcea în fiecare zi acasă pregătit pentru durerea de a o vedea plîngînd, mărturisindu-şi disperarea, şi, dimpotrivă o găsea liniştită, abătută, mereu cu aceleaşi mişcări lente de om obosit. Ea îşi vedea de

treburile casei cu obişnuita grijă aparentă şi-i vorbea din nou despre aceasta lui Emilio ca în alte rînduri cînd cei doi tineri, rămaşi singuri, încercaseră să-şi înfrumuseţeze mica lor locuinţă.

Era un coşmar să simţi aproape de tine atîta tristeţe fără cuvinte. Şi cît de puternică trebuie să fi fost acea durere, înăsprită desigur de îndoielile cele mai diferite. Lui Emilio i se părea că ea se îndoieşte de adevăr şi simţea primejdia de a fi nevoit să-i explice propria sa faptă, care i se părea de necrezut chiar şi lui însuşi. Uneori ea îşi aţintea asupra lui ochii cenuşii, bănuitori, cercetători. Oh, ochii aceştia nu foşneau. Priveau lucrurile, gravi şi ficşi, pentru a căuta în ele cauza atîtor dureri. El nu mai putea să îndure.

Într-o seară în care Balli era ocupat — probabil cu o femeie — hotărî să rămînă cu sora lui. Dar apoi îi veni greu să-i stea alături în tăcerea ce domnea între ei atît de des, condamnaţi cum erau să nu dea glas gîndului care-i stăpînea. Îşi puse pălăria pentru a ieşi.

— Unde te duci ? întrebă ea care se juca lovind furculiţa de farfurie, cu capul lăsat pe o mînă. Fu destul pentru ca lui să-i piară curajul să plece. Era chemat. Dacă în doi, acele ore erau atît de chinuitoare, ce însemnau ele pentru Amalia singură ?

Aruncă pălăria şi spuse :

— Voiam să-mi duc la plimbare disperarea. Coşmarul pieri. Nimerise bine. Dacă nu putea vorbi despre durerile ei, putea măcar s-o distreze cu povestirea durerilor lui. Ea încetă imediat să se joace cu furculiţa şi se întoarse spre el, spre a-l privi bine în faţă şi a vedea ce înfăţişare are la altul propria durere.

— Bietul de tine, murmură descoperindu-l palid, suferind, neliniştit, chiar din pricini pe care ea nu le putea şti. Apoi îi ceru mărturisiri : Din ziua aceea n-ai mai revăzut-o ?

Cu o expresie aproape veselă, el povesti. N-o mai văzuse niciodată. Cînd ieşea, fără să vrea să pară, adică fără să se oprească în locurile pe unde ştia că ea urma

să treacă la anumite ore, nu făcea altceva decît s-o aştepte. Dar n-o văzuse niciodată. Părea chiar că, de cînd fusese părăsită de el, evita să se arate pe stradă.

— S-ar putea să fie aşa, zise Amalia, care era cu totul concentrată, plină de devotament, să cerceteze nenorocirea fratelui ei.

Emilio rîse din inimă. Spuse că Amalia nu-şi putea închipui din ce aluat era făcută Angiolina. Trecuseră opt zile de cînd o părăsise, şi trebuia să se considere neapărat şi cu desăvîrşire dat uitării.

— Te rog să nu rîzi de mine, stărui, deşi îşi dădea seama că ea era cu totul departe de a rîde de el. Aşa e ea. Şi aici urmă o biografie a Angiolinei. Vorbi despre uşurătatea, despre vanitatea ei, despre tot ce constituia propria lui nenorocire, şi Amalia stătu să-l asculte în tăcere şi fără să trădeze nici cea mai mică uimire. Emilio crezu că îi studia dragostea pentru a descoperi în ea asemănări cu a ei.

Petrecură astfel un sfert de oră încîntător. Se părea că tot ce îi despărţise, dispăruse sau chiar ajunsese să-i unească ; de altfel, vorbise despre Angiolina nu din nevoia de a se uşura de apăsarea dragostei şi a dorinţei care pînă atunci îl făcuse să flecărească într-una, ci numai spre a-i face plăcere surorii sale. Simţea o mare duioşie pentru Amalia ; i se părea că ascultîndu-l, ea îl şi iertase.

Tocmai această duioşie îl împinse să spună cuvinte care făcură să se termine cu totul altfel seara aceea. Terminase de povestit şi, fără nici o ezitare, întrebă :

— Dar tu ? Nu ezitase şi nici nu gîndise. După ce rezistase atîtea zile dorinţei de a-i cere surorii sale să se mărturisească, în ceasul acela de uitare de sine, cedă. Simţise o asemenea uşurare făcînd mărturisiri, încît i se părea cu totul firesc s-o îndemne şi pe Amalia să se destăinuiască în acelaşi fel.

Dar Amalia nu înţelegea la fel. Îl privi cu ochii holbaţi de groază :

— Eu ? Nu te-nţeleg ! Chiar dacă nu înţelesese cu adevărat, ar fi putut ghici totul după încurcătura în

care el fusese pus, văzînd-o atît de răscolită. Mi se pare că eşti nebun. Înţelesese, dar nu reuşea încă să-şi explice cum de izbutise Emilio să-i ghicească taina păzită cu atîta străşnicie.

— Întrebam dacă tu... bîigui Emilio, la fel de tulburat. Căuta o minciună, dar între timp Amalia găsise explicaţia cea mai evidentă şi o spuse pe şleau.

— Domnul Balli ţi-a vorbit despre mine. Striga. Durerea ei îşi găsise expresia. Faţa îi era colorată de sîngele biciuit de o indignare cumplită şi buzele i se arcuiau. Pentru o clipă ea devenea din nou puternică. În privinţa aceasta semăna perfect cu Emilio. Viaţa tresărea iar în ea, putîndu-i transforma durerea în mînie. Nu mai era o părăsită fără cuvinte ; era umilită. Dar tăria nu era făcută pentru ea şi Emilio se jură Balli nu-i vorbise niciodată despre Amalia astfel încît i dea de înţeles că se socoteşte iubit de ea. Ea nu-l crezu, dar foarte slaba îndoială pe care el i-o strecurase în suflet îi tăie rezistenţa, şi începu să plîngă :

— De ce nu mai vine în casa noastră ?

— E o întîmplare, zise Emilio. Zilele astea o să vină sigur.

— N-o să vină ! strigă Amalia şi redeveni violentă în discuţie. Nici măcar nu mă salută. Suspinele o împiedicau să rostească fraze mai lungi. Emilio alergă s-o îmbrăţişeze, dar compătimirea îi făcu rău. Ea se ridică violent, se smulse şi fugi în odaia ei să se liniştească. Suspinele deveniseră ţipete. Puţin mai tîrziu încetară de tot, ea se întoarse şi putu vorbi, întreruptă doar de cîte un oftat stăpînit. Se oprise la uşă :

— Nu ştiu nici eu de ce plîng aşa. Orice fleac mă irită. Desigur, sînt bolnavă. N-am făcut nimic care să-i poată da domnului acestuia dreptul de a se purta aşa. Eşti convins de asta, nu ? Ei bine, mi-ajunge ! De altfel ce puteam să spun sau să fac ? Se aşeză şi începu din nou să plîngă, mai domol.

Era limpede că înainte de toate Emilio trebuia să-şi dezvinovăţească prietenul şi o făcu, dar îi era impo-

sibil să reușească. Împotrivirea nu făcu altceva decît s-o stîrnească mai mult pe Amalia.

— Să vină ! strigă ea. Dacă dorește, nici n-o să mă vadă, n-am să-l las să mă vadă.

Lui Emilio i se păru că găsise o idee bună :

— Știi motivul schimbării atitudinii lui Balli ? În fața mea a fost întrebat dacă se logodește cu tine.

Ea îl privi căutînd să-și dea seama dacă se poate încrede în el ; nici măcar nu înțelegea bine, și pentru a analiza mai ușor cuvintele acelea, le repetă :

— I-a spus cineva că se logodește cu mine ? Rîse tare, numai cu vocea. Îi era deci teamă că e compromis și că trebuie s-o ia de nevastă ? Dar cine vîrîse o asemenea idee în capul acela, care, de obicei, nu părea unul din cele mai proaste ? Și ea, era oare o fetiță care să se îndrăgostească nebunește din două vorbe și-c ochiadă ? Firește — admirabila ei putere de voință îi îngădui să găsească pînă și un ton de adevărată nepăsare — firește, tovărășia lui Balli nu-i fusese dezagreabilă, dar n-o știuse atît de primejdioasă. Vru să rîdă iar, dar de data asta vocea i se frînse în plîns.

— Nu văd nici un motiv de plîns, spuse Emilio cu timiditate. Ar fi vrut acum să pună capăt acestor mărturisiri pe care le stîrnise cu atîta ușurință. Cuvîntul n-o lecuia pe Amalia ; îi înăsprea durerea. În această privință, ea nu-i semăna.

— N-am nici un motiv să plîng cînd sînt tratată în felul ăsta ? Fuge de mine de parcă m-aș fi agățat de el. Din nou striga, dar din pricina sforțării, obosi numaidecît. Cuvintele lui căzuseră cu totul pe neașteptate, fiindcă, după atîta timp, ea nu-și redobîndise cumpătul. Încercă încă o dată să atenueze impresia pe care toată scena o produsese asupra lui Emilio.

— Slăbiciunea e prima cauză a neliniștii mele, spuse, rezemîndu-și capul pe mîini. Nu m-ai văzut plîngînd pentru lucruri mult mai puțin importante ?

Fără să și-o spună, amîndoi alergară cu gîndul la seara în care ea izbucnise în plîns numai pentru că Angiolina îi răpea fratele. Se priviră cu seriozitate.

Atunci, gîndi ea, plînsese într-adevăr pentru nimica toată şi tocmai pentru că nu cunoscuse deznădejdea fără leac în care se găsea acum. El, dimpotrivă, îşi aminti cît de mult semănase scena aceea cu cea de acum, şi simţi că o nouă povară îi apasă conştiinţa. Seara aceasta era vădit continuarea celeilalte.

Dar Amalia hotărîse.

— Cred că ţie îţi revine datoria să mă aperi, nu-i aşa ? Ei bine, nu mi se pare că mai poţi fi prieten cu un om care mă jigneşte fără nici un motiv.

— Nu te jigneşte, protestă Emilio.

— Crezi ce vrei ! Dar ori trebuie să revină în casa ta, ori vei fi obligat să-i întorci spatele. În ceea ce mă priveşte, îţi promit că nu va găsi nimic schimbat în atitudinea mea ; am să fac un efort şi am să-l tratez altfel de cum merită.

Emilio trebui să-i dea dreptate şi spuse că, deşi nu acordă lucrului atîta importanţă încît să rupă legăturile cu Balli, avea să-l facă să înţeleagă că pretinde să-i frecventeze din nou casa.

Nici promisiunea aceasta nu-i fu de ajuns blîndei Amalia.

— Aşadar ţie ţi se pare un fleac insulta adusă surorii tale ? Poartă-te atunci cum îţi place, dar şi eu am să fac cum mă taie capul. Ameninţa rece şi mîndră. Mîine am să cer agenţiei de vizavi un post de guvernantă sau de femeie de serviciu. Era atîta răceală în cuvintele acestea, încît ar fi făcut pe oricine să creadă în seriozitatea intenţiei sale.

— Am spus oare că nu vreau ce doreşti tu ? spuse Emilio înspăimîntat. Mîine am să stau de vorbă cu Balli, şi dacă nu vine la noi chiar mîine, am s-o răresc cu el.

Acest *răresc* îi sună prost Amaliei.

— S-o răreşti ? Fă ce vrei. Se ridică şi, fără să-l salute, intră în camera unde ardea încă lumînarea pe care o dusese acolo dinainte.

Emilio crezu că ea continuă să se arate jignită fiindcă în felul acesta îi era mai uşor să se stăpînească :

în clipa în care s-ar fi liniştit şi ar fi putut să rostească o vorbă de mulţumire sau măcar de înţelegere, ar fi fost din nou biruită de emoţie. Vru s-o urmeze, dar îşi dădu seama că ea se dezbrăca şi, de la uşă, îi ură noapte bună. Ea răspunse cu jumătate glas şi cu o indiferenţă aspră.

De altfel, Amalia avea dreptate. Balli trebuia să vină măcar din cînd în cînd în casa lui. Această întrerupere neaşteptată a vizitelor era jignitoare şi era limpede că pentru a o putea vindeca pe Amalia era necesar în primul rînd să înlăture jignirea. Ieşi în speranţa de a-l întîlni pe Balli.

Afară, chiar în poarta caseî, i se întîmplă ceva care-l copleşi cu totul. Printr-o întîmplare ciudată se pomeni faţă-n faţă cu Angiolina. Cît de fulgerător uită de sora lui, de Balli şi de propriile-i remuşcări ! Fu o surpriză pentru el. În cele cîteva zile uitase culoarea părului care făcea atît de blondă întreaga ei fiinţă, ochii albaştri care acum priveau într-adevăr iscoditor. Îi adresă un salut scurt care, vrînd să fie rece, deveni violent. În acelaşi timp, holbase ochii la ea în aşa fel încît, dacă ea însăşi n-ar fi fost surprinsă şi neliniştită, ar fi putut s-o înfricoşeze.

Da ! Ea era neliniştită. Răspunsese la salut stingherită şi roşind. Era cu mama ei şi, după cîţiva paşi, se întorsese în aşa fel spre bătrînă, încît să se poată uita şi în urmă. Lui i se păru că înţelege din privirile Angiolinei că se aştepta ca el să se oprească şi tocmai asta îi dădu tăria să treacă mai departe grăbind pasul.

Se plimbă un timp fără ţintă, ca să se liniştească. Poate că Amalia văzuse bine, poate că părăsirea fusese pentru Angiolina cea mai puternică lecţie. Poate că ea îl iubea acum ! Plimbîndu-se, visă un lucru încîntător. Ea îl iubea, se ţinea după el, se agăţa de el, şi el continua să fugă de ea, s-o respingă. Ce satisfacţie sentimentală !

Cînd îşi reveni, amintirea surorii sale îi împovără din nou inima. În cele cîteva zile, destinul lui devenise mai trist, încît gîndul la Angiolina, care pînă atunci

fusese dureros pentru el, îi apărea ca un refugiu, deşi nu cu totul plăcut, faţă de gîndul că înăsprise soarta Amaliei.

În seara aceea nu-l găsi pe Balli. Într-un tîrziu fu oprit de Sorniani care se întorcea de la teatru. După ce se salutară, acesta îi povesti că o văzuse la teatru, într-o lojă de rangul trei, pe Angiolina cu maică-sa ; foarte frumoasă într-adevăr, într-o rochie de mătase galbenă şi cu o pălărioară de sub care nu se vedeau decît doi sau trei trandafiri mari în aurul părului. Se reprezenta pentru prima oară *Walkiria* şi Sorniani se miră că Emilio, cunoscut odinioară ca unul care făcuse critică muzicală avangardistă — ce nu făcuse în viaţa lui ? — nu fusese la teatru.

Tulburată şi neliniştită cum o văzuse el, Angiolina se dusese la teatru, şi pe un loc destul de scump. Cine ştie cine i-l plătise ! Aşadar încă un vis cu totul zadarnic.

Îi spuse lui Sorniani că în seara următoare avea să meargă şi el la Teatrul Comunal ; dar n-avea această intenţie. Pierduse unica seară în care teatrul ar fi putut să-i placă. În seara următoare, Angiolina nu s-ar mai fi dus, chiar dacă i s-ar fi plătit din nou locul. Wagner şi Angiolina ! Era de ajuns că se întîlniseră chiar şi o singură dată.

Petrecu o noapte fără somn. Era neliniştit, şi nu găsea în pat o poziţie destul de comodă ca să stea nemişcat. Se sculă ca să se calmeze şi îşi aduse aminte că uitarea putea să-i vină din odaia de alături. Dar Amalia nu mai visa ; îşi pierduse pînă şi visele ei fericite. O simţi răsucindu-se de mai multe ori în patul care, nici ei, nu i se părea moale.

Spre dimineaţă ea îl simţi la uşă şi-l întrebă ce vrea.

El se întorsese acolo cu speranţa s-o audă vorbind, să afle că ea se bucură măcar o dată în cele douăzeci şi patru de ore.

— Nimic, răspunse, profund întristat că o aude trează, mi s-a părut că te mişti şi voiam să văd dacă ai nevoie de ceva.

— N-am nevoie de nimic, răspunse ea cu blîndeţe. Mulţumesc, Emilio.

Simţi că fusese iertat şi încercă o satisfacţie vie şi atît de caldă, că i se umeziră ochii.

— Dar de ce nu dormi ? Clipa era atît de fericită, încît ţinea s-o guste ; o prelungea şi o făcea să devină mai intensă, transmiţînd şi surorii duiosul lui sentiment.

— M-am trezit adineaori ; dar tu ?

— Eu dorm foarte puţin de la o vreme, răspunse el : credea că Amalia se simte uşurată aflînd ce chinuri îndura el. Apoi, amintindu-şi cuvintele schimbate cu Sorniani, o anunţă că se hotărîse să meargă să se distreze la *Walkiria*. Vii şi tu ?

— Cu multă plăcere, răspunse ea. Numai să nu te coste prea mult.

Emilio protestă.

— Măcar o dată. Îi clănţăneau dinţii de frig, dar în locul în care se afla simţise o duioşie atît de caldă, încît ezită să-l părăsească.

— Eşti în cămaşă ? întrebă şi auzind că da, îi porunci să se ducă din nou la culcare.

El se apropie în silă de pat dar, o dată culcat, găsi numaidecît poziţia pe care o căutase toată noaptea şi dormi fără întrerupere cîteva ore.

Cu Balli nu fu de loc greu să se înţeleagă. Dimineaţa îl întîlni în timp ce acesta mergea în urma căruţei hingherului, cu totul înduioşat de soarta bietelor animale. Era trist din cauza asta, dar căuta o asemenea emoţie spre a se simţi, spunea el, mai artist în sentimentul faţă de vietăţile necuvîntătoare. Dădu puţină ascultare cuvintelor lui Emilio, avînd urechile asurzite de chelălăitul cîinilor, ţipătul cel mai dureros din cîte există în natură, atunci cînd e provocat de o durere atît de neaşteptată ca aceea a cumplitei gîtuiri neprevăzute.

— Este în acest ţipăt frica de moarte, spunea Balli, şi în acelaşi timp o uriaşă, neputincioasă răzvrătire.

Brentani îşi aminti cu amărăciune că şi în tînguirea Amaliei se simţise o uluire şi o uriaşă indignare nepu-

tinciosă. Prezența hingherului îi înlesni așadar misiunea. Balli îl asculta distrat, și spuse că n-avea nimic împotrivă să vină la el, chiar în ziua aceea.

Arătă o ușoară îndoială doar la amiază cînd veni să-l ia pe Emilio de la birou. Era convins că Amalia, îndrăgostită de el, îi făcuse mărturisiri fratelui și că acesta socotise nimerit să-l îndepărteze de casa lui ; acum, dimpotrivă, Emilio ținea să se întoarcă acolo fiindcă Amalia nu înțelegea din ce pricini el nu se mai arăta.

„O doresc din conveniență", gîndi Balli cu obișnuita lui ușurință de a explica totul.

Erau în drum spre casă, cînd Stefano fu cuprins de altă îndoială :

— Numai să nu-mi poarte pică, domnișoara.

Emilio, stăpîn pe asigurarea dată de Amalia îl liniști.

— Vei fi primit ca înainte.

Balli tăcu. Avea să aibă grijă să se arate altfel decît cel de altădată, pentru ca să nu-i dea iluzii și să nu fie asaltat a doua oară de dragostea aceea puțin ispititoare.

Amalia era pregătită pentru orice în afară de asta. Își propuse să-l trateze politicos dar rece, și iată că era Balli cel care dădea un astfel de ton raporturilor lor. Ei nu-i rămăsese altceva decît să accepte și să urmeze pasiv modul impus de el și nu putu nici măcar să trădeze vreun resentiment. El o trata exact ca pe o domnișoară pe care o cunoscuse de puțin timp, cu toate atențiile și cu cel mai indiferent respect. Nu mai existau flecărelile vesele în voia cărora Balli se lăsa cu totul, arătînd cît de superior se considera tuturor persoanelor din jurul lui, cu o lipsă de modestie atît de sfruntată, încît nu se putea manifesta decît față de oameni foarte devotați, fiindcă o ironie oarecare în clipele acelea i-ar fi tăiat glasul și răsuflarea. În ziua aceea nu vorbi de loc despre el, ci, dimpotrivă, și pe scurt, despre lucruri pe care Amalia nici măcar nu le asculta, uluită de atîta indiferență. Povesti că se plictisise mult la *Walkiria*, unde o jumătate din public

era ocupată să dea de înțeles celeilalte că se distrează ; apoi vorbi despre o altă plictiseală, aceea a carnavalului care mai avea o lună de agonie. De atîta plictiseală se văzu silit să caște îndelung. Vai, așa schimbat, era plictisitor și el. Unde pierise vioiciunea atît de dragă Amaliei, pentru că i se părea născută ca să-i placă ei ?

Emilio simți că sora sa trebuia să sufere, și încercă să provoace un semn de mai mare interes din partea lui Stefano. Vorbi despre înfățișarea proastă a Amaliei și-și amenință sora că-l cheamă pe doctorul Carini, dacă ea n-o să arate mai bine. Doctorul Carini, prieten cu Balli, fusese pomenit tocmai ca să-l determine pe acesta din urmă să vorbească și el despre sănătatea Amaliei. Dar Stefano, cu o încăpățînare copilărească, se feri să ia parte la o asemenea discuție și Amalia răspunse cuvintelor afectuoase ale fratelui printr-o frază nepoliticoasă. Voia să fie aspră cu cineva, și nu putea să fie cu Balli. De altfel, puțin mai tîrziu, se retrase în odaia ei, și-i lăsă singuri.

Pe stradă, Emilio reveni asupra acestor cuvinte nelalocul lor și încercă să le explice și s-o dezvinovățească pe Amalia cu totul. Mărturisi că fusese ușuratic. Probabil că se înșelase asupra sentimentului Amaliei, care (se jură solemn) nu-i suflase niciodată un cuvînt despre așa ceva. Balli se prefăcu a-l crede. Spuse că era totuși inutil să vorbească iar despre treaba aceea pe care el, de multă vreme, o uitase. Ca totdeauna, era foarte mulțumit de sine însuși. Se purtase cum se cuvine, pentru a-i reda liniștea Amaliei, și pentru a-i evita neplăceri prietenului. Celălalt tăcu, dîndu-și seama că-și răcește gura de pomană.

În aceeași seară fratele și sora se duseră la teatru și Emilio nădăjdui că această distracție neobișnuită va fi mai mare pentru Amalia.

Dar nu ! În timpul serii încîntarea nu-i însufleți ochii nici măcar o dată. Abia dacă se uita la ceilalți spectatori. Cu gîndul mereu la nedreptatea ce i se făcuse, nu se putea ocupa de nenumăratele femei mai fericite și mai elegante decît ea, pe care în alte ocazii le urmărise cu un interes atît de viu, încît simțea plăcerea numai

vorbind despre ele. Cu alte prilejuri, ascultase descrierea rochiilor la modă dar acum nici nu le băga în seamă.

O oarecare Birlini, o doamnă bogată care fusese prietena mamei lor, o zări pe Amalia dintr-o lojă foarte apropiată și o salută. În trecut, Amalia se mîndrea cu afecțiunea unor doamne bogate. Acum însă, găsi cu greu un zîmbet spre a răspunde amabilității arătate și curînd nu o mai văzu pe blonda doamnă care, firește, se bucurase întîlnind-o și pe Amalia la teatru.

Dar Amalia nu era de fapt acolo. Ea se lăsa legănată în gîndurile ei de muzica aceea stranie, căreia nu-i înțelegea detaliile, ci ansamblul îndrăzneț și granitic ce i se părea o amenințare. Emilio o smulse pentru o clipă din gîndurile ei, ca s-o întrebe dacă-i place un motiv pe care orchestra continua să-l cînte.

— Nu înțeleg, răspunse ea.

De fapt nici nu-l auzise. Dar absorbită de muzică, marea ei durere se colora, căpăta mai multă semnificație, devenind totuși simplă, pură, pentru că se curăța de orice umilire. Mică și slabă, Amalia fusese doborîtă ; cine ar fi putut pretinde să reacționeze ? Niciodată nu se simțise atît de bună, eliberată de orice ură și dispusă să plîngă îndelung, fără suspine. Nu putea s-o facă și de aceea nu-și găsea alinarea. Greșise afirmînd că nu înțelege muzica. Măreața undă sonoră reprezenta destinul tuturor. O vedea alunecînd în jos, pe povîrniș, călăuzită de inegala conformație a pămîntului. Cînd într-o singură cascadă, cînd împărțită în o mie de cascade mai mici, colorate toate de cea mai diferită lumină și de răsfrîngerea lucrurilor. O armonie de culori și de sunete în care zăcea destinul epic al Sieglindei, care, deși îngrozitor, însemna sfîrșitul unei părți din viață, ofilirea unei mlădițe. Nici destinul ei nu cerea mai multe lacrimi decît al altora, ci numai aceleași, iar ridicolul ce o copleșise nu-și găsea loc într-o expresie de artă care era totuși atît de deplină.

Emilio cunoștea intim geneza acestor sunete, dar nu izbutea să se apropie de ele pe măsura Amaliei. Credea că dragostea și durerea lui se vor preschimba

repede în gîndirea geniului. Nu. Pentru el se mişcau pe scenă eroi şi zei şi-l tîrau cu ei departe de lumea în care suferise. În pauze căuta zadarnic în amintire un accent care ar fi meritat o astfel de transformare. Îl vindeca oare arta ?

Cînd după terminarea spectacolului părăsi teatrul, era atît de însufleţit de această speranţă încît nu observă că sora lui era mai abătută ca de obicei. Respirînd din plin aerul răcoros al nopţii, spuse că seara aceea îi făcuse foarte bine. Dar în timp ce, flecar ca întotdeauna, povestea de ce linişte ciudată se simţise cuprins, o mare tristeţe îi strînse inima. Arta nu-i dăduse decît un răgaz de pace, şi n-ar fi putut să i-l dea a doua oară, pentru că acum anumite amintiri trunchiate din muzică se potriveau de minune cu anumite sentimente ale lui, cel puţin compătimirii faţă de sine însuşi, de Angiolina şi de Amalia.

În starea de tulburare în care se afla, ar fi vrut să se liniştească, provocînd noi mărturisiri ale Amaliei. Fu nevoit să-şi dea seama că vorbise degeaba. Ea continua să sufere mută, neadmiţînd nici măcar că-l făcuse vreodată să înţeleagă ceva. Cu siguranţă că durerea lor, cu origini atît de asemănătoare, nu-i apropiase.

Într-o zi o surprinse pe Corso în timp ce se plimba agale în plină zi. Purta o rochie pe care, probabil, n-o mai îmbrăcase de mult, fiindcă Emilio n-o văzuse niciodată. Culori albastre, deschise, pe o stofă care cădea ca vai de lume pe bietul ei trup slăbit.

Ea se tulbură văzîndu-l şi se arătă numaidecît gata să-l urmeze acasă. Cine ştie ce tristeţe o împinsese să se plimbe aşa, în căutare de alinare ? Putea să o înţeleagă uşor, amintindu-şi cît de des dorinţele îl goniseră de acasă şi pe el. Dar ce speranţă nebună o făcuse să-şi pună rochia aceea ? El crezu cu tărie că, îmbrăcată astfel, sperase să-i placă lui Balli. O, cît de surprinzător era, la Amalia, un asemenea gînd ! De-altfel, dacă într-adevăr l-a avut, a fost pentru prima şi ultima oară, deoarece se întoarse la rochia obişnuită, cenuşie ca figura şi destinul ei.

X

ATÎT DUREREA, CÎT ŞI REMUŞCAREA lui se potoliră cu totul. Elementele din care se compunea viaţa lui Emilio rămîneau aceleaşi, dar se atenuară de parcă ar fi fost privite printr-o lentilă întunecată, care le lipsea de lumină şi de violenţă. O mare linişte şi o mare plictiseală îl copleşeau. Înţelesese cu deplină claritate cît de ciudată fusese la el exagerarea sentimentală, şi-i spuse, crezîndu-se sincer, lui Balli care-l studia cu oarecare nelinişte :

— M-am vindecat.

Putea s-o şi creadă fiindcă nimeni nu putea pretinde ca el să-şi mai amintească exact starea de suflet în care se aflase înainte de a o fi cunoscut pe Angiolina. Era atît de mică deosebirea ! Căscase mai puţin de plictiseală şi nu cunoscuse stingherea dureroasă ce-l cuprindea cînd se afla lîngă Amalia.

Şi anotimpul era foarte întunecat. De săptămîni întregi nu apăruse nici o rază de soare, şi de aceea, cînd se gîndea la Angiolina, asocia în gînd chipul dulce, culoarea caldă a părului blond, cu albastrul cerului, cu lumina soarelui, lucruri care dispăruseră toate deodată din viaţa lui. Ajunsese totuşi la convingerea că părăsirea Angiolinei fusese salutară pentru el.

— E preferabil să fim liberi, spunea cu convingere.

Încercă să şi profite de libertatea recîştigată. Simţea şi-i părea rău că e lipsit de vlagă, şi-şi amintea cum, cu ani în urmă, arta îi colorase viaţa, sustrăgîndu-l inerţiei în care căzuse după moartea tatălui său. Îşi scrisese romanul, povestea unui tînăr artist căruia o femeie îi ruinează spiritul şi sănătatea. În tînărul acela se reprezentase pe sine, propria-i naivitate şi bunătate. Îşi închipuise eroina după moda de atunci : un amestec de femeie şi tigru. Avea atitudinile, ochii, caracterul crud al felinelor. Nu cunoscuse niciodată o femeie şi o visase astfel, un animal care într-adevăr cu greu ar fi putut să se nască şi să prospere. Dar cu cîtă convingere o descrisese ! Suferise şi se bucurase împreună cu ea, simţind uneori că trăia şi în el acest amestec hibrid de tigru şi femeie.

Luă acum din nou pana şi scrise într-o singură seară primul capitol al unui roman. Găsea o nouă orientare de artă, căreia vru să i se conformeze, şi scrise adevărul. Povesti întîlnirea cu Angiolina, îşi descrise sentimentele — imediat, însă, pe cele din ultimele zile — violente şi furioase, chipul Angiolinei pe care-l văzuse de la prima întîlnire stricat de un suflet josnic şi pervers, şi în sfîrşit minunata privelişte ce decorase începuturile idilei lor. Obosit şi plictisit, părăsi lucrul, mulţumit că aşternuse pe hîrtie într-o singură seară un întreg capitol.

În seara următoare se apucă din nou de lucru avînd în minte două sau trei idei, suficiente după părerea lui pentru o suită de pagini. Dar, înainte, reciti paginile terminate.

— De necrezut ! murmură.

Bărbatul nu semăna de loc cu el, iar femeia păstra ceva din femeia-tigru din primul roman, dar nu avea viaţă, sînge. Socoti că adevărul pe care voise să-l povestească era mai puţin demn de crezut decît visele pe care, cu ani în urmă, se pricepuse să le treacă drept adevărate. În clipa aceea simţi o inerţie deznădăjduită şi o neliniştе dureroasă. Lăsă pana, închise iar totul

într-un sertar, şi-şi spuse că va relua lucrul mai tîrziu, poate chiar a doua zi. Această hotărîre îl linişti ; dar nu se mai întoarse la masa de scris. Voia să-şi cruţe orice durere, nu se simţea îndeajuns de puternic pentru a-şi studia neputinţa şi pentru a o învinge. Nu mai ştia să gîndească cu pana în mînă. Cînd voia să scrie, simţea că-i ruginește creierul, şi rămînea extatic în faţa paginii albe, în timp ce cerneala se usca pe toc.

Simţi dorinţa s-o revadă pe Angiolina. Nu luă hotărîrea s-o caute ; îşi spuse doar că acum, într-adevăr, n-ar fi existat nici o primejdie s-o revadă. Ba chiar, dacă s-ar fi conformat întocmai cuvintelor pe care i le spusese părăsind-o, ar fi trebuit să se ducă numaidecît la ea. Nu era oare destul de liniştit ca să-i strîngă mîna ca prieten ?

Îi comunică această intenţie lui Balli, în următoarea formă :

— Vreau numai să văd dacă, apropiindu-mă din nou de ea, aş reuşi să mă port ca un om mai cumpătat.

Balli rîsese prea des de dragostea lui Emilio, ca să nu creadă acum în perfecta lui vindecare. Mai mult, de cîteva zile, el însuşi ardea de dorinţa de a o revedea pe Angiolina. Concepuse o figurină cu trăsăturile şi cu îmbrăcămintea ei. Împărtăşi gîndul şi lui Emilio, care-i făgădui că, de la primele cuvinte pe care i le va adresa fetei, o va ruga să-i pozeze lui Balli. Vindecarea lui nu mai putea fi pusă la îndoială. Acum nu mai era nici măcar gelos pe Balli.

Păru apoi că Balli se gîndea la Angiolina nu mai puţin decît Emilio însuşi. Trebuise să distrugă o schiţă pentru care irosise şase luni de muncă. Şi el era într-o perioadă de epuizare şi nu mai găsea altă idee decît cea născută în prima seară cînd Emilio îi făcuse cunoştinţă cu Angiolina. Într-o seară, despărţindu-se de Emilio, îl întrebă :

— Încă n-ai reluat legăturile cu ea ?

Nu voia să fie el cel care să-i lege din nou, ci doar să afle dacă Emilio nu se împăcase cu Angiolina fără ştirea lui. Ar fi fost o trădare !

Liniştea lui Emilio crescuse şi mai mult. Toţi îi permiteau să facă ce voia, iar el în fond nu voia nimic. Chiar nimic. Ar fi căutat s-o revadă pe Angiolina fiindcă ţinea să încerce să vorbească şi să gîndească cu căldură. Trebuia să-i vină din afară căldura pe care n-o găsise în sine însuşi, şi spera să trăiască romanul pe care nu izbutea să-l scrie.

Numai inerţia îl împiedica să se ducă s-o caute pe fată. I-ar fi plăcut ca altcineva să-şi ia sarcina de a-i împăca, şi se gîndi chiar că ar fi putut să-i ceară lui Balli s-o facă. Totul ar fi fost într-adevăr mai uşor şi mai simplu dacă Balli şi-ar fi procurat singur modelul, şi i l-ar fi încredinţat apoi ca amantă. Se va mai gîndi la asta. Şovăia numai pentru că nu voia să-i acorde lui Balli un rol prea important în destinul lui.

Important ? Oh, Angiolina rămînea mereu o persoană foarte importantă pentru el. În raport cu restul, dacă nu altminteri. Totul era atît de neînsemnat, încît ea domina totul. Se gîndea continuu la ea, ca un bătrîn la propria-i tinereţe. Cît de tînăr fusese în noaptea aceea, în care ar fi trebuit să ucidă pentru a se linişti ! Dacă ar fi scris în loc să se perpelească umblînd întîi pe străzi şi apoi, la fel de neliniştitor, în patul solitar, ar fi găsit cu siguranţă calea artei pe care mai tîrziu o căutase zadarnic. Dar totul trecuse pentru totdeauna. Angiolina trăia, dar nu mai putea să-i dea tinereţea.

Într-o seară, lîngă Grădina publică, o văzu plimbîndu-se în faţa lui. O recunoscu după pasul bine ştiut. Ea îşi ţinea fusta ridicată pentru a o apăra de noroi şi, la lumina unui felinar zgîrcit, Emilio văzu strălucind pantofii negri ai Angiolinei. Se tulbură numaidecît. Îşi aduse aminte că, în culmea neliniştii lui amoroase, se gîndise că posedarea acestei femei l-ar fi vindecat. Acum se gîndi dimpotrivă : „Mi-ar da viaţă !"

— Bună seara, domnişoară, spuse cu puţinul calm găsit în chinul dorinţei care-l cuprinse în faţa chipului acestuia de copil trandafiriu, cu ochii mari a căror tăietură părea făcută chiar în clipa aceea.

Ea se opri, apucă mîna care-i fusese întinsă şi răspunse veselă, senină, la salut.

— Ce mai faceţi ? Nu ne-am mai văzut de-atîta vreme.

Emilio răspunse, dar era distrat de propria-i dorinţă. Făcuse poate rău arătînd atîta seninătate şi, mai rău, negîndindu-se la comportarea pe care avea s-o urmeze pentru a ajunge imediat unde voia, la adevăr, la posesiune. Păşi lîngă ea ţinînd-o de mînă, dar, după ce rostiră aceste prime fraze, care se schimbă între persoane bucuroase că se întîlnesc, tăcu şovăitor. Tonul elegiac folosit alteori cu deplină sinceritate, ar fi fost nelalocul lui, dar şi o indiferenţă prea mare nu l-ar fi dus la ţintă.

— M-aţi iertat, domnule Emilio ? zise ea oprindu-se şi întinzîndu-i şi cealaltă mînă să i-o strîngă. Intenţia fusese foarte bună, iar gestul surprinzător de original pentru Angiolina.

El răspunse :

— Ştiţi ce n-am să vă iert niciodată ? Faptul de a nu fi făcut nici o încercare pentru a vă apropia iar de mine. Aşa puţin vă pasă de mine ?

Era sincer şi observă că încerca zadarnic să joace teatru. Poate că sinceritatea i-ar fi servit mai bine decît orice prefăcătorie.

Ea se tulbură puţin şi, bîlbîindu-se, îl asigură că dacă nu s-ar fi apropiat el, a doua zi ea i-ar fi scris.

— Dar, în fond, ce-am făcut ? şi nu-şi amintea că ceruse iertare cu puţin mai înainte.

Emilio crezu potrivit să se arate neîncrezător.

— Trebuie să vă cred ? Spuse apoi cu reproş : Cu un negustor de umbrele !

Expresia îi făcu să rîdă pe amîndoi cu multă poftă.

— Gelos ! exclamă ea strîngînd mîna pe care continua s-o ţină, gelos pe omul acela nespălat !

Într-adevăr, dacă făcuse bine rupînd legătura cu Angiolina, desigur că greşise folosind drept pretext acea stupidă poveste cu negustorul de umbrele. Negustorul de umbrele nu era cel mai de temut dintre rivalii lui. Şi de aceea avu straniul sentiment că trebuia să-şi

atribuie lui însuşi toate nenorocirile care-l loviseră de cînd o părăsise pe Angiolina.

Ea tăcu timp îndelungat. Nu putea s-o facă într-adins, fiindcă pentru Angiolina ar fi fost o artă prea fină. Tăcea, pesemne, fiindcă nu găsea alte cuvinte pentru a se dezvinovăţi şi se plimbară în tăcere, unul lîngă celălalt, în noaptea ciudată şi întunecată, cu tot cerul acoperit de nori albiţi doar într-un singur punct de lumina lunii.

Ajunseră în faţa casei Angiolinei şi ea se opri, poate ca să-şi ia rămas bun. Dar el o sili să înainteze.

— Să mai mergem, să mai mergem, aşa în tăcere!

Firește, ea îi făcu pe plac şi continuă să meargă tăcută alături de el. Şi el o iubi iar din clipa aceea, sau din clipa aceea fu conştient de asta. Mergea lîngă el femeia înnobilată de visul lui neîntrerupt, de acel ultim strigăt de spaimă pe care i-l smulsese părăsind-o şi care pentru multă vreme o personificase toată, înnobilată şi de artă, fiindcă acum dorinţa îl făcu pe Emilio să simtă că are alături pe zeiţa în stare de orice noblețe de ton sau de cuvînt.

După ce trecură de casa Angiolinei, se pomeniră pe strada pustie şi întunecată, închisă de colină de o parte, iar de cealaltă de zidul scund care o despărţea de cîmp. Ea se aşeză pe zid, iar el se rezemă de ea, căutînd poziţia preferată de odinioară, din primele zile ale dragostei lor. Îi lipsea marea. În peisajul umed şi cenuşiu domnea părul bălai al Angiolinei, singura notă caldă, luminoasă.

Trecuse atîta vreme de cînd el nu mai simţea buzele acelea calde pe ale lui, încît încercă o emoţie violentă.

— O, scumpă şi dulce! murmură sărutîndu-i ochii, gîtul şi apoi mîna şi rochia.

Ea se lăsă îmbrăţişată, cu gingăşie, şi atîta gingăşie neaşteptată îl mişcă pe Emilio şi-l făcu să plîngă, la început doar cu lacrimi, apoi cu suspine. I se părea că nu depinde decît de el să continue toată viaţa fericirea

aceasta. Totul se dezlega, totul se lămurea. Viaţa lui nu se mai putea împlini decît din dorul acesta.

— Atît de mult mă iubeşti ? murmură ea mişcată şi uimită.

Şi ea avea lacrimi în ochi. Îi povesti că-l văzuse pe stradă, palid şi slăbit, cu urmele evidente ale suferinţei pe faţă şi i se strînsese inima de milă.

— De ce n-ai venit mai de mult ? îl întrebă cu reproş.

Se sprijini de el ca să coboare de pe zid. El nu înţelegea de ce ea întrerupsese această explicaţie dulce, care ar fi vrut să continue o veşnicie.

— Să mergem acasă la mine, zise ea, hotărîtă.

Îl cuprinse ameţeala şi o îmbrăţişă şi o sărută, neştiind cum să-şi arate recunoştinţa. Dar casa Angiolinei era departe şi, mergînd, Emilio îşi regăsi, întregi, îndoielile şi neîncrederea. Dacă clipa de faţă îl lega pentru totdeauna de femeia aceasta ? Urcă scările încet şi deodată o întrebă :

— Şi Volpini ?

Ea şovăi şi se opri.

— Volpini ?

Apoi, hotărîtă, urcă puţinele trepte care o despărţeau de Emilio. Se rezemă de el, îşi ascunse faţa în umărul lui cu o pudoare afectată, care o reaminti pe vechea Angiolina cu seriozitatea ei de melodramă, şi-i spuse :

— Nimeni nu ştie, nici mama.

Într-un fel apăru pe rînd tot vechiul bagaj, chiar şi dulcea mamă. Ea i se dăduse lui Volpini ; acesta o voise, ba chiar pusese această condiţie pentru continuarea raporturilor lor.

— Simţea că nu era iubit, murmură Angiolina, şi a vrut o dovadă de iubire.

Ea nu obţinuse în compensaţie altă garanţie decît o promisiune de căsătorie. Rosti, cu obişnuita nesocotinţă, numele unui tînăr avocat care o sfătuise să se mulţumească cu această promisiune pentru că legea pedepsea seducerea în asemenea forme.

Aşa înlănţuiţi, scările nu se mai terminau. Fiecare treaptă o făcea pe Angiolina tot mai asemănătoare cu

femeia de care el fugise. Pentru că acum flecărea, începînd să uite de sine. Acum putea fi în sfîrşit a lui fiindcă — lucrul acesta fusese spus şi răspus — tocmai pentru el se dăduse ea croitorului. De această răspundere nu mai putea scăpa, nici chiar renunţînd la ea.

Fata deschise uşa şi, prin coridorul întunecat, îl conduse spre odaia ei. Din alta se auzi vocea nazală a mamei :

— Angiolina ! Tu eşti ?

— Da, răspunse Angiolina ţinîndu-se să nu pufnească în rîs. Mă culc imediat. Noapte bună, mamă !

Aprinse o lumînare şi-şi scoase pelerina şi pălăria. Apoi se lăsă în prada lui, mai bine zis, puse stăpînire pe el.

Emilio putu să-şi dea seama cît de importantă este posedarea unei femei dorite vreme îndelungată. În această memorabilă seară el putea crede că se schimbase de două ori în firea lui intimă. Dispăruse inerţia neconsolată care-l împinsese s-o caute iar pe Angiolina, dar se anulase şi entuziasmul care-l făcuse să suspine de fericire şi de tristeţe. Masculul era acum satisfăcut, dar, în afara acestei satisfacţii, el nu simţise într-adevăr o alta. Avusese femeia pe care o ura, nu aceea pe care o iubea. Ah, amăgitoarea ! Nu era nici prima, nici — cum voia să-i dea de înţeles — a doua oară cînd trecea printr-un alcov. Nu merita osteneala să se supere, fiindcă ştiuse asta de mult timp. Dar posesiunea îi dădu o mare libertate de gîndire asupra femeii care i se supusese. „N-am să mai visez niciodată", gîndi ieşind din casa aceea. Şi puţin mai tîrziu, privind-o luminată de palide reflexe ale lunii : „Poate n-am să mă mai întorc niciodată pe aici". Nu era o hotărîre. De ce ar fi trebuit s-o ia ? Totul era lipsit de importanţă.

Ea îl însoţise pînă la uşa casei. Nu băgase de seamă răceala lui pentru că Emilio s-ar fi ruşinat să i-o arate. Dimpotrivă, prevenitor, îi ceruse pentru seara următoare o altă întîlnire, pe care ea trebui să i-o refuze, fiind ocupată pînă noaptea tîrziu la doamna Deluigi, care-i comandase o rochie de bal. Se înţeleseră să se vadă după două zile.

— Dar nu în casa asta, zise Angiolina, roşindu-se dintr-odată de mînie. Cum poţi să-ţi închipui un astfel de lucru ? Nu vreau în nici un caz să mă expun primejdiei de a fi omorîtă de tatăl meu.

Emilio o asigură că avea să se îngrijească de camera viitoarei întîlniri. Avea să i-o indice a doua zi printr-un bilet.

Posesia, adevărul ? Minciuna continua nerușinată ca mai înainte, şi el nu vedea nici un mijloc de a ieşi din ea. Cu ultimul sărut, dulce, ea îi recomandă discreţie, mai ales faţă de Balli. Ţinea la propria ei reputaţie.

Cu Balli, Emilio fu indiscret, chiar în seara aceea. Vorbi într-adins, cu intenţia de a reacţiona la minciunile Angiolinei, fără să ţină seama de recomandările ei, menite desigur să-l înşele pe el, nu să-i ţină în neştiinţă pe alţii. Dar apoi simţi o mare satisfacţie de a-i putea povesti lui Balli că o avusese pe femeia aceasta. Fu o satisfacţie intensă, importantă, care-i alungă orice umbră de pe frunte.

Balli îl ascultă ca un medic care vrea să pună un diagnostic.

— Mi se pare că pot fi chiar sigur că te-ai vindecat.

Atunci însă Emilio simţi nevoia de a i se mărturisi, şi-i povesti despre indignarea stîrnită de atitudinea Angiolinei, care încă mai voia să-i dea de înţeles că-i cedase lui Volpini numai pentru a-i putea aparţine lui. Se aprinse pe loc :

— Şi acum vrea să mă înşele. Durerea pe care mi-o provoacă văzînd-o mereu egală cu ea însăşi e atît de mare, încît îmi alungă şi dorinţa de-a o revedea.

Balli îl ghici cu totul şi-i spuse :

— Şi tu rămîi egal cu tine însuţi. Nici un cuvînt de-al tău nu dovedeşte indiferenţă.

Emilio protestă înflăcărat. Dar Balli nu se lăsă convins.

— Ai făcut rău, foarte rău că te-ai apropiat iarăşi de ea.

În timpul nopţii, Emilio se putu convinge că Balli avea dreptate. Indignarea, o ură neliniştită care ar fi

cerut o grabnică uşurare, îl ţinea treaz. Nu se mai putea amăgi că era indignarea omului cinstit, rănit de obscenitate. Cunoştea prea bine această stare sufletească. Căzuse din nou în ea şi era foarte asemănătoare cu cea încercată înainte de întîmplarea cu negustorul de umbrele şi înainte de a o avea. Tinereţea se întorcea ! Nu mai dorea să ucidă, dar s-ar fi vrut nimicit de ruşine şi durere.

Vechii dureri i se adăugase o povară pe conştiinţă, părerea de rău de a se fi legat mai mult de această femeie şi teama de a-şi vedea compromisă pînă şi propria lui viaţă. Într-adevăr, cum ar fi putut să explice îndîrjirea cu care ea arunca asupra lui vina legăturii cu Volpini, dacă nu prin gîndul de a se agăţa de el, de a-l compromite, de a-i suge puţinul sînge pe care-l mai avea în vine ? El era legat pentru totdeauna de Angiolina printr-o ciudată anomalie a propriei inimi, prin simţuri — în patul singuratic, dorinţa renăscuse — şi prin indignarea pe care el o atribuia urii.

Această indignare era mama celor mai dulci vise. Spre dimineaţă, adînca lui tulburare se domolise în duioşia faţă de propriul destin. Nu adormi, ci căzu într-o stare specială de mîhnire, care-i răpi noţiunea timpului şi locului. I se părea că e bolnav grav, fără leac, şi că Angiolina alergase să-l îngrijească. Îi vedea modestia şi seriozitatea de bună infirmieră, blîndă şi dezinteresată. O simţea plimbîndu-se prin odaie şi de fiecare dată cînd se apropia de el, îi aducea alinare, atingîndu-i cu mîna rece fruntea înfierbîntată sau sărutîndu-l, cu uşoare sărutări care nu voiau să fie simţite, pe ochi sau pe frunte. Ştia oare Angiolina să sărute aşa ? Se întoarse greoi în pat şi îşi reveni. Împlinirea acestui vis ar fi fost adevărata posesie. Deşi, cu cîteva ore înainte, crezuse că şi-a pierdut capacitatea de a visa. Vai, tinereţea revenise, se întorsese la el ! Alerga prin vinele lui mai impetuoasă ca niciodată şi anula orice hotărîre luată de mintea senilă.

Se sculă devreme şi ieşi. Nu putea să aştepte ; voia s-o revadă imediat pe Angiolina. Alerga nerăbdător s-o

îmbrăţişeze din nou, dar îşi propunea să nu flecărească prea mult. Nu voia să se umilească prin declaraţii care ar fi falsificat legăturile lor. Posesia nu dădea adevărul, dar ea însăşi, neînfrumuseţată de vise sau de cuvinte, era adevărul însuşi, pur şi bestial.

În schimb, cu o încăpăţînare admirabilă, Angiolina nu vru să ştie de el. O găsi îmbrăcată şi gata să iasă, şi de altfel îl prevenise că nu înţelegea să-şi dezonoreze casa.

Între timp, el făcuse o observaţie prin care crezu că o poate abate de la intenţiile ei. Băgă de seamă că ea îl examina curioasă pentru a înţelege dacă în el dragostea scăzuse sau crescuse prin posesie. Ea se trăda cu o naivitate mişcătoare. Cunoscuse, pesemne, bărbaţi care simţeau repulsie faţă de femeia avută. Îi fu foarte uşor să-i arate că nu era dintre aceia. Resemnat cu postirea pe care ea i-o impunea, se mulţumi cu sărutările din care trăise atîta timp. Dar curînd, sărutările nu mai ajunseră şi se trezi murmurîndu-i la ureche toate dulcile cuvinte învăţate în îndelungata lui dragoste :

— *Ange ! Ange !*

Balli îi dăduse adresa unei case unde se închiriau camere. El i-o arătă. Ca să nu greşească, Angiolina ceru să i se descrie pe larg casa şi poziţia camerei, ceea ce îl încurcă destul de mult pe Emilio, care nu o văzuse. Sărutase prea mult pentru a mai putea să observe, dar cînd fu singur pe stradă, îşi dădu seama, spre marea lui uimire, că abia acum ştia unde trebuie să caute camera, nu exista nici o îndoială ! Fusese îndreptat de Angiolina. Se duse numaidecît acolo. Proprietara camerei se numea Paracci, şi era o bătrînică respingătoare, cu o rochie murdară sub care se ghiceau formele pieptului abundent, un rest de tinereţe în mijlocul unei bătrîneţi veştejite, capul cu puţin păr cîrlionţat sub care strălucea pielea poroasă şi roşie. Îl primi cu mare amabilitate şi, numaidecît de acord, îi spuse că nu închiria decît acelora pe care-i cunoştea foarte bine, deci lui da.

Emilio vru să vadă camera şi intră în ea urmat de bătrînă, prin uşa de pe scări. O altă uşă — totdeauna închisă, zicea bătrîna Paracci cu tonul celui care jură —

o lega de restul apartamentului. Mai mult decît mobilată, era încărcată cu un pat enorm ce părea curat şi cu două dulapuri mari ; o masă la mijloc, o sofa şi patru scaune. N-ar mai fi fost loc pentru nici o altă mobilă.

Văduva Paracci îl privea, cu mîinile pe şoldurile mari, proeminente, cu faţa zîmbitoare — o strîmbătură urîtă ce scotea în evidenţă gura fără dinţi — a aceluia care aşteaptă un cuvînt de satisfacţie.

Într-adevăr, în cameră se vedeau şi oarecari încercări de înfrumuseţare. La capul patului stătea înfiptă o umbrelă chinezească, iar pe perete — şi aici — erau atîrnate diferite fotografii.

Îi scăpă un strigăt de surprindere văzînd lîngă fotografia unei femei pe jumătate goală, pe aceea a unei fetişcane pe care o cunoscuse, o prietenă a Amaliei, moartă de cîţiva ani. O întrebă pe bătrînă de unde luase acele fotografii, şi i se răspunse că le cumpărase pentru a împodobi peretele. Emilio privi îndelung chipul blînd al bietei copile, care pozase ţeapănă în faţa aparatului de fotografiat, poate singura dată în viaţa ei, pentru a servi ca ornament acestei jalnice odăi.

Şi totuşi, în această jalnică odaie, în prezenţa bătrînei soioase care-l privea bucuroasă că şi-a cîştigat un client nou, visă la dragoste. Tocmai în asemenea condiţii, era cît se poate de excitat să şi-o închipuie pe Angiolina, care venea să-i aducă dragostea dorită. Cu un fior de patimă, se gîndi :

— Mîine o voi avea pe femeia iubită !

O avu, deşi niciodată n-o iubise mai puţin ca în ziua aceea. Aşteptarea îl făcuse nefericit ; i se păru că îi e cu neputinţă să se bucure. Aproape cu o oră înainte de a se duce la întîlnire, se gîndi că dacă n-ar fi găsit bucuria aşteptată, i-ar fi spus Angiolinei că nu voia s-o mai vadă, şi anume în următoarele cuvinte :

— Eşti atît de necinstită, încît mă dezgusti.

Gîndise aceste cuvinte lîngă Amalia, invidiind-o pentru că o vedea înfrîntă, dar liniştită. Şi se gîndise că pentru Amalia dragostea rămînea pura şi marea dorinţă

divină : în împlinire, mica natură umană era urîţită, înjosită.

Dar în seara aceea se bucură. Angiolina îl făcu să aştepte peste o jumătate de oră, un secol. I se păru că simte doar o furie neputincioasă care sporea ura pe care Emilio spunea că o simte pentru ea. Se gîndea s-o bată cînd avea să vină. Nu existau scuze posibile, pentru că ea însăşi spusese că în ziua aceea nu se ducea să lucreze şi că deci putea să fie punctuală. Oare nu pentru certitudinea de a nu întîrzia, ea nu voise să accepte seara trecută ? Şi acum îl făcea să aştepte întîi o zi întreagă şi apoi atîta, atîta vreme.

Dar cînd Angiolina sosi, el care îşi luase nădejdea de a o mai vedea, fu surprins de propriu-i noroc. Îi murmură pe buze şi pe gît cuvinte de reproş, că ora ea nici măcar nu le răspunse, fiindcă aveau tonul unei rugăciuni, al unei adoraţii. În penumbră, camera văduvei Paracci deveni un templu. Mult timp, nici un cuvînt nu tulbură visul. Angiolina dădea desigur mai mult decît promisese. Îşi desfăcuse părul bogat şi Emilio se trezi cu capul pe o pernă de aur. Ca un copil, îşi scufundă faţa în şuviţele blonde spre a le simţi culoarea. Era o amantă care-i făcea pe plac şi — în patul acela el nu se putea plînge — îi ghicea cu o inteligenţă foarte fină dorinţele. Acolo totul devenea mulţumire şi plăcere.

Abia mai tîrziu amintirea acestei scene îl făcu să scrîşnească din dinţi de furie. Patima îl eliberase pentru o clipă de dureroasa deprindere a observatorului lucid, dar nu-l împiedicase să-şi imprime în memorie fiecare amănunt al scenei. Abia acum putea spune că o cunoaşte pe Angiolina. Pasiunea îi dăduse amintiri de neşters, şi prin aceasta reuşea să reconstruiască sentimente pe care Angiolina nu le exprimase, ci, dimpotrivă, le tăinuise cu grijă. Cu judecata rece, el n-ar fi reuşit atît de bine. Astfel ştia, ştia cu certitudine apodictică de parcă i-ar fi spus-o limpede şi răspicat, că ea a cunoscut bărbaţi care o satisfăcuseră mai bine. Spusese de mai multe ori :

— Dar acum destul. Nu mai pot.

Căutase un ton de exclamație pe care nu-l găsise. El ar fi putut să împartă seara în două părți. În prima, ea îl iubise ; în a doua, se silise să nu-l respingă. Cînd părăsi patul, își trăda oboseala de-a mai sta cu el. Atunci, firește, pentru a o ghici toată, n-a mai trebuit o mare putere de observație, pentru că văzîndu-l șovăitor, ea îl împinse afară din pat, spunîndu-i în glumă :

— Să mergem, frumosule.

Frumosule ! Cuvîntul ironic trebuie să fi fost gîndit de vreo jumătate de oră. I-l citise pe față.

Ca întotdeauna, ar fi avut nevoie să rămînă singur pentru a avea timpul să-și ordoneze propriile observații. Pentru moment, înțelese confuz că ea nu-i mai aparține, aceeași impresie pe care o avusese în seara cînd se întîlnise cu Angiolina la Grădina publică pentru a-i aștepta pe Balli și pe Margherita. Era o durere cumplită de amor propriu rănit și de gelozie din cele mai amare. Vru să se elibereze de un asemenea sentiment și nu putu s-o lase fără încercarea de a o recuceri.

O însoți pe stradă, apoi, deși spuse că e grăbită, o făcu să se întoarcă acasă pe strada străbătută de el în seara cînd o văzuse cu negustorul de umbrele. Via Romagna era tocmai aceea din seara memorabilă, cu arborii ei dezgoliți, care se proiectau pe cerul senin, și pămîntul denivelat acoperit de noroi gros. Marea deosebire era că o avea alături pe Angiolina. Dar atît de îndepărtată ! Pentru a doua oară, pe aceeași stradă, o căută.

Îi descrise alergătura de atunci. Îi povesti cum dorința de a o vedea îl făcu s-o zărească de mai multe ori în fața lui, apoi cum o ușoară rană produsă în cădere îl făcuse să plîngă pentru că era picătura ce umpluse paharul. Ea îl ascultă măgulită că inspirase o astfel de dragoste și cînd el se înduioșă plîngîndu-se că atîta suferință nu-i adusese toată dragostea la care se credea îndreptățit, ea protestă cu tărie :

— Cum poţi să spui aşa ceva ? Îl sărută pentru a protesta eficace.

Apoi însă o scrînti, ca de obicei, după ce se gîndise bine :

— Nu m-am dat lui Volpini ca să fiu a ta ?

Şi Emilio lăsă capul în jos, convins.

Acest Volpini, fără s-o ştie, îi otrăvea bucuriile pe care, după spusele Angiolinei, i le dăruise chiar el. În loc să sufere pentru indiferenţa Angiolinei la pomenirea numelui lui Volpini, Emilio se temu de ea şi de planurile pe care i le ghicea. La următoarea întîlnire, încă de la primele cuvinte, o întrebă ce garanţii avusese de la Volpini pentru a i se dărui.

— Oh, Volpini nu mai poate fără mine, spuse zîmbind.

Pentru moment, Emilio se linişti şi i se păru că garanţia aceea era suficientă. El însuşi, cu mult mai tînăr decît Volpini, nu putea fără Angiolina.

De-a lungul celei de a doua întîlniri, observatorul nu aţipi în el nici o clipă. Fu răsplătit printr-o descoperire foarte dureroasă : în timpul cînd, cu atîta efort, se ţinuse departe de Angiolina, cineva trebuie să-i fi ocupat locul. Un altul, care nu semăna cu nici unul dintre bărbaţii pe care îi cunoscuse şi de care se temea. Nu Leardi, nici Giustini, nici Datti. Probabil că acest bărbat îi împrumutase accente noi, bruşte, nu lipsite de spirit şi de jocuri de cuvinte grosolane. Pesemne că era un student, fiindcă ea mînuia cu mare dezinvoltură cîteva cuvinte latineşti cu înţeles ruşinos. Răsări din nou nenorocitul acela de Merighi, care cu siguranţă nu putea să-şi închipuie că se abuza de el în continuare; el o învăţase şi cele cîteva vocabule latineşti. Ca şi cum ea ar fi fost în stare să cunoască latina fără să facă din asta, atîta timp, un titlu de mîndrie ! Dimpotrivă, cel care o învăţase latineşte trebuie să fi fost acelaşi care o învăţase şi nişte cantonete veneţiene foarte deochiate. Cîntîndu-le, ea distona, dar chiar şi aşa trebuie să le fi auzit de mai multe ori, întrucît n-ar fi fost în stare să reproducă o singură notă din cantonetele auzite de la Balli. Era, desigur, un veneţian,

fiindcă ea se complăcea adesea să imite pronunţia veneţiană pe care înainte, probabil, o ignorase. Emilio îl simţea lîngă el, petrecăreţ şi zeflemitor ; izbutea să-l reconstituie pînă la un anumit punct, dar apoi îi scăpa şi nu reuşi niciodată să-i cunoască numele. În colecţia de fotografii a Angiolinei nu era nici o figură nouă. Probabil că noul rival n-avea năravul să-şi dăruiască fotografia sau poate că Angiolinei i se părea o politică mai abilă să nu mai expună fotografiile din strîngerea cărora îşi făcuse un scop în viaţă. Astfel, de pe perete lipsea şi aceea a lui Emilio. Nu avu nici o îndoială că dacă s-ar fi întîlnit din întîmplare cu individul acela, l-ar fi recunoscut după anumite gesturi pe care ea trebuie să le fi împrumutat de la el. Lucrul cel mai rău era că ea îi ghici gelozia numai din întrebarea repetată în legătură cu cine o învăţase cutare gest sau cutare cuvînt.

— Gelosule ! zise cu o intuiţie surprinzătoare, văzîndu-l serios şi trist.

Da, era gelos. Suferea cînd după o ezitare ea îşi vîra cu un gest bărbătesc mîinile în păr, sau striga a mirare : „Ah, balena !“, sau atunci cînd, văzîndu-l trist, îl întreba : „Eşti cătrănit astăzi ?“ Suferea de parcă s-ar fi găsit faţă în faţă cu inaccesibilul său rival. Mai mult, cu închipuirea aţîţată de îndrăgostit ce era, crezu că descoperă în tonul vocii Angiolinei cîrpii ale cuvintelor serioase şi oarecum poruncitoare ale lui Leardi. Chiar şi Sorniani trebuie s-o fi învăţat ceva şi pînă şi Balli lăsase o urmă, fiind imitat cu grijă într-o anumită afectare a lui, de uimire sau de admiraţie prostească. Emilio însuşi nu se recunoştea în nici un cuvînt sau gest al ei. Cu amară ironie se gîndi o dată : „Poate că pentru mine nu mai este loc.“ Cel mai detestat rival rămînea necunoscutul. Era ciudat cum nu reuşise să-l pomenească pe bărbatul acela care trebuie să fi trecut recent prin viaţa Angiolinei, căreia îi plăcea atît de mult să se laude cu propriile succese, pînă şi cu admiraţia pîndită în ochii bărbaţilor întîlniţi o singură dată pe stradă. Toţi erau îndrăgostiţi de ea nebuneşte.

— Cu atît mai mult merit am avut, afirma, rămînînd tot timpul acasă, în timpul lipsei tale, şi asta după ce te-ai purtat aşa cum te-ai purtat cu mine.

Da ! Voia să-l facă să creadă că, în timpul îndepărtării sale, nu făcuse altceva decît să se gîndească la el. În fiecare seară, în familie, vînturase întrebarea dacă trebuie să-i scrie sau nu. Tatăl ei, care ţinea mult la demnitatea familiei, nici nu voise să audă de aşa ceva. Dat fiind că, la gîndul unui asemenea consiliu de familie, Emilio începuse să rîdă, strigă :

— Întreab-o pe mama dacă nu-i adevărat !

Era o mincinoasă îndărătnică, deşi, la drept vorbind nu cunoştea arta de a minţi. Era uşor s-o faci să se contrazică. Dar, cînd o astfel de contrazicere îi era demonstrată, se întorcea cu fruntea senină la primele afirmaţii, pentru că, în fond, nu credea în logică. Şi poate că era de ajuns o asemenea simplitate pentru a o salva în ochii lui Emilio.

Nu se poate spune că era prea rafinată în rele, şi-apoi lui i se părea că ori de cîte ori îl înşela, avea grijă să-l înştiinţeze.

Nu-i era însă cu putinţă să afle motivele pentru care se simţea atît de indisolubil legat de Angiolina. Orice alt mic necaz ce survenea în viaţa lui neînsemnată, împărţită între casă şi birou, se anula imediat lîngă ea. Dintre toate durerile pe care ea i le provoca, cea mai adîncă era aceea de a nu o putea găsi atunci cînd Emilio simţea nevoia să fie împreună. Nu rareori, alungat de-acasă de chipul trist al surorii sale, alerga la familia Zarri, deşi ştia că Angiolinei nu-i plăcea să-l vadă prea des în casa aceea, pe care o apăra cu atîta tărie de prihănire. Foarte rar o găsea acolo, iar mama ei, cu multă amabilitate, îl invita s-o aştepte, pentru că Angiolina avea să vină numaidecît. Fusese chemată acum cinci minute de nişte doamne care locuiau aproape — un gest vag spre răsărit sau spre apus — ca să probeze o rochie.

Aşteptarea era pentru el nespus de dureroasă, dar rămînea vrăjit ore întregi să cerceteze cu atenţie faţa aspră a bătrînei, fiindcă ştia că întorcîndu-se acasă fără

să-şi fi văzut amanta, nu şi-ar mai fi găsit liniştea. Într-o seară, scos din răbdări, deşi mama, curtenitoare ca întotdeauna, voia să-l reţină, sfîrşi prin a pleca. Pe scări trecu pe lîngă el o femeie, în aparenţă o femeie de serviciu, cu capul acoperit într-o broboadă, în care-şi ascundea şi o parte a feţei. O lăsă să treacă, dar cînd ea vru să se strecoare mai departe, o recunoscu, bănuind-o întîi după intenţia de a-i scăpa, apoi după mişcări şi statură. Era Angiolina. Întîlnind-o, se simţi pe dată mai bine şi dădu atenţie faptului că vorbind despre vecinele acelea care o chemaseră, arăta cu totul în altă direcţie decît cea indicată de mama sa, precum şi faptului, surprinzător, că nu-l mustra de a fi venit încă o dată în casa ei, s-o compromită. În seara aceea fu dulce, blîndă, ca şi cum ar fi vrut să i se ierte o vină ; dar el nu se pricepu să ghicească vreo vină în această drăgălăşenie, de care se bucura.

O bănui numai cînd veni îmbrăcată la fel şi la întîlnirile lor. Ea spuse că, întorcîndu-se tîrziu după ce fusese cu el, a fost văzută de nişte cunoscuţi şi-i era teamă să nu fie surprinsă chiar în clipa cînd ieşea din casa aceea care nu se bucura de cel mai bun renume ; de aceea se masca în felul acesta. O, sfîntă naivitate ! Nu-şi dădea seama, dar flecărind astfel mărturisea că şi în seara în care o întîlnise pe scările casei ei, avusese temeinice motive de a se travesti.

Într-o seară sosi la locul întîlnirii cu peste o oră întîrziere. Pentru ca ea să n-aibă nevoie să bată riscînd să trezească atenţia celorlalţi chiriaşi, Emilio obişnuia s-o aştepte pe scările întortochiate şi murdare, rezemat de balustradă şi chiar aplecat pentru a zări punctul cel mai îndepărtat în care trebuia să apară. Cînd vedea venind vreun străin, se refugia în cameră şi printr-o asemenea agitaţie continuă, neliniştea lui creştea enorm. De altfel, i-ar fi fost cu neputinţă să stea nemişcat. În seara cînd a trebuit să stea închis în odaie, ca să lase lumea să treacă pe scări, se trînti de mai multe ori în pat, pentru a se scula numaidecît şi a-şi petrece timpul într-o frămîntare pe care o complica cu dibăcie. Mai

tîrziu, gîndindu-se din nou la starea în care se găsise în acea lungă aşteptare, i se păru de necrezut. Probabil că şi ţipase, de necaz.

Cînd Angiolina veni, în cele din urmă, apariţia ei nu fu de ajuns pentru a-l linişti, şi-i făcu reproşuri violente. Azvîrli repede basmaua şi-şi încolăci braţele pe după gîtul lui ; mînecile largi i le dezgoleau cu totul şi el le simţi fierbinţi. Avea ochii strălucitori şi obrajii înflăcăraţi. O bănuială înspăimîntătoare îi trecu prin minte :

— Tu vii chiar acum de la altul, urlă.

Ea îl îndepărtă cu un protest relativ slab :

— Eşti nebun ! zise şi, nu prea jignită, începu să explice motivele întîrzierii. Doamna Deluigi n-o lăsase să plece, trebuise să dea fuga pînă acasă pentru a-şi schimba rochia şi maică-sa o pusese la treabă nainte de a ieşi. Erau temeiuri destule pentru a motiva chiar şi zece ore de întîrziere.

Dar Emilio nu mai avea nici o îndoială : ea ieşea din braţele altuia şi îi străfulgeră prin minte — singura cale de a se salva din atîta murdărie — un gest, un gest de tărie supraomenească. Nu trebuia să se culce în patul acela ; trebuia s-o respingă imediat şi să n-o mai revadă niciodată. Dar el ştia acum ce însemna *niciodată* : o durere, o părere de rău continuă, ore interminabile de nelinişte, altele de vise dureroase şi apoi inerţia, golul, moartea imaginaţiei şi a dorinţei, o stare mai dureroasă decît oricare alta. Îi fu frică. O trase spre el şi, drept singură răzbunare, îi spuse :

— Nu fac nici eu mai multe parale decît tine.

Atunci se revoltă ea şi, eliberîndu-se, spuse cu hotărîre :

— N-am permis niciodată nimănui să se poarte aşa cu mine. Plec !

Vru să-şi ia basmaua, dar el o împiedică. O sărută şi o îmbrăţişă, rugînd-o să rămînă. Nu săvîrşi laşitatea de a-şi renega cuvintele printr-o declaraţie, dar văzînd-o atît de hotărîtă, el, care era încă răscolit numai de faptul că se gîndise să ia o asemenea hotărîre, o admiră.

Simţindu-se perfect reabilitată, ea cedă. Treptat, însă. Rămase, spunînd că avea să fie ultima dată cînd se mai vedeau şi, doar în clipa despărţirii, consimţi să fixeze ca de obicei ziua şi ora viitoarei întîlniri. Simţindu-se pe deplin victorioasă, nu mai pomeni motivul certei şi nu încercă să-l facă să-şi schimbe părerea. El tot mai spera că o posesie atît de deplină ar fi sfîrşit prin a înlătura violenţa sentimentului. Dar, dimpotrivă, se ducea la întîlniri cu aceeaşi dorinţă cumplită şi în mintea lui nu se potolea tendinţa de a reconstitui pe acea *Ange,* care era nimicită în fiecare zi. Nemulţumirea îl împingea să se refugieze în visele cele mai dulci. Angiolina îi dădea deci totul : posesia cărnii sale şi — fiindu-i izvor — visul poetului.

O visă atît de des infirmieră, încît încercă să continue visul şi lîngă ea. Strîngînd-o în braţe cu violenta dorinţă a visătorului, îi spuse :

— Aş vrea să mă îmbolnăvesc ca să fiu îngrijit de tine.

— O, ar fi foarte frumos ! zise ea, care în anumite ore s-ar fi pretat la toate dorinţele lui. Firește, fu de ajuns această frază pentru a anula orice vis.

Într-o seară, fiind cu Angiolina, îi veni o idee care, pentru seara aceea, îi alină mult starea sufletească. Fu un vis pe care-l avu şi-l desfăşură alături de Angiolina şi în pofida acestei apropieri. Erau cît se poate de nefericiţi din cauza relei stări sociale existente. Emilio era atît de convins, încît se închipui capabil chiar de o acţiune eroică pentru triumful socialismului. Toată nenorocirea lor era cauzată de sărăcie. Cuvintele lui arătau că ea se vindea şi că era împinsă s-o facă din pricina sărăciei familiei sale. Dar Angiolina nu le dădu atenţie şi vorbele i se păreau o mîngîiere, şi-apoi nu avea decît impresia că el voia să se mustre pe sine.

Într-o altă societate, ar fi putut s-o facă să fie a lui, în mod public, imediat, fără să-i impună întîi să se dea croitorului. Îşi atribuia pînă şi minciunile Angiolinei, numai ca s-o îmbuneze şi s-o determine să intre pe făgaşul ideilor sale, pentru a visa în doi. Ea ceru

explicații și el o lămuri, fericit că poate da glas visului. Îi povesti ce luptă înspăimîntătoare izbucnise între bogați și săraci, între cei mulți și cei puțini. Nu exista îndoială asupra deznodămîntului luptei care avea să le aducă libertate tuturor și lor înșile. Îi vorbi despre distrugerea capitalului și despre munca pașnică, neistovitoare, ce va fi obligația tuturor. Femeia egală cu bărbatul, iar dragostea un dar reciproc.

Ea ceru alte lămuriri care-i tulburară visul și apoi încheie :

— Dacă totul va fi împărțit, nu va exista nimic pentru nimeni. Muncitorii sînt niște invidioși, niște trîntori și nu vor reuși nimic.

El încercă să discute, apoi renunță. Fata din popor ținea cu bogații.

I se păru că ea nu-i ceruse niciodată bani. 'eea ce Emilio nu-și putu tăgădui nici măcar lui însuși, era că atunci cînd, conștient de nevoile Angiolinei, o obișnui să primească bani în loc de obiecte sau dulciuri, ea se arătă foarte recunoscătoare, afectînd totuși mereu o mare jenă. Și această recunoștință se reînnoia la fel de vie cu fiecare dar pe care i-l făcea ; de aceea, cînd simțea nevoia s-o întîlnească dulce și drăgăstoasă, știa foarte bine cum trebuie să se poarte. O astfel de nevoie era simțită de el atît de des, încît punga i se goli repede. Primind, ea nu uita niciodată să protesteze și, dat fiind că acceptarea nu comporta decît un simplu gest, acela de a întinde mîna, pe cînd protestul se compunea din multe cuvinte, lui îi rămaseră întipărite mai mult acestea decît celălalt, și continuă să creadă că și fără asemenea daruri, legătura lor ar fi rămas aceeași.

Nevoile trebuie să fi fost mari în familia Angiolinei. Ea făcuse toate eforturile pentru a-l împiedica să vină pe neașteptate la ea acasă. Vizitele neanunțate nu-i plăceau de loc. Dar amenințările că n-o va găsi, că va fi zvîrlit pe scări de mamă, de frați și de tată, nu ajutară la nimic. Era sigur că, atunci cînd avea timp, seara tîrziu, și pica pe neașteptate, i se întîmpla s-o găsească, deși de multe ori se mulțumea să țină tovărășie bătrînei Zarri. Visele îl tîrau într-acolo. Spera

mereu s-o găsească pe Angiolina schimbată şi venea grăbit să şteargă impresia — totdeauna tristă — a ultimei întîlniri.

Atunci ea făcu o ultimă încercare. Îi povesti că tatăl ei nu-i dădea pace şi că izbutise cu mare trudă să-l oprească de la un groaznic tămbălău. Tot ceea ce putu să obţină era promisiunea că se va abţine să folosească violenţa ; bătrînul voia să-i spună părerile lui în faţă. După cinci minute, intră bătrînul Zarri. Lui Emilio i se păru că bătrînul, un bărbat înalt, slab, şubred de picioare, care abia intrat simţi nevoia să se aşeze, ştia că apariţia lui fusese anunţată. Primele sale cuvinte păreau pregătite să impună. Vorbea încet şi încurcat, dar răspicat. Spuse că pretindea să-şi poată îndruma şi ocroti fata, care avea nevoie de asta, fiindcă dacă n-ar fi avut el grijă, n-ar fi avut nimeni, deoarece ceilalţi fraţi — nu voia să-i vorbească de rău — nu se ocupau de treburile familiei. Angiolina păru că se complace în lunga introducere ; deodată spuse că merge să se schimbe în camera de alături, şi ieşi.

Bătrînul pierdu imediat orice solemnitate. Privi în urma fiicei sale, ducînd la nas o priză de tabac ; făcu o pauză lungă, în timpul căreia Emilio chibzuia cuvintele cu care ar fi răspuns acuzaţiilor ce i-ar fi fost aduse. Tatăl Angiolinei privi apoi în faţa lui şi, îndelung, la propriile-i ghete. Doar întîmplător îşi ridică ochii şi-l văzu din nou pe Emilio.

— A, da, făcu, ca o persoană care regăseşte un obiect pierdut.

Îi repetă introducerea, dar cu mai puţină tărie ; era foarte distrat. Apoi se concentră, cu o sforţare vădită, pentru a continua. Se uită la Emilio de mai multe ori, evitînd mereu să-i întîlnească privirea şi nu vorbi decît în clipa cînd se hotărî să privească tabachera uzată pe care o ţinea în mîini.

Existau oameni răi care persecutau familia Zarri. Angiolina nu-i spusese ? Făcuse rău. Existau deci oameni care stăteau la pîndă pentru a prinde familia Zarri pe picior greşit. Era nevoie să se păzească ! Domnul Bren-

tani nu-l cunoştea pe *Tic* ? Dacă l-ar fi cunoscut, n-ar fi venit atît de des în casa lor.

Aici predica degeneră într-un îndemn dat lui Emilio să nu se expună — aşa de tînăr — atîtor primejdii. Cînd bătrînul înalţă ochii pentru a-l privi din nou pe Emilio, acesta ghici. În ochii aceia ciudat de albaştri, sub un păr cărunt argintat, strălucea nebunia.

De data aceea nebunul izbuti să înfrunte privirile lui Emilio.

— E adevărat că *Tic* locuieşte sus la Opicina, dar de acolo trimite lovituri în picioarele şi spinările duşmanilor lui. Adăugă posomorît : Aici în casă o ciomăgeşte pînă şi pe cea mică.

Familia mai avea un duşman : *Toc*. Acesta locuia în centrul oraşului. Nu bătea cu băţul, dar era mai rău. Îi luase familiei toate meseriile, toţi banii, toată pîinea.

În culmea furiei, bătrînul striga. Veni Angiolina, care ghici imediat despre ce era vorba.

— Pleacă, îi spuse tatălui cu mare supărare şi-l împinse afară.

Bătrînul Zarri se opri în prag, şovăitor :

— El, spuse arătîndu-l pe Emilio, nu ştia nimic nici despre *Tic*, nici despre *Toc*.

— Am să-i povestesc eu, zise Angiolina, rîzînd acum din inimă. Apoi strigă : Mamă, vino să-l iei pe tata.

Închise uşa. Emilio înspăimîntat de ochii nebuni care-l priviseră atît de îndelung, întrebă :

— E bolnav ?

— Vai, făcu Angiolina cu dispreţ, e un trîntor care nu vrea să muncească. Într-o parte e *Tic*, în cealaltă *Toc* şi aşa dumnealui nu iese din casă şi ne face să trudim pe noi femeile.

Deodată izbucni în rîs şi-i povesti că toată familia, spre a-i face pe plac bătrînului, se prefăcea că aude lovituri de ciomag care răzbăteau în casă dinspre *Tic*. Cu ani în urmă, cînd ideea fixă a bătrînului abia se născuse, stăteau la etajul cinci în Lazzaretto Vecchio, iar *Tic* stătea în Campo Marzio şi *Toc* pe Corso. Se mutară, sperînd că într-un alt cartier al oraşului bătrî-

nul ar fi îndrăznit să iasă din nou pe stradă, dar iată că imediat *Tic* se stabilise la Opicina și *Toc* pe via Stadion.

Lăsîndu-se sărutată, spuse :

— Ai avut noroc. Vai de capul tău, dacă tocmai în clipa aceea nu și-ar fi amintit de dușmanii lui.

Astfel, deveneau tot mai intimi. El descoperise acum toate misterele casei. Și Angiolina simțea că nimic din ea nu-l mai putea dezgusta pe Emilio și la un moment dat găsi o expresie foarte frumoasă :

— Ție îți povestesc tot, ca unui frate.

Îl simțea cu totul al ei, chiar dacă nu abuza de el, fiindcă nu-i stătea în fire să profite de forță și să și-o încerce, ci să se bucure de ea pentru a trăi mai bine și mai fericită, astfel că renunță la orice formă de respect. Întîrzia la întîlniri, deși îl găsea de fiecare dată cu ochii scoși, înfierbîntat, violent. Deveni tot mai grosolană. Cînd era sătulă de mîngîierile lui, îl respingea cu atîta violență, încît Emilio, rîzînd, își arăta teama că, mai curînd ori mai tîrziu, are să-l ciomăgească.

Nu se putu încredința întru totul, dar i se păru că Angiolina și Paracci, femeia care-i dădea camera cu chirie, se cunoșteau dinainte. Bătrîna o privea pe Angiolina cu un anumit aer matern, îi admira părul blond și ochii frumoși. Angiolina spunea apoi desigur că o cunoscuse zilele acelea, dar se trăda că îi cunoștea casa, cel mai ascuns ungher al ei. Într-o seară în care sosi mai tîrziu ca de obicei, bătrîna îi auzi certîndu-se și interveni cu hotărîre în favoarea Angiolinei.

— Cum se poate să dojenești cu atîta asprime un îngeraș ca ăsta ?

Angiolina, care nu refuza omagiile din orice parte ar fi venit, o ascultă, numaidecît zîmbitoare :

— Auzi ? ar trebui să înveți.

El o ascultă, într-adevăr, uluit de vulgaritatea femeii iubite.

Convins acum că n-o mai poate înălța în nici un fel, simțea uneori, foarte violent, nevoia de a coborî pînă la ea, sub ea. Într-o seară, îl respinse. Se spovedise și

în ziua aceea nu voia să păcătuiască. Simţi mai puţin vie dorinţa de a o avea decît de a fi, măcar o singură dată, mai grosolan decît ea. O sili cu brutalitate, luptînd pînă la capăt. Cînd, cu răsuflarea tăiată începea să se căiască de atîta brutalitate, fu încurajat de o privire admirativă a Angiolinei. De-a lungul întregii seri, fu cu totul a lui, femeia cucerită care-şi iubeşte stăpînul. El îşi propuse să obţină, în acelaşi mod, şi alte seri asemănătoare, dar nu se pricepu s-o mai facă. Era greu de găsit, a doua oară, prilejul de a-i apărea brutal şi violent Angiolinei.

XI

ERA HĂRĂZIT DE SOARTĂ CA BALLI SĂ intervină mereu pentru a face mai dureroasă situaţia lui Emilio faţă de Angiolina. Căzuseră de mult de acord că iubita lui Emilio ar fi trebuit să-i pozeze sculptorului. Pentru a începe lucrul nu mai era nevoie decît ca într-o bună zi Emilio să-şi amintească şi s-o înştiinţeze pe Angiolina.

Întrucît era uşor de înţeles motivul unei asemenea slăbiri de memorie, Stefano îşi propuse să nu mai vorbească despre asta. I se părea că deocamdată nu poate face decît o figură din imaginaţie a Angiolinei, şi numai ca să-şi omoare timpul, complăcîndu-se doar cu ideea, montă armătura de sprijin şi o acoperi cu argilă, schiţînd figura nudă. Înfăşură totul în cîrpe ude şi gîndi : „Un giulgiu". În fiecare zi privea nudul, îl visa îmbrăcat, îl acoperea apoi din nou cu zdrenţele lui şi-l uda cu grijă.

Cei doi prieteni nu vorbiră deschis în această privinţă. Încercînd să-şi atingă scopul fără s-o ceară formal, într-o seară Balli îi spuse lui Emilio :

— Nu mai ştiu să lucrez. Aş dispera, dacă n-aş avea în minte figura ei.

— Iar am uitat să-i vorbesc Angiolinei despre asta, zise Emilio fără să mai simuleze surprinderea celui care-şi dă seama de o greşeală involuntară.

Ştii ce ? Cînd o întîlneşti, vorbeşte-i tu ; ai să vezi cum o să se grăbească să-ţi facă pe plac.

Era atîta amărăciune în această din urmă frază, încît lui Balli îi stîrni mila, şi pentru moment părăsi subiectul. Ştia că apariţia lui între cei doi amanţi nu fusese prea fericită şi nu voia să se amestece în treburile lor. Nu putea să se strecoare între ei cum făcuse, naiv, cu cîteva luni în urmă, pentru binele prietenului, iar vindecarea lui Emilio trebuia să fie opera timpului. Frumoasa lui imagine atît de mult visată, singura care pentru moment l-ar fi putut împinge la lucru, era ucisă de incurabila dobitocie a lui Emilio.

Încercă să termine lucrarea cu un alt model, dar după cîteva şedinţe, dezgustîndu-se, lăsă totul baltă. De fapt, asemenea părăsiri bruşte ale unor idei pe care le visase îndelung, se produseseră des în cariera lui. De data aceasta, şi nimeni n-ar fi putut spune dacă pe drept sau pe nedrept, dădea vina pe Emilio. Nu exista nici o îndoială că dacă ar fi avut modelul visat, şi-ar fi putut relua cu toată vigoarea lucrul, fie chiar pentru a-l distruge după cîteva săptămîni.

Se abţinu să-i povestească toate astea prietenului şi fu ultimul menajament pe care i-l rezervă. Nu trebuia să-l facă pe Emilio să înţeleagă cît de importantă devenise şi pentru el Angiolina : ar fi însemnat să agraveze boala nenorocitului. Cine ar fi putut să-l facă să înţeleagă pe Emilio că fantezia artistului se oprise asupra acelui obiect, tocmai fiindcă în atîta puritate de linii descoperise o expresie inefabilă care nu era creată de aceste linii, ceva vulgar şi nepotrivit, pe care un Raffaello l-ar fi suprimat şi pe care el cu atîta plăcere l-ar fi reprodus, l-ar fi scos în relief ?

Cînd se plimbau împreună pe străzi, nu vorbea despre dorinţa lui, dar Emilio n-avea nici un avantaj de pe urma unui asemenea menajament, pentru că dorinţa pe care prietenul nu îndrăznea s-o exprime, i se părea mai mare decît în realitate, şi era cumplit de gelos din pricina asta. Acum Balli o dorea pe Angiolina la fel de mult ca şi el. Cum să se apere de un astfel de duşman ?

Nu putu să se apere ! Își dezvălui gelozia, dar nu voia să vorbească despre ea ; ar fi fost stupid să se arate gelos pe Balli după ce îndurase concurența negustorului de umbrele. Această pudoare îl dezarmă. Într-o zi, Stefano se duse să-l ia de la birou, cum făcea deseori, spre a-l însoți acasă. Se plimbau de-a lungul falezei, cînd o văzură înaintînd în direcția lor pe Angiolina, scăldată toată în soarele amiezii, care i se juca în buclele blonde și pe fața puțin contractată de efortul de a ține ochii deschiși în atîta lumină. Astfel Balli se găsi față-n față cu capodopera sa pe care, uitîndu-i conturul, o văzu în toate amănuntele. Fata înainta cu pasul ei ferm, care nu-i răpea nimic din grația staturii drepte. Tinerețea întruchipată și înveșmîntată s-ar fi mișcat la fel în lumina soarelui.

— Ascultă ! exclamă Stefano hotărît. Nu mă împiedica să fac o capodoperă din pricina geloziei tale prosteşti.

Angiolina le răspunse la salut, cum obișnuia de la o vreme, foarte serioasă ; toată seriozitatea ei se concentra în salut și probabil că și această manifestare de seriozitate o deprinsese de curînd. Balli se opri și așteptă un semn de aprobare de la celălalt.

— Fie, spuse Emilio mașinal, șovăitor, și sperînd ca Stefano să bage de seamă cu cîtă durere încuviințează. Dar Balli nu vedea altceva decît modelul care-i scăpa ; alergă după el îndată ce Emilio rosti cuvîntul de aprobare.

Astfel Balli și Angiolina se reîntîlniră. Cînd Emilio îi ajunse din urmă, îi găsi perfect de acord. Balli nu se pierduse în mofturi și Angiolina, roșie de plăcere, întrebase numaidecît cînd trebuia să vină. A doua zi, la nouă. Consimți cu observația că, din fericire, în ziua următoare nu trebuia să meargă la familia Deluigi.

— Am să fiu punctuală, făgădui despărțindu-se.

Avea obiceiul să rostească multe cuvinte, primele care-i veneau pe buze, și nu se gîndi că promisiunea de a fi punctuală putea să-i displacă lui Emilio fiindcă opunea astfel întîlnirile cu Balli celor cu Emilio.

Păcatul o dată făptuit, Balli se întoarse cu gîndul la

prieten. Îşi dădu imediat seama că era vinovat faţă de el, şi-i ceru afectuos iertare lui Emilio :

— Nu mă puteam lipsi de ea, deşi ştiam că-ţi fac un necaz. Nu vreau să profit de faptul că te prefaci nepăsător. Ştiu că suferi. Greşeşti, greşeşti, dar ştiu că nici eu n-am avut dreptate.

Cu un zîmbet forţat, Emilio răspunse :

— Atunci n-am absolut nimic să-ţi spun.

Balli găsi că Emilio se purta mai aspru cu el decît ştia că merită.

— Aşadar, pentru ca să mă ierţi, nu-mi rămîne altceva decît s-o înştiinţez pe Angiolina să nu vină ? Ei bine, dacă doreşti, fac şi asta.

Propunerea nu era de acceptat fiindcă acea biată femeie — Emilio o cunoştea de parcă ar fi făcut-o el ! — îl îndrăgea pe cel care o respinge şi el nu voia să-i fie date noi motive să-l iubească pe Balli.

— Nu, spuse mai blînd. Să lăsăm lucrurile cum sînt. Mă bizui pe tine, mai mult, adăugă rîzînd, numai pe tine.

Cu multă căldură, Stefano îl asigură că merită această încredere. Făgădui, jură că în ziua în care şi-ar fi dat seama că uită, în şedinţele cu Angiolina, chiar pentru o singură clipă, arta, ar fi dat-o afară pe fată. Emilio avu slăbiciunea să accepte promisiunea, ba ceru chiar să i se repete.

A doua zi, Balli veni la Emilio să-i dea raportul asupra primei şedinţe. Lucrase îndrăcit şi nu se putea plînge de Angiolina, care în poziţia ei nu prea comodă, rezistase cît putuse. Nu reuşea încă să înţeleagă ce o să iasă, dar Balli trăgea nădejdea de a reuşi. Era mai îndrăgostit ca oricînd de ideea lui. Timp de opt sau nouă şedinţe n-avea să aibă nici măcar timpul să schimbe un cuvînt cu Angiolina.

— Cînd o să am ezitări din pricina cărora va trebui să mă opresc, îţi promit că n-o să flecărim decît despre tine ; pariez că va sfîrşi prin a te iubi din toată inima.

— Cel mult, şi n-o să fie rău, vorbindu-i despre mine ai s-o plictiseşti într-atît, încît n-o să te iubească nici pe tine.

În acele două zile nu putu s-o vadă pe Angiolina şi de aceea se întîlni cu ea doar duminică după-amiază, în atelierul lui Balli. Îi găsi în plin lucru.

Atelierul nu era altceva decît o magazie mare. I se lăsase toată grosolănia vechii destinaţii, pentru că Balli nu-l voia elegant. Pardoseala de lespezi rămăsese desfăcută ca atunci cînd se depozitau acolo baloturile cu mărfuri ; doar la mijloc, iarna, un covor mare salva picioarele sculptorului de contactul cu pămîntul. Pereţii erau văruiţi grosolan şi ici şi colo, pe postamente, se odihneau figurine de argilă sau de ghips, firește nu pentru a fi admirate, deoarece erau mai mult îngrămădite decît grupate. Confortul nu era, totuşi, trecut cu vederea. O sobă în chip de piramidă încropea aerul. O sumedenie de scaune şi jilţuri de formă şi mărime diferită, cu siluetele lor elegante, înlătura înfăţişarea de magazie a atelierului. Scaunele se deosebeau unele de altele pentru că Balli spunea că trebuie să se odihnească în conformitate cu visul care-i ocupa mintea. Ba chiar găsea că-i lipseau şi alte forme de scaune, cărora le simţea uneori nevoia. Angiolina poza pe un trepied căptuşit cu perne albe pufoase ; în picioare, pe un scaun, lîngă un alt trepied rulant, Balli lucra la figura abia schiţată.

Văzîndu-l pe Emilio, sări jos pentru a-l saluta cu însufleţire. Şi Angiolina îşi părăsi poza şi se aşeză pe pernele albe ; părea că se odihneşte într-un cuib. Îl salută pe Emilio cu multă amabilitate. Nu se mai văzuseră de atîta vreme. Îl găsea cam palid. Nu cumva se simţea prost ? Brentani nu reuşi să-i fie recunoscător pentru atîtea manifestări de dragoste. Ea voia probabil să-i arate gratitudinea pentru că o lăsa atît de singură cu Balli.

Stefano se opri în faţa operei sale.

— Îţi place ?

Emilio privi. Pe o bază informă se înălţa îngenunchiată o figură aproape umană, cu umerii înveliţi, vădit ai Angiolinei ca formă şi atitudine. Lucrată pînă la acest punct, figura avea ceva tragic. Părea că e îngro-

pată în lut, că face sforţări uriaşe să se elibereze. Şi capul pe care cîteva tuşe puternice scobiseră tîmplele şi neteziseră fruntea, apărea ca o ţeastă anume acoperită cu pămînt, ca să nu strige.

— Vezi cum se naşte o operă, spuse sculptorul aruncînd o privire, o mîngîiere asupra întregii lucrări. Ideea este toată în ea ; lipseşte doar forma.

Dar ideea n-o vedea decît el. Ceva fin, aproape inefabil. Din lutul acela trebuia să se înalţe o rugăciune, rugăciunea unei făpturi care pentru o clipă crede şi care poate n-avea să mai creadă niciodată. Balli explică şi forma pe care o dorea. Baza ar fi rămas necizelată şi figura s-ar fi desăvîrşit în sus, pînă la păr, care trebuia să fie aranjat cu cochetăria coaforului de cel mai modern rafinament. Părul era destinat să nege rugăciunea pe care chipul ar fi exprimat-o.

Angiolina reveni la poză şi Balli la lucru. Timp de o jumătate de oră poză cu toată conştiinciozitatea, închipuindu-şi că se roagă cum îi poruncise sculptorul, pentru a avea o expresie de implorare pe faţă. Lui Stefano nu-i plăcea această expresie şi, observat doar de Emilio, avu un gest de dispreţ. Bigota aceasta nu ştia să se roage. În loc să-şi înalţe privirile cucernic, şi le azvîrlea cu neobrăzare în sus. Cocheta cu Domnul Dumnezeu.

Oboseala Angiolinei începu să se trădeze prin răsuflarea grea. Balli nu-şi dădea de loc seama de asta deoarece ajunsese la un punct important al lucrării sale : apleca acest biet cap pe umărul drept, fără cruţare.

— Eşti obosită tare ? o întrebă Emilio pe Angiolina şi, întrucît Balli n-o vedea, îi mîngîie şi-i sprijini bărbia. Ea mişcă buzele pentru a-i săruta mîna, dar nu-şi schimbă poziţia.

— Pot să mai rezist puţin.

O, cît de minunată era, sacrificîndu-se astfel pentru o operă de artă. Dacă el ar fi fost artistul, ar fi considerat acest sacrificiu ca pe o dovadă de iubire.

Puţin mai tîrziu, Balli îngădui o scurtă odihnă. El

nu-i simţea nevoia, desigur, şi între timp îşi făcu de lucru în jurul postamentului. În lunga lui mantie de pînză avea o înfăţişare sacerdotală. Angiolina, aşezîndu-se lîngă Emilio, îl privea pe sculptor cu o admiraţie abia stăpînită. Era un bărbat frumos, cu barba elegantă, căruntă, dar cu strălucire aurii ; sprinten şi puternic, sărea dintr-o parte în alta fără ca statuia să se clatine şi era întruchiparea muncii inteligente, în veşmîntul acela grosolan al lui, din care se ivea gulerul elegant al cămăşii. Şi Emilio îl admira, suferind.

Reîncepură în curînd lucrul. Sculptorul turti încă puţin capul fără să-i pese că în felul acesta îl făcea să-şi piardă şi puţina formă dobîndită. Adăugă lut într-o parte, luă din cealaltă. Era de presupus că reproduce, dat fiind că privea des modelul, dar lui Emilio nu i se păru că argila ar reda vreuna din trăsăturile Angiolinei. Cînd Stefano termină de lucrat i-o spuse, şi sculptorul îl învăţă să privească. Deocamdată asemănarea nu exista, decît dacă priveai capul dintr-un singur punct. Angiolina nu se recunoscu şi chiar îi displăcu faptul că Balli credea a-i fi reprodus chipul în lucrarea aceea informă. Emilio văzu însă această asemănare foarte evidentă. Chipul părea adormit, imobilizat de o faşă legată strîns, ochii, neschiţaţi, păreau închişi, dar se înţelegea că adierea vieţii era pe punctul de a însufleţi totul.

Balli acoperi figura cu o pînză udă. Era satisfăcut de munca lui, şi în acelaşi timp era neliniştit.

Ieşiră împreună. Arta lui Balli era într-adevăr singurul punct de contact între cei doi prieteni ; vorbind despre ideea sculptorului, se simţiră apropiaţi şi, în după-amiaza aceea, legătura lor dobîndi o duioşie pe care n-o mai avusese de multă vreme. De aceea Angiolina se distră mai puţin simţindu-se aproape o intrusă. Balli, căruia nu-i plăcea să fie văzut într-o asemenea companie pe străzile încă scăldate de lumina zilei, ţinu ca ea să le-o ia înainte, ceea ce Angiolina şi făcu, înţepată, cu năsucul în vînt. Balli vorbi tot timpul despre statuie, în timp ce Emilio urmărea cu ochii mişcările

fetei. În toate orele acelea, nu mai fu loc pentru gelozie. Balli visa, iar cînd se ocupa de Angiolina, era numai pentru a o ţine la distanţă, fără să glumească şi fără s-o jignească.

Era frig şi sculptorul propuse să intre într-o cîrciumă să bea vin fiert. Pentru că în local era lume multă şi un miros acru de mîncare şi tutun, hotărîră să rămînă în grădină. La început Angiolina, speriată de frig, protestă, dar apoi, cînd Balli spuse că era un lucru foarte original, se înfăşură în mantila ei şi se distră, văzîndu-se admirată de cei care ieşeau din sala încălzită şi de chelnerul care-i servea alergînd. Balli nu se sinchisea de frig şi privea paharul de parcă şi-ar fi descoperit în el ideea ; Emilio era ocupat să încălzească mîinile pe care Angiolina i le încredinţase. Era prima dată cînd ea îi permitea s-o mîngîie în prezenţa lui Balli şi el se bucura intens.

— Făptură dulce ! murmură şi ajunse chiar să-i sărute obrazul, pe care ea îl apăsă pe buzele lui.

Era o seară senină, albastră ; vîntul şuiera deasupra clădirii înalte de care nu erau apăraţi. Ajutaţi de băutura caldă şi aromată pe care o sorbiră pe nerăsuflate din belşug, rezistară aproape o oră în aerul acela aspru. Fu pentru Emilio un alt episod de neuitat al dragostei sale. Curtea aceea întunecată, albastră, şi grupul lor la un capăt al mesei lungi de lemn, Angiolina lăsată definitiv lui de către Balli, şi, mai mult decît supusă, iubitoare.

La înapoiere, Balli spuse că în seara aceea trebuia să se ducă la carnaval ; era sătul pînă-n gît de el, dar se obligase faţă de un prieten, un doctor în medicină care ca să se distreze acolo, zicea că are nevoie de tovărăşia respectabilă a unui bărbat ca sculptorul, pentru ca astfel clienţii să-i scuze mai uşor prezenţa într-un asemenea loc.

Stefano ar fi preferat să se culce devreme ca să se întoarcă a doua zi la lucru cu mintea clară. Se înfiora la gîndul că trebuia să petreacă atîtea ore în mijlocul hărmălaiei.

Angiolina îl întrebă dacă avea loja închiriată pentru tot sezonul şi vru apoi să ştie exact în ce loc.

— Sper, zise Balli rîzînd, că dacă te maschezi ai să vii să mă cauţi.

— N-am fost niciodată la un bal mascat, dădu asigurări Angiolina cu multă energie. Apoi adăugă, după ce se gîndi la asta de parcă ar fi descoperit chiar atunci că existau baluri mascate : Mi-ar plăcea mult să merg.

Se stabili cît ai bate din palme : aveau să meargă la balul mascat care se dădea săptămîna viitoare în scop de binefacere. Angiolina sări în sus de bucurie şi păru atît de sinceră că pînă şi Balli îi zîmbi prietenos, ca unui copil căruia i-am oferit cu un efort mic o mare plăcere.

Cînd cei doi bărbaţi rămaseră singuri, Emilio recunoscu că şedinţa nu-i displăcuse. Despărţindu-se, Balli transformă în fiere bucuria trăită în ziua aceea, spunîndu-i :

— Ai fost mulţumit de noi ? Recunoşti că am făcut tot posibilul ca să te satisfac.

Datora deci afabilitatea Angiolinei recomandărilor lui Balli, şi asta îl umili. Era un nou. puternic motiv de gelozie. Îşi propuse să-l facă pe Balli să înţeleagă că nu-i place să datoreze sentimentul Angiolinei voinţei altcuiva. Cu aceasta din urmă, avea să se arate de altfel, la prima ocazie, mai puţin recunoscător pentru manifestările de dragoste care-l făcuseră fericit cu puţin înainte. Era aşadar limpede de ce se lăsase cu atîta docilitate mîngîiată în prezenţa lui Balli. Cît de subjugată era de sculptor ! Pentru el ştia să renunţe la afectarea cinstei şi la toate minciunile de care Emilio nu ştia să se elibereze. Cu Balli era cu totul alta. Cu Balli care nu o poseda, îşi scotea masca, cu el nu !

A doua zi, dis-de-dimineaţă, dădu fuga la Angiolina, nerăbdător să vadă cum va fi tratat cînd nu e Stefano de faţă. Excelent ! După ce se încredinţă că era el, însăşi Angiolina îi deschise uşa. Dimineaţa, era mai frumoasă. Odihna unei singure nopţi era deajuns pentru a-i reda înfăţişarea senină de fecioară neprihănită. Capotul alb

de lînă, cu dungi albastre, cam tocit, urmărea supus formele precise ale trupului ei şi-i lăsa gol gîtul alb.

— Deranjez ? întrebă posomorît, abţinîndu-se s-o sărute, pentru a nu-şi pierde posibilitatea de a găsi o uşurare în cearta pe care o punea la cale.

Ea nici nu băgă de seamă această îmbufnare. Îl primi în odaia ei.

— Mă duc să mă îmbrac fiindcă la nouă trebuie să fiu la doamna Deluigi. Între timp, tu citeşti scrisoarea asta — şi scoase cu nervozitate dintr-un coş o scrisoare — citeşte-o cu atenţie şi apoi sfătuieşte-mă.

Se întristă şi i se umplură ochii de lacrimi.

— Ai să vezi ce se-ntîmplă. Ţie am să-ţi povestesc tot. Eşti singurul om care mă poate sfătui. I-am povestit totul şi mamei, dar ea, sărăcuţa, n-are decît ochii ca să plîngă.

Ieşi, dar se reîntoarse imediat.

— Ia seama, în caz că mama vine aici şi-ţi vorbeşte : ea ştie tot, în afară de faptul că m-am dat lui Volpini.

Îi aruncă o bezea cu mîna şi plecă.

Scrisoarea era de la Volpini, o scrisoare formală de despărţire. Începea prin a-i spune că se purtase tot timpul cinstit, în timp ce ea — acum o ştie — îl trădase de la bun început. Emilio începu să citească mai grăbit scrisul acela ilizibil, temîndu-se să nu găsească motivată părăsirea prin numele lui. În scrisoare nu se vorbea despre el. Volpini fusese încredinţat că ea n-a fost logodnica, ci amanta lui Merighi. Nu voise să creadă asta, dar, de vreo cîteva zile, ştia cu deplină siguranţă că ea fusese la cîteva baluri mascate în compania unor domnişori. Urmau apoi fraze grosolane care, prost legate, dădeau impresia desăvîrşitei sincerităţi a omului de treabă şi te făceau să rîzi doar de cîte un radical, care trebuia să fi fost copiat dintr-un dicţionar.

Intră bătrîna Zarri. Cu mîinile la locul obişnuit, sub şorţ, se rezemă de pat şi aşteptă răbdătoare ca el să termine de citit scrisoarea.

— Ce părere aveţi ? întrebă cu glasul ei nazal. Angiolina zice că nu, dar mie mi se pare că s-a terminat cu Volpini.

Emilio rămăsese uimit de o singură afirmație a lui Volpini.

— E adevărat, întrebă, că Angiolina a fost așa des la baluri mascate ?

Tot restul, că fusese amanta lui Merighi și a multor altora, era pentru el absolut adevărat și i se părea chiar că pentru faptul că un altul fusese înșelat ca și el, ba chiar mai mult decît el, lui trebuia să-i pese mai puțin de asemenea minciuni pe care le socotise totdeauna jignitoare. Dar scrisoarea îl învăța și pe el ceva nou. Angiolina știa să se prefacă mai bine decît bănuise. Ieri îl înșelase pînă și pe Balli cu expresia de bucurie arătată la gîndul că merge pentru prima oară la un bal mascat.

— Toate sînt minciuni, spuse bătrîna Zarri cu calmul cu care se spun lucruri pe care le consideri crezute de cel care le ascultă. Angiolina vine în fiecare seară acasă direct de la lucru, și se culcă numaidecît. O văd eu cînd se bagă-n pat.

Vicleană, bătrîna ! Nu se lăsa cîtuși de puțin amăgită și nu admitea să se creadă că minte.

Mama ieși îndată ce intră fiica.

— Ai citit ? întrebă Angiolina așezîndu-se lîngă el. Ce zici de toate astea ?

Supărat de-a binelea, Emilio spuse cu asprime că Volpini avea dreptate, pentru că unei logodnice nu-i era îngăduit să se ducă la baluri mascate.

Angiolina protestă. Ea la baluri mascate ? Nu văzuse bucuria pe care o simțise aseară, la gîndul că se va duce la un bal mascat, primul din viața ei ?

Introdus în felul acesta în discuție, argumentul pierdea orice tărie. Bucuria ei, citată ca o dovadă, trebuie să-i fi cerut un mare efort, dacă și după aceea i se întipărise atît de bine în memorie. Mai aduse și multe alte dovezi : fusese cu el în toate serile cînd nu era nevoită să se ducă la doamna Deluigi ; n-avea nici o zdreanță care să-i poată folosi să se mascheze, și chiar conta pe ajutorul lui ca să facă rost de cele trebuincioase pentru mascarada plănuită. Nu-l convinse pe Emilio, sigur acum că ea fusese în tot timpul carnavalului o

frecventatoare asiduă a balurilor mascate, dar atîtea dovezi aduse cu o însufleţire încîntătoare îl îmbunară. Ea nu se supără pentru jignirea de a se fi îndoit de ea. Se agăţă de el, încerca să-l convingă şi să-l înduioşeze, şi Balli nu era acolo !

Apoi îşi dădu seama că avea nevoie de el. Nu voia încă să-l lase liber pe Volpini şi, pentru a-l păstra, conta pe sfaturile lui Emilio, în care avea încrederea enormă pe care o au inculţii în oamenii cu carte. Această observaţie nu-i răpi lui Emilio satisfacţia sentimentului care-i era dăruit, pentru că era mai bine decît să i-l datoreze lui Balli. Voi chiar să fie demn de aceste efuziuni şi începu să studieze cu toată seriozitatea problema care i se punea.

Trebui să-şi dea seama numaidecît că ea o înţelegea mai bine decît el. Cu mare isteţime ea observă că pentru a şti cum trebuia să se poarte, era nevoie să afle întîi dacă Volpini credea în informaţiile pe care le dădea drept sigure, sau scrisese acea scrisoare încercînd să verifice nişte zvonuri vagi adunate de ici, de colo ; şi-apoi, o scrisese cu hotărîrea fermă de a se despărţi, sau ca o ameninţare, fiind gata să cedeze la primul pas pe care Angiolina l-ar fi făcut spre el ? Emilio trebui să recitească scrisoarea şi nu-i fu greu să admită că Volpini amesteca prea multe argumente pentru ca să aibă unul singur foarte bun. Ca nume nu-l pomenea decît pe acela al lui Merighi.

— În ce-l priveşte pe ăsta, ştiu foarte bine cum să răspund, zise Angiolina cu multă mînie. Va trebui să recunoască, totuşi, că el m-a avut primul.

Apucînd pe calea aceasta, Emilio făcu o observaţie care întări felul de a vedea al Angiolinei. În încheierea grandilocventă, Volpini declara că o părăseşte, înainte de toate pentru că îl înşela, şi apoi fiindcă o găsea foarte rece şi simţea că nu-l iubeşte. Era oare momentul să se plîngă de un defect, poate singurul de caracter, dacă celelalte acuzaţii aveau gravitatea atribuită doar de cel care scrisese ? Angiolina îi fu foarte recunoscătoare pentru această observaţie care confirmă pînă la evi-

denţă temeinicia propriei interpretări şi nu aminti că îl îndreptase chiar ea într-o asemenea direcţie. O, ea nu era o femeie cu carte şi nici nu ţinea să i se aducă laude. Dădea o bătălie şi apuca orice armă ce i se părea bună, cu aceeaşi tărie, fără să se sinchisească de cel care a construit-o.

Nu voia să-i scrie imediat lui Volpini deoarece trebuia să se grăbească, fiind aşteptată de doamna Deluigi ; dar la amiază avea să fie acasă şi-l ruga pe Emilio să vină şi el. Îl aştepta, şi pînă atunci, atît el, cît şi ea, urmau să se gîndească numaî la acest lucru. Mai mult chiar, el o să ia scrisoarea la birou, pentru a o studia pe îndelete.

Ieşiră împreună, dar ea îl preveni că trebuiau să se despartă înainte de a intra în oraş. Nu mai avea nici o îndoială că în Triest existau persoane însărcinate s-o spioneze în numele lui Volpini.

— Mîrşavul ! exclamă cu emfază. M-a nenorocit !

Îl ura pe bătrînul ei logodnic, de parcă într-adevăr el ar fi nenorocit-o.

— Acum, firește, ar fi bucuros să scape de obligaţii, dar o să-i arăt eu lui !

Mărturisi că îl ura cumplit. Îi era silă de el, ca de un animal murdar.

— Tu eşti de vină că m-am dat lui Volpini.

Văzîndu-l surprins de o asemenea învinovăţire, rostită pentru prima oară cu violenţă, se corectă.

— Dacă nu din vina ta, cu siguranţă din dragoste pentru tine.

Cu aceste dulci cuvinte îl părăsi şi el rămase convins că învinovăţirea nu fusese adusă pentru alt motiv decît pentru a-l determina s-o sprijine din răsputeri în lupta pe care Angiolina era pe punctul s-o înceapă împotriva lui Volpini.

Emilio o urmări un timp şi văzînd-o în mijlocul străzii, oferindu-se cu nerușinare privirilor tuturor trecătorilor, fu cuprins din nou de boala care-i domina orice alt sentiment. Uitînd de teama că se va agăţa de el, se bucură nespus de cele întîmplate. Abandonul

lui Volpini o făcea să-i simtă nevoia şi, la amiază, timp de o oră întreagă, ar fi putut s-o ţină toată pentru el şi s-o simtă trup şi suflet a lui.

În oraşul laborios în care la ora aceea nimeni nu umbla de florile mărului, figura Angiolinei, graţioasă şi expresivă, cu acel pas liniştit şi cu ochiul atent la orice numai la drumul ei nu, atrăgea atenţia tuturor. Emilio simţi că, văzînd-o, te gîndeai imediat la alcovul pentru care era făcută. Nu scăpă toată dimineaţa de tulburarea pe care o stîrnise în el această imagine.

Îşi propuse s-o facă pe Angiolina să simtă, la amiază, valoarea ajutorului său şi să se bucure de toate avantajele oferite de această situaţie excepţională. Fu primit de bătrîna Zarri, care cu multă amabilitate îl invită să ia loc în camera fetei. Obosit de scările urcate repede, se aşeză, sigur că o va vedea apărînd pe Angiolina.

— N-a venit încă, zise bătrîna privind spre coridor, ca şi cum şi ea s-ar fi aşteptat s-o vadă apărînd pe Angiolina.

— N-a venit ? întrebă Emilio încercînd o deziluzie atît de dureroasă încît nu-i veni să-şi creadă auzului.

— Nu înţeleg de ce întîrzie, continuă bătrîna, privind mereu afară. O fi fost reţinută de doamna Deluigi.

— Pînă la ce oră ar putea să întîrzie ? întrebă el.

— Nu ştiu, răspunse cealaltă cu o mare naivitate. Ar putea să pice dintr-o clipă în alta, dar dacă a luat masa la doamna Deluigi, ar putea să întîrzie pînă diseară.

Tăcu o clipă, căzînd pe gînduri, apoi, mai sigură, adăugă :

— Nu cred însă să mănînce în oraş, fiindcă masa ei e gata dincolo.

Observator pătrunzător, Emilio îşi dădu foarte bine seama că toate aceste îndoieli erau simulate şi că bătrîna trebuia să ştie că Angiolina n-avea să vină prea curînd. Dar, ca întotdeauna, spiritul lui de observaţie îi fu de puţin folos. Reţinut de dorinţă, aşteptă îndelung, în timp ce mama Angiolinei îi ţinea tovărăşie, tăcută,

atît de serioasă, încît amintindu-şi-o mai tîrziu, Emilio o descoperi ironică. Cea mai mică dintre fete venise să stea lîngă maică-sa şi se freca de şoldul ei ca o pisicuţă de canatul uşii.

Plecă de acolo mîhnit, salutat doar politicos la despărţire de bătrînă şi de fetiţă. Mîngîie părul acesteia din urmă, de aceeaşi culoare cu al Angiolinei. În afară de sănătatea înfloritoare, fetiţa semăna în general cu sora ei.

Se gîndi că poate ar fi fost o hotărîre înţeleaptă să se răzbune pentru festa Angiolinei, neducîndu-se la ea pînă cînd nu l-ar fi chemat. Acum, că avea nevoie de el, ar fi venit să-l caute foarte curînd. Dar seara, imediat după birou, bătu din nou drumul înapoi, propunîndu-şi să cerceteze între timp pricina inexplicabilei absenţe. Era foarte posibil să fie vorba de un caz de forţă majoră.

O găsi pe Angiolina încă îmbrăcată, ca atunci cînd o însoţise de dimineaţă. Se întorsese în clipa aceea. Se lăsă sărutată şi îmbrăţişată cu tandreţea pe care o manifesta atunci cînd avea nevoie să obţină o iertare. Obrajii erau aprinşi şi gura îi puţea a vin.

— Într-adevăr, am băut mult, zise numaidecît, rîzînd. Domnul Deluigi, un bătrîn de cincizeci de ani, şi-a propus să mă îmbete ; dar n-a reuşit, vezi ! ?

Şi totuşi, izbutise mai bine decît credea ea, o dovedea veselia ei nestăpînită. Se strica de rîs. Era foarte frumoasă, cu o roşeaţă neobişnuită în obraji şi cu ochii strălucitori. El o sărută pe gura căscată, pe gingiile roşii, şi ea îl lăsă, pasivă, de parcă nu era în cauză. Continua să rîdă şi povestea cu fraze ciuntite, că nu numai bătrînul, dar toată familia se străduise s-o facă să-şi piardă capul şi că deşi erau atîţia, nu izbutiseră. Încercă s-o aducă la realitate, vorbindu-i de Volpini.

— Lasă-mă-n pace cu neisprăvitul ăla ! strigă Angiolina şi, văzîndu-l că stăruie, fără să răspundă, îl sărută şi îl îmbrăţişă cum făcuse el pînă atunci, pe gură şi pe gît, agresivă ca niciodată şi sfîrşiră în pat, ea cu pălăriuţa încă pe cap şi cu pardesiul pe ea. Uşa ră-

măsese larg deschisă şi era greu ca zgomotele acestei bătălii să nu ajungă pînă în bucătărie, unde se găseau tatăl, mama şi sora Angiolinei.

O îmbătaseră de-a binelea. Ciudată mai era şi casa asta Deluigi.

Plecă fără nici un resentiment faţă de Angiolina fiindcă satisfacţia lui, în seara aceea, fusese de-a dreptul desăvîrşită.

A doua zi se întîlniră la amiază, amîndoi foarte bine dispuşi. Angiolina îl asigură că mama nu observase nimic. Apoi spuse că-i părea rău că se lăsase surprinsă în starea aceea. Vina nu era a ei.

— Blestematul acela de bătrîn Deluigi !

El o linişti, încredinţînd-o că dacă ar fi stat în puterea lui, ea s-ar fi îmbătat o dată pe zi. Apoi compuseră scrisoarea către Volpini, cu o grijă de care i-ar fi părut capabili în starea sufletească în care se aflau.

Angiolina avea să pară superioară în interpretarea scrisorii lui Volpini ; răspunsul curgea în întregime din pana expertă a lui Emilio.

Ea ar fi vrut să scrie o scrisoare plină de insolenţe ; voia să reverse în cuvintele scrise doar indignarea unei fete cinstite, bănuită pe nedrept.

— Ba chiar, adăugă cu o ură nestăpînită, dacă Volpini ar fi aici, i-aş da o palmă, fără să aduc nici o justificare. S-ar convinge imediat că a greşit.

Nu era rău, dar Emilio ţinea să procedeze cu mai multă băgare de seamă. Cu o mare naivitate şi fără ca ea să se considere jignită din pricina asta, îi povesti că, spre a studia cu mai multă uşurinţă problema, îşi pusese întrebarea : cum s-ar fi purtat o fată cinstită în locul Angiolinei ? Nu spuse că întruchipase femeia cinstită în Amalia şi că se întrebase cum s-ar fi comportat sora lui în cazul cînd ar fi trebuit să răspundă la scrisoarea lui Volpini ; îi comunică doar rezultatele obţinute. Femeia cinstită ar fi încercat întîi o mare, enormă surprindere ; apoi, presupunerea că era vorba de o neînţelegere şi, în cele din urmă, dar abia în cele din urmă, bănuiala înspăimîntătoare că toată scri-

soarea era de atribuit dorinței amantului de a se sustrage îndatoririlor sale. Angiolina fu încîntată de toată această reconstituire de proces psihologic, și Emilio se apucă imediat de lucru.

Se așeză lîngă el tăcută. Se muncea pentru ea și, rezemată cu o mînă de genunchiul bărbatului, cu capul foarte aproape de al lui, pentru a putea urmări ceea ce scria Emilio, se făcea simțită fără să-l incomodeze de loc la scris. Apropierea aceasta răpi scrisorii aspectul de pregătire rigidă și — dacă n-ar fi fost destinată unui bărbat ca Volpini — și eficacitatea, deoarece pierdu măsura demnă pe care Emilio se gîndise că trebuie să i-o dea. De aceea pătrunse în frazele acelea ceva din Angiolina. Îi ieșeau din pană cuvinte grosolane și le lăsa să se înșire, fericit că o vede topită de admirație, cu aceeași expresie cu care Balli o privise în urmă cu cîteva zile, în atelier.

Apoi, fără s-o recitească, Angiolina începu să copieze proza aceea, foarte satisfăcută că-și poate așterne propria semnătură. Păruse mult mai inteligentă cînd chibzuise asupra felului de a se purta, decît acum prin aprobarea ei necondiționată. Copiind, nu se pricepu să acorde scrisorii atenția cuvenită, deoarece caligrafia îi dădea mult de furcă.

Privind plicul închis, întrebă pe neașteptate dacă Balli nu mai vorbise de balul mascat la care promisese că o va duce. Moralistul ce dormita în Emilio nu se trezi, dar o sfătui să nu se ducă la balul mascat, de teamă să nu afle Volpini. Ea însă avea răspunsuri care înlăturau orice îndoială.

— Ba nu, am să mă duc la balul mascat. Pînă acum n-am fost din respect pentru mîrșavul ăla, dar acum ! Măcar de-ar afla.

Emilio stărui s-o vadă în aceeași seară. După-amiază trebuia să-i pozeze lui Balli, apoi să dea fuga, o clipă, pînă la doamna Deluigi ; de aceea nu se puteau întîlni decît tîrziu. Acordă întîlnirea dat fiind că — așa cum declară — pentru moment, nu putea să-i refuze nimic ; dar nu în odaia văduvei Paracci, fiindcă voia să fie devreme acasă. Ca în vremurile cele mai bune ale

dragostei lor, aveau să se plimbe împreună la Sant'Andrea, apoi avea s-o conducă acasă. Era încă istovită — băuse atîta vin cu o zi înainte — şi avea nevoie de odihnă. Lui Emilio nu-i displăcu de loc propunerea. Una dintre caracteristicile lui esenţiale era de a se complăcea în evocarea sentimentală a trecutului. În seara aceea, avea să analizeze din nou culoarea mării, a cerului, şi a părului Angiolinei.

Îl lăsă să plece şi, ca ultim salut, îl rugă să pună la cutie scrisoarea pentru Volpini. Astfel, el se trezi în mijlocul străzii cu scrisoarea în mînă, semn palpabil al acţiunii celei mai josnice pe care o săvîrşise în viaţa lui, dar de care îşi dădu seama numai atunci cînd Angiolina nu mai era lîngă el.

XII

SE ÎNTORSESE ACASĂ ŞI, CU PĂLĂRIA ÎN mînă, stătea şovăitor, în bucătărie, nehotărît dacă să evite plictiseala de a rămîne o oră faţă în faţă cu sora lui mută. În clipa aceea auzi din odaia Amaliei murmurul a două sau trei cuvinte confuze, apoi o frază întreagă :

— Pleacă de-aici, spurcăciune.

Tresări. Glasul era foarte schimbat de oboseală şi emoţie, încît semăna cu acela al surorii sale numai aşa cum un urlet scos fără voie din gît poate semăna cu vocea modulată a celui care vorbeşte. Oare dormea şi visa acum şi ziua ?

Deschise uşa, evitînd să facă zgomot şi avu în faţa ochilor un spectacol de a cărui amintire nu se mai putu elibera niciodată. Toată viaţa lui fu de ajuns ca simţurile să-i fie izbite de unul sau de altul din amănuntele scenei aceleia, pentru a şi-o aminti numaidecît în întregime, pentru a-l face să simtă spaima, oroarea faţă de ea. Cîţiva ţărani treceau cîntînd pe o stradă apropiată şi cîntecul lor monoton aduse apoi mereu lacrimile în ochii lui Emilio. Toate sunetele care ajungeau la el erau monotone, fără căldură şi fără sens. Într-un apartament vecin, un diletant stîngaci cînta fals la pian, un vals vulgar. Cîntat aşa — şi îl mai auzi de nenumărate ori — valsul acela îi părea un marş funebru. Iar ceasul vesel, deveni trist

pentru el. Amiaza trecuse de curînd şi ferestrele dinspre stradă reflectau în odaia singuratică atîta soare încît te orbea. Şi totuşi amintirea momentului aceluia fu mereu legată de o senzaţie de întuneric şi de frig înfiorător.

Veşmintele Amaliei zăceau împrăştiate pe jos şi o fustă împiedicase uşa să se deschidă de tot ; cîteva rufe zăceau sub pat, bluza era închisă între cele două geamuri ale ferestrei şi cele două cizme erau puse cu vădită grijă, chiar în mijlocul mesei.

Aşezată pe marginea patului, acoperită doar de cămaşa scurtă, Amalia nu-şi dăduse seama de sosirea fratelui şi continua să-şi frece cu mîinile picioarele subţiri ca nişte scobitori. În faţa acestei goliciuni, încercă surprinderea şi durerea de a o descoperi asemenea unui copil prost hrănit.

Nu-şi dădu seama numaidecît că se afla în faţa unei delirante. Nu auzi gîfîiala ; atribui poziţiei obositoare răsuflarea zgomotoasă şi atît de chinuitoare, încît îi mişca pînă şi şoldurile. Primul său sentiment fu de mînie : lăsat liber de Angiolina, o găsea gata pe cealaltă să-l sîcîie şi să-l îndurereze.

— Amalia ! ce faci ? o întrebă mustrător.

Ea nu-l auzi, în timp ce părea că ascultă acordurile valsului, pentru că îi marca ritmul prin truda intensă şi concentrată dedicată picioarelor.

— Amalia ! repetă el slab, înspăimîntat de evidenţa acelui delir.

Îi atinse umărul cu mîna. Atunci ea se întoarse. Întîi privi mîna a cărei atingere o simţise, apoi pe el în faţă ; în ochii însufleţiţi de febră, nimic altceva decît efortul de a vedea, obrajii aprinşi, buzele vinete, uscate, informe ca o rană veche care nu se mai poate cicatriza. Apoi ochii i se îndreptară spre fereastra inundată de soare şi stingheriţi poate de atîta lumină, se întoarseră îndată spre picioarele goale asupra cărora se opriră cu multă curiozitate.

— Of, Amalia ! strigă el lăsînd ca spaima lui să se manifeste prin strigătul acesta, care ar fi reuşit s-o facă să-şi revină.

Omul slab se teme de delir şi de nebunie, ca de boli molipsitoare ; sila pe care o încercă Emilio fu atît de mare, încît trebui să se stăpînească pentru ca să nu părăsească odaia. Învingîndu-şi repulsia cumplită, atinse din nou umărul surorii sale.

— Amalia ! Amalia ! strigă. Cerea ajutor.

Se simţi puţin uşurat, observînd că îl auzise. Îl privise a doua oară, îngîndurată, ca şi cum ar fi încercat să înţeleagă motivul acestor strigăte şi al apăsării repetate pe umărul ei. Îşi atinse pieptul, ca şi cum în clipa aceea îşi dădea seama de gîfîiala care o chinuia. Apoi uită iar de Emilio şi de gîfîială :

— Of, lighioane şi iar lighioane ! şi vocea schimbată părea că vesteşte apropierea plînsului.

Îşi frecă picioarele cu amîndouă mîinile ; printr-o mişcare bruscă se aplecă de parcă ar fi vrut să surprindă un animal gata să fugă. Se pomeni cu un deget de la picior în mîna dreaptă ; îl acoperi cu palma pe care apoi o ridică închisă de parcă ar fi prins ceva. Era goală însă, şi o privi de mai multe ori ; apoi se întoarse la picior, gata să se aplece din nou pentru a reveni la această ciudată vînătoare.

Un fior de frig care o scutură, îi aminti lui Emilio că trebuie s-o convingă să se culce în pat. Se pregăti s-o ajute, cu un fior de durere la gîndul că ar fi trebuit să folosească forţa. Reuşi însă foarte uşor, fiindcă Amalia se supuse la cea dintîi apăsare puternică a mîinii sale ; vîrî fără ruşine un picior după altul în pat şi se lăsă învelită. Dar, printr-o inexplicabilă ezitare, se rezemă cu un braţ de pat, ca şi cum n-ar fi vrut să se întindă toată. Foarte curînd nu mai putu rezista în această poziţie şi se lăsă pe pernă, scoţînd pentru prima oară un geamăt inteligibil de durere :

— Vai ! Doamne, Dumnezeule !

— Dar ce ţi s-a întîmplat ? întrebă Emilio, care datorită acestui geamăt conştient, crezu că-i poate vorbi ca unei persoane lucide.

Nu răspunse, ocupată din nou să caute ceea ce o neliniştea, sub pat. Se ghemui toată, duse mîinile la

picioare şi păru că, pentru a face să funcţioneze capcana pe care o întindea lucrurilor sau animalelor care o chinuiau, reuşea chiar să-şi facă mai puţin zgomotoasă respiraţia. Îşi trase apoi spre ea mîinile strînse, pe care, cu o surprindere plină de îndoială, le găsi din nou goale. Un timp, sub pătură, fu cuprinsă de o neliniște care o făcea să uite de cealaltă, atît de cumplită, a respiraţiei grele.

— Te simţi mai bine ? o întrebă Emilio, rugător. Voia să se consoleze la auzul propriului glas, pe care-l modulă cu blîndeţe, încercînd să uite ameninţarea de violenţă ce plutise asupra sa. Se aplecă spre Amalia pentru a se face înţeles mai bine.

Ea îl privi îndelung, suflîndu-i în faţă aburul precipitat şi slab al respiraţiei. Îl recunoscu. Căldura patului îi trezise probabil simţurile. Deşi soră-sa aiura Emilio nu uită că fusese recunoscut. Evident, Amalia s< simţea mai bine.

— Acum să plecăm repede din casa asta, spusese, făcînd să se înţeleagă fiecare silabă. Întinsese chiar picioarele, ca să iasă din pat, dar fiindcă el o reţinu cu mai multă putere decît era necesar, se resemnă îndată şi uită intenţia care o împinsese la gestul acela.

Îl repetă puţin mai tîrziu, dar nu cu aceeaşi energie, şi păru că-şi aminteşte că i se impusese să se culce şi i se interzisese să se dea jos din pat. Vorbea acum. I se părea că se mutase şi că era multă treabă de făcut, pînă peste cap de multă, pentru a pune atîtea lucruri în rînduială.

— Dumnezeule ! Totul e murdar aici. Mi-am dat seama de asta, dar tu ai vrut să vii aici. Şi acum ? Nu plecăm ?

El încercă s-o liniştească, secondînd-o. O mîngîie, spunîndu-i că nu vedea că totul ar fi atît de murdar, şi că acum, deoarece tot se aflau în casa aceea, ar fi fost mai bine să rămînă.

Amalia auzi cele spuse, dar auzi şi cuvinte pe care el nu le rostise ; apoi zise :

— Dacă vrei tu, trebuie să fac aşa cum spui. Să rămînem, dar... e atîta murdărie...

I se prelinseră două lacrimi din ochii pînă atunci uscaţi : se rostogoliră ca două perle pe obrajii în văpaie.

Puţin mai tîrziu uită durerea aceea, dar delirul îi provocă altele noi. Fusese la pescărie şi nu găsise peşte.

— Nu-nţeleg ! De ce ţin pescăria dacă nu au peşte ? Te fac să umbli atîta, încoace şi încolo, pe frigul ăsta. Îl expediaseră pe tot şi nu mai era peşte pentru ei. Întreaga ei durere şi gîfîială păreau provocate de acel fapt. Cuvintele stinse şi ritmate din cauza gîfîielii îi erau mereu întrerupte de cîte un scîncet de spaimă.

Emilio n-o mai asculta : trebuia să iasă într-un fel din situaţia asta, să găsească posibilitatea de a chema un medic. Toate ideile sugerate de disperare fură examinate, ca şi cum ar fi fost cu putinţă să le şi realizeze. Privi în jurul lui pentru a găsi o frînghie cu care să lege bolnava de pat şi s-o poată lăsa singură; făcu un pas spre fereastră, pentru a striga de acolo după ajutor şi, în cele din urmă, uitînd că nu era posibil să se facă înţeles de Amalia, începu să-i vorbească pentru a obţine promisiunea că o să stea liniştită în timpul absenţei lui. Apăsîndu-i uşor păturile pe umeri pentru a o face să înţeleagă că trebuie să rămînă culcată, îi spuse :

— Ai să rămîi aşa, Amalia ? Îmi promiţi ?

Ea vorbea acum despre îmbrăcăminte. Aveau pentru un an şi de aceea nu mai era nevoie să cheltuiască, un an întreg.

— Nu sîntem bogaţi, dar avem de toate.

Doamna Birlini însă, putea să-i privească de sus, fiindcă avea mai mult. Dar Amalia era mulţumită că doamna aceea avea mai mult, pentru că o iubea. Bolborosirea continua, copilărească şi calmă, şi era sfîşietor s-o auzi declarîndu-se atît de fericită în mijlocul atîtor suferinţe.

Emilio simţi că trebuia să ia urgent o hotărîre. Delirul Amaliei nu-i provocase nici un gest, nici un cuvînt violent şi, revenindu-şi din uluirea de care fusese cu-

prins încă din clipa în care o găsise în starea aceea, ieşi din cameră şi dădu fuga spre poartă. Avea să-l cheme pe portar, apoi să alerge la un doctor sau la Balli, să se sfătuiască. Nu ştia încă ce avea de făcut, dar trebuia să alerge undeva, s-o salveze pe nenorocita aceea. Vai, ce chin era să-şi amintească de goliciunea ei, care-i stîrnea mila !

Pe palier se opri şovăitor. Ar fi vrut să se reîntoarcă la Amalia, să vadă dacă nu profitase de lipsa lui pentru a săvîrşi vreun act nesăbuit. Se rezemă cu pieptul de balustradă să vadă dacă nu venea cineva. Se aplecă să vadă mai bine şi pentru o clipă, o clipă doar, gîndul îi porni aiurea ; îşi uită sora care, agoniza poate, acolo aproape, şi-şi aminti că, exact în aceeaşi poziţie, obişnuia s-o aştepte pe Angiolina. Acest gînd fu atît de puternic în clipa aceea scurtă, încît, silindu-se să vadă cît mai departe, căută să întrezărească în loc de ajutorul invocat, faţa îmbujorată a iubitei.

Se scutură scîrbit.

O uşă se deschise şi se închise la etajul de sus. Cineva — ajutorul — cobora la el. Urcă dintr-o singură săritură mai multe trepte şi se pomeni în faţa unei figuri feminine înalte şi puternice. Înaltă, puternică şi brună ; altceva nu văzu, dar găsi îndată cuvintele potrivite :

— O, doamnă ! o rugă. Ajutaţi-mă ! Aş face pentru oricine ceea ce vă cer dumneavoastră.

— Dumneavoastră sînteţi domnul Brentani ? întrebă un glas dulce şi figura brună care de fapt făcuse un gest de evitare, se opri.

El povesti că, întors acasă cu puţin mai înainte, o găsise pe sora lui în prada unui asemenea delir, încît nu îndrăznea s-o lase singură, cum ar fi fost nevoie, pentru a chema un doctor.

Doamna coborî treptele.

— Domnişoara Amalia ? Sărăcuţa ! Vin imediat cu dumneavoastră.

Era îmbrăcată în doliu. Emilio crezu că era o călugăriţă şi, după o uşoară ezitare, zise :

— Dumnezeu să vă răsplătească.

Doamna îl urmă în camera Amaliei. Emilio făcu cîțiva pași cu o teamă nespusă. Cine știe ce spectacol nou îl mai așteaptă. În camera de alături nu se auzea nici un zgomot, în timp ce lui i se păru că răsuflarea Amaliei trebuia să se audă în toată casa.

O găsi cu fața la perete. Vorbea acum despre un incendiu ; vedea flăcări care nu puteau să-i facă alt rău decît să răspîndească, pînă la ea, o căldură înspăimîntătoare. Se aplecă asupra ei și, pentru a-i atrage atenția, o sărută pe obrajii înfierbîntați. Cînd Amalia se întoarse spre el, dori să asiste, înainte de a pleca, la impresia pe care avea s-o facă asupra fetei vederea însoțitoarei pe care i-o lăsa. Amalia privi pe noua venită, o singură clipă, cu toată indiferența.

— V-o încredințez, îi spuse Emilio doamnei.

Putea s-o facă. Doamna avea o înfățișare blîndă, de mamă ; ochii ei mici își așterneau privirile asupra Amaliei, plini de milă.

— Domnișoara mă cunoaște, zise și se așeză lîngă pat. Sînt Elena Chierici și stau aici, la etajul trei. Vă amintiți ziua în care mi-ați împrumutat termometrul pentru a-i lua temperatura băiatului meu ?

Amalia o privi.

— Da, dar arde și o să ardă mereu.

— N-o să ardă mereu, spuse doamna Elena, aplecîndu-se spre ea cu un zîmbet de încurajare și cu ochii umezi de compătimire. Îl rugă pe Emilio să-i dea, înainte de a pleca, o cană de apă și un pahar. Pentru Emilio fu o treabă grea să găsească aceste lucruri într-o casă în care locuise cu nepăsarea celui care stă la hotel.

Amalia nu înțelese imediat că în paharul acela i se oferea o alinare ; apoi sorbi cu înghițituri mici, cu lăcomie. Cînd se lăsă să cadă din nou pe pernă, simți o nouă ușurare : brațul moale al Elenei era întins pe pernă și căpșorul ei se odihnea acum susținut cu milă.

Un val de recunoștință umflă pieptul lui Emilio și, înainte de a ieși, îl tălmăci Elenei printr-o strîngere de mînă.

Alergă la atelierul lui Balli şi-şi întîlni prietenul care tocmai ieşea. Îşi închipui că poate o va întîlni pe Angiolina acolo ; respiră uşurat găsindu-l pe Balli singur. Asupra propriei atitudini din timpul scurtei părţi din ziua aceea în care îşi închipuise că se mai putea întreprinde ceva pentru Amalia, nu avu niciodată remuşcări. În acele ore nu se gîndi decît la sora lui, şi dacă s-ar fi întîlnit întîmplător cu Angiolina, ar fi tresărit dureros numai pentru că apariţia aceea i-ar fi amintit propria vină.

— O, Stefano ! Mi se întîmplă lucruri atît de groaznice !

Intră în atelier, se aşeză pe scaunul cel mai apropiat de uşă şi, ascunzîndu-şi faţa în mîini, izbucni în suspine disperate. N-ar fi putut să spună de ce tocmai atunci izbucnise în plîns. Începea să-şi revină din înspăimîntătoarea lovitură primită şi dobîndise din durerea răsfrîntă uşurarea necesară, sau poate apropierea lui Balli — care-şi avea contribuţia sa la boala Amaliei — era cauza acelei emoţii atît de puternice ? Cert e că el însuşi observă mai tîrziu că se complăcuse în a da durerii sale o expresie violentă ; pentru el şi pentru Balli. Totul se domolea şi se îndulcea prin plîns ; se simţea uşurat şi reconfortat. Chiar dacă — aşa cum credea — sora sa ar fi fost nebună, ar fi ţinut-o lîngă el nu ca pe o soră, ci ca pe o fiică. Şi se complăcu în plînsul acela atît de mult, încît uită cît de urgentă era nevoia de a chema un medic. Acolo era locul lui, acolo trebuia să acţioneze în folosul Amaliei. În tulburarea sa, orice acţiune îi părea uşoară, şi numai prin simpla manifestare a propriei dureri crezu că avea să-l facă şi pe Balli să uite tot trecutul. În sfîrşit avea să-l facă s-o cunoască pe Amalia, blîndă, bună şi nenorocită cum era.

Povesti în toate amănuntele scena ce avusese loc cu puţin mai înainte : delirul, răsuflarea grea a Amaliei şi îndelungul răstimp în care, fiind singur, nu se putuse mişca din camera aceea, pînă la intervenţia providenţială a doamnei Chierici.

Balli reacţionă ca un om surprins de o nouă nenorocire — desigur, nu aşa cum sperase Emilio — şi, cu tăria caracteristică acestei stări sufleteşti, îl sfătui să alerge la doctorul Carini. Îi fusese prezentat ca un medic bun ; mai mult, era prietenul său intim şi el ar fi ştiut să-l facă să se îngrijească de soarta Amaliei.

Emilio plîngea şi nu dădea semne că are de gînd să se urnească. I se părea că nu terminase încă ; nu se dădea învins, şi căuta o frază cu care să-şi înduioşeze prietenul. Găsi una care-l făcu pe el însuşi să se înfioare :

— Nebună sau muribundă !

Vai, moartea ! Era prima dată cînd şi-o închipuia pe Amalia moartă, dispărută, şi el, care îşi dădu seama pe loc că n-o mai iubeşte pe Angiolina, se vedea singur, ros de remuşcarea de a nu fi ştiut să se bucure de fericirea ce-i fusese la îndemînă pînă în ziua aceea, de a-şi închina viaţa unei fiinţe care avea nevoie de ocrotire şi de sacrificiu. O dată cu Amalia dispărea din viaţa lui orice speranţă de duioşie. Spuse cu glas profund :

— Nu ştiu ce simt mai mult : durere sau remuşcare.

Îl privi pe Balli pentru a vedea dacă fusese înţeles. Pe chipul lui Stefano se întipări o uimire sinceră.

— Remuşcare ?

Socotise întotdeauna că Emilio e un frate model, şi o spuse. Aminti însă că Amalia fusese puţin neglijată din pricina Angiolinei şi adăugă :

— Desigur că nu merita osteneala să te ocupi atît de mult de o femeie ca Angiolina ; dar sînt nenorociri care se întîmplă...

Balli îl înţelesese pe Emilio atît de puţin, încît declară că nu-şi dă seama de ce pierd atîta timp. Trebuiau să dea fuga la Carini şi să nu deznădăjduiască înainte de a afla ceea ce avea să spună doctorul despre starea Amaliei. S-ar fi putut ca simptomele care-i sperie pe profani să-l impresioneze mai puţin pe medic.

Era o speranţă şi Emilio se lăsă în întregime în voia ei. Pe stradă se despărţiră. Lui Balli i se păru că

nu trebuie s-o lase pe Amalia prea mult singură cu o străină ; Emilio să se întoarcă acasă : se va duce el să-l caute pe medic.

Amîndoi începură să alerge. Graba lui Emilio era pricinuită de marea speranţă care se furişase cu puţin înainte în sufletul lui. Nu era de loc exclus ca acasă s-o poată găsi pe Amalia revenită în simţiri, salutîndu-l recunoscătoare pentru dragostea pe care i-ar fi citit-o pe faţă. Pasul lui grăbit însoţea şi înaripa visul. Niciodată Angiolina nu-i insuflase un astfel de vis, dictat de o dorinţă atît de puternică.

Nu suferi din pricina vîntului aspru ce sufla de puţin timp, făcîndu-l să uite ziua călduţă, primăvăratecă aproape, care i se păruse în izbitoare contradicţie cu durerea lui. Străzile se întunecau repede : cerul era acoperit de nori mari, tîrîţi de un curent de aer care, la sol, nu se înregistra decît prin neaşteptata scădere a temperaturii. În depărtare, Emilio văzu pe cerul întunecat vîrful unui dîmb galben de lumina muribundă.

Amalia aiura ca mai înainte. Auzindu-i din nou glasul obosit, cu acelaşi timbru dulce, cu aceeaşi modulaţie copilărească întreruptă de gîfîială, îşi dădu seama că în timp ce afară el sperase nebuneşte, în patul acela bolnava nu-şi găsise o clipă de linişte.

Doamna Elena era legată de pat deoarece capul bolnavei se sprijinea pe braţul ei. Povesti însă că la puţin timp după plecarea lui, Amalia împinsese perna devenită supărătoare. Acum o acceptase iar.

Într-adevăr, sarcina bunei doamne se terminase, şi el i-o spuse exprimîndu-şi infinita recunoştinţă.

Femeia îl privi cu ochii ei buni şi nu mişcă braţul pe care căpşorul Amaliei se agita neliniştit. Întrebă :

— Şi cine mă va înlocui ?

Aflînd că el avea intenţia să se adreseze doctorului pentru o infirmieră cu plată, îl rugă cu căldură :

— Atunci permiteţi-mi să rămîn aici.

Şi îi mulţumi cînd el, mişcat, îi spuse că nu se gîndise cîtuşi de puţin s-o înlocuiască pe loc, dar că se temuse să n-o deranjeze reţinînd-o. O întrebă apoi

dacă nu trebuie să înştiinţeze pe cineva de motivul absenţei ei. Cu simplitate ea răspunse :

— N-am pe nimeni acasă care să poată fi surprins de absenţa mea. Închipuiţi-vă că servitoarea a intrat în serviciu la mine chiar azi.

Puţin mai tîrziu, Amalia puse capul pe pernă şi braţul doamnei fu eliberat. Atunci îşi putu scoate, în sfîrşit, pălăria de doliu şi, aşezînd-o deoparte, Emilio îi mulţumi din nou, fiindcă i se părea că gestul acesta întărea hotărîrea ei de a rămîne lîngă patul bolnavei. Ea îl privi mirată, fără să-l înţeleagă. Nici nu s-ar fi putut comporta mai simplu decît în felul acesta.

Amalia începu să vorbească iar, fără să se agite, fără să strige, ca şi cum ar fi crezut că-şi spusese mereu cu glas tare tot visul. Rostea începutul unor fraze, sfîrşitul altora ; bolborosea cuvinte de neînţeles, altele le silabisea clar. Exclama şi întreba. Întreba agitată, niciodată mulţumită de răspuns, pe care nici nu-l înţelegea poate, pe deplin. Pe doamna Elena, care se aplecase asupră-i, pentru a-i ghici mai bine dorinţa pe care părea că vrea să şi-o manifeste, o întrebă :

— Dar tu nu eşti Vittoria ?

— Nu, nu, spuse doamna, surprinsă.

Acest răspuns fu înţeles şi fu deajuns pentru un timp ca să liniştească bolnava.

Puţin după aceea tuşi. Se sili să nu mai tuşească şi faţa ei căpătă expresia de tristeţe a unui copil ; pesemne că încercase o suferinţă cumplită. Doamna Elena îi atrase atenţia lui Emilio asupra acestei expresii, apărute în timpul absenţei sale.

— Va trebui s-o semnalăm doctorului ; se înţelege după tuse că domnişoara trebuie să fie bolnavă de piept.

Amalia avu mai multe accese de tuse slabă, sufocată.

— Nu mai pot, gemu şi plînse.

Dar plînsul îi mai scălda încă obrajii cînd ea şi uitase durerea. Gîfîind, vorbi din nou despre casa ei. Exista un nou mijloc pentru a face cafeaua ieftină.

— Acum se fac de toate. În curînd se va putea trăi fără bani. Dă-mi puţină cafea din aceea, să-ncerc. Am să ţi-o dau înapoi. Mie-mi place dreptatea. I-am spus-o şi lui Emilio...

— Da, mi-aduc aminte, spuse Emilio, ca s-o liniştească. Ţie ţi-a plăcut întotdeauna dreptatea.

Se aplecă asupra ei, s-o sărute pe frunte.

Emilio nu uită niciodată nimic din delirul acela.

— Da, noi doi, făcu ea privindu-l, cu acel glas al deliranţilor, care nu ştii dacă e exclamativ sau întrebător. Noi doi, aici, liniştiţi, uniţi, numai noi doi.

Seriozitatea neliniştită a chipului însoţea gravitatea cuvîntului şi răsuflarea grea părea expresia unei suferinţe cumplite. Puţin mai tîrziu însă, ea vorbea despre ei doi, singuri într-o casă ieftină.

Cineva sună. Erau Balli şi doctorul Carin. Emilio îl cunoştea pe acesta din urmă, un bărbat la vreo patruzeci de ani, brunet, înalt, slab. Se spunea că anii lui de universitate fuseseră mai bogaţi în distracţii decît în studii, în timp ce acum, fiind înstărit, nu căuta clienţi şi se mulţumea cu o situaţie subalternă la spital pentru a putea continua studiile neîmplinite înainte. Iubea medicina cu ardoarea diletantului ; dar alterna studiul ei cu distracţii de tot felul, aşa că avea mai mulţi prieteni printre artişti decît printre medici.

Se opri în sufragerie şi, remarcînd că Balli nu-i putuse spune despre boala Amaliei decît că era vorba probabil de un acces puternic de febră, îl rugă pe Emilio să-i vorbească ceva mai mult.

Emilio începu să povestească despre starea în care-şi găsise sora cu cîteva ore în urmă, în casa singuratică, în care săvîrşise pesemne ciudăţenii încă de dimineaţă. Descrise cu exactitate de amănunt delirul, manifestat întîi prin neliniştea care o făcea pe Amalia să caute insecte pe picioare, apoi printr-o pălăvrăgeală necontenită. Amintind şi analizînd cu emoţie toată neliniştea din ziua aceea, vorbi plîngînd despre răsuflarea grea, apoi despre tuse, despre sunetul acela slab şi fals care

părea produs de un vas spart, şi despre durerea puternică pe care fiecare acces de tuse i-o provoca bolnavei.

Doctorul încerca să-l încurajeze cu cîte un cuvînt prietenesc, dar apoi, revenind la subiect, puse o întrebare care-i pricinui lui Emilio multă neliniște :

— Şi înainte de dimineaţa aceasta ?

— Sora mea a fost totdeauna slabă, dar sănătoasă.

Se compromisese prin această frază şi numai după ce o rosti fu cuprins de îndoieli. Nu fuseseră, desigur, semne de sănătate acele vise cu glas tare pe care le surprinsese. N-ar fi trebuit oare să vorbească despre ele ? Dar cum s-o facă în faţa lui Balli ?

— Înainte de ziua de azi, domnişoara s-a simţit întotdeauna bine ? întrebă Carini cu aer neîncrezător. Chiar şi ieri ?

Emilio se încurcă şi nu putu răspunde. Nu-şi amintea nici măcar dacă o văzuse pe sora sa în zilele precedente. Într-adevăr, cînd o văzuse ultima oară ? Poate cu luni în urmă, în ziua cînd o zărise pe stradă îmbrăcată în felul acela atît de ciudat.

— Nu cred să fi fost bolnavă înainte. Mi-ar fi spus-o.

Doctorul şi Emilio intrară în odaia bolnavei, în timp ce Balli, după o scurtă ezitare, se opri în sufragerie.

Doamna Chierici care se aşezase la căpătîiul bolnavei, se sculă şi se duse la picioarele patului. Bolnava părea aţipită dar, ca deobicei, vorbi ca şi cum s-ar fi aflat mereu într-o conversaţie şi ar fi avut de răspuns la întrebări sau de adăugat cuvinte la observaţii făcute înainte :

— Peste o jumătate de oră. Da, dar nu înainte.

Holbă ochii şi-l recunoscu pe Carini ; spuse ceva care trebuia să fie un salut.

— Bună ziua, domnişoară, răspunse doctorul cu voce tare, cu intenţia vădită de a intra în starea delirului ei. Am vrut să viu să vă văd mai de mult, dar mi-a fost cu neputinţă.

Carini fusese în casa lor o singură dată şi Emilio se bucură că ea îl recunoscuse. Probabil că Amalia se întremase mult în cele cîteva ore, pentru că la amiază

nu-l recunoscuse nici pe el. Comunică această observaţie doctorului, încet.

Acesta era atent să examineze pulsul bolnavei. Apoi îi dezgoli pieptul şi-şi aşeză urechea în diferite puncte. Amalia tăcea cu ochii îndreptaţi spre tavan. Apoi doctorul se lăsă ajutat de doamna Elena pentru a ridica bolnava şi a supune şi spatele aceleiaşi examinări atente. Amalia se împotrivi o clipă, dar cînd înţelese ce voiau de la ea, încercă chiar să se susţină singură.

Privea acum spre fereastra care se întunecase repede. Uşa era deschisă şi Balli, care se oprise în prag, fu văzut de bolnavă.

— Domnul Stefano, spuse ea fără nici o mirare şi fără să se mişte, deoarece îşi dăduse seama că voiau să stea nemişcată.

Emilio care se temuse de o scenă, îi făcu lui Balli un semn poruncitor să se retragă, şi doar gestul lui sublinie importanta întîlnire.

Balli însă nu se mai putea retrage şi înaintă, în timp ce ea îl încuraja şi-l chema prin semne repetate din cap :

— De atîta vreme, bolborosi, vrînd desigur să dea de înţeles că trecuse mult timp de cînd nu se mai văzuseră.

Cînd îi îngăduiră să se întindă din nou, îl privi mai departe pe Balli, pe care ea, şi în delir, continua să-l considere persoana cea mai importantă din camera aceea. Respiraţia i se îngreuiase şi mai mult din pricina oboselii provocate de mişcare, un uşor acces de tuse o făcu să-şi contracte faţa de durere, dar continuă să-l privească pe Balli. Chiar bînd cu voluptate apa oferită de doctor, îşi ţinu ochii aţintiţi asupra lui Balli. Închise ochii şi păru că vrea să adoarmă.

— Aşa, totul e bine, spuse cu glas tare şi pentru cîteva clipe se linişti.

Cei trei bărbaţi ieşiră din odaia Amaliei şi se opriră în cea alăturată. Emilio întrebă nerăbdător :

— Cum e, doctore ?

Carini, care nu prea era deprins să se poarte cu clienții, își exprimă cu simplitate părerea : o pneumonie. Considera starea bolnavei ca foarte gravă.

— Fără speranță ? întrebă Emilio, și așteptă cu neliniște răspunsul.

Carini îi aruncă o privire compătimitoare. Spuse că mai există speranță și că văzuse chiar cazuri asemănătoare rezolvîndu-se pe neașteptate printr-o sănătate deplină : un fenomen care-l surprindea și pe medicul cel mai încercat.

Atunci Emilio se înduioșă. O, de ce să nu se adeverească și în cazul Amaliei fenomenul acela surprinzător ? Ar fi fost deajuns ca să-l facă fericit pentru toată viața. Nu era bucuria neașteptată, darul generos al providenței pe care și-l dorise ? Speranța fu deplină pentru o clipă ; dacă ar fi văzut-o pe Amalia mergînd, dacă ar fi auzit-o vorbind cu judecată, n-ar fi putut nădăjdui mai mult.

Dar Carini nu spusese totul. El nu admitea că boala izbucnise chiar în ziua aceea. Era prea violentă ca să nu se fi manifestat cu o zi sau chiar două în urmă.

Emilio trebuia din nou să se dezvinovățească pentru trecutul acela care zăcea atît de departe de el.

— Se poate, admise, dar mi se pare puțin probabil. Dacă a izbucnit ieri, trebuie să fi fost într-un fel atît de ușor, încît eu nu mi-am dat seama.

Apoi, jignit de privirea plină de reproș a lui Balli, adăugă :

— Nu mi se pare cu putință.

Aspru, cu tonul pe care toți i-l tolerau, Balli îi spuse doctorului :

— Știi, noi habar n-avem de medicină. Febra asta va dura mereu, pînă se termină boala ? Nu vor fi și pauze ?

Carini răspunse că asupra evoluției bolii nu putea spune nimic.

— Mă aflu în fața unei necunoscute, a unei boli căreia nu-i cunosc decît momentul actual. Se va produce o criză ? Cînd ? Mîine, în seara asta, peste trei sau patru zile, nu știu !

Emilio crezu că toate acestea îndreptăţeau cele mai îndrăzneţe speranţe şi-l lăsă pe Balli să continue să-i pună întrebări medicului. El o vedea lîngă el pe Amalia vindecată, lucidă, capabilă să simtă dragostea lui.

Cel mai rău simptom pe care Carini îl observase la Amalia nu era febra, nici tusea ; era forma delirului, acea flecăreală agitată şi continuă. Adăugă încet :

— Nu pare un organism în stare să suporte temperaturi ridicate.

Ceru cele trebuincioase pentru scris, dar, înainte de a scrie reţeta, zise :

— Pentru a combate setea i-aş da vin cu sifon. I-aş permite să bea un pahar de vin tare la fiecare două sau trei ore. Da, făcu şovăitor, domnişoara trebuie să fie obişnuită cu vinul.

Din două trăsături hotărîte de peniţă, scrise reţeta.

— Amalia nu-i obişnuită cu vinul, protestă Emilio. Ba chiar nu-l poate suferi, n-am fost niciodată în stare s-o fac să se deprindă cu el.

Doctorul făcu un gest de uimire şi-l privi pe Emilio ca şi cînd n-ar fi putut să creadă că spusese adevărul. Şi Balli îl privi pe Emilio cu ochi iscoditori. Îşi dăduse seama că doctorul trăsese concluzia că din simptomele prezentate de boala Amaliei, avea de-a face cu o alcoolizată, şi-şi amintea că Emilio era în stare de cele mai false pudori. Voia să-l determine să spună adevărul, pe care doctorul trebuia să-l cunoască.

Emilio ghici semnificaţia acestei priviri.

— Cum poţi crede aşa ceva ? Ea să bea ! Nici apă nu poate să bea pe săturate. Îi trebuie o oră pentru un pahar de apă.

— Dacă dumneavoastră mă asiguraţi, spuse doctorul, cu atît mai bine, fiindcă un organism, oricît de slab, poate rezista la temperaturi ridicate, atunci cînd nu e istovit de alcool.

Privi reţeta puţin şovăitor, dar apoi o lăsă intactă şi Emilio îşi dădu seama că nu fusese crezut.

— La farmacie au să vă dea un lichid din care va trebui să-i administraţi bolnavei o lingură la fiecare

oră. Chiar aş vrea să vorbesc cu doamna care o îngrijeşte.

Emilio şi Balli îl urmară pe doctor şi-l prezentară doamnei Chierici. Carini declară că dorea să i se pună bolnavei comprese reci pe piept şi adăugă că aceasta ar fi foarte folositor pentru tratament.

— Oh, dar o să le suporte ! zise Elena cu o ardoare care-i uimi pe cei trei bărbaţi.

— Domol, făcu doctorul, zîmbind mulţumit că vede bolnava pe mîini atît de binevoitoare. Nu vreau s-o siliţi, iar dacă va manifesta o repulsie prea puternică la rece, va trebui să renunţăm la o asemenea încercare.

Carini plecă făgăduind că se va întoarce a doua zi, devreme.

— Cum e, doctore ? întrebă încă o dată Emilio cu glas rugător.

În loc de răspuns, doctorul rosti un cuvînt de încurajare, arătînd că vrea să-şi amîne diagnosticul pentru ziua următoare. Balli ieşi cu Carini, promiţînd că se va întoarce îndată ; voia să stea de vorbă cu doctorul între patru ochi şi să afle dacă-i vorbise lui Emilio cu sinceritate deplină.

Emilio se agăţă cu toate puterile de speranţa lui. Doctorul se înşela crezînd că Amalia era o beţivă ; întreaga sa prognoză putea deci să fie greşită. Necunoscînd limita speranţelor, Emilio crezu chiar că sănătatea Amaliei mai putea să depindă de el. Era bolnavă, în primul rînd, pentru că el îşi călcase îndatorirea de a o ocroti ; acum însă, era acolo pentru a-i face toate voile şi asta doctorul n-o ştia. Se duse la patul Amaliei, ca şi cum ar fi vrut să-i mulţumească şi s-o mîngîie, dar se simţi repede dezarmat. O sărută pe frunte, şi o privi îndelung cum răsuflă din greu pentru a lua puţin aer în bieţii ei plămîni.

Balli, revenit, se aţinu într-un colţişor cît mai îndepărtat de patul Amaliei. Doctorul nu putuse decît să-i repete ceea ce îi spusese şi lui Emilio. Doamna Elena ceru voie să plece o clipă în micul ei apartament, unde avea de dat o dispoziţie ; urma să trimită servitoarea

la farmacie. Ieşi însoţită de o privire admirativă a lui Balli. Nu era nevoie să-i dea bani fiindcă, după o veche obişnuinţă, Brentanii aveau cont deschis la farmacie.

Balli murmură :

— Bunătatea atît de simplă mă mişcă mai mult decît genialitatea cea mai înaltă.

Emilio luase locul lăsat de Elena. De la o vreme, bolnava nu mai rostea nici un cuvînt inteligibil ; bîiguia nedesluşit de parcă voia să deprindă pronunţarea unor cuvinte dificile. Emilio îşi rezemă capul pe mînă şi ascultă gîfîiala aceea mereu egală, foarte repede. O auzea de dimineaţă şi i se părea că devenise o însuşire a urechii lui, un sunet de care n-ar fi putut să se elibereze. Îşi aminti că, într-o seară, în ciuda frigului, se sculase din pat în cămaşă pentru a-i face o surpriză bietei sale surori, pe care o simţise că suferă . lături de el : se oferise s-o însoţească la teatru în seara următoare. Simţise o mare mîngîiere, remarcînd recunoştinţa din glasul Amaliei. Apoi uitase clipa aceea şi nu mai încercase s-o repete. O, dacă ar fi ştiut că în viaţa sa exista o misiune atît de gravă ca aceea de a ocroti o viaţă încredinţată numai lui, n-ar mai fi simţit nevoia să se apropie de Angiolina. Acum, prea tîrziu poate, se lecuise de această dragoste. Plînse în tăcere, în umbră, amarnic.

— Stefano, chemă în şoaptă bolnava.

Emilio tresări şi-l privi pe Balli care se afla în partea odăii încă slab luminată de razele ce pătrundeau prin fereastră. Stefano nu auzise, pesemne, fiindcă nu se mişcase de la locul lui.

— Dacă vrei tu, vreau şi eu, zise Amalia.

Renăşteau o dată cu aceste cuvinte vechile vise, pe care brusca îndepărtare a lui Balli le înăbuşise. Bolnava deschisese acum ochii şi privea peretele din faţă :

— Eu sînt de acord, spuse, fă-o, dar repede.

Un acces de tuse o sili să-şi contracteze faţa de durere, dar numaidecît spuse :

— O, ziua cea frumoasă ! Atît de mult aşteptată ! Închise din nou ochii.

Emilio gîndi că ar fi trebuit să-l îndepărteze pe Balli din cameră, dar n-avu curajul. Făcuse atîta rău odinioară, cînd se interpusese între Balli şi Amalia.

Bîiguiala bolnavei deveni, pentru un timp, de neînţeles, dar cînd Emilio începu să se liniştească, după un nou acces de tuse, ea spuse limpede :

— Vai, Stefano, mă simt rău.

— Pe mine mă strigă ? întrebă Balli, sculîndu-se şi venind pînă la pat.

— N-am auzit, spuse Emilio tulburat.

— Nu înţeleg, doctore, spuse bolnava, adresîndu-i-se lui Balli, stau liniştită, mă îngrijesc şi mă simt tot timpul rău.

Mirat că nu fusese recunoscut, deşi fusese strigat, Balli vorbi ca şi cum ar fi fost el doctorul ; o rugă să continue să fie cuminte şi o încredinţă că în curînd se va simţi bine.

Ea continua :

— Ce nevoie aveam eu de toate astea... de toate astea... şi îşi lovi pieptul şi şoldul, de astea...

Gîfîiala se auzea doar în răstimpuri, dar acestea erau produse de ezitări, nu de lipsa de aer.

— De suferinţele astea, adăugă Balli sugerînd cuvîntul pe care ea îl căuta în zadar.

— De suferinţele astea, repetă recunoscătoare. Dar puţin mai tîrziu o cuprinse din nou îndoiala de a se fi exprimat greşit şi, gîfîind, spuse : Ce nevoie aveam eu de astea... Astăzi ! Ce-o să facem cu ele... cu ele... într-o asemenea zi ?

Numai Emilio înţelese. Ea se visa la nuntă.

Amalia însă nu exprimă un astfel de gînd. Repetă că n-avea nevoie de suferinţă, pe care socotea că nimeni n-o dorise şi tocmai acum... tocmai acum. Adverbul însă nu era precizat în nici un fel şi Balli nu-l putea înţelege. Cînd ea se lăsa pe pernă şi privea înaintea ei sau închidea ochii, se adresa cu o absolută familiaritate obiectului visurilor ei ; cînd îi deschidea din nou, nu-şi dădea seama că obiectul acela se afla în carne şi oase lîngă patul ei. Singurul care putea în-

ţelege visul era Emilio care cunoştea toate faptele reale şi toate visele de dinaintea acestui delir. Se simţi mai inutil ca oricînd lîngă patul surorii sale. Amalia nu era a lui în delir ; îi aparţinea şi mai puţin decît atunci cînd era lucidă.

Doamna Elena se apropie aducînd cu ea compresele gata pregătite, şi toate cele necesare pentru a le izola şi a le împiedica să ude patul. Dezgoli pieptul Amaliei şi-l apără de ochii celor doi bărbaţi, aşezîndu-se în faţa lor.

Amalia scoase un uşor ţipăt de spaimă la senzaţia aceea neaşteptat de rece.

— O să vă facă bine, spuse doamna Elena, aplecată asupra ei.

Amalia înţelese, dar întrebă neîncrezătoare şi gîfîind :

— Face bine ? Vru să scape însă de senzaţia aceea chinuitoare, spunînd : Dar nu azi, nu azi.

— Te rog, surioară, se rugă Emilio cu căldură, găsind în sfîrşit ceva de făcut, încearcă să ţii pe piept compresele astea. Au să te vindece.

Răsuflarea Amaliei păru că devine şi mai grea ; din nou ochii i se umplură de lacrimi.

— E întuneric, spuse, întuneric de tot.

Era într-adevăr întuneric, dar cînd doamna Elena se grăbi să aprindă o lumînare, bolnava nici nu-şi dădu seama şi continuă să se plîngă de întuneric. Încerca să exprime astfel o cu totul altă senzaţie apăsătoare.

La lumina palidă a lumînării, doamna Elena observă că faţa Amaliei era îmbrobonată de sudoare ; şi cămaşa era udă pînă spre spate.

— Să fie un semn bun ? exclamă bucuroasă.

Între timp însă, Amalia care în delir era supunerea întruchipată, pentru a scăpa de apăsarea de pe piept şi a nu se împotrivi ordinului pe care-l simţise răsunîndu-i în ureche, împinse compresele spre spate. Dar şi acolo îi provocau o senzaţie neplăcută şi atunci, cu o îndemînare surprinzătoare, le împinse sub pernă, bucuroasă că găsise un loc unde putea să le ţină fără să

aibă de suferit din pricina lor. Apoi cercetă cu ochiul neliniştit feţele celor doi infirmieri de care simţea că are nevoie. Cînd doamna Elena îndepărtă compresele din pat, ea avu o senzaţie şi un strigăt nedesluşit de surprindere. În timpul nopţii, manifestă cea mai mare luciditate, dar chiar şi atunci nu avu decît inteligenţa unui animal blînd şi supus.

Balli se îngrijise să aducă, ajutat de Michele, diferite sticle de vin alb şi negru. Întîmplarea vru ca prima sticlă destupată să fie de vin spumos ; dopul sări cu un zgomot puternic, atinse tavanul şi căzu în patul Amaliei. Ea nici măcar nu băgă de seamă, pe cînd ceilalţi, speriaţi, urmăriră cu privirile zborul proiectilului.

Apoi bolnava bău vinul oferit de doamna Elena, dînd însă semne de silă. Emilio remarcă semnele acestea cu adîncă satisfacţie.

Balli oferi un pahar doamnei Elena, care primi cu condiţia ca el şi Emilio să bea împreună cu ea. Balli bău urîndu-i întîi, cu glas profund, sănătate Amaliei.

Dar sănătatea era foarte departe de biata Amalia.

— Vai, vai, pe cine văd ! făcu ea puţin după aceea, cu voce clară privind în faţa ei. Vittoria e cu el ! Nu poate să fie, fiindcă mi-ar fi spus-o.

Era pentru a doua oară cînd o numea pe aceasta Vittoria, dar acum Emilio înţelese, pentru că ghicise pe cine-l indicase bolnava prin acest *el* accentuat. Ea visa un vis de gelozie. Continuă să vorbească, dar mai puţin desluşit. Numai după bîiguială Emilio putu să urmărească visul, care dură mai mult decît cele de dinainte. Cele două personaje plăsmuite de aiureala ei se apropiaseră, iar biata Amalia spunea că e bucuroasă să le vadă şi să le vadă împreună.

— Cine spune că nu-mi face plăcere ? Mie-mi face plăcere.

Urmă, apoi, un răstimp mai lung, în care murmură doar cuvinte nedesluşite. Poate că visul pierise de mult, iar Emilio căuta încă în aceste sunete surde, durerea geloziei.

Doamna Elena se așezase din nou pe locul ei obișnuit, la căpătîiul bolnavei. Emilio se apropie de Balli care, sprijinit de pervaz, privea spre stradă. Furtuna ce amenința de cîteva ceasuri, continua să se pregătească. Pe stradă nu căzuse încă nici o picătură de ploaie. Ultimele reflexe ale asfințitului, îngălbenite de aerul tulbure, trimiteau pe caldarîm și peste case reverberații ce păreau vîlvătăile unui incendiu. Cu ochii întredeschiși, Balli privea și gusta ciudata culoare.

Emilio încercă din nou să se apropie de Amalia, ocrotind-o, apărînd-o, în ciuda faptului că, pînă și în delirul ei, aceasta îl respingea. Îl întrebă pe Balli :

— Ai observat cu ce strîmbătură de scîrbă a băut vinul ? Așa arată fața unui om obișnuit cu băutura ?

Balli îi dădu dreptate, dar dorind să-l apere pe Carini, spuse cu obișnuitul său mod naiv de a se exprima :

— S-ar putea, totuși, ca boala să-i fi alterat gustul.

De mînie, Emilio simți un nod în gît :

— Tot mai crezi în vorbele dobitocului ăluia ?

Dîndu-și seama de starea prietenului său, Balli se scuză :

— Nu pricep nimic ; siguranța cu care a vorbit Carini mi-a trezit bănuiala.

Emilio plînse din nou. Mărturisi că nu atît boala sau moartea Amaliei îl făceau să dispere, cît gîndul că a trăit mereu neglijată și umilită. Acum, destinul implacabil se juca denaturînd blînda, dulcea, virtuoasa fizionomie printr-o agonie a viciului. Balli căută să-l liniștească : gîndindu-se bine, găsea și el că e cu neputință ca Amalia să fi avut vreun viciu. De altfel, n-a vrut cîtuși de puțin s-o jignească pe sărmana fată. Cu o milă profundă, privind spre pat, zise :

— Chiar dacă presupunerea lui Carini ar fi fost exactă, n-aș fi disprețuit-o pe sora ta.

Rămaseră multă vreme, în tăcere, la fereastră. Culoarea galbenă de pe stradă începea să se șteargă din pricina nopții ce înainta repede. Numai cerul pe care norii continuau să se îngrămădească, rămînea limpede și galben.

Emilio se gîndi că poate nici Angiolina nu s-ar fi dus la întîlnire. Dar, dintr-o dată, uitînd de la o clipă la alta ceea ce hotărîse încă dis-de-dimineaţă, zise :

— Acum, mă duc la ultima întîlnire cu Angiolina.

La drept vorbind, de ce nu ? Vie sau moartă, Amalia avea să-l despartă pentru totdeauna de iubita lui, şi de ce să nu se ducă să-i spună Angiolinei că vrea să rupă definitiv orice legătură cu ea ? Inima i se umplu de bucuria acestei ultime înfruntări. Prezenţa sa în camera bolnavei nu servea nimănui, în timp ce, întîlnindu-se cu Angiolina, aducea, imediat, un ultim sacrificiu Amaliei. Lui Balli, care, mirat de asemenea cuvinte, căuta să-l convingă să renunţe, Emilio îi spuse că se duce la întîlnire deoarece voia să profite de starea lui sufletească pentru a se elibera pentru totdeauna de Angiolina.

Stefano nu-l crezu ; i se părea că-l aude vorbind pe veşnicul slab de înger Emilio şi vru să-l îmbărbăteze povestindu-i că în aceeaşi după-amiază fusese nevoit s-o alunge pe Angiolina din atelier. Spuse asta în cuvinte ce nu lăsau nici o îndoială asupra motivului.

Emilio păli. O, aventura lui nu murise încă. Renăştea chiar acolo, la patul surorii sale. Angiolina îl trăda din nou şi încă într-un fel nemaipomenit. I se păru că e prada aceluiaşi chin de care tînjea şi Amalia ; chiar în clipa cînd îşi dădea seama că pentru Angiolina îşi uitase toate îndatoririle, ea îl înşela cu Balli. Singura deosebire între mînia care-l cuprinsese în alte rînduri şi cea care-i tăia acum răsuflarea, era că nu putea gîndi altă răzbunare împotriva acestei femei decît părăsirea. În mintea lui răvăşită nu mai încăpea ideea răzbunării violente. Lucrurile aveau să se desfăşoare ca şi cum Balli nu i-ar fi mărturisit nimic. Nu izbutise să-şi ascundă surprinderea dureroasă.

— Te rog, spuse cu un avînt pe care nu încercă să-l stăpînească, povesteşte-mi ce s-a întîmplat.

Balli protestă :

— În afară de ruşinea de a fi făcut prima oară în viaţa mea figura neprihănitului Iosif, nu ţin de

loc s-o încerc şi pe aceea de a încredinţa istoriei toate amănuntele păţaniei mele. În schimb, tu eşti definitiv pierdut, dacă într-o zi ca asta te mai gîndeşti la o asemenea femeie.

Emilio se apără. Spuse că încă în dimineaţa aceea hotărîse s-o părăsească pe Angiolina, astfel că vorbele lui Balli îi pricinuiseră o nouă durere numai pentru regretul de a fi închinat femeii aceleia o parte însemnată din viaţă. Stefano nu trebuia să creadă că s-ar fi dus la întîlnire cu gîndul de a face o scenă Angiolinei. Zîmbi imperceptibil. O, departe de el astfel de gînduri ! Dimpotrivă, cuvintele lui Balli avuseseră un efect atît de slab asupra lui, încît nu se simţea mai hotărît ca înainte să rupă această legătură.

— Toate mă emoţionează numai pentru că mă duc cu gîndul la trecut.

Minţea. Prezentul se înflăcărase în el în chip uimitor. Unde era durerea care pusese stăpînire pe el în timpul îndelungatei, zadarnicei asistenţe pe care i-o acordase Amaliei ? Tulburarea aceea nu constituia un sentiment nedorit. Ar fi vrut să alerge repede ca să ajungă cît mai curînd clipa în care i-ar fi spus Angiolinei că nu voia să o mai revadă. Simţea însă nevoia de a obţine întîi consimţămîntul lui Balli. Nu-i fu greu, pentru că Stefano încercă în ziua aceea o compasiune atît de vie pentru el, încît nu avu curajul să se opună vreunei dorinţe de-a lui.

După o uşoară şovăire, Emilio, îl rugă pe Balli să rămînă să-i ţină tovărăşie doamnei Elena. Spera să se întoarcă repede. Aşadar, încă o dată, Angiolina îi apropiase pe Stefano şi pe Amalia.

Balli îl povăţui pe Emilio să nu se înjosească făcîndu-i scene Angiolinei. Brentani schiţă un zîmbet calm de om superior. Chiar dacă Balli nu i-o cerea, îi dădea asigurarea că nici n-avea măcar să-i pomenească Angiolinei despre acea ultimă trădare aflată atunci. Şi asta îi era, sincer, intenţia. Îşi închipuia cea din urmă întîlnire cu Angiolina, liniştită, poate chiar duioasă.

Avea nevoie să fie aşa. Avea să-i spună că Amalia murea şi că el renunţa la ea fără reproşuri. Nu o mai iubea, căci nu mai iubea pe nimeni în lumea asta.

Cu pălăria în mînă se duse la patul Amaliei. Ea îl privi îndelung :

— Vii la prînz ? îl întrebă. Apoi încercă să se uite în spatele lui şi-l întrebă iar : Aţi venit la masă ? Îl căuta mereu pe Balli.

O salută pe doamna Elena. Avu o ultimă şovăire. Destinul se complăcuse să alăture mereu în chip ciudat nenorocirea Amaliei de dragostea sa pentru Angiolina ; de aceea nu se putea întîmpla oare ca sora să-i moară tocmai cînd el se afla pentru ultima dată cu amanta ? Se-ntoarse la patul bolnavei şi biata de ea i se păru întruchiparea însăşi a spaimei. Căzuse într-o parte cu capul jos de pe pernă, în afara patului. Zadarnic capul bolnavei, cu puţinu-i păr umed şi ciufulit, căuta un punct unde să se aştearnă. Era limpede că starea aceea putea prevesti numaidecît agonia ; totuşi Emilio o părăsi şi ieşi.

Răspunsese noilor recomandări ale lui Balli printr-un nou zîmbet. Aerul rece al serii îl izbi, îl îngheţă pînă în fundul sufletului. El să se poarte brutal cu Angiolina ! Pentru că ea ar fi fost pricina morţii Amaliei ? O astfel de învinuire nu-i putea fi adusă. Vai, nenorocirea dăduse peste ea din întîmplare, nu era un rău săvîrşit. Un om inteligent nu putea să fie violent, pentru că aici nu era loc pentru ură. Din vechea deprindere de a-şi cerceta sufletul şi de a se analiza, îi veni bănuiala că poate starea sa sufletească era rezultatul nevoii de a se scuza şi de a se ierta. Rîse ca de un lucru foarte comic. Cît de vinovaţi fuseseră — el şi Amalia — că luaseră viaţa în serios atît de mult !

Pe faleză, după ce îşi privi ceasul, se opri. Aici timpul părea mai urît decît în oraş. Cu suflarea vîntului se unea vuietul impunător al mării, un urlet cumplit adunat din diferite voci mai slabe. Noaptea era adîncă ; din mare nu se vedeau decît cîteva valuri înspumate ici şi colo, pe care haosul le voise înfrînte înainte de

a ajunge la țărm. Pe vaporașe, la mal, oamenii erau la datorie și se vedea cîte o figură de marinar, sus, pe catargele acelea care dansau obișnuitul dans în cele patru vînturi, lucrînd în noapte și în primejdie.

Lui Emilio i se păru că agitația aceea se potrivea cu durerea lui. În fața ei, dobîndea mai mult calm. Deprinderea literară îl făcu să compare spectacolul cu cel al vieții lui. Și acolo, în vîrtej, în valurile care-și transmiteau unul celuilalt mișcarea dobîndită din inerție — o încercare de a se înălța ce sfîrșea într-o deplasare orizontală — el vedea nepăsarea destinului. Destinul nu era de vină, deși exista atîta suferință.

Lîngă el un marinar zdravăn, bine proptit pe picioarele vîrîte în niște cisme mari, strigă înspre mare un nume. După puțin timp îi răspunse un alt strigăt ; atunci se aruncă spre un stîlp apropiat, dezlegă un odgon înfășurat pe el, îl slăbi și îl strînse din nou. Încet, aproape imperceptibil, unul dintre vasele de pescuit cele mai mari se îndepărtă de țărm și Emilio își dădu seama că vasul fusese legat de o geamandură din apropiere ca să nu se izbească de mal.

Marinarul voinic luă acum cu totul altă atitudine ; se rezemă de stîlp, își aprinse pipa și în hărmălaia aceea se odihni în tihnă.

Emilio se gîndi că nenorocirea lui era inerția propriului destin. Dacă, măcar o dată în viață, ar fi avut de dezlegat și de reînnodat la timp un odgon ; dacă destinul unui vas pescăresc, oricît de mic, i-ar fi fost încredințat lui, grijii lui, energiei lui ; dacă i s-ar fi impus să domine cu propria-i voce vuietele vîntului și ale mării, ar fi fost mai puțin slab și mai puțin nefericit.

Se duse la întîlnire. Durerea avea să revină numaidecît după aceea ; pentru moment însă iubea, în ciuda bolii Amaliei. Nu exista durere în ceasul acela în care putea să facă tocmai ceea ce firea îi cerea. Încerca sentimentul calm de resemnare și iertare, cu voluptate. Nu avea în gînd nici o frază prin care să-i arate Angiolinei în ce stare sufletească era ; dimpotrivă, ultima

lor întîlnire trebuia să fie pentru ea absolut inexplicabilă, iar el avea să acționeze ca și cum o ființă mai inteligentă ar fi fost de față să-i judece pe amîndoi.

Vremea se schimbase, bătea un vînt rece și puternic, dar continuu și egal ; în aer nu mai era nici o luptă.

Angiolina îi ieși în întîmpinare dinspre via Sant'Andrea. Văzîndu-l, exclamă furioasă de-a binelea — o disonanță dureroasă în starea sufletească a lui Emilio :

— Sînt aici de o jumătate de oră. Eram gata să plec.

Cu blîndețe, o trase sub un felinar și-i arătă ceasul care indica exact ora stabilită pentru întîlnire.

— Atunci m-am înșelat, spuse ea, nu cu mai multă blîndețe.

În timp ce el studia felul în care să-i spună ceea ce avea să facă la cea din urmă întîlnire a lor, ea se opri și-i spuse :

— În seara asta ar trebui să mă lași să plec. O să ne vedem mîine ; e frig și apoi...

Fu smuls din examenul pe care-l continua mereu asupra lui însuși și o privi, o observă ; își dădu seama că nu frigul o făcea să dorească să plece. Îl izbi și mai mult faptul de a o găsi îmbrăcată cu mai multă îngrijire decît de obicei. O rochie închisă cu care nu o mai văzuse niciodată, foarte elegantă, părea îmbrăcată pentru o mare ocazie ; și pălăria i se păru nouă, și observă pînă și pantofiorii nepotriviți pentru a umbla cu ei pe Sant'Andrea, pe o vreme ca aceea.

— Și apoi ? repetă el oprindu-se lîngă ea și privind-o în ochi.

— Ascultă, vreau să-ți spun tot, spuse ea luînd o înfățișare de confidență hotărîtă, cu totul nepotrivită, și continuă nepăsătoare, fără să bage de seamă că privirea lui Emilio devenea tot mai piezișe : Am primit o depeșă de la Volpini în care își vestește sosirea. Nu știu ce vrea de la mine ; dar la ora asta, cu siguranță, se află acasă la mine.

Mințea, nu exista nici o îndoială. Iată că Volpini, căruia de dimineață el îi scrisese, venea, plin de re-

muşcare, înainte de a primi scrisoarea, ca să-şi ceară iertare.

Răscolit, rîse trist.

— Cum ? Cel care ţi-a scris ieri scrisoarea aceea, pică azi pe neaşteptate să şi-o ia înapoi, şi chiar îţi anunţă sosirea telegrafic. Lucruri mari ! Lucruri mari ! Să recurgă el la telegraf ! Dar dacă te înşeli, şi în locul lui Volpini o fi altul ?

Ea zîmbi sigură pe sine :

— A, ţi-a povestit Sorniani că m-a văzut acum două seri, tîrziu, pe stradă, însoţită de un domn ? Tocmai părăsisem casa Deluigi în clipa aceea, şi, fiindu-mi frică să merg singură noaptea, tovărăşia aceea mi s-a părut binevenită.

El n-o auzea, dar ultima frază din ceea ce credea ea că era o justificare, o auzi şi, prin ciudăţenia ei, o reţinu :

— Ăla era un *Deo gratias* oarecare. Apoi continuă : Păcat că am uitat acasă depeşa. Dar dacă nu vrei să crezi, cu atît mai rău. Nu vin oare întotdeauna punctuală la toate întîlnirile ? De ce-ar trebui să născocesc baliverne pentru ca să lipsesc ?

— E uşor de înţeles ! spuse Emilio rîzînd furios. Azi ai o altă întîlnire. Pleacă imediat ! Cineva te aşteaptă.

— Ei bine, dacă crezi despre mine asta, e mai bine să plec ! Vorbea hotărîtă, dar nu se mişcă.

Cuvintele avură pentru el acelaşi efect de parc-ar fi fost însoţite de actul imediat. Ea voia să-l părăsească !

— Aşteaptă întîi o clipă să ne explicăm !

Chiar şi în furia cumplită care-l cuprinsese, se gîndi o clipă dacă nu era totuşi cu putinţă să revină la starea de calm resemnat în care se aflase cu puţin înainte. Dar n-ar fi fost drept să o trîntească la pămînt şi să o calce în picioare ? O apucă de mînă ca s-o împiedice să plece, se rezemă de felinarul din spatele lui şi-şi apropie chipul răvăşit de cel trandafiriu şi liniştit al ei.

— E ultima dată cînd ne mai vedem ! urlă.

— Bine, bine, zise ea preocupată numai să scape din strînsoarea care îi făcea rău.

— Şi ştii pentru ce ? Pentru că eşti o... Şovăi o clipă, apoi urlă acel cuvînt care pînă şi în furia lui i se părea excesiv, îl urlă victorios, biruindu-şi propria îndoială.

— Lasă-mă, strigă ea, desfigurată de furie şi de spaimă, lasă-mă sau strig ajutor !

— Eşti o... repetă el, care în cele din urmă, văzînd-o enervată, putea renunţa la bătaie. Crezi oare că nu mi-am dat seama de mult cu cine am avut de-a face ? Cînd te-am întîlnit îmbrăcată ca o servitoare, pe scările casei tale — aminti seara aceea în toate amănuntele — cu şalul acela grosolan colorat pe cap, cu mîinile calde încă de amor, mi-a venit în gînd numaidecît cuvîntul pe care ţi l-am spus acum. N-am vrut să ţi-l spun şi m-am distrat cu tine aşa cum făceau toţi ceilalţi, Leardi, Giustini, Sorniani şi... şi... Balli.

— Balli ! rîse ea urlînd ca să domine vuietul vîntului şi vocea lui Emilio. Balli se laudă ; nu-i adevărat nimic !

— Pentru că n-a vrut, prostul, din consideraţie pentru mine, ca şi cum pe mine m-ar mai putea interesa că te-a posedat un bărbat mai puţin, pe tine... şi pentru a treia oară, îi spuse vorba de ocară.

Ea îşi dublă sforţările ca să scape, dar efortul de a o ţine era acum pentru Emilio cea mai bună uşurare ; îi înfigea cu voluptate degetele în braţele moi.

Ştia că în clipa în care ar fi lăsat-o liberă, ea avea să plece şi totul s-ar fi sfîrşit într-un chip atît de diferit de cel pe care el îl visase.

— Şi te-am iubit, spuse, poate încercînd să se liniştească, dar adăugă numaidecît : Am ştiut însă totdeauna ce eşti. Ştii ce eşti ?

Vai, găsise în sfîrşit o satisfacţie ; trebuia s-o silească să mărturisească ce era.

— Hai, spune ! Ce eşti ?

Sfîrşită în aparenţă, ei îi era acum teamă ; palidă la chip îl fixa cu o privire care cerea compătimire. Se lăsa

zgîlţîită fără să opună rezistenţă, şi lui i se păru că era gata să cadă. Slăbi strînsoarea şi o sprijini. Deodată ea scăpă şi începu să fugă disperată. Aşadar, iar minţise ! N-ar fi putut s-o ajungă ; se aplecă, căută o piatră şi, negăsind, adună pietricele pe care le aruncă după ea. Vîntul le duse, şi una probabil că o lovi, fiindcă ea scoase un strigăt de spaimă ; altele fură oprite de crengile uscate ale arborilor şi produseră un zgomot cu totul disproporţionat faţă de mînia cu care fuseseră aruncate.

Ce să facă acum ? Ultima satisfacţie după care tînjise, îi fusese refuzată. Cu toată resemnarea, totul rămînea dur, lipsit de delicateţe în jurul lui ; el însuşi era brutal ! Arterele îi zvîcneau din pricina furiei nemaipomenite ; în frigul acela, ardea de mînie, le febră, nemişcat, pe picioarele-i paralitice, şi în el eapăruse observatorul calm care îl mustra.

— N-am s-o mai revăd niciodată, spuse ca pentru a răspunde unui reproş. Niciodată ! Niciodată !

Iar cînd izbuti să meargă, cuvîntul îi răsună în urechi în zgomotul propriilor paşi, în şuieratul vîntului. în priveliştea tristă. Zîmbi singur, trecînd din nou prin locurile pe unde venise şi amintindu-şi gîndurile care-l însoţiseră pînă la întîlnirea aceea ! Ce surprinzătoare rămîne realitatea !

Nu se duse imediat acasă. I-ar fi fost cu neputinţă să ia un aer de infirmier în acea stare sufletească. Visul îl stăpînea cu totul, într-atît încît n-ar fi ştiut să spună pe ce străzi s-a reîntors acasă. Vai ! Dacă întîlnirea cu Angiolina ar fi fost aşa cum o dorise s-ar fi putut duce direct la patul Amaliei fără să-şi schimbe de fel expresia feţii.

Descoperi o nouă analogie între legătura sa cu Angiolina şi cea cu Amalia. Se despărţea de amîndouă fără să poată rosti ultimul cuvînt care ar fi îndulcit cel puţin amintirea celor două femei. Amalia nu putea să-l mai audă ; Angiolinei nu ştiuse să i-l spună.

XIII

PETRECU ÎNTREAGA NOAPTE LA CĂPĂTÎIUL Amaliei, într-un vis neîntrerupt. Nu pentru că s-ar fi gîndit mereu la Angiolina, dar între el şi lucrurile din jur exista un văl care-l împiedica să vadă limpede. O mare oboseală îi înfrîna atît speranţele îndrăzneţe, pe care din cînd în cînd le avusese în timpul după-amiezii, cît şi disperările cumplite care-i aduseseră alinarea plînsului.

Acasă i se părea că totul se găsea în starea de mai înainte. Doar Balli îşi părăsise ungherul şi se aşezase la picioarele patului, alături de doamna Elena. O privi îndelung pe Amalia, sperînd să poată plînge din nou. O cercetă pentru a-i simţi întregul chin, pentru a suferi împreună cu ea. Apoi se uită în altă parte, ruşinîndu-se ; îşi dădu seama că tot căutînd să se înduioşeze, ajunsese să făurească imagini şi metafore. Simţi din nou dorinţa să facă ceva şi-i spuse lui Balli că-i dă voie să plece, mulţumindu-i pentru ajutor. Dar Balli care nici măcar nu se gîndise să-l întrebe cum a fost despărţirea de Angiolina, îl trase deoparte ca să-i spună că nu voia să plece. Părea încurcat şi trist. Mai avea de spus un lucru ce i se părea atît de delicat, încît nu îndrăznea să-l rostească fără o introducere pregătitoare. Erau prieteni de mulţi ani şi orice durere care-l putea atinge pe Emilio, el o simţea ca pe a sa. Apoi, hotărît, spuse :

— Sărmana, mă pomenește foarte des, rămîn !

Emilio îi strînse mîna, fără să arate o prea mare recunoștință ; acum — era atît de sigur, încît se liniștise cu totul — pentru Amalia nu mai exista nici o posibilitate de vindecare.

Îi povestiră că de cîteva minute Amalia vorbea într-una de boala ei. Nu era un indiciu că febra a scăzut ? El ascultă, convins că se înșelau. Ea delira :

— E vina mea că mă simt rău ? Întoarce-te mîine, doctore, și-o să mă simt bine.

Nu părea că suferă ; avea fața mică, mizeră, o față ce se potrivea cu trupul ei. Tot privind-o, el se gîndi :

— O să moară !

Și-o închipui moartă, liniștită, fără răsuflarea aceea grea și nedelirînd. Suferi la gîndul acesta puțin afectuos. Se depărtă puțin de pat și se așeză la masă, unde se așezase și Balli. Elena rămase lîngă pat. La lumina slabă a lumînării, Emilio își dădu seama că femeia plînge.

— Parcă sînt la patul fiului meu, zise ea, observînd că lacrimile îi fuseseră văzute.

Amalia spuse pe neașteptate că se simte foarte, dar foarte bine, și ceru să mănînce. Timpul nu se scurgea normal la căpătîiul acestui pat, pentru cel care urmărea, pentru cel care trăia delirul bolnavului. Ea acuza în fiece clipă o altă stare sufletească sau noi întîmplări, și-i făcea pe infirmieri să treacă împreună cu ea prin faze a căror desfășurare în viața obișnuită durează zile și luni.

Doamna Elena — amintindu-și o prescripție a medicului — îi pregăti și oferi cafea, care fu băută cu voluptate. Imediat, delirul o purtă din nou cu gîndul la Balli. Numai pentru un observator superficial, delirul acela era lipsit de noimă. Gîndurile se amestecau, unul lua locul celuilalt, dar cînd se ivea din nou, reieșea că era tocmai cel care fusese abandonat. Ea născocise o rivală, pe Vittoria ; o primise cu vorbe bune, apoi — așa cum povesti Balli — între cele două femei se iscase o

ceartă, care-i dezvăluise lui Balli că tocmai el e gîndul dominant al bolnavei. Acum Vittoria revenea, Amalia o vedea apropiindu-se şi era îngrozită.

— Eu n-am să-i spun nimic ! Am să tac, ca şi cum n-ar fi aici. Eu nu vreau nimic, să mă lase în pace.

Apoi îl strigă pe Emilio cu glas tare.

— Tu care eşti prietenul lui, spune-i că ea născoceşte totul. Eu nu i-am făcut nimic.

Balli crezu că o poate linişti :

— Ascultă, Amalia ! Sînt aici şi n-aş crede nimic, dacă mi s-ar spune ceva rău pe seama dumitale.

Ea îl auzi şi-l examină îndelung.

— *Tu,* Stefano ? nu-l recunoscu. Spune-i-o, atunci !

Sfîrşită, lăsă iar să-i cadă capul pe pernă şi, din experienţa dobîndită, toţi ştiau, că pentru moment, episodul era încheiat.

În timpul acestui răgaz, doamna Elena îşi împinse scaunul spre masa la care şedeau cei doi bărbaţi şi-l rugă pe Emilio, pe care-l vedea frînt, să se culce. El refuză, dar aceste cuvinte făcură loc, unei conversaţii între cei trei infirmieri, ce reuşi pentru cîteva clipe să-i distragă.

Doamna Chierici, căreia Balli cu curiozitatea lui indiscretă îi puse cîteva întrebări, povesti că atunci cînd o întîlnise Emilio, ea se ducea la liturghie. Acum, spuse, i se părea că se află de dimineaţă în biserică, şi simţea aceeaşi linişte a conştiinţei pe care o simte cel care s-a rugat cu fervoare. O spuse fără şovăire, cu tonul unui credincios care nu se teme de îndoielile altora.

Apoi începu o poveste ciudată, povestea ei înseşi : pînă la vîrsta de patruzeci de ani, trăise lipsită de orice afecţiune, deoarece îşi pierduse părinţii foarte tînără ; zilele solitare şi senine îi trecuseră fără dragoste. La vîrsta aceea dăduse peste un văduv, care o luă în căsătorie, pentru a dărui o mamă băiatului şi fetei din prima căsnicie. De la bun început, cei doi copii s-au uitat chiorîş la ea, dar cu toate acestea simţea că-i iubeşte atît de mult, încît era sigură că va sfîrşi prin a se face iubită. Se înşelă. Ei au considerat-o şi au

urît-o întotdeauna ca pe o mamă vitregă. Rudele primei neveste se amestecau în relaţiile dintre copii şi noua lor mamă, şi-i făceau prin minciunile lor s-o urască, îndemnîndu-i să creadă că umbra mamei lor bune ar fi fost geloasă pe noua dragoste a tătălui.

— Eu, dimpotrivă, mă devotam tot mai mult, pînă am ajuns chiar s-o iubesc pe rivala care mi-i dăduse. Poate, adăugă cu o observaţie de analiză obiectivă, dispreţul care se citea atît de bine pe frumoasele feţişoare trandafirii mă făcea să-i iubesc şi mai mult.

La puţin timp după moartea tatălui, fetiţa îi fu luată de o rudă care se încăpăţîna s-o creadă oropsită.

Băieţelul îi rămase ei, dar şi atunci cînd rudele nu mai erau în viaţă pentru a întreţine ura, acesta continuă, cu o încăpăţînare surprinzătoare pentru mintea lui fragedă, să aibă faţă de ea aceeaşi ostilitate arogantă, manifestată prin dispreţ şi mojicie. Se îmbolnăvi de scarlatină, dar şi în timpul febrei îi rezistă pînă cînd, sfîrşit, cu cîteva ore înainte de a muri, o îmbrăţişă, strigînd-o mamă şi rugînd-o să-l salveze. Apoi, doamna Elena se complăcu îndelung în descrierea copilului care o făcuse să sufere atît de mult. Îndrăzneţ, vioi, inteligent ; înţelegea orice, numai dragostea ce i se dăruia, nu. Acum, viaţa doamnei Elena se consuma între casa pustie, biserica unde se ruga pentru cel care o iubise o singură clipă şi mormîntul unde erau întotdeauna atîtea de făcut. Da ! A doua zi, trebuia să se ducă negreşit, acolo, să vadă cum izbutise încercarea de a sprijini un arbore ce nu voia să crească drept.

— Am să plec eu, dacă Vittoria rămîne aici ! strigă Amalia şi se sculă în capul oaselor.

Emilio, înspăimîntat, ridică lumînarea ca să vadă mai bine. Amalia era lividă ; faţa ei avea culoarea pernei pe care se proiecta. Balli o privi cu o evidentă admiraţie. Flacăra galbenă a lumînării se reflecta luminoasă pe faţa umedă a Amaliei încît părea însăşi luminozitatea acesteia ; goliciunea, atît de strălucitoare şi de suferindă, striga. Părea întruchiparea plastică a unui

strigăt de durere cumplit. Faţa aceea mică pe care pentru o clipă se întipărise o hotărîre fermă, ameninţa poruncitor. Fu o clipă : bolnava căzu din nou, liniştită de cuvintele pe care nu le înţelesese. Începu apoi să bolborosească iar molcom, de una singură, însoţind cu cîte un cuvînt cursa vertiginoasă a viselor ei.

Balli spuse :

— Părea o furie bună şi blîndă. N-am văzut niciodată aşa ceva.

Se aşezase şi privea în gol, cu ochiul lui de visător cu care îşi căuta ideile. Era evident, şi Emilio simţi o mulţumire : Amalia murea iubită cu dragostea cea mai nobilă pe care Balli i-o putea dărui.

Doamna Elena reluă conversaţia de la punctul unde o lăsase. Poate că, liniştind-o pe Amalia, ea nu se despărţise nici o clipă de gîndul cel mai drag. Chiar şi resentimentul faţă de rudele soţului era un element din viaţa ei. Povesti că ele o dispreţuiseră pentru că era fiica unui negustor de articole de fierărie.

— În orice caz, adăugă, numele Deluigi e un nume onorabil.

Emilio rămase uimit de soarta care făcea să se nimerească în casă un membru al familiei atît de des pomenită de Angiolina. O întrebă îndată pe Elena dacă avea şi alte rude. Ea spuse că nu, şi negă faptul că în oraş ar mai putea fi şi altă familie cu acest nume. Negă cu atîta tărie, încît el se văzu nevoit s-o creadă.

Astfel, şi în timpul acestei nopţi, gîndul lui fu atras de Angiolina. Ca pe vremea ce i se părea atît de îndepărtată, cînd Amalia sănătoasă nu era pentru el decît o fiinţă chinuitoare a cărei apropiere trebuia evitată, Emilio fu copleşit de o dorinţă fierbinte de a da fuga la Angiolina, pentru a-i reproşa o trădare atît de cumplită, cea mai cumplită pe care ea o urzise. Acei Deluigi se iviseră pe neaşteptate, de la începutul legăturii lor, şi fuseseră născociţi — fiecare în parte — ca membri ai familiei, după nevoie. Cea dintîi fusese inventată bătrîna doamnă Deluigi, care o iubea pe Angiolina ca o mamă, apoi fata care o considera prie-

tenă, şi în cele din urmă bătrînul care încercase s-o îmbete. O minciună repetată la fiecare întîlnire a lor, şi din pricina căreia pierise orice duioşie la amintirea Angiolinei. Chiar şi acele rare semne de dragoste pe care ea ştiuse să le simuleze, se dovediră cu o evidenţă clară drept ceea ce erau, nişte minciuni. Şi, totuşi, şi această nouă trădare el o simţi curînd ca pe o nouă legătură. Amalia se mişca în zadar, chinuitor, în patul ei de suferinţă ; mult timp însă el n-o mai văzu. Cînd recîştigă puţin calm, încercă durerea de a trebui să recunoască adevărul : îndată ce ar fi dispărut boala Amaliei sau Amalia însăşi, el ar fi alergat din nou la Angiolina. Îndelung, pentru a exercita asupra lui însuşi o apăsare, încremeni pe loc şi jură să nu mai cadă iar într-o asemenea capcană :

— Niciodată, niciodată.

Iar această interminabilă noapte, cea mai chinuitoare în care veghease vreodată, şi care totuşi putea să devină motivul unor amarnice păreri de rău, se scurgea. Un orologiu bătu ceasurile două.

Doamna Elena îl rugă pe Emilio să-i dea o batistă, ca să şteargă faţa Amaliei. Pentru a nu trebui să părăsească odaia — după ce găsi cheile — el descuie dulapul surorii sale. Fu izbit numaidecît de un miros ciudat de medicamente parfumate. Puţina lenjerie era aranjată în sertarele mari, umplute ochi cu flacoane de diferite mărimi. El nu înţelese imediat şi, ca să vadă mai bine, luă lumînarea. Cîteva sertare erau pline vîrf de sticluţe strălucind vesel cu licăriri galbene, misterioase, de comoară închisă ; în alte sertare mai era loc, şi aranjarea era făcută astfel încît se ghicea intenţia de a completa cu rînduială strania colecţie. O singură sticluţă nu era la locul ei, şi în ea mai era un rest de lichid străveziu. Mirosul lichidului nu lăsă loc îndoielilor ; pesemne că era eter aromat. Doctorul Carini avusese dreptate : Amalia căutase uitarea în beţie. Nu simţi nici un resentiment pentru sora lui, nici măcar pentru o clipă, deoarece concluzia la care ajunse imediat fu una singură : Amalia era pierdută. Această desco-

perire îi fu de folos pentru că îl aduse, în sfîrşit, din nou la ea.

Închise dulapul cu grijă. Nu fusese în stare să ocrotească viaţa surorii sale ; avea să încerce acum să-i păstreze neştirbită reputaţia.

Zorile înaintau sumbre, şovăielnice, triste. Albeau fereastra, dar lăsau neatinsă noaptea dinlăuntrul odăii. Păru totuşi că pătrunsese o singură rază, fiindcă pe cristalele de pe masă lumina zilei se frînse colorîndu-se azurie şi verde, delicată şi blîndă. Pe stradă sufla încă vîntul, cu aceleaşi vuiete uniforme, triumfale, cu care bătea cînd Emilio o părăsise pe Angiolina.

În odaie era, dimpotrivă, o linişte adîncă. De cîteva ore, delirul Amaliei nu se mai traducea decît prin cuvinte trunchiate. Se liniştise, întorcîndu-se pe partea dreaptă, cu faţa foarte aproape de perete, cu ochii mereu deschişi.

Balli se duse să se odihnească în camera lui Emilio. Îi rugă să nu-l lase să doarmă mai mult de-o oră.

Emilio se aşeză din nou la masă. Se scutură îngrozit : Amalia nu mai respira. Şi doamna Elena băgase de seamă şi se sculase. Bolnava privea într-una peretele cu ochii holbaţi şi după cîteva clipe începu din nou să răsufle. Primele patru sau cinci răsuflări părură de om sănătos, iar Emilio şi Elena se priviră zîmbind plini de speranţă. Dar foarte curînd surîsul le muri pe buze, fiindcă respiraţia Amaliei se acceleră, pentru a se îngreuia şi pentru a se opri pe urmă din nou. Pauza dură de data aceasta atît de mult încît Emilio scoase un strigăt de spaimă. Respiraţia reîncepu ca mai înainte, pentru scurt timp calmă, şi imediat după aceea foarte precipitată. Se scurse un răstimp foarte dureros pentru Emilio. Deşi, după o oră de atenţie încordată, se putu încredinţa că acea oprire momentană a respiraţiei nu însemna moartea şi că răsuflarea regulată care-i urma nu prevestea sănătatea, Emilio, de spaimă, îşi ţinea răsuflarea cînd înceta aceea a Amaliei, se lăsa pradă speranţei nebuneşti cînd auzea că reîncepea

respirația calmă și ritmică, și suferea pînă la lacrimi la dezamăgirea de a o vedea pe bolnavă gîfîind din nou.

Zorile luminau acum și patul. Ceafa încărunțită a doamnei Elena — care, mulțumindu-se cu o odihnă superficială de bună infirmieră, ținea capul lăsat pe piept — părea toată de argint. Pentru Amalia, noaptea n-avea să mai înceteze niciodată. Capul se distingea acum pe pernă cu trăsăturile precise. Părul negru nu avusese niciodată atîta importanță pe acest cap, ca în timpul bolii. Părea un profil de om energic, cu pomeții proeminenți și bărbia ascuțită.

Emilio își rezemă brațele de masă și își îngropă fruntea în mîini. Ora la care el o maltratase pe Angiolina i se părea foarte departe, fiindcă nu se mai simțea în stare de o asemenea acțiune. Nu mai găsea în el nici energia, nici brutalitatea de care fusese nevoie spre a o săvîrși. Închise ochii și adormi. I se păru apoi că auzise mereu, chiar și în somn, răsuflarea Amaliei și că simțise în continuare, ca mai înainte, spaimă, speranță și dezamăgire.

Cînd se trezi era ziuă de-a binelea. Amalia, cu ochii holbați, privea fereastra. Emilio se sculă și, simțindu-l că se mișcă, ea îl privi. Ce privire ! Nu de febră, ci de om mort de oboseală, care nu mai e pe deplin stăpîn pe ochii lui și are nevoie de efort și încearcă din nou să-i atintească.

— Ce e cu mine, Emilio ? Mor !

Redevenise lucidă și el, uitînd observația făcută cu privire la ochii aceia, își căpătă din nou speranța. Îi spuse că a fost rău bolnavă, dar că acum, bineînțeles, se însănătoșea. Sentimentul pe care-l simțea în inimă se revărsă și începu să plîngă de bucurie. Sărutînd-o, strigă că de acum înainte vor trăi amîndoi uniți, unul pentru celălalt. I se părea că toată această noapte chinuitoare nu existase decît pentru a-l pregăti în vederea unei astfel de neașteptate și fericite rezolvări. Mai tîrziu — își aminti cu rușine această scenă — i se părea lui însuși că voise să profite de singurul licăr

de înțelegere al Amaliei, ca să-și împace propria conștiință.

Doamna Elena veni în grabă să-l liniștească și să-l îndemne să nu tulbure bolnava. Din nenorocire, Amalia nu înțelegea. Părea atît de mult fixată într-o idee unică, de parcă toate simțurile îi erau stăpînite de ea.

— Spune-mi, te rog, ce s-a întîmplat ? Mi-e frică ! Te-am văzut pe tine și pe Vittoria și...

Visul se amestecase cu lumea reală și biata ei minte istovită nu putea să dezlege un ghem atît de încurcat.

— Caută să înțelegi ! o rugă Emilio cu căldură. Ai visat într-una de ieri. Odihnește-te acum, și pe urmă ai să te gîndești.

Ultima frază fusese rostită ca urmare a unui nou gest al doamnei Elena, care atrase astfel atenția Amaliei asupra ei.

— Nu e Vittoria, spuse sărmana fată, vădit liniștită.

Vai, aceasta nu era limpezirea de minte care putea fi considerată vestitoare a sănătății ; se manifesta doar prin fulgere care amenințau să lumineze și să facă simțită durerea. Emilio se temu la fel de mult ca înainte de delir.

Intră Balli. Auzise vocea Amaliei și venea și el, surprins de nesperata ameliorare.

— Cum te simți, Amalia ? o întrebă afectuos.

Ea îl privi cu o expresie de surprindere neîncrezătoare :

— Așadar, n-a fost un vis ?

Îl privi îndelung pe Stefano ; își privi apoi fratele și apoi din nou pe Balli, ca și cum ar fi vrut să compare cele două trupuri și să cerceteze dacă unul din ele nu era decît o părere.

— Emilio, exclamă, nu-nțeleg !

— Știindu-te bolnavă, explică Emilio, a vrut să-mi țină tovărășie astă noapte. A rămas același vechi prieten al casei noastre.

Ea nu auzea bine.

— Și Vittoria ? întrebă.

— N-a fost niciodată aici femeia asta, zise Emilio.

— El are dreptul să facă așa. Rămîi și tu cu ei, bîigui ea și avu în ochi un licăr de ură. Apoi uită tot și pe toți, privind lumina din fereastră.

Stefano spuse :

— Ascultă-mă, Amalia ! N-am cunoscut-o niciodată pe Vittoria aceasta de care vorbești dumneata. Sînt prietenul dumitale devotat și am rămas aici să te îngrijesc.

Ea n-asculta. Privea lumina din fereastră cu un vădit efort de a-și ascuți privirea pe jumătate stinsă. Privea absorbită, admirînd. Făcu o strîmbătură urîtă, care semăna totuși a zîmbet.

— Vai, zise, ce de cópii frumoși !

Admiră îndelung. Delirul revenise. Era însă o pauză între visele nopții și imaginile luminoase îmbrăcate în culoarea aurorei. Vedea copii trandafirii, dansînd în soare. Un delir cu puține cuvinte. Numea obiectul văzut și nimic altceva. Propria viață era uitată. Nu-l pomeni pe Balli, nici pe Vittoria, nici pe Emilio.

— Ce multă lumină ! spuse, fermecată. Și ea se lumină. Sub pielea diafană se văzu urcînd sîngele roșu și colorîndu-i obrajii și fruntea. Se schimba, dar nu-și mai dădea seama de ea. Privea lucrurile care se îndepărtau tot mai mult de ea.

Balli propuse să cheme medicul.

— E în zadar, spuse doamna Elena care, după roșeața aceea, își dăduse seama în ce stadiu era bolnava.

— În zadar ? întrebă Emilio, înspăimîntat să audă repetat de altcineva propriul său gînd.

Într-adevăr, puțin mai tîrziu, gura Amaliei se contractă în acea stranie opintire, prin care în clipele ultime, chiar și mușchii, nepotriviți pentru așa ceva, sînt siliți să lucreze în folosul respirației. Ochii priveau încă. Amalia nu mai rosti nici o vorbă. Foarte curînd, respirației i se adăugă horcăitul, un sunet care părea o tînguire, însăși tînguirea acelei ființe blînde care murea. Părea născută dintr-o jale domoală ; părea voită, un umil protest. Era, într-adevăr, tînguirea materiei care, părăsită, dezorganizîndu-se, emite sunetele deprinse în lunga durere conștientă.

XIV

IMAGINEA MORȚII E SUFICIENTĂ PENTRU a ocupa o minte întreagă. Eforturile de a o păstra sau de a o respinge sînt titanice, fiindcă fiecare fibră a noastră îngrozită și-o amintește după ce a simțit-o aproape, fiecare moleculă a noastră o respinge prin însuși gestul de a întreține și a produce viața. Gîndul ei e ca o însușire, ca o boală a organismului. Voința nu-l cheamă, nici nu-l respinge.

Emilio trăi vreme îndelungată cu acest gînd. Primăvara trecuse și el nu-și dăduse seama, decît pentru că o văzuse înflorind pe mormîntul surorii sale. Era un gînd de care nu se lega nici o remuș-care. Moartea era moarte ; nu era de loc îngrozitoare pentru că fusese însoțită de anumite împrejurări. Trecuse moartea, marea nelegiuire, și simțea că propriile-i greșeli și nelegiuiri fuseseră uitate în întregime.

În această perioadă, trăi cît putu mai solitar. Îl ocoli chiar și pe Balli, care după ce se comportase atît de bine la căpătîiul Amaliei, uitase cu desăvîrșire scurtul entuziasm pe care izbutise să i-l inspire fata. Emilio nu putea să-i ierte faptul că nu-i semăna mai mult în privința asta. Era, acum, singurul lucru pe care i-l reproșa.

Cînd jalea lui se domoli, i se păru că-și pierde echilibrul. Alergă la cimitir. Drumul plin de praf

şi căldura îl făcură să sufere nespus de mult. La mormînt, luă o atitudine de contemplator, dar nu se pricepu să contemple. Senzaţia lui cea mai puternică era usturimea pielii iritate de soare, de praf şi de sudoare. Acasă se spălă şi, răcorindu-şi faţa, pierdu orice amintire a plimbării. Se simţi singur, singur de tot. Ieşi cu vaga intenţie de a întîlni pe cineva, dar pe palierul unde într-o zi găsise ajutorul invocat, îşi aminti că foarte aproape putea găsi pe cineva care l-ar fi învăţat aducerile-aminte, pe doamna Elena. El — şi-o spunea în timp ce urca scările — el n-o uitase pe Amalia, şi-o amintea prea mult chiar, dar uitase zguduirea morţii ei. În loc s-o vadă horcăind în ultima încleştare, şi-o aducea aminte cum, îndurerată, sfîrşită, cu ochii trişti, îi reproşa că o uită, sau cum, n îhnită, punea la loc ceaşca pregătită pentru Balli sau, în sfîrşit, îşi amintea gestul ei, cuvîntul ei, plînsul ei de furie şi de disperare. Erau toate amintiri ale propriei sale vinovăţii. Trebuia acoperit totul cu moartea Amaliei ; doamna Elena avea să i-o evoce. Amalia însăşi fusese neînsemnată în viaţa lui. Nu-şi amintea nici măcar că îşi manifestase dorinţa de a se apropia din nou de el atunci cînd, pentru a scăpa de Angiolina, el încercase să strîngă legătura dintre ei. Moartea Amaliei fusese importantă pentru el ; cel puţin îl eliberase de ruşinoasa pasiune.

— Doamna Elena e acasă ? o întrebă pe femeia de serviciu, care venise să deschidă.

În casa aceea, pesemne, nu era obiceiul să se primească multe vizite. Femeia de serviciu — o blondă amabilă — îi ţinu calea şi începu s-o strige cu voce tare pe doamna Elena. Aceasta intră în coridorul întunecos pe o uşă laterală şi se opri în lumina care venea din cameră.

„Ce bine am făcut c-am venit !", gîndi Emilio bucuros, simţindu-se mişcat la vederea părului cărunt al Elenei, luminat slab, trimiţînd aceleaşi reflexe care-l izbiseră în dimineaţa morţii Amaliei.

Doamna Elena îl primi cu multă afecţiune.

— De mult speram să vă văd. Îmi face mare plăcere.

— Ştiam, zise Emilio cu lacrimi în glas. Prietenia dăruită lui de această femeie lîngă patul de moarte al Amaliei, îl mişca. Ne cunoaştem de curînd, dar am petrecut împreună o asemenea zi, încît ne simţim mai legaţi decît după ani întregi de prietenie.

Doamna Elena îl pofti în camera din care ieşise, de forma sufrageriei lui Brentani, deasupra căreia era aşezată. Mobilă simplă, chiar săracă, dar totul ţinut în perfectă curăţenie ; nu se simţea nevoia de alte mobile. Simplitatea părea cam excesivă pe pereţii lăsaţi în întregime goi.

Femeia de serviciu aduse o lampă de petrol aprinsă, spunînd cu glas tare bună seara. Apoi ieşi.

Doamna Elena privi în urma ei cu un zîmbet bun.

— Nu pot s-o dezbar de obiceiul cam ţărănesc de a spune bună seara cînd aduce lampa. De altfel, e un obicei care nu displace. Giovanna e atît de bună. Foarte naivă. E ciudat să găseşti în vremurile noastre o fiinţă naivă. Simţi nevoia s-o vindeci de o boală atît de adorabilă. Cînd îi povestesc ceva despre obiceiurile noastre, cască nişte ochi...

Rîse din inimă. O imita pe cea despre care era vorba, holbîndu-şi ochii mici şi buni ; părea că o studiază, ca să se bucure mai mult de ea.

Biografia servitoarei pusese capăt emoţiei lui Emilio. Pentru a-şi spulbera o îndoială care îl cuprinse, povesti că fusese în ziua aceea la cimitir. Îndoiala îi fu imediat spulberată, pentru că, fără nici o ezitare, doamna spuse :

— Eu la cimitir nu mă duc niciodată. N-am mai fost din ziua morţii surorii dumneavoastră.

Spuse apoi că ştie că nu te poţi înfrunta cu moartea.

— Cine a murit, a murit, şi mîngîierea nu poate veni decît de la cei vii. Adăugă fără pic de amărăciune : Din păcate, aşa e.

Spuse apoi că fusese smulsă din vraja amintirilor de scurta îngrijire dată Amaliei. Mormîntul băiatului nu-i mai stîrnea acea zguduire care răscoleşte şi regenerează.

Rostea într-adevăr gîndurile lui Emilio ; desigur nu şi atunci cînd încheie printr-o axiomă morală :

— Viii sînt aceia care au nevoie de noi.

Vorbi din nou despre Giovanna. Spre norocul ei, Giovanna fusese lovită de o boală şi Elena o îngrijise şi o salvase. S-au întîlnit în timpul bolii. Cînd fata se însănătoşi, doamna îşi dădu seama că băiatul ei retrăia în Giovanna.

— Mai blînd, mai bun, mai recunoscător, o, atît de recunoscător !

Dar şi acest nou sentiment îi pricinuia griji şi dureri :

— Giovanna era îndrăgostită...

Emilio n-o mai asculta. Era absorbit de rezolvarea unei probleme grave. La plecare o salută respectuos în uşă pe femeia de serviciu, pe aceea care găsise modul de a salva de la disperare pe un semen al ei.

— Ciudat, se gîndi, s-ar părea că o jumătate din omenire există pentru a trăi, iar cealaltă pentru a fi trăită.

Se întoarse numaidecît cu gîndul la cazul său concret :

— Angiolina există poate numai pentru ca eu să trăiesc.

Merse liniştit, renăscut, în noaptea răcoroasă care urmase zilei înăbuşitoare. Pilda doamnei Elena îi dovedise că şi el îşi putea găsi încă în viaţă pîinea lui cea de toate zilele, raţiunea de a fi. Această speranţă îl însoţi cîtva timp ; uitase elementele din care se alcătuia viaţa lui mizeră şi credea că în ziua în care ar fi vrut, ar fi putut s-o înnoiască.

Primele încercări nu izbutiră. Încercase din nou să se apropie de artă şi nu simţise nici o tulburare. Cunoscu femei şi le găsi puţin interesante.

— O iubesc pe Angiolina ! gîndi.

Într-o zi, Sorniani îi povesti că Angiolina fugise cu casierul necinstit al unei bănci. Întîmplarea stîrnise scandal în oraş.

Fu o surpriză foarte dureroasă pentru el. Îşi spuse :

— S-a dus viaţa mea.

Dimpotrivă, pentru un timp, fuga Angiolinei îl aruncă în plinul vieții, în cea mai vie durere și indignare. Visă răzbunări și dragoste, ca prima dată cînd o părăsise.

Se duse la mama Angiolinei, cînd resentimentul i se domolise, așa cum se dusese la Elena cînd amintirea Amaliei amenința să se șteargă. Și această vizită îi fu impusă de o stare sufletească specială, care cerea, în acel moment, un nou impuls, încît o făcu în orele de birou, incapabil s-o amîne măcar cîteva minute.

Bătrîna îl primi cu vechea amabilitate. Odaia Angiolinei își schimbase puțin înfățișarea, golită de toate nimicurile pe care fata le adunase în lunga ei carieră. Dispăruseră și fotografiile, și pesemne că împodobeau acum pereții vreunei camere din altă țară.

— Așadar a fugit ? întrebă Emilio cu amărăciune și ironie. Gusta clipa aceea de parcă ar fi vorbit chiar cu Angiolina.

Bătrîna Zarri tăgădui că Angiolina ar fi fugit. Plecase la niște rude care locuiau la Viena. Emilio nu protestă, dar puțin mai tîrziu, cedînd dorinței lui puternice, reluă tonul de acuzator la care încercase să renunțe. Spuse că el prevăzuse totul. Încercase s-o îndrepte pe Angiolina și să-i arate calea cea bună. Nu reușise, și rămînea cu inima îndurerată ; dar era și mai rău de Angiolina, pe care n-ar fi părăsit-o niciodată, dacă s-ar fi purtat altfel cu el.

N-ar mai fi putut să repete apoi cuvintele pe care le rosti în clipa aceea, atît de importantă, dar pesemne că au fost foarte potrivite, fiindcă bătrîna Zarri începu să plîngă cu niște hohote ciudate, aspre ; îi întoarse spatele și plecă. O urmări cu privirea, oarecum surprins de efectul produs. Suspinele erau adevărate : o zguduiau toată, împiedicîndu-i mersul.

— Bună ziua, domnule Brentani, îi spuse sora Angiolinei, intrînd cu o frumoasă plecăciune și dîndu-i mîna. Mama a plecat de aici fiindcă nu se simțea bine. Dacă dumneavoastră doriți, reveniți în altă zi.

— Nu ! spuse Emilio solemn, de parcă era gata s-o părăsească pe Angiolina. N-am să mai revin niciodată.

Mîngîie părul copilei, mai rar, dar de aceeaşi culoare ca al Angiolinei.

— Niciodată ! repetă, şi cu o compătimire puternică o sărută pe frunte.

— De ce ? întrebă ea, îmbrăţişîndu-l. Uimit, el se lăsă copleşit de sărutări cu totul necopilăreşti.

Cînd reuşi să se smulgă din strînsoarea aceasta, scîrba distrusese în el orice compătimire. Nu simţi de loc nevoia să continue predica începută şi plecă după ce o mîngîie patern, cu îngăduinţă, pe fata pe care nu voia s-o lase mîhnită.

O mare tristeţe îl năpădi cînd se găsi singur pe stradă. Simţea că mîngîierea acordată din bunătate acelei copile, marca sfîrşitul aventurii sale.

El însuşi nu ştia ce perioadă importantă din viaţa lui se încheiase cu această mîngîiere.

Multă vreme, aventura lui îl lăsă dezechilibrat, nemulţumit. Trecuseră prin viaţa lui dragostea şi durerea şi, lipsit de aceste elemente, se întîlnea acum cu sentimentul aceluia căruia îi fusese amputată o parte importantă din trup. Golul sfîrşi însă prin a fi umplut. Renăscu în el setea de linişte, de siguranţă, şi preocuparea de sine îi înlătură orice altă dorinţă.

După ani de zile, rămase mişcat la amintirea acelei perioade din viaţa lui, cea mai importantă, cea mai luminoasă. Trăi ca un bătrîn din amintirea tinereţii. În mintea lui de literat oţios, Angiolina suferi o metamorfoză stranie. Îşi păstra nealterată frumuseţea, dar dobîndi şi toate calităţile Amaliei, care muri în ea a doua oară. Deveni tristă, nemîngîiat de inertă şi căpătă ochi limpezi şi intelectuali. El o văzu înaintea lui ca pe un altar, întruchipare a gîndirii şi a durerii şi o iubi mereu, dacă iubire înseamnă admiraţia şi dorinţa. Ea reprezenta tot ceea ce gîndise sau observase mai nobil în acea perioadă.

Figura aceasta deveni chiar un simbol. Ea privea, mereu din aceeaşi direcţie, zarea, viitorul, dinspre care ţîşneau licăriri roşii ce se reflectau pe chipul ei trandafiriu, palid şi alb. Ea aştepta ! Imaginea întruchipa visul pe care el îl visase odată lîngă Angiolina şi pe care această fată din popor nu-l înţelesese.

Acest simbol înălţător, măreţ, se reînsufleţea uneori pentru a redeveni femeia iubitoare, dar întotdeauna femeia tristă şi gînditoare. Da ! Angiolina se gîndeşte şi plînge ! Se gîndeşte, ca şi cum i-ar fi fost lămurită taina universului şi a propriei existenţe ; plînge, ca şi cum în lumea largă n-ar mai fi găsit nici măcar un *Deo gratias* oarecare.

TIPARUL EXECUTAT LA :

COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
coli tipar : 13,5 comanda 10 328

Ceea ce este fascinant la Svevo este neobosita anchetă pe care personajele sale o întreprind asupra lor însele, precum şi eternul monolog interior în care sînt angajate, fără să înceteze vreodată de-a observa ce se petrece în jur, fără să înceteze de-a acționa.

VALERY LARBAUD

SENILITATE, ca şi unele din ultimele scrieri ale lui Svevo, este... cartea cea mai bine scrisă, aceea care ne face, la o nouă lectură, să căutăm grăbiți concizia anumitor pasaje cunoscute, laconica perfecțiune a anumitor fraze care ne-au rămas în memorie cum ne rămîn motivele principale ale unei simfonii.

EUGENIO MONTALE

Lei 5,75